

Najil Kurtić

IZVJEŠTAJ O ISTRAŽIVANJU PERCEPCIJE KORUMPIRANOSTI VISOKOG OBRAZOVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Uvod

U okviru projekta *Transparency International BiH* „Prevenција korupcije u visokom obrazovanju kroz unapređenje transparentnosti na univerzitetima u Bosni i Hercegovini“ realizirano je istraživanje percepcije korupcije na javnim i privatnim visokoškolskim ustanovama u BiH.

Cilj istraživanja je bio „prikupiti stavove o tome koliki je percipirani nivo korupcije u visokom obrazovanju u BiH, u kojim oblastima se javlja, na koji način se manifestuje, te na koji način bi se trebalo boriti protiv korupcije i sprečavati je.“¹

Istraživanje se zasniva na generalnoj hipotezi koja glasi: „*Percepcija korupcije na visokoškolskim ustanovama (univerzitetima) u Bosni i Hercegovini je dio jedne šire slike (generalne percepcije) o korumpiranosti bosansko-hercegovačkog društva koja je pod utjecajem općeg nezadovoljstva stanjem u svim sferama Bosne i Hercegovine i kao takva samo djelimično odražava stvarno stanje u sektoru obrazovanja. Iskrivljena je (ne indicira stvarno stanje korumpiranosti visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini) pod utjecajem više varjabli; demografskih, psiho-socijalnih, ekonomskih, političkih. Sadrži tri bitne komponente (spoznajnu, afektivnu i konativnu) na koje bi trebalo sistematično utjecati da bi se postigle značajnije pozitivne promjene u ovladavanju korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini.*”

Iz generalne hipoteze su izvedene pomoćne hipoteze, koje su testirane u okviru kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja a usmjerene na:

1. Definiranje sadržine i opsega pojma *korupcija u visokom obrazovanju*, uzimajući u obzir specifičnosti koje proizilaze iz sveučilišnog okruženja manifestiranja pojave koju istražujemo i činjenicu da su ranija istraživanja pokazala da prevladava laičko definiranje korupcije koja je generalno redukcionistička.
2. Identificiranje svih aspekata sveučilišne stvarnosti koji se uobicajeno percipiraju kao područja podložna korupciji, odnosno kao znakovi korupcije i kao takvi utiču na opći utisak o korumpiranosti visokog obrazovanja.

¹ CCI, PROGRAM PARTNERSKOG GRAĐANSKOG ZASTUPANJA II (CAPP II), Aplikacija, „Prevenција korupcije u visokom obrazovanju kroz unapređenje transparentnosti na univerzitetima u Bosni i Hercegovini“, Transparency International BiH, 2011.

3. Perceptivno (mentalno) pozicioniranje korupcije u odnosu na korpus aktualnih problema visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, koji utiču na kvalitet obrazovnih i naučno-istraživačkih procesa.
4. Identificiranje sadržine i korijena afektivnog odnosa naspram prevladavajuće spoznajne komponente o korupciji kao raširenoj pojavi na domaćim univerzitetima.
5. Istraživanje konativne dimenzije percepcija, odnosno spremnosti pojedinih skupina univerzitetske javnosti da se neposredno angažira na suzbijanju korupcije u svojim sredinama.

Ovako koncipirano istraživanje (generalna i pomoćne hipoteze) se, u dimenziji otkrivanja povezivanja percepcije korupcije u visokom obrazovanju sa generalnom percepcijom korupcije u društvu, naslanja na glavne rezultate „Istraživanja percepcije korupcije u Bosni i Hercegovini“ realizirano sredinom 2011. godine.²

To istraživanje je potvrdilo:

- *Da je korupcija izrazita i bitna komponenta percepcije bosanskohercegovačke stvarnosti.* Na listi aktualnih bosanskohercegovačkih problema korumpiranost zauzima četvrto mjesto, iza klasičnih tema političke agende: nepostojanja unutrašnje saglasnosti oko političke budućnosti Bosne i Hercegovine (60,5%), političke nestabilnosti BiH koja odvraća strane investitore od ulaganja (28,9%) i nesposobnosti (nekompetentnosti) političara (26,1%).
- *Da je prevladavajuća percepcija korupcije u Bosni i Hercegovini pod utjecajem laičke definicije korupcije, koju promiču masovni mediji.* Po toj definiciji korupcija je *ostvarivanje i omogućavanje uživanja izuzetnih koristi, privilegija, prednosti, višeg životnog stila i sl. a na osnovu nelegalnog plaćanja, odnosno naplaćivanja, u vidu novca, materijalnih sredstava (poklona), uzvratnih usluga, ili bilo kojih elemenata socijalnog kapitala.* Ovako definirana korupcija u prvi plan ističe faktore koji utiču na pojedince da određene životne situacije vide kao nelegalne, nelegitimne, sumnjive načine *ostvarivanja lične koristi.* To su po pravilu vitalne životne situacije, sa osjetljivim egzistencijalnim potrebama, čije zadovoljenje „nema cijenu“, naročito u uvjetima ograničenih ukupnih resursa društvene i političke zajednice da ih, za sve svoje pripadnike, zadovoljava na relativno prihvatljivom nivou. To su: zaposlenje, upis u školu ili na fakultet, polaganje ispita na fakultetu, postizanje dobrog uspjeha u školi, polaganje vozačkog ispita, izbjegavanje visoke kazne za saobraćajni prekršaj, oslobađanje krivice ili dijela krivice na sudu, izbjegavanje optužnice za djela za koja je utvrđena osnovana sumnja u prethodnom postupku, ulazak prekoreda kod ljekara, dobijanje recepta za lijekove sa esencijalne liste, izbjegavanje dugog čekanja na specijalistički pregled, odnosno na pristup skupocijenim aparatima za medicinske pretrage, dobijanje željenog doktora na specijalističkom pregledu i na operaciji, izbjegavanje čekanja na šalterima, sređivanje nalaza inspektora i pored učinjenog očiglednog prekršaja, izbjegavanje plaćanja carine ili dijela carine,

² Izvještaj o istraživanju percepcije korupcije u Bosni i Hercegovini, juni 2011., Udruženje Radio Kameleon za CCI, www.mitolovac.ba

dobijanje radova na javnim tenderima, dobijanje prioriteta pri naplaccivanju potraživanja za robu i usluge isporučene budžetskom korisniku, dobijanje višeg mjesta na stranačkim izbornim listama, kupovina glasova na izborima, dobijanje mjesta u izvršnom organu vlasti, dobijanje mjesta u upravnom odboru javnog preduzeća ili javne institucije, dobijanje mjesta u menadžmentu javnih preduzeća, odnosno institucija.

- Da je visok je stupanj suglasnosti o intenzitetu korupcije, odnosno o razmjerama zahvaćenosti korupcijom vitalnih društvenih struktura, kao i da je ona u stvarnosti mnogo prisutnija nego što se o tome javno govori.
- Da je jasna predstava građana o žarišnim tačkama korupcije; prije svega u državnom vrha (41,5%), obrazovanju (31%) i sudstvu (23,3%), potom u opštinske službama i političkim strankama.
- Da se kao izrazito koruptivne percipiraju životne situacije, u kojima se rješavaju najvitalnije potrebe građana; traženje i dobijanje zaposlenja (84,1%), upis u školu ili na fakultet (34,8%), polaganje ispita na fakultetu (25,7%), izbjegavanje kazne za saobraćajni prekršaj (26,7%), oslobađanje krivice ili dijela krivice na sudu (26,4%) te kupovina glasova na izborima (23%).
- Da se percepcija o korupciji prvenstveno zasniva na neposrednom iskustvu (tzv. primarnim izvorima informacija) (44,4%).
- Da u percepciji mogućnosti da se bosanskohercegovačko društvo dekorumpira prevladava pesimizam. Više od pola ispitanika (53,9%) ne očekuje score pozitivne pomake a među njima je i značajan broj onih koji misle da će se stanje čak pogoršati (10,3%).
- Da građani korupciju doživljavaju prvenstveno kao kriminogenno, nezakonito ponašanje, te da, konzistentno tome očekuju prije svega od tužilaštava, sudova i policije da se suprostave ovoj pojavi.
- Da je evidentan deficit građanske hrabrosti, koja je karakteristična za nedemokratska društva, za uključivanje u direktnu akciju kao što je: da o slučajevima korupcije svjedoče pred nadležnim organima (15,6%), govore na javnim mjestima (16,6%) ili u medijima (10,1%). Na drugoj strani više od jedne petine ispitanika (22,1%) nije spremno poduzeti bilo šta ili učestvovati u bilo kakvim antikoruptivnim aktivnostima.

Istraživanje je realizirano kvalitativnom i kvantitativnom metodom.

Kvalitativno istraživanje je realizirano kroz devet sesija fokus grupa i jedne sesije *e-intervjua*. Fokus grupe su održane u pet univerzitetskih centara: Sarajevu, Banjaluci, Tuzli, Zenici i Zapadnom Mostaru. U svakom od ovih centara održane su po dvije sesije, na jednoj su učestvovali studenti a na drugoj nastavnici, asistenti i uposlenici u univerzitetškoj administraciji.

U Banjaluci je održana sesija fokus grupe sa studentima a zbog organizacijskih poteškoća sesija sa nastavnicima, asistentima i uposlenicima u administraciji je zamijenjena e-intervjuom.³

U okviru kvalitativnog istraživanja ostvareni su slijedeći ciljevi:

- Definirani su sadržina i opseg pojma korupcija u visokom obrazovanju, uzimajući u obzir opći pojam korupcije kao i specifičnosti koje proizilaze iz sveučilišnog okruženja,
- Definirani su elementi percepcije korupcije u visokom obrazovanju,
- Identificirani su relevantni aspekti stvarnosti visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini koji se uobicajeno percipiraju kao područja podložna korupciji, odnosno kao znakovi korupcije),
- Pozicioniran je problem korupcije u mentalnim mapama različitih grupa univerzitetske javnosti u odnosu na neke druge aktuelne probleme u korpusu faktora koji utiču na kvalitet znanja i diploma koje studenti iznose sa domaćih fakulteta,
- Identificirani su glavni elementi percepcije koncepata i sadržine antikoruptivnog djelovanja na univerzitetima.

Na osnovu informacija dobijenih kvalitativnom istraživanjem dizajniran je istraživački instrument za kvantitativno istraživanje.⁴

U kvalitativnom istraživanju je učestvovalo 53 studenta i 82 uposlenika, uključujući i nastavnike i saradnike.

Kvantitativno istraživanje je realizirano metodom ankete. Anketiranje je izvršeno na uzorku od 2000 ispitanika – studenata i 500 ispitanika uposlenika, što je s obzirom na ukupan broj studenata u Bosni i Hercegovini, koji se procjenjuje na 100.000 kao i broj nastavnika i administrativnog osoblja (procjenjuje se na) reprezentativan uzorak.

Uzorkom je osigurano srazmjerno učešće ispitanika iz svih univerzitetskih centara broju studenata na tim univerzitetima, kao i reprezentativna zastupljenost studenata svih naučnih oblasti.

Istraživački instrument se sastoji od zatvorenih pitanja sa reprezentativnim i iscrpnim skalama mogućih odgovora.

U anketni upitnik su ugrađeni instrumenti za mjerenje rasprostranjenosti, distribucije, intenziteta i smjera pojedinih stavova, odnosno različitih aspekata percepcije. Korištene su prilagodbe Likertove skale te testovi asocijacija.

Terensko anketiranje je realizirala agencija Colosseum iz Tuzle.

³ E-intervju je realiziran tako što je na dvadeset e.mail adresa nastavnika, asistenata i uposlenika u administraciji na javnom, odnosno privatnim univerzitetima u Banjaluci upućen poziv za učešće u istraživanju koji je sadržavao ciljeve i metodologiju istraživanja te 6 okvirnih pitanja vezanih za predmet istraživanja. Do utvrđenog roka na poziv je odgovorilo 15 ispitanika.

⁴ Učesnicima u kvalitativnom, kao i u kvantitativnom istraživanju garantirana je potpuna anonimnost, što je razumljivo s obzirom na, u prethodnim istraživanjima identificirani maanjak građanske hrabrosti kada se otvori pitanje korupcije u neposrednom životnom i radnom okruženju.

I - IZVJEŠTAJ O KVALITATIVNOM ISTRAŽIVANJU PERCEPCIJE KORUPCIJE NA JAVNIM I PRIVATNIM VISOKOŠKOLSKIM USTANOVAMA U BOSNI I HERCEGOVINI

Kvalitativno istraživanje je sprovedeno kroz devet sesija fokus grupa i jedne sesije *e-intervjua*. Fokus grupe su održane u pet univerzitetskih centara: Sarajevu, Banjaluci, Tuzli, Zenici i Zapadnom Mostaru. U svakom od ovih centara održane su po dvije sesije, na jednoj su učestvovali studenti a na drugoj nastavnici, asistenti i uposlenici u univerzitetskoj administraciji. U Banjaluci je održana sesija fokus grupe sa studentima a zbog organizacijskih poteškoća sesija sa nastavnicima, asistentima i uposlenicima u administraciji je zamijenjena *e-intervjuom*.⁵

Pred kvalitativno istraživanje su postavljeni slijedeći ciljevi:

- Definirati sadržinu i opseg pojma korupcija u visokom obrazovanju, uzimajući u obzir opći pojam korupcije kao i specifičnosti koje proizilaze iz sveučilišnog okruženja.
- Definirati elemente percepcije korupcije na sveučilištima,
- Identificirati aspekte sveučilišne stvarnosti koji se uobicajeno tumače kao područja podložna korupciji, odnosno kao znakovi korupcije),
- Pozicionirati problema korupcije u odnosu na neke druge aktuelne probleme (kao na primjer kadrovski i materijalni uvjeti za dosljedno realiziranje bolonjske reforme visokog obrazovanja) i
- Istražiti antikoruptivne potencijale redizajniranja ključnih koncepata i procedura temeljnih sveučilišnih procesa, naročito vodeći računa o povećanju transparentnosti i eliminiranju subjektivnosti u odnosima nastavnik- student u toku ispitnog procesa.

Fokus je bio na uspostavljanju mreže indikatora na osnovu kojih je realizirano kvantitativno istraživanje (terensko anketiranje).⁶

⁵ E-intervju je realiziran tako što je na dvadeset e.mail adresa nastavnika, asistenata i uposlenika u administraciji na javnom, odnosno privatnim univerzitetima u Banjaluci upućen poziv za učešće u istraživanju koji je sadržavao ciljeve i metodologiju istraživanja te 6 okvirnih pitanja vezanih za predmet istraživanja. Do utvrđenog roka na poziv je odgovorilo 15 ispitanika.

⁶ Učesnicima u kvalitativnom istraživanju je garantirana anonimnost, radi čega su u ovom izvještaju lični identifikacioni podaci zamijenjeni šiframa.

Pregled uzorka

	Studenti	Nastavnici i osoblje
Sarajevo	9	20
Banja Luka	8	15
Zapadni Mostar	8	10
Tuzla	16	15
Zenica	12	22
UKUPNO	53	82

1. Fokusne grupe sa nastavnicima asistentima i administrativnim osobljem

1.1. Tuzla

Fokusna grupa je održana u prostorijama Rektorata Univerziteta u Tuzli, 07.10.2011. godine. Učestvovalo je 15 osoba.

U uvodnoj riječi profesor Kurtić je obrazložio glavnu ideju projekta istraživanja percepcije korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, upoznao prisutne sa očekivanim efektima fokusne rasprave i funkcionalnom spregom sadržine rasprave sa pripremom instrumenta za anketiranje koje će uslijediti. Naglašeno je da se od učesnika očekuje „da u slobodnoj razmjeni mišljenja i informacija (iskustava): 1) pozicioniraju problem korupcije u odnosu na ostale probleme koji po njima utiču na kvalitet visokog obrazovanja, odnosno na kvalitet izlaznog znanja diplomiranih studenata, 2) doprinesu operacionalom definiranju pojma korupcije u visokom obrazovanju, vodeći računa o specifičnoj misiji visokoškolskih institucija i transferu i usvajanju znanja i vještina kao ključnim funkcijama univerziteta, 3) razjasne sadržinu i faktore percepcije korupcije u visokom obrazovanju iz najmanje dvije perspektive (studentske i nastavničke) identificirajući pojedine aspekte visokoškolske prakse i ponašanja studenata, nastavnika i osoblja koji se percipiraju kao korupcija, te da 4) doprinesu kreiranju natikoruptivnih mjera (promjena koje bi bilo moguće načiniti u području suzbijanja korupcije u visokom obrazovanju.“

Profesor Kurtić je garantirao svim učesnicima da se u procesu konačne obrade i objavljivanja rezultata neće dovesti u pitanje anonimnost učesnika.

TOK RASPRAVE

TZ1: Korupcija je sveprisutna u bosanskohercegovačkom društvu, što se odražava i na segment visokog obrazovanja. Ja recimo stalno doživljavam različite urgencije za određene studente, što dolazi od ljudi koji bi trebali biti stubovi društva, a oni svoju poziciju koriste kako bi na svaki način svojim bližnjim osigurali što brži uspjeh u društvu. S druge strane, studenti koji redovno ispunjavaju svoje obaveze, nisu u prilici da pokažu svoje nezadovoljstvo, jer je koruptivno ponašanje, kao što sam napomenuo, duboko ukorijenjeno u naše društvo. To počinje sa upisnom politikom i nastavlja se kroz proces studiranja.

Mislim da je obim korupcije na našim univerzitetima u uskoj vezi sa manjokom nastavnog kadra, nedogovarajućom upisnom politikom, nedovoljnim nivoom kompetentnosti saradnika i nastavnika. To su po meni uzajamno povezani problemi, istog ranga.

Nisam u zabludi da korupcije nema na univerzitetima, ima je ali ni približno toliko i u takvom obliku kao što je prisutna u ostalim institucijama društva. Pogoduju joj ekonomsko stanje, pogotovo dosta nepovoljna finansijska situacija uposlenika, asistenata i nastavnika. Ipak bitno je imati u vidu da korupcija nije rođena na univerzitetu jer u našem društvu korupcija je bazna nauka i bazna vještina. Kada se radi o visokom obrazovanju najvidljivija i najprisutnija je u ispitnom procesu, a kao posrednici se često pojavljuju i sami nastavnici. Korupciji pogoduju prevelika moć pojedinaca (nastavnici koji drže veliki broj predmeta i koji su vještački od svojih predmeta stvorili teško položive predmete. Naravno to je moguće ako izostaje efikasan sistem kontrole kako nastavnog tako i ispitnog procesa a naročito propisanih procedura polaganja ispita.

Da bi se korupcija eliminisala iz visokog obrazovanja trebalo bi: 1. uvesti i pooštriti internu kontrolu dosljednog poštivanja propisanih procedura provjera znanja i ocjenjivanja, 2. staviti pod kontrolu ispite kod nastavnika na koje se studenti žale, 3. proširiti ovlasti etičkog komiteta 4. osposobiti studentsku organizaciju da se kvalificiranije uključi kako u prepoznavanje tako i u dokumentiranje pojedinih slučajeva korupcije.

Lično sam bio u situaciji da me pokušavaju podmititi i to ne samo novcem.

TZ2: Univerzitet nije u bestežinskom prostoru, nije odvojen od ostalih društvenih procesa, on je pod utjecajem bolesti cijelog društva. U suštini, ključni je problem definicija korupcije, koja u različitim oblicima postaje uobičajeno ponašanje ljudi, u bilo kojem segmentu djelovanja. Mislim da uzroke toga možemo tražiti u komunističkom režimu, u kojem je sve rješavano u koruptivnom maniru. Takođe, mediji su obesmislili pojam korupcije, čestom ekspozicijom u slučajevima i kada nije potrebno da se koristi. Visoko obrazovanje bi trebalo biti predvodnik u borbi protiv korupcije, a ne zarobljenik, što trenutno jeste. Korupcija na univerzitetima je strukturalna karakteristika, koja se evidentira kroz različite segmente: nedosljednu primjenu bolonjskog procesa, nedostatke finansijskih i kadrovskih resursa.

TZ3: Korupcija je pojam koji se najčešće koristi u današnjem medijskom diskursu, to je jedan od najfrekventnijih pojmova kojima se definiše stanje bh. društva, pa se samim tim usko veže i za visoko obrazovanje. Na univerzitetima se najviše može djelovati preventivno i edukativno. BiH je upravo zbog raširenosti pojave korupcije prešla iz grupe demokratskih u grupu nedemokratskih društava.

TZ4: Nemam lično iskustvo sa pokušajem potkupljivanja ili nagovaranja, niti je na mene bilo pritisaka da nekom poklonim ocjenu, ali na temelju informacija koje imam iz druge ruke ubijeđen sam da korupcije ima. Problem je što se neki konkretni slučajevi, koji su ipak ekscesi i pojedinačni i vezuju se za ograničen broj ljudi, neopravdano uopštavaju na sve nas i što svi nosimo tu stigm, ne samo kao pojedinci već i kao institucije pa i cijeli sistem visokog obrazovanja.

Korupciji pogoduju prevelik broj studenata u studijskim grupama, to onemogućava interaktivni kontinuirani rad sa studentima pa i ostvarivanje zamišljenog „bolonjskog“ koncepta ocjenjivanja, ali i stvara uslove za netransparentne ispite. Značajnim uzročnikom smatram i lošu ekonomsku

poziciju univerziteta, ne mislim pri tome toliko na niske plate nastavnika koliko na slabu opremljenost nastavnog procesa i loše uslove za naučno istraživački i nastavni rad. Korupcija je možda najvidljivija u procesu ocjenjivanja i u odnosu nastavnik - student, ali je prisutna podjednako i pri zapošljavanju i izborima u viša zvanja.

TZ5: Bez kazni se neće ništa značajno postići. Korupcija prizilazi iz moći, koja je pojedincima dodijeljena zakonima, koji nedovoljno definišu koruptivno ponašanje i samim tim pojedincima omogućavaju subjektivne procjene u primjeni određenih postupaka. Dakle, možemo reći da je korupcija zakonski usađena u našem društvu, dok s druge strane ne vidim adekvatan način sankcionisanja korupcije. Sami propisi na univerzitetima su koruptivni, nedovoljno definisani i fleksibilni, i sve dok se ne ustroji sistem kroz zvanična pravila, nećemo imati adekvatan mehanizam za sprečavanje takvog ponašanja. Imamo i situaciju da vlade neograničenim upisom studenata kupuju glasače, što narušava upisni sistem i rad na univerzitetima. Nadležni državni organi /tužilaštvo i policija/ trebaju aktivno istraživati korupciju, a ne latentno se uključivati, samo u određenim situacijama.

TZ6: Korupcija je u visokom obrazovanju prisutna u istim razmjerama kao i u svim ostalim segmentima društva kao i u svim aspektima djelovanja visokoškolskih institucija. Međutim, ako se ima u vidu da je osnovna djelatnost ovih institucija obrazovanje (osposobljavanje mladih ljudi za profesionalni život odnosno za obavljanje često veoma značajnih društvenih funkcija taj problem postaje mnogo značajnijim ako se radi o univerzitetima nego ako se radi o nekim kratkoročnim koristima u drugim sferama. Po meni veoma je bitno razlikovati korupciju radi ličnog interesa od slučajeva kada je neko prinuđen učiniti neprincipijelne ustupke zbog nečijeg pritiska, lične egzistencije ili izbjegavanja problema. Mislim da ovog drugog ima na fakultetima i da se jedan značajan broj nastavnika ne može oduprijeti pritisku poznanika, prijatelja, nekog ko je za njih nekada nešto učinio, ili čak nadređenih.

Ovo govorim dijelom iz ličnog iskustva ali dijelom i na osnovu razgovora koje imam sa prijateljima i poznanicima – kolegama.

Korupciji veoma pogoduje uključenost jednog broja nastavnika u politiku, odnosno djelovanje sa pozicija političkih funkcija ili članstva u pojedinim političkim strankama. Ne rijetko se te pozicije koriste da bi se ostavile ili omogućilo ostvarivanje privilegija ili nelegalnih koristi u obrazovnom procesu.

Svjedocima smo „Brzinskih napredovanja“ osoba iz vlasti kako u procesu sticanja diploma na svim nivoima obrazovanja tako i pri izborima u sardanička odnosno nastavnička zvanja. Isto tako svjedoci smo i zauzimanja pojedinih stranačkih čelnika za svoje članove ili djecu svojih članova na ispitima ali i u drugim slučajevima .

Procedure (pravilnici i drugi opšti akti) mogu značajno uticati na nivo korupcije. Imam utisak da se prilikom kreiranja i usvajanja takvih akata svjesno ostavljaju nedorečenosti da bi se ostavio prostor za subjektivnost odnosno za korupciju. Na drugoj strani normativno je sve dobro uređeno ali nisu stvoreni uslovi da se to tako realizira jniti je izgrađen sistem kontrole. Tako je transparentnost ispita u svim aktima savršeno uređena ali nisu predviđeni mehanizmi za njeno osiguranje i kontrolu. Niko ne kontroliše javnost održavanja ispita i zbog toga se još uvijek održavaju u četiri oka.

TZ7: Ja bih se složio da je najbolji mehanizam preventivno djelovanje, a upravo ovakve diskusije jesu jedan od načina prevencije korupcije. Koji su uzroci korupcije? Primarno možemo reći da je to zapostavljanje nastave u organizacijskom smislu, koja nije podržana ni u finansijkom, ni u kvalitativnom pogledu. Nemamo adekvatne mehanizme ocjene kvalitete predavača, nastavnika, ali i generalno rada sa studentima. Sistem organizacije nastave mora postaviti standarde kojih će se studenti držati, bez pribjegavanja koruptivnim postupcima. Sistemom se mora ograničiti mogućnost subjektivnog ispoljavanja moći.

TZ8: Univerzitet nije u pasivnoj situaciji, nije samo žrtva nelegalnih uticaja izvan Univerziteta, nego je i sam kriv za unutrašnje procese. Potrebno je istražiti aspekt percepcije korupcije, odnosno načina kako je ljudi doživljavaju. Da li je to zaista postao uobičajen način ponašanja i funkcionisanja sistema? S druge strane, ljudi koji se suprotstave uobičajenim tokovima u društvu dovode se u opasnost da budu sankcionisani za svoje protivljenje. Dakle, govorimo o lancu uzročno-posljedičnih veza, koje je teško odvojiti i potrebno je krenuti od samog doživljavanja problema u glavama ljudi.

TZ9: Korupcija je dvosmjernan proces, u slučaju visokog obrazovanja određuju ga učesnici, prvenstveno nastavnici i studenti ali i drugo osoblje i specifična nelegalna korist koja iz nje proizilazi, to su diplome, odnosno ocjene iza kojih ne stoji znanje. Dakle, ključna odrednica korupcije u visokom obrazovanju je da se lična i privatna korist ostvaruje na štetu procesa i kvaliteta obrazovanja.

Nažalost, ja mislim da se problem korupcije aktuelizira samo u određenim periodima, kao što su npr. ispitni rokovi, prijemni ispiti i sl, što redukuje problem, a s druge strane, medijska slika korupcije u tim periodima samješta korupcija u vrh interesovanja publike. Riječ je o redukcionističkom pristupu koji ne uzima u obzir čitavu lepezu pojava oblika kao što su: različiti postupci, ponašanja, maniri koji za ishod imaju kako objektivne tako i subjektivne benefite, potom tu su i različiti oblici „sitnih“ poklona kojima se ostvaruje benevolentan odnos u ispitnom procesu: cvijeće, čokolada, boca pića.

U suštini, mislim da problem nije toliki, koliko je eksploatisan kako bi se skrenula pažnja sa drugih problema, koji su sigurno uzročnici korupcije. To su problemi koje smo već pomenuli: korumpirano društvo, neuređen sistem organizacije, zloupotreba moći i sl. Potrebno je kroz priču o korupciji klasificirati uzročnike problema, pa tek onda možemo mjeriti rezultate. Ispred problema korupcije, ali i u vezi sa njim su: propusti u izboru nastavnika, dvojni radni odnos nastavnika, nerealiziran nastava na pojedinim predmetima u predviđenom obimu, sistem ocjenjivanja izvan bolonjskog koncepta, oskudni materijalni resursi za nastavu i istraživački rad. U svakom slučaju na univerzitetima ima mnogo manje korupcije nego u drugim sektorima društvene strukture, ali zbog specifičnog sadržaja pa i zbog dugoročnih mogućih posljedica svaki nagoviješteni slučaj izaziva veliku pažnju javnosti i doprinosi negativnoj reputaciji cijelog sistema visokog obrazovanja. Mislim da korupcije u visokom obrazovanju ima mnogo manje nego što se o tome izvještava u medijima.

Svoje zaključke o korupciji u ovoj oblasti temeljim prvenstveno na izvještajima iz medija, slijede razgovori sa poznanicima i prijateljima, te neposredno iskustvo nastavnika.

Sve faktore koji uzrokuju korupciju podijelio bih u dvije grupe: eksterne u koje spadaju: neuređenost društva, kriza morala, loše pravosuđe. U interne faktore svrstavam: netransparentnost ključnih procesa, neinformiranost, loš menadžment, loši međuljudski odnosi, niske plate i nedosljedna implementacija „bolonjskog“ procesa. Lično mislim da bi do brzog preokreta u ovoj oblasti došlo kada bi se dosljedno primijenila već definirana pravila i procedure.

Da bi se smanjila mogućnost korupcije na fakultetima trebalo bi: pronaći objektivne kriterije i procedure kvalificiranja srednjoškolaca za upis na fakultete, istrajati na dosljednom realiziranju bolonjskog procesa u svim komponentama a naročito u segmentima kontinuiranog interaktivnog rada i ocjenjivanja studenata, ohrabriti studente da prijave slučajeve korupcije i efikasniji rad etičkih komiteta. U osnovi mislim da bi trebalo eliminirati mogućnosti da dodde do korupcije, to će se postići ostvarivanjem apsolutne transparentnosti ključnih procesa na fakultetima i univerzitetima, uspostavljanje sistema efikasne kontrole i efikasnog kažnjavanja dokazanih slučajeva.

TZ10: Lično sam, kao mladi asistent, u posljednjih nekoliko godina prošao put od studentskih klupa, do asistenta, a kasnije i predsjednika sindikata visokog obrazovanja, tako da sam shvatio da je problem složen i različito definisan iz određenih perspektiva. Krivica je na svima, od studenata koji primjenjuju koruptivne postupke pri polaganju ispita, profesora koji na takav način ostvaruju finansijsku korist, do menadžmenta koji mora snositi odgovornost i uvesti kaznenu politiku za takve osobe. Ne možemo očekivati da neko drugi riješi naš problem i ostati žrtve malog procenta ljudi koji prljaju obraz visokog obrazovanja. Mislim da je ključ problema u rukama poštenih i savjesnih nastavnika koji moraju prstom pokazati na ljude koji narušavaju ugled visokog obrazovanja.

TZ11: Korupcija je izuzetno veliki problem jer devalvira kako vrijednost samih diploma sa kojima studenti izlaze iz procesa visokog obrazovanja tako i reputaciju uposlenika u visokom obrazovanju. Ipak mislim da su, u ovom momentu ispred problema korupcije problem neadekvatne upisne politike koji se manifestira kako u velikim studijskim grupama tako i u mogućnosti da fakultete upisuju kandidati koji jednostavno nisu kvalificirani za određeni studij, a onda nastupaju različiti pritisci da se postigne projektovani stupanj prolaznosti odnosno da neko prođe. Na drugom mjestu je problem apsolutnog izjednačavanja uposlenika koji dobro rade i koji nisu skloni korupciji onih koji svoje radne obaveze otljavaju, nekvalitetno i za koje se zna da daju nezarađene ocjene odnosno da prodaju knjige, primaju poklone i slično.

Mislim da je stanje korupcije odraz političke i ekonomske situacije u cijelom društvu, a prije svega prevelikom nelegalnom uplivu politike u obrazovne procese. Najvidljivija je u procesu ocjenjivanja (provjera znanja) ali je ima i u svim drugim procesima i na svim nivoima upravljanja fakultetima i univerzitetima. Glavni pravci antikoruptivnog djelovanja bi trebali voditi ka ostvarivanju maksimalne transparentnosti osjetljivih procesa (mjesta gdje se može trgovati sa odlukama) i kreiranju procedura i normi koje će otklanjati same mogućnosti subjektivnosti i netransparentnosti.

Lično sam bio pod pritiskom da učinim neke nelegalne ustupke a da bih zauzvrat napredovao u više zvanje, a u svakodnevnoj komunikaciji sa kolegama i poznanicima dobijam informacije o prodaji odnosno kupovini ispita.

TZ12: Priča o korupciji je idealna fasada koju nam nameću oni koji skrivaju lične interese. Nažalost, mediji tragaju za pričama o korupciji, bile one istinite ili ne. Profesor koji pusti sve studente na ispitu nikada neće biti optužen za korupciju, što dovoljno govori o poremećenoj percepciji ovog problema. To je najčešća situacija na fakultetima. Na Pravnom fakultetu imamo situaciju da djeca uticajnih roditelja masovno prelaze na studij u Orašje, nakon čega se ne dovodi u pitanje vrijednost njihovog studija, već samo diploma, bez obzira na koji način dođu do nje.

TZ2: Nisam siguran da je definicija koja uzima u obzir samo odnos nastavnik-student-nastavnik korektna. Daleko više zabrinjava jezik mržnje na fakultetima, odnosno komunikacija koja potiskuje sve druge probleme na margine rasprave. Moramo prevazići situaciju pretjerane moći u rukama pojedinaca, koji usmjeravaju i način govora o problemima na visokoškolskim ustanovama. Takva situacija upravo pogoduje korupciji. Najveći problem je monopol pojedinih profesora na fakultetima, koji odlučuju o procesima, ali i tome o kojim problemima se može raspravljati a o kojima ne.

TZ13: Problem korupcije u visokom obrazovanju se u posljednjih nekoliko godina nameće kao veoma ozbiljan sa prilično rtazjašnjim posljedicama. Međutim, mislim da se ispred ovog problema posljedice koje na fakultetima osjećamo n jedne političke i ekonomske i pravne nestabilnosti društva u kojem živimo. Ubijeden sam da je i sama korupcija većim dijelom posljedica nedostataka društva. Naročito maligni oblici korupcije su na tačkama dodira nastavnika i studenata a u području ispunjavanja njihovih obostranih obaveza. U toj sferi korupcija se pojavljuje u veoma suptilnim formama koje je ponekad veoma teško i uočiti a kamoli objasniti. Jednim dijelom i zbog toga što su neki oblici koruptivnog ponašanja u direktnoj vezi sa kulturom, tradicijom i mentalitetom stanovništva. Inače nemam neko direktno iskustvo sa korupcijom, uglavnom su to informacije iz druge ruke (krug poznanika i kolega) i izvještaji medija. Naravno, bilo je pokušaja intervencije na bazi poznanstva i prijateljstva.

Ne želeći negirati značaj aktueliziranja ovog problema ipak mislim da je on prisutan u javnoj komunikaciji u većoj mjeri nego što je prisutan u stvarnosti a da se negativna slika (uopštavanje) stvara na osnovu pojedinačnih slučajeva i veoma blage reakcije i nastavnika i studenata (koji su u većini) na slučajeve dokazane korupcije.

Kada razmišljam o mogućnosti i pravcima antikoruptivnog djelovanja mislim da je upravo u dijelu, koji i privlači najviše pažnje, odnosa studenta i profesora najlakše djelovati. Tu se sa većom kontrolom i većom disciplinom u pridržavanju već definisanih procedura transparentnosti načina polaganja ispita i ispunjavanja studentskih obaveza mogu ostvariti veoma brze promjene. Međutim, glavnina problema je što su normativna akta, kojim se definišu ostali procesi često nejasna, nedovoljno precizno definisana i ostavljaju mnogo prostora za subjektivna odlučivanja. U tom smislu mislim da treba eliminisati sve mehanizme koji omogućavaju pojedincima i grupama veliku koncentraciju moći a sa čime je po pravilu skopčano i trgovanje odlukama.

TZ14: Percepcija o korumpiranosti visokog obrazovanja u značajnoj mjeri utiče na odnos društva prema visokoškolskim institucijama. Pod utjecajem jednog generalno negativnog utiska o korumpiranosti univerziteta stigmatiziraju se svi profesori pa i svi uposlenici. Naravno, korupcija je prisutna na našim univerzitetima, ali po meni na fakultetu na kojem radim ima je mnogo manje nego što se o tome priča. Inače i moj utisak o razmjerama korupcije se temelji na razgovoru sa kolegama i poznanicima te na pisanju medija.

Ako se zanemari stanje u društvu, koje karakteriše poremećaj sistema vrijednosti u kojem je sasvim normalno neka inače legitimna prava i potrebe ostvarivati na nelegalan način (kupovinom, podmićivanjem, vezom i sl.) mislim da bi se nekim ne toliko velikim zahvatima moglo značajno utjecati na sužavanje samih mogućnosti za korupciju. Tu mislim na: 1) procedure izbora u saradnička i nastavnička zvanja koje u postojećem obliku dovode pojedince u situaciju da pokušavaju na svaki mogući način doći do određenih uslova – mentorstva, neprincipijelno puštanje nekvalitetnih radova u proceduru odbrane i sl.), 2) trebalo bi osigurati kvalitetno dokumentovanje polaganja svakog ispita – mora ostati neki pismeni trag pokazanog znanja. Inače mislim da je ključna stvar ostvariti maksimalnu transparentnost osjetljivih procesa i procedura kako prijema na fakultet, ispita tako i izbornih procedura. Lično mislim da je sadašnjem obimu korupcije na univerzitetima doprinijelo i blago kažnjavanje već otkrivenih i dokazanih slučajeva, a naročito olako odustajanje od dokazivanja slučajeva na koje su ukazali studenti.

1.2. Zenica

Fokusna grupa je održana u prostorijama Pedagoškog fakulteta u Zenici 20.10.2011. godine. Prisustvovala su 22 osobe.

U uvodnoj riječi profesor Kurtić je obrazložio glavnu ideju projekta istraživanja percepcije korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, upoznao prisutne sa očekivanim efektima fokusne rasprave i funkcionalnom spregom sadržine rasprave sa pripremom instrumenta za anketiranje koje će uslijediti. Naglašeno je da se od učesnika očekuje „da u slobodnoj razmjeni mišljenja i informacija (iskustava) 1) pozicioniraju problem korupcije u odnosu na ostale probleme koji po njima utiču na kvalitet visokog obrazovanja, odnosno na kvalitet izlaznog znanja diplomiranih studenata, 2) doprinesu operacionalnom definiranju pojma korupcije u visokom obrazovanju, vodeći računa o specifičnoj misiji visokoškolskih institucija i transferu i usvajanju znanja i vještina kao ključnim funkcijama univerziteta, 3) razjasne sadržinu i faktore percepcije korupcije u visokom obrazovanju iz najmanje dvije perspektive (studentske i nastavničke) identificirajući pojedine aspekte visokoškolske prakse i ponašanja studenata, nastavnika i osoblja koji se percipiraju kao korupcija, te da 4) doprinesu kreiranju nati koruptivnih mjera (promjena koje bi bilo moguće načiniti u području suzbijanja korupcije u visokom obrazovanju.“

Profesor Kurtić je garantirao svim učesnicima da se u procesu konačne obrade i objavljivanja rezultata neće dovesti u pitanje anonimnost učesnika.

TOK RASPRAVE

ZE1: Postoji dilema oko kriminalizacije nekih aspekata koje mi svrstavamo u korupciju. Da li je brzo napredovanje nastavnika koji su politički pozicionirani korupcija. U tom kontekstu moramo napraviti definiciju koja će ovaj aspekt odrediti kao ponašanje koje se svrstava u najgori oblik korupcije.

ZE2: Mislim da i nema nekih nejasnoća oko same definicije korupcije, pa i korupcije u visokom obrazovanju. Po meni to su prije svega neprimjerena i nelegalna ponašanja u okviru veoma bitnih procesa, koji određuju suštinu onoga čime se bavi univerzitet ali određuje i kvalitet svih primarnih tokova na univerzitetu, kao na primjer: prijem novih studenata, ispitni proces,

napredovanje asistenata i nastavnika. Društvena situacija, prije svega oskudica resursa utiče na povećanje podložnosti korupciji. Kada bi bilo više novca mogla bi se organizirati izdavačka djelatnost, bogatije opremiti biblioteke i čitaonice i eliminisao bi se jedan od najčešće navođenih problema – primoravanje studenata da kupuju profesorove knjige. Vjerovatno bi i veće plate smanjile trku profesora za novcem.

ZE3: Nažalost, korupcija je zaista u našem društvu veliki problem. Na univerzitetima to ima višestruke posljedice, ja ću istaći samo jednu, koju rijetko ko uzima u obzir. Primjetno je da u ponašanju studenata i u njihovom odnosu kako prema nastavnicima i asistentima tako i prema svojim studentskim obavezama, pa i ispitnim, nema više onog povjerenja, uvažavanja pa ni zainteresiranosti kakvo je bilo u prethodnim generacijama. Može se govoriti o eroziji univerziteta. To više nije posebno mjesto koje zahtijeva poseban odnos. Ipak, mislim da je problem korupcije velikim dijelom posljedica nerješavanja nekih drugih problema kao što su: neadekvatan sistem kvalifikacija za upis na fakultete, nesipunjavanje propisanih uslova (tiču se u velikoj mjeri kadrovskih i materijalnih reusursa) za akreditaciju fakulteta, odsustvo državne kontrole nad privatnim fakultetima koji su počeli nametati politiku minimalnih zahtjeva za polaganje ispita i imperativ visoke prolaznosti, i neadekvatna organizacija pa i sistematizacija radnih mjesta.

Uobičajeno je da se o korupciji na univerzitetima govori skoro isključivo u kontekstu prodaje ispita, toga ima i od mene su tražili „pomoć“ pri polaganju ispita, međutim, ja mislim da je korupcija podjednako prisutna pri zapošljavanju, na bilo kojoj poziciji, pri tolerisanju neizvršavanja obaveza od strane vanjskih saradnika, koji ne održe veći dio predviđenih a plaćenih časova, i pri imenovanju različitih komisija koje se svakodnevno obrazuju na fakultetima i univerzitetima za veoma značajne poslove kao što su izbori u zvanja, ocjene prijave magistarskih i doktorskih radnji i slično. Većina ovih komisija radi po principu povjerenja u kolegu i po principu ti meni ja tebi. Izlaz je u maksimalnoj transparentnosti svih procesa koji se odvijaju na univerzitetima (fakultetima) kao i u strogom provjeravanju svih naznaka da je bilo korupcije a naročito u strogom kažnjavanju dokazanih slučajeva.

ZE4: Korupcija je veliki problem kako visokog obrazovanja tako i cijelog društva. Ima je mnogo više nego što se priznaje i nego što se o tome javno priča. Uglavnom se manifestira u izvornim funkcijama visokoškolskih ustanova u procesu obrazovanja, preciznije verifikacije stečenih znanja. Pojavljuje se kao kupovanje/prodaja ispita, dovođen je u povlašteni položaj pojedinih studenata zbor različitih veza koje profesori imaju sa njima (rodbinske, poznaničke, prijateljske, kolegijalne i sl.) ali i kao ucjenjivanje studenata da kupe knjigu ili učine nešto drugo da bi pristupili ispitima ili čak i da bi položili ispit. Mislim da je jedan od najvećih generatora ove pojave očigledna nezainteresiranost fakultetskih i unioverzitetских menadžmenta za ovu pojavu, koja se manifestira ignoriranjem poruka koje na različite načine šalju studenti, roditelji, mediji, okruženje. Mislim da bi upravo veća zainteresiranost za ovu pojavu i razjašnjavanje bližih i daljih posljedica širenja ove pojave po sve nas na univerzitetima trebao biti preokret koji bi mogao rezultirati pozitivnim promjenama. U tom cilju prije svega treba zagarantirati transparentnost, apsolutnu transparentnost svih procesa i procedura na univerzitetima a naročito onih koji se odnose na kvalitet obrazovanja, kao i uvesti praksa beskompromisnog kažnjavanja pa čak i stigmatiziranja učesnika u potvrđenim slučajevima korupcije.

ZE5: Korupcija jeste veliki problem, ne vjerujem da je bilo ko od nas pošteđen pitanja : možemo li to nenkako drugačije riješiti ili zamolbe, hoćeš li mi pripaziti na ispitu...? Korupcija ima poražavajući utjecaj na kvalitet našeg obrazovanja i naših diploma to je neupitno. Međutim ja bih upozorila na jednu drugu posljedicu a to je da percepcija o korumpiranosti visokog obrazovanja znatno utiče na odnos društva prema visokom obrazovanju pa i prema materijalnim potrebama koje univerziteti imaju u ovom periodu, a odnose se prije svega, na ispunjavanje uslova za certifikaciju. Nažalost društvo je poprilično u pravu. Ubijedena sam da korupcije ima mnogo više nego što se zna i nego što smo to mi na fakultetima spremni priiznati. Korupcije ima kako u procesu napredovanja studenata (na osnovu različitih formi plaćanja) tako i u procesu napredovanja nastavnika. Ipak mislim da bi, ozbiljna aktivnost na suzbijanju korupcije na fakultetima, trebala biti praćena rješavanjem jedno drugog, po meni fundamentalnog problema, to je problem lošeg materijalnog stanja univerziteta, uposlenika na univerzitetima, prvenstveno nastavnika i asistenata ali i i ostalih, te lošeg materijalnog stanja studenata. To je problem, koji po meni, generira korupciju kao rješenje. Najkraće kazano korupcija je prisutna u svim relevantnim odnosima na našim fakultetima i univerzitetima, dakle ne samo u odnosu student – nastavnik, kao i u svim organizacijskim strukturama.

Kada se radi o korupciji u užem smislu, mislim da bi se mogla značajno suzbiti promjenama u odnosu prema ispitima i uvođenjem strožijih kazni za sve potvrđene slučajeve. Tu prije svega mislim na osiguranje transparentnosti i veće kontrole cijelog ispitnog procesa. U osatlim segmentima efekte bi dala zagwarantirana transparentnost svih procesa i aktivnosti na univerzitetima, bolja interna informiranost, kampanje razvijanja svjesnosti o pogubnosti korupcije za poziciju visokog obrazovanja te protjerivanje utjecaja politike iz izvornih funkcija univerziteta.

ZE6: Korupcija bi bila prevaziđena, ili bi bar bila minimalizirana, da se poštuju kodeksi etičkog ponašanja profesora i studenata. Uopšte ne bismo imali potrebe da razgovaramo o tome, ili bismo bar bili u puno kvalitetnijem položaju u rješavanju problema. Mislim da treba zabraniti bilo kakvo darivanje poklona pri odbranama diplomskih, magistarskih i doktorskih radova.

ZE7: Po meni korupcija u visokom obrazovanju je veliki problem koji objektivno utiče kako na kvalitet izlaznog znanja sa naših fakulteta tako ina odnos društva prema uposlenicima u visokom obrazovanju kao i prema samim visokoškolskim ustanovama. Po meni to je prije svega posljedica to su izostale adekvatne represivne mjere prema začetnicima korupcije, nastavnicima, koji su u početku bili pojedinačni izuizeci ali za koje smo svi znali da pšrimaju mito ili primoravaju svoje studente da kupuju knjige. U toj fazi korupcija je zaista bila moralno pitanje, nešto što većina sebi nije mogla dopustiti iz moralnih razloga. Danas je to sve mnogo raširenije, izostale su zakonske sankcije, ali moramo priznati izostale su i jasne moralne osude i moralno distanciranje poštenih nastavnika. Ipak i danas ima mo različito stanje na pojedinim fakultetima i kod pojedinih nastavnika. Svemu je pogodovalo i opšte stanje društva u kome se bilo koji problem može riješiti (bar jestvoren takav utisak) na legalan način i u okviru redovne procedure. Svujdje se traže popusti, lakši načini, m prečaci.

Na m om fakultetu sam upoznat da ima nastavnika koji primoravaju studente da kupuju knjige. Upozoreni su da to ne smiju raditi. Za prodaju ispita ne znam a i bilo kakvi slučajevi političke korupcije su mi nepoznati. Međutim, imam informacije da korupcije ima na prijemnim ispitima,

odnosno kod prijema studenata na fakultete, kao i da pojedini profesori namjerno svoje predmete stvaraju „teškim“ za polaganje da bi na taj način svorili koruptivnu situaciju.

Mislim da bi veća transparentnost ispitnog procesa, davanje na uvid svim zainteresiranim cjelokupnog ispitnog materijala, urgentno objavljivanje rezultata ispita na intranetu, strogo kažnjavanje učesnika u potvrđenim slučajevima korupcije veoma brzo donijeli potrebnu promjenu.

Ne umanjujući značaj problema korupcije naveo bih neke probleme koji su, po mom mišljenju, bar istog značaja a mislim i da su u uzročno-polsjedičnoj vezi sa korupcijom, to su: nedovoljan broj nastavnika (naročito ako se uporedi sa brojem studenata), nedovoljan broj kabineta i slaba opremljenost kabineta što dovodi u pitanje kvalitet nastave, vežbi pa i konačnog znanja koje usvoje studenti, uopšte manjak radnog prostora, nedostatak stručne literature i nedostatak regulative vezane za polaganje ispita.

ZE8: Mediji stvaraju sliku općeg stanja korumpiranosti nastavnika u visokom obrazovanju prezentacijom izolovanih slučajeva korupcije, što nije stvarno stanje na visokoškolskim ustanovama. Mislim da ne treba kroz pojedinačne slučajeve, kojih ima, stvarati sliku o visokom obrazovanju u cjelini.

ZE9: Na tehničkim fakultetima ima najmanje studenata i zbog toga najmanje korupcije, jer je puno teže ostavriti korist određenim nedozvoljenim sredstvima a da to bude neprimijećeno. Kada govorimo o korupciji, prisutni su razni oblici, od prodaje ispita, prinudne prodaje knjiga do zloupotrebe položaja.

ZE10: Prijem studenata na fakultetima je veoma podložan korupciji i u javnosti uglavnom vlada predstava da se tu uvijek nešto mučka. Što prije uvedemo u srednjim školama eksterne mature, prije ćemo moći ukinuti prijemne ispite, bar na većini fakulteta i prije ćemo se riješiti jedne jako kritične tačke. Mislim da treba uvesti dekanske kazne kao rješenje za korupciju, odnosno da osobe koje su nadležne za regularno i uređeno funkcionisanje institucija imaju određene ovlasti u sankcionisanju. Tu mislim na konkretne kazne, kao što je oduzimanje naučnih titula ili čak odstranjivanje sa fakulteta.

ZE11: U korupciji postoji ustaljeno ponašanje koje se može pratiti od samih korijena, što omugaćava i uspostavljanje sistema za rješavanje problema. Možemo krenuti od određenih ovlasti koje bi imao rektor sa saradnicima, do praćenja najčešćih oblika korupcije na pojedinim fakultetima. Većina nastavnika nije korumpirana i nije sve onako crno kao što nam se želi pripisati. Međutim, ne može se negirati da ipak ima slučajeva kada se ne poštuju propisane procedure i standardi i kada se otvara prostor za razne subjektivizme. Rješenje je u primjeni prakse, na svim kritičnim tačkama, evropskih zemalja u kojima je korupcija inače, a naročito u visokom obrazovanju svдена na minimum. Naravno to će podrazumijevati izvjesne investicije ali dobitak bi bio nesrazmjern. Inače mislim da antikoruptivno djelovanje treba ići u pravcu zagaranirane transparentnosti svih procesa u visokom obrazovanju veće kontrole primjene proisanih pravila i procedura.

ZE12: Slažem se da je korupcija u našim visokoobrazovnim institucijama već dostigla takve razmjere da utiče na degradaciju cijelog sistema visokog obrazovanja i destimuliše kako nas nastavnike, koji ne prihvatamo takav način ponašanja, tako i dobre studente, koji ne nalaze

dovoljno razloga da se muče i uče kada ispit mogu položiti i na lakši način. Moje lični utisak da su to zabrinjavajuće razmjere te da korupcije ima mnogo više nego što su zvanične institucije sistema visokog obrazovanja spremne priznati.

Uglavnom se radi o prinudnoj prodaju knjiga, uglavnom kao uslovu da se dobije potpis ili izađe na ispit, različitim formama prodaje ispita, zloupotrebi položaja i iskorištenje studenata za sve i svašta, nelegalnim uplivima politike u izvorne funkcije i procese univerziteta, odnosno fakulteta, stavljanju u povoljniji položaj pri dodjeljivanju časova stalnim upsolenicima ili sklapanje ugovora o angažiranju svojih prijatelja kao vanjskih saradnika u nastavi. Mislim da ne treba puno mudrovati okomjera koje bi trebalo poduzeti. Kada bi se učesnicima u potvrđenim slučajevima oduzela naučna zvanja i zabranio rad na fakultetima u Bosni i Hercegovini, veoma brzo bi, bar oni oblici koji najneposrednije utiču na kvalitet diploma koje dodjeljujemo studentima, prestali.

ZE13: Najbolje rješenje za prodaju literature, odnosno knjiga, je da se kupovina vrši fiksno od izdavača, odnosno kroz zvanične nabavke kojima bi se studentima omogućio pristup literaturi koju preporučuju profesori, ili čiji su autori. Iz čega će studenti naučiti, ako nema knjiga, a time bi se riješila nabavka literature na fakultetima, na što se konstantno žalimo. Tako bismo i podstakli autore da pišu. Zar je logično da neko završi fakultet bez ijedne pročitane knjige? Međutim, imaju li biblioteke potreban broj knjiga koje traže studenti kako bi spremili određene ispite? Ili, ako studenti već kupuju knjige, trebalo bi kroz subvencije omogućiti kupovinu knjiga po sniženoj cijeni. Možda bi trebalo i utvrditi određeni iznos cijene poklona koja ne spada u domen korupcije ili mita. Tu mislim na neke simbolične poklone, koji se ne mogu svrstati u potkupljivanje profesora u odnosu između nastavnika i studenata. Imamo niz situacija u kojima studenti iz čisto simboličnih razloga žele da određenim profesorima zahvale za saradnju tokom studija.

ZE14: Mislim da uzroke mnogih problema treba tražiti u nedostatku sredstava za kvalitetno organizovanje nastave, a tu mislim i na ono što se konstantno spominje. Nametanje kupovine knjiga, plaćanje ispita i slično. Nije poklonjeno dovoljno pažnje visokom obrazovanju, što otvara prostor za manipulaciju nastavnim procesom, i što se odražava na kvalitet diploma koje dobijaju studenti. Sve počinje od prijemnih ispita, u kojima se postavlja mnogo pitanja oko regularnosti, zatim od eksterne evaluacije, mišljenja studenata o kvaliteti nastave i sličnoga. Slika koja se stvara o visokom obrazovanju kao korumpiranom prostoru ohrabruje studente da nam priđu i traže ono što ne bi trebali.

Kakvu poruku šalju nastavnici kada puste sve studente na ispitu? U tim slučajevima se niko ne žali, naročito ne studenti, mada je jasno da su prošli, ili čak i prepisali, i oni koji nisu spremili ispit. Po meni su to slučajevi koje treba pomno istražiti kao i slučajeve kada položi samo jedno ili dvoje. Iza poptune prolaznosti se uglavnom krije pranje obraza profesora koji je na raznorazne načine prisiljen pustiti nekolčiko studenata, da li radi novca ili zbog duga prema prijateljima ili kolegama.

ZE15: Nepoštivanje raznih procedura i standarda omogućava studentima da traže nedozvoljene načine za ostvarivanje određene koristi. Mislim da većina nastavnika nije korumpirana, ali se kroz pojedinačne primjere stvara takva slika. Nije sve crno tako kao što izgleda. Potrebno je samo primijeniti već postojeće standrade i normative, ili ako ih nemamo prepisati ih od onih koji imaju. Kakvu poruku šalje apsolutna prolaznost studenata na privatnim fakultetima? Da se

novcem može kupiti diploma. Javni univerziteti moraju kvalitetom rada postaviti standard da naša diploma bude vrednija od one sa privatnih univerziteta. Transparentnost i poštivanje propisanih procedura je najbolji put do tog cilja. Na univerzitetima bi trebalo institucionalizirati stalnu evaluaciju obrazovnih praksi sa stajališta procjene njihovog pogodovanja korupciji. Veliki dio problema bi se mogao spriječiti kada bi se neznatno redizajnirale određene procedure i naravno kada bi se uvela efikasnija kontrola njihove primjene.

ZE16: Pitanje korupcije u visokom obrazovanju situirano u odnos studenta i profesora na ispitu, je prvenstveno pitanje morala, pitanje šta osoba koja se opredijelila za profesiju univerzitetskog nastavnika sebi može dozvoliti. Kada nebi bio narušen sistem uvođenja u časnu profesiju nastavnika, kada bi u nju ulazili samo oni koji ispunjavaju stručne, pedagoške i moralne kvalitete, koji se tradicionalno vezuju uz nastavnike, problema korupcije uopće nebi ni bilo. Nažalost to je danas jedan od novih oblika kriminala.

Pod čudnim okolnostima pojedinci dobijaju angažman u nastavi kao spoljni saradnici. Problem je u tome što se ne radi o ljudima koji su opredijeljeni da se bave obrazovanjem i studentima, već, uglavnom, o ljudima kojima dobijanje titule univerzitetskog profesora donosi prestiž u svijetu politike i biznisa. Ne znam šta oni koji učestvuju u njihovoj univerzitetskoj promociji dobijaju zauzvrat. Ali sigurno je riječ o korupciji. Korupciji pogoduje i stvaranje ekskluzivnih, samo za pojedine nastavnike rezervisanih naučnih oblasti. Koristeći političku moć i utjecaj pojedini profesori sprječavaju uvođenje u određene nastavne oblasti novih kolega zadržavajući ih za sebe. Tako se dešava da jedan nastavnik drži i ocjenjuje 5-6 predmeta i da bude glavnim faktorom studentima za završetak studija. Možete zamisliti kakve mogućnosti za trgovinu stoje pred takvim nastavnicima. Ako čak takve trgovine i nema u javnosti se to tako doživljava.

ZE17: Mediji stvaraju neutemeljenu, senzacionalističku, provokativnu sliku opće korumpiranosti svih nastavnika i asistenata na fakultetima pa i cijelog sistema visokog obrazovanja. Ubijeden sam da ta slika ne odgovara pravomstanju stvari, da je riječ ipak o izlovanim i ne tako čestim slučajevima. Posljedica takve slike je ohrabrivanje pa čak i podsticanje studenata i njihovih roditelja da bez ustezanja traže veze ili nude novac za polaganje ispita.

ZE18: Raširenost korupcije na pojedinim fakultetima je u direktnoj vezi sa masovnošću studijske grupe, odnosno godine. Ako su grupe velike lako je proustiti na ispitu studenta jer on se može izgubiti u masi a mala je vjerovatnoća i da se u velikoj grupi uopće uoči da li je neko izlazio na ispit ili nije. To su uglavnom fakulteti društvenih i humanističkih nauka. Na tehničkim fakultetima sa malim grupama studenata svi se znaju, svi znaju kolčiko je ko šta učio i da li je izlazio na ispit i tada je zaista teško zamisliti da bi se ispit mogao položiti na nelegalan način. Naravno i u tom slučaju ostaje čitav spektar mogućnosti kao na primjer davanje ispitnih pitanja i slično.

ZE19: Nezakonito je i problematično primoravanje studenata da kupe profesorovu knjigu, ali treba naći rješenje kako da studenti spremaju ispite iz knjiga a ne iz zabilješki i i nekakvih sažetaka. Mada je, bar za mene nezamislivo da neko sutra dobije diplomu za neko zanimanje a da u kući neme bar elementarnu literaturu. Ipak mislim da organiziranim pristupom rješavanju ovog problema i sa nešto više novca možemo naći adekvatno rješenje. Prvo, treba nasjtrožije zabraniti samim profesorima da prodaju knjige (uključujući i uz posredovanje asistenata) a naročito pravljenje evidencija ili bilom kakvo drugo označavanje kupljenih knjiga, studentima

koji to žele treba omogućiti da kupe knjige u knjižarama, ako u svemu posreduju fakulteti, treba pronaći način da knjige budu jeftinije, treba utvrditi broj knjiga iz kruga obavezne literature koji svaki fakultet mora obezbijediti srazmjerno veličini studijske grupe, u svojim čitaonicama.

1.3. Sarajevo

Fokusna grupa je doržana u prostorijama rektorata Univerziteta u Sarajevu 24.11.2011. godine. Prisustvovalo je 20 osoba.

U uvodnoj riječi profesor Kurtić je obrazložio glavnu ideju projekta istraživanja percepcije korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, upoznao prisutne sa očekivanim efektima fokusne rasprave i funkcionalnom spregom sadržine rasprave sa pripremom instrumenta za anketiranje koje će uslijediti. Naglašeno je da se od učesnika se očekuje „da u slobodnoj razmjeni mišljenja i informacija (iskustava) 1) pozicioniraju problem korupcije u odnosu na ostale probleme koji po njima utiču na kvalitet visokog obrazovanja, odnosno na kvalitet izlaznog znanja diplomiranih studenata, 2) doprinesu operacionalnom definiranju pojma korupcije u visokom obrazovanju, vodeći računa o specifičnoj misiji visokoškolskih institucija i transferu i usvajanju znanja i vještina kao ključnim funkcijama univerziteta, 3) razjasne sadržinu i faktore percepcije korupcije u visokom obrazovanju iz najmanje dvije perspektive (studentske i nastavničke) identificirajući pojedine aspekte visokoškolske prakse i ponašanja studenata, nastavnika i osoblja koji se percipiraju kao korupcija, te da 4) doprinesu kreiranju natikoruptivnih mjera (promjena koje bi bilo moguće načiniti u području suzbijanja korupcije u visokom obrazovanju.“

Profesor Kurtić je garantirao svim učesnicima da se u procesu konačne obrade i objavljivanja rezultata neće dovesti u pitanje anonimnost učesnika.

TOK RASPRAVE

SA1: Osnovni je problem što pri izborima nastavnika nemamo jasne kriterije šta su to relevantni naučni radovi. Potrebno je napraviti pravilnik o tome i koliko znam na topme se počelo raditi, ali ne znam dokle se došlo. Korupcija se ogleda upravo u tome što pšrocjene da li je nešto rad ili nije zavise od Komisje a ne od preciznih propisa kao što je to u drugim zemljama.

SA2: Potrebno je u definisanju korupcije krenuti od pojavnih oblika, odnosno simptoma koji upućuju na korupciju. Mi konkretno u visokom obrazovanju imamo veliki problem sa definisanjem korupcije, odnosno njenim oblicima.

SA3: Priča o korupciji postoji, uglavnom je riječ o odnosu između profesora i studenta, ali nema dokaza tako da sve ostaje pričpom bez osnove. Problem je što mi u Bosni i Hercegovini nemamo instituciju koja se bavi korupcijom, koja bi radila na utvrđivanju materijalnih dokaza korupcije. Kako utvrditi materijalne dokaze kad se uglavnom odvija pod određenim okolnostima u kojima neko nadređeni diktira način na koji se korupcija odvija. Mislim da postoje mnogo značajniji problemi u visokom obrazovanju, koji mnogo snažnije utiču na kvalčitet visokog obrazovanja u bosni i Hercegovini. Po mom mišljenju problem korupcije dolazi tek poslije slabe opremljenosti univerziteta, hiperprodukcije pojedinih zanimanja i prevelikih studijskih grupa, neadekvatnih uslova rada kako za studente tako i za nastavnike, neadekvatnih plaća. Inače mislim da je mnogo više priče o korupciji nego što je ima na fakultetima, imam utisak da se na taj način skreće

pažnja sa nekih drugih područja u društvu u kojima je mnogo više korupcije. U mjeri u kojoj je ima korupcija na univerzitetima je posljedica izostajanja oštrih mjera za potvrđenu korupciju kao i izostajanje ozbiljnog plana za njeno suzbijanje. Mislim da bi strogo kažnjavanje potvrđenih slučajeva prethodno precizno definirane korupcije, razvijanje adekvatnih antikoruptivnih institucija i oštri kriteriji za uvođenje u profesiju nastavnika i saradnika u nastavi na univerzitetima dali veoma brzo pozitivne rezultate.

SA2: Treba krenuti sa procesom definisanja konkretnih elemenata, jer širina pojma korupcije preusmjerava pažnju na nastavnike i studente, što je po meni pogrešno. Treba konkretizovati pojavu, šta je suštinski problem, što bi omogućilo i konkretniju borbu sa korupcijom. U tom smislu mislim da je sama definicija suviše reducirana na odnos profesor student u okviru ispitnog procesa a neke klasične pojave koje inače prate javne ustanove u Bosni i Hercegovini (javne nabavke, nepotizam, političko napredovanje nastavnika) ostaju u sjeni. Naravno, potrebno je strožije postaviti i pitanje korumpiranosti studenata, odnosno njihovih roditelja, koji su skloni da do ocjene dođu plaćanjem.

Problem korupcije bi, po mom mišljenju, zauzeo tek deseto mjesto na listi faktora koji ugrožavaju kvalitet današnjeg visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Ispred su problem neadekvatnosti nastavničkog kadra, nekvalitetni kurikulumi koji nemaju eksternu verifikaciju, nedostatak radnog prostora za izvođenje nastave i naučnoistraživačkog rada, oskudno finansiranje, nedostaci u legislativi. Korupciji na univerzitetima pogoduju: neprincipijelni politički pritisci na univerzitet vezanih za napredovanje pojedinih nastavnika, stranačko podaništvo pojedinih nastavnika, nepotizam koji se ogleda u promociji u nastavnički i saradnički kadar po rodbinskoj liniji, materijalno-finansijska ovisnost od osnivača i prevelika angažiranost nastavnika u nastavi na više univerziteta. Antikoruptivne prakse bi trebale ići u dva glavna pravca: preventivno djelovanje, stvaranje klime i procedura koje u startu isključuju mogućnost korupcije a paralelno s tim strogo kažnjavanje svih potvrđenih slučajeva korupcije.

SA4: Korupcija definitivno jeste veliki problem, ne samo na univerzitetima već i u državi, ali kada se radi o visokom obrazovanju to sigurno nije ni najveći a niti glavni problem. Naročito kada se sve svodi na priču o kupovini ispita a izostaje interesovanje za sferu upravljanja univerzitetom kao i za slučajeve nepotističkog uvođenja u red saradnika i nastavnika i političkog napredovanja nastavnika.

Ključni uzrok za korupciju na univerzitetima je karakteru osoba koje su ušle u krug nastavnika, među njima je mnogo takvih koje ne zadovoljavaju moralne kriterije i nisu iskreno posvećene odgojnoj misiji koju trebaju između ostalog vršiti. Mislim da bi svođenju korupcije na najmanju mjeru doprinijelo poboljšavanje uvjeta rada na univerzitetima, podizanje kvaliteta naučnog i obrazovnog rada, a da bi antikoruptivna akcija trebala teći istovremeno u preventivnom razvijanju nekoruptivnog ambijenta (procedura) i adekvatnom kažnjavanju potvrđenih slučajeva korupcije.

SA5: Konkretno nisam upoznat ni sa jednim slučajem korupcije na svom univerzitetu., ali ne sumnjam da je, imajući u vidu BH mentalitet, ima. Ipak smatram da u ovom momentu visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini ima mnogo važnijih problema. Prvenstveno bih istakao veoma nizak kvalitet nastave i neadekvatan koncept podučavanja studenata od kojih se traži usvajanje informacija a ne kritičko i kreativno promišljanje. Taj problem skoro da niko i ne

postavlja kako u neformalnim tako i u formalnim kanalima komuniciranja. Inače kada se radi o prisustvu korupcije kao teme komuniciranja imam utisak da se mnogo više i mnogo konkretnije o tome priča u neformalnim krugovima nego u samim medijima.

Problem je i u preuskom fokusu na kupovanje ispita i primoravanje studenata da kupuju knjige. Nije mi poznato ali ne vidim ni jednog razloga da i na fakultetima, odnosno univerzitetima bude manje zloupotreba povjerenih ovlasti radi ostvarivanja lične koristi nego što je to slučaj u drugim institucijama u društvu. Hoće li neko prihvatiti koruptivno ponašanje u velikoj mjeri je stvar moralnog odgoja koji se donosi iz porodice. Svođenju korupcije na minimalnu mjeru bi doprinijeli: bolji zakoni, konkretnije mjere i strožije kazne sadržane u antikoruptivnim dokumentima, posvećenost top menadžmenta eliminisanju ove pojave i povezivanje eliminiranja korupcije sa politikom kvaliteta i vizijom univerziteta te dobra koordinacija i komunikacija među fakultetima.

SA6: Korupcije ima na našim univerzitetima, ne priča se o tome bez razloga, mada je to sve još uvijek preopćenito i bez konkretnih efekata. Bitni činioci sadržaja korupcije su mnogo bogatiji od svođenja na kupovinu/prodaju ispita. Korupcija se sastoji od davanja i primanja koristi, odnosno zloupotrebe ovlaštenja koja imamo na bilo kom položaju – poziciji u kompleksnoj strukturi univerziteta. Korupcija je, po mom mišljenju, refleksija opšteg stanja u društvu. Inače, smatram, kada se korupcija dovodi u vezu sa kvalitetom konačnog izlaza iz sistema visokog obrazovanja, da je riječ o složenom međuučecaju. Korupcija rezultira niskim kvalitetom značajnog broja diploma ali i nedostaci pa i problemi koje sam sistem ima pogoduju ako ne i podstiču korupciju. Prije svega mislim na oskudne uslove za rad kako nastavnika tako i studenata, a kada se radi o nastavnicima mislim na nepostojanje sistema koji u dovoljnoj mjeri pravi razliku i omogućava izdvajanje onih koji imaju potencijal za bavljenje istraživačkim radom.

SA7: Mislim da korupcija nije u tolikoj mjeri prisutna u visokom obrazovanju koliko se o njoj priča. A posljedica je to netransparentnosti vitalnih procesa na univerzitetima kao i netransparentnosti samog sistema zapošljavanja. Inače mislim da je fokus same priče o korupciji uzak i veoma često krajnje površan. Uzmimo primjer poentiranja problema nabavljanja određene literature. Moguće je da postoje u pojedinim slučajevima pojave primoravanja studenata da kupe knjigu, to bi naravno, moglo u određenim okolnostima potpadati pod korupciju, ali normalno je da se od studenata traži da ispite spremaju iz referentne literature. Šta je alternativa; učenje iz svesaka, učenje iz nečijih sažetaka, ili nelegalno fotokopiranje. Rješenje bi trebalo biti u nabavljanju dovoljnog broja primjeraka propisane literature u fakultetske biblioteke. Razjašnjavanje problema šropisivanja obavezne literature je samo jedan primjer koji nam pokazuje da još uvijek nemamo dovoljno prezizno operacionaliziranu definiciju korupcije u visokom obrazovanju koja bi mogla poslužiti kao osnova za dizajniranje antikoruptivnih politika i praksi.

Sam problem korupcije treba povezati sa procesom i procedurama osiguranja i praćenja kvaliteta obrazovnog procesa, na što nas obavezuje Bolonjski model a za to su, uglavnom potrebna mnogo veća sredstva od onih koja se stavljaju na raspolaganju visokom obrazovanju. Antikoruptivne aktivnosti bi trebale teći u dva pravca: prvo, veće ulaganje u kvalitet nastave i drugo preventivno uklanjanje uvjeta za korupciju.

SA8: Problem korupcije je na veoma visokom mjestu ukupnog poretka problema na našim univerzitetima. U istoj je ravni sa nekvalitetnim predavanjima, neredovnim dolascima na nastavu pojedinih profesora i sa nespremnošću profesora da prate kako savremene naučne informacije i metode u svojoj oblasti tako i da se prilagode Bolonjskim zahtjevima. Sve je praćeno nepspremnošću ljudi iznutra, koji najviše znaju da o tome javno govore. Oni šute iz dva razloga; ili im je jasno da se i pored sve priče neće ništa promijeniti ili ih je strah od osvete pa i institucionalnih sankcija. Problem je i što veliki broj profesora obnaša pozicije visokih političkih dužnosnika te i ne posvećuju dovoljnu pažnju stanju na univerzitetu.

Mada na univerzitetima ima i klasičnih formi korupcije kao što su kupovina ispita, privilegiranje djece poznanika i prijatelja, primoravanje na kupovinu knjiga ipak mislim da je najprisutniji i najopasniji oblik oblik korupcije zloupotreba položaja vršilaca različitih rukovodnih uloga u korist „probranih“ pojedinaca. Sve to je moguće u jednom općem ambijentu u kome je krajnje upitan sistem vrijednosti, koji promovise kriminalce i nekompetentne kao ugledne građane. Izlaz vidim, prije svega u građanskoj hrabrosti, u govorenju o korupciji, u iznošenju dokaza o svakom konkretnom i uočenom slučaju.

SA9: Naravno, bilo bi neozbiljno negirati postojanje korupcije u visokom obrazovanju, ali mislim da to nije najvažniji problem. Mislim da su neadekvatni uslovi za realizaciju nastavnog procesa (nepovoljan odnos broja studenata i akademskog osoblja i loša opremljenost fakulteta) ispred, a da veoma nedostatna i loša legislativa čak stvaraju uslove za netransparentan rad u svim procesima na univerzitetima a to opet pogoduje korupciji. U tom smislu mislim da bi pravac aktivnosti u visokom obrazovanju trebalo usmjeriti ka rješavanju ovih problema a da pitanje korupcije treba inkorporirati u sistem osiguranja i kontrole kvaliteta na univerzitetima.

SA10: Problem korupcije je prisutan, ali bih na prvo mjesto stavio nedefinirane i neadekvatne kriterije za napredovanje nastavnika i asistenata. Inače mislim da je sam problem korupcije u javnosti predimenzioniran, Naročito pošto se svodi na kupovinu/prodaju ispita i primoravanje studenata da kupuju određene knjige. Glavni korijeni korupcije u visokom obrazovanju su u manjkavosti legislative, kriterijima za izbor nastavnika i saradnika i neadekvatnom socijalnom statusu nastavnika i asistenata. Interevencijom u ovim područjima značajno bi se smanjila korupcija.

SA11: Korupcija je raširena i po meni se o njoj još uvijek ne priča dovoljno, a naročito se zanemaruju neki njeni aspekti koji se ne donose na odnos nastavnik – student. Ispred te dimenzije korupcije su javne nabavke, političko napredovanje pojedinih nastavnika i asistenata, uključivanje pojkebnaca u različite projekte, transparentnost trošenja budžeta za te projekte, način zapošljavanja na fakultete i univerzitetu.

Lično mislim da bi priču o korupciji trevalo smjestiti u kontekst priče o nesposobnosti (nekompetentnosti) i primitivizmu- nedosrlosti poziciji koju obavljaju ljudi izabrani da realiziraju obrazovni proces. Naravno, to je posljedica mogućnosti prelakog u karijeri bez naučnih i stručnih kvaliteta ali što je još gore bez potrebnih moralnih predispozicija za rad u obrazovanju. Korupciju uzrokuju i slaba kontrola rada (ispunjavanja obaveza) te relativno niska primanja uposlenika na univerzitetima. Mislim da bi do preokreta mogla dovesti jaka prevencija i strogo kažnjavanje dokazanih slučajeva. Međutim pri tome se treba čuvati nedokazanih

insinuacija. Ključno je ipak izgraditi sistem uvođenja u nastavu ljudi koji uz visok stupanj stručnosti imaju i podrebnne moralne i pedagoške kvalitete.

SA12: Problem korupcijena visokoškolskim institucijama postoji, ali je neopravdano sveden na odnos nastavnika i studenata u toku ispita a naročito na pojavu, koja je mnogo rjeđa nego što se o tome stvara predstava, primoravanja studenata da kupuju profesorove knjige. Po meni sve se tiče kvaliteta ljudi koji su uvedeni u krug univerzitetskih nastavnika, dakle kriterija za izbor kao i neprincipijelnog odstupanja pri primjeni propisanih procedura.

U mjeri u kojoj je prisutna korupciju izazivaju: nedostaci u zakonskom okviru u kojem funkcionira sistem visokog obrazovanja, objektivno nizak kvalitet velikog broja nastavnika koji su to postali ili slabim kriterijumima za izbor ili nepridržavanjem bilo kakvih kriterija te neadekvatan status univerzitetskih nastavnika u društvu. Antikoruptivne prakse bi trebale ići paralelno u pravcu preventivnog otklanjanja svih nedostataka u sitemu koji pogoduju korupciji kao i u pravcu strogog kažnjavanja potvrđenih slučajeva.

SA13: Po mom mišljenju problem korupcije dolazi na treće mjesto aktuelnih problema visokog obrazovanja. Ispred su nedostatak znanstvene regulative i nepostojanje optimalnih uslova za rad; mislim kako na nedostatak prostora tako i na prevelike grupe studenata koje onemogućavaju interaktivni rad sa studentima kao i kontinuirano praćenje i kvalitetno ocjenjivanje studenata.

Problem korupcije je mnogo širi od onog što se u svakodnevnoj komunikaciji pod tim podrazumijeva, u njega treba uključiti i zloupotrebu položaja različitih rukovodnih nivoa na fakultetima i univerzitetu, sve pojave netransparentnog odlučivanja. U tom smislu ja bih postavila i pitanje odgovornosti pomoćnog osoblja, koje je takođe ogrezlo u korupciju, ili biva uvučeno u korupciju. Lično sam se u određenoj situaciji uvjerila da pomoćno osoblje ostvaruje korist od studenata u poslovima koji su u opisu njihovih svakodnevnih obaveza, a naplaćuju ih kao dodatne poslove. Riječ je npr. o tobožem činjenju usluga po pitanju dostavljanja prijave profesoru, za koje je istekao rok, a profesor nije ranije ni znao da su studenti već dostavili prijave. Upozorenje na ovakve pojave vrlo često nailazi na neodobravanje kod ljudi koji bi trebali pokrenuti postupke odgovornosti pojedinaca.

SA14: Korupcija jeste prisutna na unioverzitetima, ali mislim da su veći problemi jako loša menadžerska kadrovska politika, onemogućavanje fakulteta da sami biraju dekane i loša normativna regulativa. Inače o korupciji se mnogo priča, ali više iza kulisa, u neformalnom diskursu. U javnom diskursu o korupciji se ne govori dovoljno otvoreno a naročito ne sa iskrenom namjerom da se nešto promijeni. Uočljiv je izostanak ličnog angažmana za promjene u ovom području. Rasparve i ako ima fokus je suviše uzak i izvan pažnje ostaju mnogobrojne vrste, forme i različiti nivoi na kojima ima korupcije. Po meni jedan sveobuhvatan pojam korupcije bi trebao obuhvatiti: zloupotreba položaja, neprincipijelnosti pri izborima u komisije za napredovanja u zvanja, u nadzorne i upravne odbore fakulteta, prisiljavanje na kupovinu svojih knjiga, primanje mita u novčanom iznosu, nepotizam u vidu primanja u zvanje saradnika i nastavnika samo zato što su nečiji bez validnih referenci i kvalifikacija za konkretnu poziciju.

Glavni uzorčnici korupcije u visokom obrazovanju, po meni su u klimavoj legislativi. Naravno, velikim dijelom ona je posljedica i nedostatka ukupnog državnog ustroja, i refleksija opšteg

stanja u državi na svim nivoima, koje, uz to što je u tranziciji, opterećuju i naše posebnosti. Trebalo bi demokratizirati ili bar transparentirati donošenje ključnih odluka na fakultetima i univerzitetima, ustrajavati na dosljednom pridržavanju postojećih normativnih akata, otvoreno i sa više lične hrabrosti suprostavljati se pojedincima za koje se zna da se ponašaju koruptivno. Naročito bi bilo efikasno kada bi se postojeći zakoni i ostala normativna akta revidirala sa stajališta otklanjanja svih procedura i rješenja koja ne garantiraju dovoljan nivo transparentnosti odnosno koja ostavljaju mogućnost koruptivnog ponašanja.

SA15: Korupcija je prisutna na univerzitetima u Bośni i Hercegovini, vjerovatno na nekim više a na nekim manje. Bilo bi korisno uporediti prakse tih univerziteta i vidjeti koji to faktori pogoduju a koji ne pogoduju korupciji. O ovom problemu se sve više govori javno ali još uvijek apstraktno i bez praktičnih efekata. Mislim da je veći problem od pomenutih pojava devalviranje pozicije profesora u društvu, jer vidimo da danas nastavno osoblje ima marginalnu ulogu u društvu. Odluke vezane za visoko obrazovanje se uglavnom donose van visokoškolskih ustanova, i uglavnom isključuju nadležne i kompetentne osobe. Riječ o nekoj primjeni svjetskih pavila na balkanski način, što je posebno evidentno u primjeni bolonjskih odredbi. Takođe, riječ je o različitoj percepciji korupcije na različitim nivoima društvenog organizovanja.

SA13: Korupcija se dešava i u procesu izbora nastavnika u naučna zvanja, gdje je očito da oni ljudi koji imaju jači politički položaj, ili su u boljim odnosima sa nadređenim licima, lakše napreduju u nastavnom procesu. Pravila napredovanja postoje, ali se različito primjenjuju na različitim licima. Onaj ko je dobar sa dekanom recimo, lakše dobija finansijsku ili bilo koju drugu potporu za štampanje knjiga, naučni izbor, provođenje projekata ili bilo šta drugo, dok drugi nijemo prate takve postupke. Isto tako, širenju loše slike o univerzitetima doprinose loši studenti koji korektne profesore javno stigmatiziraju kao korumpirane profesore kod kojih je nemoguće položiti ispit bez davanja mita. Dakle, cijeli sistem vrijednosti je apsolutno poremećen.

Kad je riječ o nepotizmu, to je vrlo diskutabilno, jer pod nepotizmom podrazumijevam favorizovanje srodnika bez potrebnih uslova. S druge strane ukoliko se radi o srodniku koji ispunjava uslove a srodnštvo mu bude razlog zaprečavanja dolaska na određenu poziciju u tom slučaju je riječ o kršenju ljudskih prava.

Lično mislim da je glavni korijen korupcije u sistemu visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini u samom državnom vrhu, odnosno da je samo refleksija korumpiranosti političkog sistema. Efikasnom suprostavljanju korupcije bi doprinijelo kreiranje i donošenje zakonske regulative u čijoj izradi bi učestvovali i nastavnici kao i poboljšanje uslova rada i materijalnog položaja nastavnika.

SA16: Korupcija na univerzitetima je refleksija ukupnog stanja u društvu, u kojem apsolutno nema relevantnih mjerila šta je dobro a šta loše. Mi imamo studente koji studiraju godinama a da se nisu makli sa prve godine studija, a koji u isto vrijeme govore o fakultetima kao mjestima koja su korumpirana i na kojima je nemoguće pošteno završiti studij. Ja lično u toku svoje karijere nisam vidio bilo koji oblik korupcije o kojem bih mogao posvjedočiti.

SA17: Ne nalazimo se u novom sistemu djelovanja, u kojem nam je sve novo i nepoznato, i ponašamo se kao dijete u igraonici. Igramo se sa svojom društvenom odgovornošću. Ja sam uvijek nastojala profesionalno i savjesno obavljati svoj posao i nikada nisam savjetovala studente

da učine bilo koji korak koji bi značio zaobilaženje *uspostavljenih* pravila studiranja. Međutim, ljudi to ne prihvataju kao normalan način funkcionisanja. Riječ je o čistom podriivanju univerzitetske zajednice. Korupcija se mora imenovati imenom i prezimenom, odnosno ukazati na lica koja praktikuju određene koruptivne postupke u različitim funkcijama koje obavljaju.

SA18: Lično sam ubijeđen da na mom fakultetu nema korupcije, naročito nema evidentirane korupcije, niti bilo kakvih zvaničnih pritužbi studenata. Iz te perspektive korupciju bih stavio na zadnje mjesto liste problema koje imamo. Inače mislim da se o korupciji u javnim ustanovama visokog obrazovanja mnogo više priča nego što je stvarno ima. Ako je i ima to su pojedinačni slučajevi koji, po pravilima medijskog izvještavanja, dobijaju veliki publicitet. Pažnju bi, po mom mišljenju trebalo usmjeriti na privatne fakultete, dobija se utisak da je na tim fakultetima potrebno samo uplatiti školarinu da bi se položili svi ispiti. U mjeri u kojoj korupcije ima mislim da je ona posljedica ekonomskog stanja društva u kome su šanse za dobijanje posla sa završenom srednjom školom svedene na najmanju moguću mjeru. To i studente i roditelje navodi na „lov“ na fakultetsku diplomu, po svaku cijenu. Jednim dijelom korupciji pogoduju i pojedina zakonska rješenja u sistemu visokog obrazovanja.

SA19: Korupcija, općenito, pa i u slučaju visokog obrazovanja spada u sam vrh problema. U svakom slučaju uobičajenim sadržajima percepcije korupcije na našim fakultetima kao što su kupovina, odnosno prodaja ispita i primoravanje studenata da kupuju knjige koje su napisali predmetni nastavnici treba priključiti i i slučajeve nelegalnij i netransparentnih javnih nabavki, nepotizam pri zaposljavanju na svim pozicijama a naročito pri promociji u status nastavnika i asistenta, neprincipijelni politički uticaji pri napredovanju nastavnika i saradnika i slično.

Uzroke vidim u općoj neuređenosti države te u nepostojanju efikasnih mehanizama za otkrivanje i kažnjavanje korupcije. Ipak mislim da se antikoruptivno djelovanje ne treba zasnivati saqmo na otkrivanju i kažnjavanju već da treba djelovati preventivno, kreirajući nekoruptivni ambijent i nekoruptivne (prvenstveno) transparentne procedure.

SA20: Naujmanje je tri problema za koje mislim da su po težini i utjecaju na kvalitet visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini ispred korupcije, to su: nepovoljan ukupan društveno-socijalni ambijent za postizanje izvrsnosti u bilo kom području života pa i u visokom obrazovanju, nedostatak slobodnih radnih mjesta i izvjesno dugo čekanje na zaposlenje nakon diplomiranja koje relativizira značaj i utjecaj stečenih znanja na fakultetu, nepotizam u društvu uopće pa i na univerzitetima. Naravno, svi ovi faktori između ostalog generiraju i samu korupciju. Međutim, ne mislim da bi djelovanje ovih faktora trebalo smanjiti pažnju i brigu društva o problemu korupcije u visokom obrazovanju. Mislim da je korupcija raširena u mnogo većoj mjeri nego što je to podnošljivo i čak u većoj nego što se o tome priča. Problem je u redukciji javne pažnje na probleme kupovine ispita, protekcije pri upisima i prinuđivanja studenata na kupovinu knjiga koje su napisali predmetni nastavnici. Izvan pažnje ostaje čitav kompleks pojava koje su inače karakteristične za upravljanje javnim institucijama odnosno za raspolaganje javnim sredstvima.

Među ključne generatore korupcije bih ubrojala donošenje odluka u netransparentnim u nelegalnim okolnostima (uskim krugovima), informativnu zatvorenost upravljačkih struktura i nepotizam. Mislim da bi transparentnost rada na svim nivoima i u svim aspektima djelovanja univerziteta i fakulteta i konkretiziranje nosilaca otkrivenih koruptivnih radnju, kombinirani sa

preventivnim otklanjanjem potencijalno koruptivnih procedura značajno utjecalo na svođenje ove pojave na mnogo manju mjeru od sadašnjeg obima i nivoa.

1.4. Mostar

Fokusna grupa je osržana u prostorijama rektorata Sveučilišta u Mostaru 08.12.2011.godine. Prisustvovalo je 10 osoba.

U uvodnoj riječi profesor Kurtić je obrazložio glavnu ideju projekta istraživanja percepcije korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, upoznao prisutne sa očekivanim efektima fokusne rasprave i funkcionalnom spregom sadržine rasprave sa pripremom instrumenta za anketiranje koje će uslijediti. Naglašeno je da se od učesnika se očekuje „da u slobodnoj razmjeni mišljenja i informacija (iskustava) 1) pozicioniraju problem korupcije u odnosu na ostale probleme koji po njima utiču na kvalitet visokog obrazovanja, odnosno na kvalitet izlaznog znanja diplomiranih studenata, 2) doprinesu operacionalom definiranju pojma korupcije u visokom obrazovanju, vodeći računa o specifičnoj misiji visokoškolskih institucija i transferu i usvajanju znanja i vještina kao ključnim funkcijama univerziteta, 3) razjasne sadržinu i faktore percepcije korupcije u visokom obrazovanju iz najmanje dvije perspektive (studentske i nastavničke) identificirajući pojedine aspekte visokoškolske prakse i ponašanja studenata, nastavnika i osoblja koji se percipiraju kao korupcija, te da 4) doprinesu kreiranju natikoruptivnih mjera (promjena koje bi bilo moguće načiniti u području suzbijanja korupcije u visokom obrazovanju.“

Profesor Kurtić je garantirao svim učesnicima da se u procesu konačne obrade i objavljivanja rezultata neće dovesti u pitanje anonimnost učesnika.

TOK RASPRAVE

MOI: Problem korupcije je prisutan, ali ne koliko se priča. Mislim da su ispred problema korupcije nedovoljna kompetentnost nastavnika, loši radni uvjeti i slabo finansijsko-materijalno stanje visokog obrazovanja. U svakom slučaju mislim da je problem finansiranja apsolutno ispred problema korupcije pa čak mislim da ovaj problem i generira korupciju. Kada govorimo o korupciji, bitno je primarno postaviti druge probleme u kontekst onih koji narušavaju imidž univerziteta, a ja smatram da su tu važnije kompetencije profesora, koje nisu na zadovoljavajućoj ravni. Uvjeti rada utječu na varijablu korupcije, a osnivači Sveučilišta u Mostaru finansijski ne prate u dovoljnoj mjeri potrebe nastavnog procesa. Mnogo je oblika korupcije o kojima bi vrijedilo diskutirati, ali smatram da je društvo kao cjelina korumpirano, što utječe i na nivo korupcije u visokom obrazovanju. Mislim da problem nije toliki koliko se o tome govori u javnosti. Priča o korupciji stvara nestvaran dojam o problemu, koji nije toliko rasprostranjen. Nama je potrebna strukturalna borba protiv korupcije. Ima pojava kupovine ispita ali ne u tolikoj mjeri koliko se o tome „galami“. Ima korupcije i pri upisima na fakultete. Ali ako se korupcija svede samo na ove i takve pojave ostaju izvan pažnje netransparentne i simnjive javne nabavke, političko napredovanje u profesiji nastavnika i saradnika, nepotizam, netransparentan prijem novih asistenata. Bilo bi potrebno jednom razjasniti i do koje vrijednosti poklona profesori, eventualno, mogu primiti od studenata nakon što ovi diplomiraju. U korijenu korupcije su neke dublje pojave u društvu, odnosno promjene koje su se desile;

dominacija osobnog interesa nad zajedničkim, dominacija kratkoročnih interesa nad dugoročnim, ustaljivanje sumnjivih društvenih vrijednosti.

Antikoruptivna aktivnost generalno treba ići u pravcu ostvarivanja maksimalne transparentnosti svih procesa na sveučilištima, međutim ja mislim da bi trebalo: ojačati kontrolu države nad finansijskim tokovima, redefinirati uvjete u napredovanju u zvanju i eliminirati sve elemente koji ostavljaju mjesta za subjektivizam onih koji odlučuju kao i sve uvjete koji podstiču na korupciju, eliminirati mogućnost upisa na postdiplomske studije kandidatima koji su na dodiplomskom ostvarili prosjek manji od 3,5 (zadržavanje sadašnje mogućnosti da se prosjek namiri preporukom dva profesora je izvor korupcije) te osmilčavanje i realiziranje svobuhvatne PR kampanje sa ciljem ukazivanja na štetnost korupcije i na educiranje zainteresiranih o tome šta jeste korupcija i kako joj se može suprotstaviti. U tom smislu mislim da bi bilo zgodno pripremiti i jednu publikaciju tipa vodiča – ABC korupcije. Da znamo kako se postaviti prema problemu kada ga uočimo. Kampanja bi se ponavljala svake godine.

MO2: Korupcija je prisutna i mislim da o njoj malo pričaju oni koji bi trebali, nastavnički kolektivi a mnogo narod koji u to baš i nije dovoljno upućen. Ne želeći da umanjim težinu ovog problema ja bih ga svrstao tek na trećemjesto, iza neobrazovanosti i neupućenosti nastavnčkog i asistenstskog kadra i iza politiziranja obrazovanja. Kada razmišljam o korijenima korupcije na sveučilištu ne mogu se oteti utisku da je riječ primarno o karakteru pojedinca koji bira da li će biti dio takvog sistema vrijednosti ili ne. Sve se odvija onako kako pojedinac koji se nađe određenoj situaciji regulira, odnosno kako reagira na određene izazove pred kojim se nađe. Ne odričem da su ti izazovi u velikoj mjeri produkti društvenih uvjeta, ali ipak na nama je da se opredijelimo. Mislim da na medicinskom fakultetu na kojem radim nema korupcije u klasičnoj formi prodaje i kupovine za novac, ali siguran sam da profesori nisu imuni na porodični pedigree kao ni na zamolbe poznanika, a naročito ako idu preko kolega, da „pripaze „ nekog na ispitu. Naravno i to je korupcija.

MO3: Korupcija je apsolutno najveći problem visokog obrazovanaj u BiH. To je problem koji vuče sve ostale probleme i koji je u konekciji s problemom nedostatnih finansija. Kada kažem da je to najveći problem ne mislim da je široko rasprostranjen i da je zahvatio sve ili većinu nastavnika i asistenata. Naprotiv, korumpirani su pojedinci, čiji nečasni poduhvati dobijaju publicitet i na taj način se obezvređuje rad velike većine časnih i nekorumpiranih nastavnika i a sveučilišta gube povejrenje i nkalonost javnosti. Reduciranje fokusa priče o korupciji na kupovinu ispita, pimiravanja studenata da kupuju profesorove knjige je upravo posljedica što se korupcija ne prati sustavno na sveučilišnim i fakultetskim organima, kada bi se rasprava tu vodila vjerovatno bi i cijeli problem bio sveobuhvatnije zahvaćen sa mnogo više konteksta i pojava. Ovako stvara se slika an temelju on oga što je običnom narodu blisko i relevantno. Normalno da su studenti mnogo osjetljiviji i upoznatiji sa slučajevima kupovine ispita ili nelegalnog upisa na fakultet nego što su to nabavke i nepotizam pri upošljavanju. Međutim, to što se o nečemu ne priča ne mora da znači da i ne postoji. U svakom slučaju jedan sustavan odnos naspram ovog problema treba obuhvatiti i tzv. manje vidljive pojave.

Oskudnost finansija i opće siromaštvo u društvu su glavni uzrok korupcije u visokom obrazovanju. Međutim ako se zadržimo na ovom objašnjenju tada bi teško mogli nešto konkretno poduzeti. Ja mislim da će kombinacija preventivnog djelovanja (povećanja transparentnosti, jasnijeg definiranja procedura, eliminiranja subjektivnosti iz procesa

odlučivanja i ocjenjivanja i sl) i strožijeg kažnjavanja prekšitelja uz osnaživanje autoriteta institucija koje provode antikoruptivne akcije destimulirati sve one koji su skloni takvim radnjama.

MO4: Ako je neko gladan i krade, to nije opravdanje. Okolnosti u svakom slučaju pogoduju razvoju korupcije, ali nisu odlučujuće. Pojedinaac uvijek može birati da li će raditi jedno ili drugo. Društvo jeste takvo kakvo je, ali je bitno iznaći mehanizme nadzora, i edukovati zajednicu o dobrim i lošim postupcima. Svi možemo učiniti nešto pogrešni, i okoristiti se, ali možemo i raditi više poslova da bismo zadovoljili svoje životne potrebe. Mi smo istraživači, ili bismo bar trebali biti, ali nam okolnosti to ne dozvoljavaju. Tako je veći problem uslovi rada nastavnika, nego priča o korupciji u visokom obrazovanju.

MO5: Iako se o korupciji jako puno govori mislim da ovaj problem nije toliko proširen i nije tako velik koliko se obično ističe u medijima. Naglašava se kupovina ispita a mislim da to nije ključni problem visokog obrazovanja, ispred su nje manje dva problema: veliki broj studenata u skupinama, naročito ako se stavi u omjer sa brojem nastavnika i asistenata ; to onemogućava realiziranje ključne ideje bolonjskog koncepta . interakcija u nastavi i kontinuirana uključenost studenata u obrazovni proces tokom cijelog semestra, drugi problem je manjkavost literature u čitaonicama. U mjeri u kojoj je zaista prisutna na našim fakultetima korupcija je inače posljedica n oskudnosti infrastrukture, nedostatka adekvatnog nastavničkog kadra i loše finansijske situacije nastavnika.

Preventivno djelovanje je u svakom slučaju potrebno, kada bi se kampanjama komuniciranja stvorio ambijent velike osjetljivosti, naročito u periodima kada su ispiti ili prijemni, na intervencije, štete, plaćanje ispita, privilegije i sl. a uz to i pooštrila kontrola pridržavanja propisanih procedura, sigurno je da bi se oni koji su skloni takvom ponašanju ustezali od toga. Preventivno djelovanje bi trebalo biti praćeno i urgentnim i strogim reagiranjem na sve sumnjive slučajeve pa i strogo kažnjavanje potvrđenih slučajeva.

MO1: Priča se previše o tome bez konkretnih primjera i smatram da se cijela univerzitetska zajednica stigmatizira na osnovu rijetkih primjera. Sve dolazi iz politike, i sve se prenosi na druge institucije. Ljudi brže napreduju kroz politički uticaj, i za sve o čemu danas govorimo potrebno je samo uspostaviti adekvatne pravilnike, na osnovu kojih se regulira i rad nastavnika, ali i studenata.

MO6: Korupciju bih smjestio na treće mjesto vitalnih problema našeg sustava visokog obrazovanja. Na prvom mjestu je nedostatak sustavnog financiranja, slijede nedorečen zakonski – normativni okvir, i loši radni uvjeti (za izvođenje nastave i za istraživački rad). Korupcija je opći problem Bosne i Hercegovine. U slučaju sveučilišta fokus je poptično sužen pošto je pažnja usmjerena uglavnom na neregularnosti vezane za ispite, prijem na fakultete i za prodaju knjiga. Sužen fokus rasprave i društvene pažnje omogućava da određene koruptivne radnje u procesu upravljanja sveučilištima i fakultetima ostanu neprimijećene i nesankcionirane. Mislim da na korupciju u visokom obrazovanju poticajno utječu: niska primanja profesora i asistenata, nedorečenost normativnih akata u slučajevima dokazivanja i sankcioniranja korupcije te nedovoljna educiranost o korupciji kao i o načinima borbe protiv korupcije.

Na tragu svega smatram da bi strateško suprostavljanje korupciji trebalo uključiti edukaciju o korupciji i antikoruptivnom djelovanju, sustavno i transparentno finansiranje visokog obrazovanja i dosljedna primjena propisa o odgovornosti a naročito o sankcioniranju i preveniranju korupcije – to su po meni prije svega propisi koji osiguravaju transparentnost sveučilišta.

MO7: Korupcija je prisutna; negdje više, negdje manje. O tome se priča uglavnom iz senzacionalističkih razloga, a ne iz informirajućih ili prosvjetljujućih motiva. A upravo kvalificirana rasprava, utemeljena na interdisciplinarnom pristupu bi dala jednu potpunu i operabilnu definiciju koja bi pomogla kako pri prepoznavanju i sankcioniranju koruptivnih radnji tako i onima koji je pokušavaju izbjeći. Ipak problem korupcije svrstavam na četvrto mjesto, iza: nesigurnih i nedostatnih izvora finansiranja sveučilišta, antagonizma između države i sveučilišta, neprovođenja bolonjskog procesa po standardu vrsnoće. Uz navedene probleme, koji isami generiraju koruptivna ponašanja na svim razinama sveučilišnog ustroja, korupciji pogoduju: moralna upitnost pojedinaca (kako nastavnika tako i studenata), nesankcioniranje pojedinaca za koje se zna da su učestvovali u korupciji, nedovoljna odvažnost pojedinaca pa i cijele institucije da sankcionira korumpirane i na koncu maloljetnost cijelog društva. Mislim da bi, u sklopu organiziranog, institucionalnog suprostavljanja korupciji trebalo prioritarno riješiti pitanje financiranja i adekvatno regulirati pa i sankcionirati pojedinačne oblike korupcije.

MO8: Mišljenja sam da problem korupcije nije toliko prisutan koliko se na njemu povremeno u medijima potencira. Riječ je o izoliranim slučajevima, kojima svakako treba pokloniti adekvatnu pažnju i kakve treba onemogućiti, ali oni ne bi trebali potisnuti u drugi plan ozbiljnije probleme domaćeg visokog obrazovanja kao što su: nedostatak nastavničkog kadra, loša tehnička opremljenost obrazovnog i istraživačkog procesa, loša finansijska situacija na sveučilištu. Mislim da čak ovi problemi uzrokuju u velikoj mjeri i one pojedinačne i izolovane slučajeve korupcije na koje se ukazuje.

U diskursu o korupciji svakako trebaju doći prije svega do izražaja pojave koje se odnose na legalnost ispitnog procesa i ocjena, ali ne treba zapostaviti ni pojave tzv. Klasične korupcije koja je karakteristična za upravljanje ovako složenim institucijama kao što je sveučilište, na kojima ima javnih nabavki i koje upošljavaju ne tako mali broj uposlenika. U tom smislu bi bilo dobro kada bi se došlo do jedne sveobuhvatne pregledne operativne definicije na nivou Bosne i hercegovine koja bi poslužila kao osnova za formuliranje antikoruptivnih programa djelovanja.

Finansijska situacija pogoduje korupciji na sveučilištima ali ne smije služiti kao opravdanje, naročito ne za izostanak konkretne aktivnosti. Ne mora čovjek, u stanju oskudice, nužno posegnuti za nedozvoljenim i tuđim. Ipak se tu radi u velikoj mjeri o sustavu moralnih vrijednosti, o precizno definiranom kodeksu profesije koja uživa izuzetan društveni utjecaj. Zbog toga bi akcija u ovom području i trebala jednim velikim dijelom teći u pravcu podsjećanja na moralni integritet kako nastavnika tako i studenata, na ono što društvo od njih očekuje a šta ne očekuje u određenim situacijama, bez obzira na veličinu izazova. Naravno ovakvo djelovanje bi trebalo biti praćeno i uvjerljivim i strogim kažnjavanjem svih učesnika u dokazanim slučajevima korupcije. Po meni to je sastavni dio preventivnog odvratanaj pojedinaca da isto učine.

MO8: Mislim da je za dobro osmišljenu strategiju borbe protiv korupcije u visokom obrazovanju potrebno adekvatno definirati korupciju uzimajući u obzir specifičnost misije visokoobrazovnih institucija koja se prije svega odnosi na obrazovni proces. Uočljivo je da nema dovoljno kvalificiranih istraživanja na temelju kojih bismo mogli imati uvid u prave razmejere ove pojave na bosnskohercegovačkim sveučilištima. Moj utisaj je da nema dovoljno produbljene i kvalificirane priče, pogotovo ne toliko koliko je to ozbiljan problem. Ipak, na kvalitet visokog obrazovanja, pa i na raširenost korupcije, po meni utiče jedan značajniji problem, to je problem neadekvatnog financiranja visokog obrazovanja i teškog ekonomskog stanja sveučilišta. Lično sam mišljenja da bi ekonomsko jačanje visokog obrazovanja praćeno poboljšanom kontrolom i strožijim kažnjavanjem bilo moguće ovu pojavu staviti pod kontrolu.

MO5: Ja bih ukazao na jedan oblik korupcije koji ostaje izvan pažnje, ne donosi se na ispitni proces i u njega nisu umiješani studenti. Radi se o neprincipijelnim utjecajima (nekoj vrsti lobiranja) na one koji odlučuju u nadležnim organima koji će se istraživački projekti financirati a koji neće. Tu se ne rijetko dešava da prođu i projekti i istraživači sumnjivih dometa, Novac se potroši a rezultati istraživanja pa čak i cijeli proces prezentacije i evaluacije ostane izvan javnosti. Ipak mislim da su od korupcije, bar po definiciji koja je uobičajena, mnogo značajniji i štetniji po visoko obrazovanje problemi neadekvatnog sustava financiranja i neuređenosti istraživačkog rada. Korupcija na sveučilištima je posljedica nefunkcioniranja pravnog sustava u zemlji a suprostavljanje korupciji će biti efikasnije kada se osigura efikasniji sustav kontrole, veća transparentnost i efikasnije sankcioniranje otkrivenih slučajeva.

MO10: Slažem se da se kod korupcije na našim fakultetima radi o izoliranim slučajevima te da je cijela priča o korupciji poprilično predimenzionirana. I ja bih ispred problema korupcije stavio nedostatak materijalnih, finansijskih, ljudskih resursa kao problem koji odlučujuće negativno utječe na kvalitet domaćeg visokog obrazovanja i na kvalitet kadrova koji izlaze sa naših fakulteta. Svrstavam se u red ljudi koji korupciju i koruptivno ponašanje vidimo prije svega u stavu pojedinca, u tome šta on sebi, kao osoba koja je dobila priliku da učestvuje u sustavu visokog obrazovanja, da bude sveučilišni nastavnik, može dozvoliti a šta ne može ni po koju cijenu, pa ni po cijenu nešto nižeg životnog standarda i nešto manjeg socijalnog kapitala. Nažalost u uvjetima u kojima je značajno izmijenjen i narušen sustav vrijednosti, poremećena ljestvica osobnih prioriteta sve je manje faktora koji pojedince usmjeravaju na pravilan moralni izbor. Zbog toga odn posebnog značaja postaje način na koji se regrutira nastavnički kadar na sveučilišta, očigledno je da mnogo veću težinu trebaju dobiti aspekti moralnih i pedagoških vrijednosti i opredjeljenja. To bi trebalo na neki način operacionalizirati kroz strategiju antikoruptivnog djelovanja, ali tako da ocjenjivanje moralnih i pedagoških kvalifikacija (uz proisane stručno-naučne) ne postane još jedna tačka za subjektivno opredjeljivanje pa i za korupciju. Naglasak antikoruptivnih aktivnosti na sveučilištima bi trebao biti edukacijskim kampanjama, preventivnom redizajniranju nedovoljno transparentnih i subjektivnih procedura te strogom, egzemplarnom kažnjavanju prekršitelja moralnih i pravnih normi.

1.5. Banjaluka

Zbog organizacionih poteškoća planirana fokusna grupa sa nastavnicima, asistentima i univerzitetskim administrativnim osobljem u Banjaluci je zamijenjena metodom e-intervjua. U saradnji sa nekoliko osoba sa JU Univerzitet u Banjaluci definirana je mailing lista 20 osoba sa obilježjima identičnim strukturi učesnika u sesijama fokusnih grupa u upućen im je poziv da se

uključuje u istraživanje. Uz poziv su im dostavljene detaljne informacije o karakteru i ciljevima istraživanja, zagarantirana im je anonimnost i dostavljeno šest pitanja koja su se kretala u tematskom okviru ranije realiziranih fokusnih grupa. U utvrđenom roku (sedam dana) na pitanje je odgovorilo 15 ispitanika.

TOK RASPRAVE

BL1: Ono što je bez sumnje korupcija jeste primanje mita i (ili) bilo kakvih poklona, kako sa profesorske strane tako i sa strane studenata. Nadalje nepotizam na fakultetima jeste korupcija, ostvarivanje ili dolazak na asistentske, profesorske pozicije bez zasluge i znanja, plaćanje ispita, plagiranje i prisvajanje radova drugih je korupcija. U javnoj i privatnoj komunikaciji najčešće se korupcijom smatra plaćanje ispita, dok su ostale pojave manje spominjane, a podjednako prisutne. Korupciju bih svrstala u sam vrh problema visokog obrazovanja, zajedno sa nedostatkom novca da se propisno provede bolonja, nedostatkom kadra, nedostatkom opreme i nedostatkom prostora. U društvenim okvirima mislim da su znatno korumpiranije oblasti zdravstva i policije. Najteža posljedica dosadašnjeg neefikasnog suprostavljanja ovoj pojavi je to što se podmićivanje počinje smatrati normalnim, dozvoljenim načinom da se obavljaju stvari. Budući da je normalna to za sobom povlači i veliki broj neprijavljenih slučajeva, pasivnost onih koji su u nju nevoljno upleteni i jako malo želje sa bilo čije strane da se nešto promijeni.

Glavni uzročnik je društvena zbilja (jer ova vrsta korumpiranosti nije jedina u društvu) koja proizvodi iskrivljeno vrednovanje ljudi sklonih korupciji i upitan društveni moral uopšte. Tu je i finansijska situacija u kojoj se ljudi na sve načine bore da poprave svoj položaj u društvu i šansu za zaposlenje. Trenutno ne vjerujem da će ovu pojavu biti jednostavno i brzo smanjiti, a pogotovo ne iskorjeniti. Šta god da se radi, mora biti sistemski i podržano od svih učesnika (profesora, studenata, institucija). Moraju biti uspostavljeni dobri mehanizmi zaštite za one koji su spremni da pričaju o korupciji, isto tako treba raditi na dokazivosti korupcije, koristeći dostupne tehnologije, i na kraju treba istrajati u ovoj priči a ne djelovati kratak period, jer to nije efektivno.

BL2: Korupcija je odsustvo vladavine prava i inertan pravosudni sistem, prisustvo kriminalnih aktivnosti u svim privrednim sferama, pa tako i u obrazovnoj, razvijena praksa podmićivanja, prisustvo različitih oblika sukoba interesa, poremećen sistem vrijednosti. Po mom shvatanju pojava korupcije je na četvrtom mjestu faktora koji ugrožavaju kvalitet našeg visokog obrazovanja. Ispred su: odnos države prema sektoru obrazovanja, loše kompetencije zaposlenih u visokom obrazovanju i visina plata zaposlenih predavača u odnosu na neke druge kategorije u državi. I u širem društvenom kontekstu korupciju u visokom obrazovanju više vidim kao posljedicu nego kao uzrok opšteg stanja. Po mom shvatanju korumpiraniji su: zdravstvo i pravosudni sistem.

Posljedice korupcije u visokom obrazovanju su prije svega u zaposljavanje nekompetentnih lica na, često, odgovornim društvenim pozicijama, zbog slabog izlaznog kvaliteta kadrova. To je moguće u situaciji u kojoj različiti oblici nepotizma igraju značajniju ulogu u društvu od kompetencija i znanja. Ključni izvor korupcije na univerzitetima upravo i vidim u prevladavanju nepotizma kao kriterija za sve oblike profesionalnog i društvenog napredovanja. U takvoj situaciji i studentima i nastavnicima je jasno da znanje koje se stekne na fakultetima skoro da i ne igra nikakvu ulogu te slabe moralne kočnice kako za kupovinu tako i za prodaju ocjena. Kada

bi se ojačali mehanizmi kontrole na svim nivoima vlasti, sigurno bi se smanjila korupcija i na fakultetima.

BL3: Korupcija je za mene, prije svega, kupovina ispita, te uslovljavanje polaganja ispita kupovinom knjiga od profesora. Korupcija je svugdje ista u privatnom i javnom životu, u zdravstvu, obrazovanju, politici itd. Po meni korupcija je na zadnjem mjestu negativnih faktora u visokom obrazovanju. Na kvalitet visokog obrazovanja mnogo više utiču: izbor studenata na prijemnim ispitima, odgovoran rad nastavnika u nastavi, adekvatna motivisanost nastavnika i saradnika da ne rade na više fakulteta, norma nastavnika, opremljenost fakulteta učilima i knjigama. Po korumpiranosti u našem društvu na prvom mjestu je politika, slijede: policija, zapošljavanje, zdravstvo. Obrazovanje je na zadnjem mjestu. Trideset godina radim u obrazovanju od osnovnog do visokog i korupcija se može svesti na pojedinačne slučajeve. Korupcija ni u jednom segmentu društva ne može nadvladati kvalitet, odgovornost i pošten rad. Za mene veću odgovornost snosi onaj ko je spreman da plaća za nešto što bi trebao ostvariti ličnim angažovanjem nego onaj ko time trguje. Zbog toga i mislim da je glavni izvor korupcije uopšte, pa i u visokom obrazovanju ličnost čovjeka i njegovi moralni kvaliteti. Onaj ko je spreman da daje nešto da dođe do cilja i to će lakše prihvatiti od drugih. Loša ekonomska situacija, poremećaj ljudskih vrijednosti utiče da ljudi izgube kriterije da bi došli do cilja.

Po mom mišljenju korupcija u visokom obrazovanju je minimalna, ali smatram da bi zaposleni trebali bolje uslove za rad i adekvatnu nadoknadu. Jedan moj istaknuti profesor je odlaskom u mirovinu maltene umro od gladi pa smo mu mi studenti skupljali pomoć i slali. Korupcija u visokom obrazovanju sada kao problem je nametnuta da bi se neki drugi veći problemi sakrili.

BL4: Korupcija u visokom obrazovanju za mene podrazumjeva prvenstveno nepotizam, odnosno dodjelu profesorskih, asistentskih, i ostalih radnih mjesta na fakultetima ili u rektoratu po partijskim, rodbinskim, prijateljskim, zavičajnim i ostalim vezama. Takođe pod korupcijom podrazumjevam i kupovinu ocjena, diploma i radnih mjesta, pa čak i seksualnih odnosa između predavača i studenta u cilju polaganja ispita. Korupcija se nalazi i u odnosu između resornih ministarstava i obrazovnih ustanova, tu naročito naglašavam hiperprodukciju privatnih fakulteta koji su na mutne načine dobili dozvole i akreditacije za osnivanje, a uglavnom ih posjeduju ljudi koji su u veoma bliskoj sprezi sa vlašću. Mnogobrojno pisanje projekata za koje se izdvajaju velike sume novca iz državne kase a za koje se uopšte i ne zna, niti imaju ikakvog rezultata, uglavnom služe za pranje novca i „ugrađivanje“ između predstavnika vlasti i nastavnog osoblja. Smatram da javnost uglavnom pod korupcijom podrazumjeva potplaćivanje u cilju vlastitog interesa, mada korupcija za mene ima jedan širi kontekst.

Mislim da kvalitet nastavnog osoblja i gradiva koji bi trebao biti najvažniji nije na najprioritetnijem mjestu na fakultetima, već su prvenstveno najbitniji nepotizam i korupcija koji doprinose sistematskoj razgradnji društva. Na vrhu korupcijske hijerarhije u našem društvu vidim bez premca državnu upravu, administraciju, vladu, sudove, skupštine, državne firme, odnosno sve ono što je u domenu državne vlasti. Ispod državne vlasti najveću korupciju vidim u zdravstvu, pa tek onda u visokom obrazovanju.

Problem je što korupcija potiksuje u drugi plan znanje i stručnost. To dovodi do velikog porasta nekompetentnih „stručnjaka“ kojima je prvenstveni cilj da steknu materijalnu korist, a ne ono što im profesija nalaže. To dovodi do velike prolaznosti na fakultetima, koja pomaže u stvaranju

velikog broja diplomaca, postdiplomaca i doktora koji i nisu toliko stručni, niti imaju neki veliki intelektualni potencijal koji bi ugradili u izgradnju društva. Lošim sistemom visokog obrazovanja na površinu isplivava velika prosječnost koja ne vodi nikuda. U tom smislu smatram da je potrebno pooštriti mjere u zapošljavanju predavača, i ne dozvoliti veliku prolaznost na fakultetima, samo tako bi na površinu isplivalo ono najbolje koje može povesti društvo u pravom pravcu. Izvor korupcije je jednostavno definisati, to su ljudska pohlepa za sticanje materijalne koristi i odsustvo bilo kakvih etičkih normi i kočnica kod onih od kojih puno zavisi visoko obrazovanje.

Najvažnije je donijeti set novih zakona ili promijeniti postojeće, kako bi se pooštrile mjere i stvorile drakonske kazne. Trebalo bi visokim novčanim kaznama kazniti one na najvišoj hijerarhijskoj ljestvici - mada je to u sadašnjim okvirima nemoguće - kako bi se stvorio primjer za druge koji bi pokušali da krenu zaobilaznim putevima. To će vremenom stvoriti situaciju da ljudi shvate da neće ostvariti svoje ciljeve samo „guranjem koverte u dzep“ čime štete i sebi i cijelom društvu.

BL5: Prema mom mišljenju korupcija u visokom obrazovanju predstavlja svaki vid zloupotrebe položaja nastavnog ili administrativnog osoblja s ciljem ostvarivanja protupravnog finansijskog ili drugog nemoralnog interesa. Dakle, pod korupcijom podrazumjevam primanja mita, naplaćivanja ispita ili nekih drugih usluga koje su u domenu redovnih poslova, ucjenjivanje, iznuđivanje, zahtjevanje poklona i drugih usluga od kandidata, studenata ili koleginica i kolega u toj visokoškolskoj instituciji. U javnosti obično prevladava mišljenje da je korupcija samo primanje novca za polaganje ispita, dok se ne uzimaju u obzir i drugi oblici.

Napravio bih sljedeću hijerarhiju faktora koji utiču na loš kvalitet:

1. Nedovoljna stručnost, zastarjelost znanja iz oblasti, kao i manjak želje i sposobnosti za usavršavanjem nastavnog kadra
2. Nemogućnost prilagođavanja savremenim standardima u visokom obrazovanju
3. Neposjedovanje adekvatnih znanja iz oblasti stranih jezika i informatike
4. Loši međuljudski odnosi zasnovani prvenstveno na iracionalnim i pretežno emotivno-afektivnim percepcijama kolega
5. Korupcija u smislu nesavjesnih i protupravnih radnji

Smatram da je stepen korumpiranosti mnogo veći u javnim i lokalnim institucijama, zdravstvu, policiji, sportu i medijima, u odnosu na visoko obrazovanje. Vjerujem da je manja korupcija u religijskim institucijama. Realne posljedice korupcije su prvenstveno urušavanje kvaliteta visokog obrazovanja, dok je posljedica percepcije u javnosti uglavnom može ocijeniti kroz dva elementa:

- Ili odlazak na studiranje u inostranstvo i pojačavanje negativnog imidža
- Ili razvijanje svijesti o mogućnostima „kupovina za novac“ diploma i ispita, čime se povećava broj onih koji potpomažu razvoju korupcije.

Glavni uzročnici korupcije u visokom obrazovanju su: nepostojanje striktnih pravnih metoda borbe protiv korupcije u visokom obrazovanju; nepostojanje svijesti da se korupcija treba prijaviti nadležnim organima; amnestiranje nesavjesnih pojedinaca pod krovom autonomije univerziteta i želje da se zaštiti imidž institucije; sve veći broj nesavjesnih pojedinaca među

studentima koji potpomažu korupciju time što dobrovoljno plaćaju ili podmićuju, a ne kao žrtve ucjene.

U cilju suzbijanja ove pojave mislim da bi trebalo predzeti nekoliko mjera:

- Razvijanje svijesti da svaki nastavnik ili administrativni radnik univerziteta koji bude učestvovao u koruptivnim radnjama neće imati zaštitu za svoje nesavjesne radnje i da će snositi ozbiljne posljedice
- Donošenje vrlo strogih sankcija za korupciju i primjenjivanje istih
- Svakome kome bude dokazana umješnost u korupciju treba javno da budu izrečene kaznene mjere kao primjer za sve ostale
- Razvijanje svijesti među studentima da trebaju prijaviti korupciju na svojim institucijama, čak i one studente koji dobrovoljno učestvuju u tome
- Naći način kako da se nagrade ali i zaštite oni studenti koji se usude da se odupru korupciji ili da prijave druge studente i nastavnike koji u tome učestvuju.

BL6: Korupcija u visokom obrazovanju predstavlja svaki vid opstanka, usavršavanja koje se ne postiže na legalan način, već nekakvim drugim putevima, vezama i sl. Tek na kraju, kao najniži oblik korupcije u visokom obrazovanju smatram direktno primanje novca za određenu uslugu. Drugim riječima, problem treba tražiti u Ministarstvu prosvete i kulture, kao najvišem subjektu koji ima određene ruke da spreči ili da zatvori oči pred problemom. Rešavati, sprečavati korupciju na način da se kazne pojedinci, pojedinačni slučajevi, a ne zalaziti u suštinu, odnosno do „mozga“ operacije znači gubiti vreme.

Ono što se danas smatra pod pojmom „korupcija u visokom obrazovanju“, u javnosti, a isto tako privatno, jeste površno, manifestno značenje samog pojma. Uzimajući u obzir koliko studenata nakon završenog fakulteta i dalje pokazuje zainteresovanost za znanjem, usavršavanjem i sl., shvatite da su isto toliko, ako ne i manje bili zainteresovani za svaku akciju za vrijeme studiranja. Drugim riječima, oni koji ne učestvuju u korupciji, njih ni ne zanima šta se zapravo dešava, šta je istina, dok oni koji učestvuju imaju slobodan put, i uz malo truda uspevaju da ostvare svoj cilj.

Kao i u svemu, kvalitet zahteva uslove. Što su bolji uslovi, to je bolji kvalitet. Danas, u kapitalizmu, novac, tj. plata, ima značajnu, u nekim slučajevima presudnu ulogu. Ako su zaposleni dovoljno plaćeni za posao koji obavljaju, a pri tome, sa druge strane, postoje rigorozne mere kažnjavanja grešaka, zloupotreba, niko neće ni pomisliti na dodatne, ilegalne aktivnosti. Međutim, treba se osvrnuti na realnost. Siromašna zemlja kakva je BiH, nema uslove za takve reforme. Nije rešenje kažnjavati ljude koji se bore za one uslove koje i zaslužuju, imajući u vidu koliko su se školovali, usavršavali da bi jednog dana imali „život“. Odnos plate privatnika kojem država namešta tender i jednog doktora nauka je... – UŽAS!

Društvo, kakvo je naše, dozvoljava takve aktivnosti, i sve dok bude takva atmosfera, to je povoljna prilika za korupciju.

Dok postoji korupcija, ona je uvek na prvom mestu, odnosno nultom. Dok se ne reši, ne može se ni govoriti o ostalim kvalitetima.

Posljedice korumpiranosti visokog obrazovanja su višestruke:

- Neprihvatanje diploma od strane univerziteta u inostranstvu

- Otežana razmena studenata
- Nakon završenog fakulteta nema garancije za zaposlenje ili socijalnu zaštitu
- Napeta atmosfera koja vlada za vrijeme studiranja, a koja nastaje iz obostranog straha
- Bezuspješno prihvatanje stranih sistema uređivanja strukture obrazovnih institucija – bolonjski proces i sl.
- Stipendiranje studenata koji studiraju u inostranstvu nisu određeni po zakonu, već rodbinskim vezama, bliskim vlasti čija jeca i imaju mogućnosti na takav korak.
- Itd...

Glavne korijene vidim u: lošem kvaliteta života, nedovoljnim primanjima nastavnika. Nema srednje klase, ili daješ novac da bi ostvario cilj, ili primaš. Trud se ne isplati, već mudrost, lukavstvo,... ako već nemaš novac. Nema volje da se korupcija spreči, nema vlast volje. U obrazovnim institucijama još uvek rade ljudi koji nisu zaslužili da rade taj posao. Nemaju znanja, nisu prošli proceduru kao i oni koji se smatraju ispravnim, dobili su posao bez zasluga i sl.

Ako želimo eliminisati ovu pojavu pre svega treba ograničiti moć i utjecaj tajkuna. Na taj način obezbjediti pravilnu raspodjelu sredstava kojima država raspolaže. Zatim uraditi reforme državnog sistema, kako bi „pravi“ ljudi došli na „prava“ mjesta. Kada imate ministra koji je nadležan za oblast o kojoj govorimo, a koji je spreman da izađe na kraj sa problemom o kojem govorimo, uradili smo mnogo. Nakon toga slede reforme obrazovnih institucija, pronalaze se konkretni problemi, njihovo rešavanje...

Mora postojati volja za rešavanje pomenutih problema, od strane VRHA vlasti, nikako pojedinci. To je tek na kraju.

- Sprovesti revizije i reforme u oblasti o kojoj govorimo
- Prvo omogućiti kvalitetan život, pa tek posle kažnjavati, jer ispada da su svi koji se bore za život grešni i da treba da čekaju da se tajkuni smiluju, pa da ih hrane na kašiku.
- Mora da postoji zdrav odnos u društvu, iz kojeg proizilaze uzori. Ne može se bolje rangirati privatnik od doktora nauka.
- „Onaj ko ima novac, ima moć“ mora prestati. Dokaz tome je i sve veći problem održivosti kapitalizma kao državnog sistema, i poretka.

Svest građana. Mora da postoji građanska javnost da bi društvo imalo napretka, i na vreme ukazivalo na probleme i nedostatke, a to se može postići pozitivnom kritikom, akcijom i onda možemo da dozvolimo sebi da budemo optimisti.

BL7: U visokom obrazovanju korupcija se najčešće ispoljava kroz prodaju ispitnih pitanja i ocjena, ili primoravanje studenata na pohađanje privatnih časova, kao i kupovinu udžbenika određenog profesora.

Po meni korupcija je na prvom mjestu faktora koji ugrožavaju kvalitet domaćih fakulteta, a značajan problem je i nedostatak adekvatnog kadra. U poređenju sa ostalim sektorima društva mislim da visoko obrazovanje ipak nije na prvom mjestu po korumpiranosti, ispred su javne institucije.

Posljedice korupcije i neadekvatne borbe protiv korupcije vidim na dva nivoa, na opštem; to je podrivanje moralnih vrijednosti društva i prihvatanje takvog stanja kao normalnog. Na konkretnom nivou negira se osnovna svrha fakulteta kao mjesta gdje se stiču visoka stručna

znanja i vještine i pripremaju kadrovi za efikasno upravljanje različitim društvenim i drugim procesima. Jednostavno fakultet bi trebao biti sistem zasnovan na radu i znanjima a ne na novcu.

Postoji veći broj uzroka, ali izdvojila bih: veću dobit od procijenjene štete, gubitak moralnih i etičkih vrijednosti, nedostatak jasno utvrđenih pravila i normi i nedostatak efikasnih sankcija.

Suzbijanju bi doprinijelo, prije svega, postojanje tijela za nadzor rada visokoškolskih ustanova, a zatim i podsticanje studenata na prijavljivanje takvih slučajeva i borbu protiv takvog stanja, uz zaštitu od odmazde, takođe, i veća zainteresovanost fakulteta za primjenu etičkih kodeksa i suzbijanje korupcije.

BL8: U visokom obrazovanju, po mom mišljenju korupcija je svako dobijanje pozitivne ocjene bez minimalno neophodnog znanja studenta. U javnoj i privatnoj komunikaciji kao korupcija doživljava se ve ono što se dobije na način koji nije u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima.

Na spisku faktora koji negativno utiču na kvalitet visokog obrazovanja korupciju bih stavio na treće mjesto. Na prvo mjesto bih stavio kriterijume za izbor u viša zvanja, a na drugo mjesto kriterijume dobijanja i recenzije projekata.

Inače mislim da je visoko obrazovanje manje korumpirano od drugih oblasti u našem društvu. Visoko obrazovanje bih stavio na posljednje mjesto. Mislim da je najopasnija korumpiranost samih vrhova države. Inače mislim da su glavni uzročnici korupcije u našem visokom obrazovanju sadašnji i bivši političari koji su postali vlasnicima privatnih fakulteta.

Najteža posljedica korupcije u visokom obrazovanju je spirala neznanja koja se pokreće prije svega na privatnim fakultetima.

Mislim da bi suzbijanju negativnih efekata korupcije pa i suzbijanju same korupcije doprinijelo uvođenje eksternih evaluacija znanja studenata, na kraju svake školske godine, u vidu testova.

BL9: Korupcija je bilo koji oblik korišćenja pozicije uticaja i moći za sticanje lične dobiti kao što su prodaja ispita ili primanje novčane ili druge vrste nagrade koja se može izraziti u značajnoj materijalnoj protivvrijednosti za usluge kao što su 'ubacivanje' studenta na određeni fakultet/studijski program, obezbjeđivanje smještaja u studentskim domovima ili bilo koji drugi privilegovan položaj uključujući zapošljavanje po rodbinskoj ili prijateljskoj osnovi.

Kao korupcija se doživljavaju aktivnosti kao što su kupovina/prodaja ispita, kupovina/prodaja upisa, kupovina/prodaja diplomskih, magistarskih i doktorskih diploma, odnosno članova komisije koji odobravaju prolazak teze koja inače ne zadovoljava naučne i/ili stručne kriterijume.

Korupcija spada u sam vrh faktora koji onemogućavaju visokoškolskim ustanovama da izgrade reputaciju rigoroznih naučno-istraživačkih centara koji će biti prepoznati po kvalitetu u regionu i šire.

Drugi problemi su svakako nedovoljno razvijen naučno-istraživački duh, odnosno nesposobnost naših visokoškolskih ustanova da promovišu važnost izvrsnosti u oblasti naučno-istraživačkog rada kao temeljnog kriterijuma za razvoj univerziteta i cijelog društva.

Treći problem je svakako intelektualni konformizam koji vlada na svim univerzitetima, pa tako i na ovdašnjim što sprečava rađanje kritike društva i posljedično nemogućnost da se društveno nepoželjne ili opasne pojave na vrijeme identifikuju, preduprije i riješe s ciljem postizanja boljitka za sve građane.

Visoko obrazovanje na skali od 1-10 ima ocjenu 7 za korumpiranost.

Ocjenu 9 imaju organi izvršne vlasti na državnom, entitetskom i lokalnom nivou, a zdravstvo ocjenu 7.

Najteže posljedice su stvaranje preferencijalnog statusa studenata koji efektivno nemaju znanje ni sposobnosti da u budućnosti rade na društveno bitnim pozicijama, posebno pozicijama na kojima se donose izvršne odluke. Zapošljavanje takvih 'intelektualnih idiota' za posljedicu ima pogrešno vođenje društvenih i privatnih subjekata, opšte smanjenje produktivnosti, 'iskrivljeno vizionarstvo' koje cijelo društvo vodi u pogrešnom smjeru, pad ekonomske aktivnosti, podsticanje konformizma, kulta ličnosti i straha od moguće odmazde ako se ne priklonimo dominantnim obrascima ponašanja koje promoviraju grupe na pozicijama moći.

Druga posljedica je teško popravljiva erozija intelektualnog, akademskog i naučnog integriteta po kojem se treba prepoznavati svaka ozbiljna naučno-istraživačka ustanova, što odbija potencijalne student i eliminiše mogućnosti za razmjenu ideja i naučnih dostignuća.

Korijeni su višestruki: 1) tradicija po kojoj neko na poziciji moći ili uticaja može rješavati probleme drugih koji su dio etablirane elite, 2) nesprovođenje zakona koji su samo 'mrtvo slovo na papiru', 3) insistiranje političkih elita da se zakoni ne sprovode kako bi se na taj način zaštitili društveni paraziti koji koriste stanje društvene anomije za uspostavljanje kontrole nad ili neodrživo eksploataciju društvenih i prirodnih resursa što izvršna vlast ne sprečava, niti sudska vlast sankcioniše zbog sprege između sudske i izvršne vlasti.

Postoji samo jedan način da se korupcija iskorijeni: rigoroznom i beskompromisnom primjenom zakona.

Drugi korak je javno promovisanje ideje da niko ne smije da se poigrava sa državom bez obzira na finansijsku ili političku podršku putem medija. To bi djelovalo kao podsticaj za uspostavljanje povjerenja građana u institucije države – koje trenutno praktično ne postoji – i kao upozorenje svima koji planiraju da prevare državu da takva aktivnost nije prihvatljiva i donosi realnu opasnost da budu pravno sankcionisani.

BL10: Korupcija u visokom obrazovanju predstavlja problem sa kojim su suočene sve obrazovne institucije u Bosni i Hercegovini. Prvenstveno, korupcija na tom nivou jeste proces kojim pojedinci ili uže grupe ostvaruju lični interes, najčešće finansijski, zanemarujući osnovna načela studiranja kao što su sticanje znanja i vještina, kao i osnovnih etičkih načela.

Potrebno je istaći da je to dvosmjernan proces, kako na obrazovnom, tako i na širem društvenom planu, jer je i osoba koja pristaje na malverzaciju svakako uključena u proces korupcije.

U našem društvu postoji ideja da je osoba koja pristaje na takvu vrstu nelegalne aktivnosti primorana da postane žrtva sistema, ali je realnost da ta osoba samo proširuje mrežu.

Broj faktora koji negativno utiču na kvalitet visokog obrazovanja jeste prilično veliki. Najveći problem je nedostatak motivacije za naučno usavršavanje studenata, jer ne očekuju pozitivne ishode i rezultate u budućnosti.

Korupcija svakako predstavlja jedan od ozbiljnijih problema koji je teško rješiv. Ostali problemi sa kojima se obrazovni sistem suočava su: nekompetentnost profesora i stručnih saradnika, nedovoljno razvijena komunikacija između studenata i profesora...

Svakako da je korupcija, pored visokog obrazovanja, prisutna i u drugim oblastima društvenog života. Prilično je teško odrediti u kojim oblastima je najviše zastupljena, jer je na sveukupnom nivou nedovoljno istražena. Sfera koja je po stepenu korupcije ispred obrazovnog sistema jeste ona koja je u vezi sa političkim institucijama, dok je ostale sfere teško kategorizovati, ali je izvjesno da je korupcija, u većoj ili manjoj mjeri, prisutna i u policiji, sudstvu, zdravstvu...

Najteža posljedica korupcije je ta što se smanjuje kvalitet obrazovanja. Hiperprodukcija nestručnih kadrova je dalekosežna posljedica koja će imati negativan uticaj na šire društvene strukture. Ukratko, potcjenjuju se znanje i nauka.

Posljedice dominantne percepcije ne dozvoljavaju da se vidi šira slika, jer su raširene predrasude da je kriv samo onaj koji ima finansijsku ili neku drugu korist, a zanemaruje se to da osoba koja pristaje na takvu vrstu negativne saradnje samo proširuje krug i postaje dio tog lanca.

Glavni uzrok prisutnosti korupcije u našem visokom obrazovanju je taj što je korupcija prisutna u cjelokupnom društvenom sistemu. Nemoguće je posmatrati taj problem na pojedinačnom nivou, jer on obuhvata cjelokupnu strukturu društva. Bitan uzrok je i nedovoljna informisanost i neznanje građana o njihovim pravima i načinima kako da se od tog problema zaštite.

Nerealno je očekivati da se korupcija može brzo i potpuno iskorjeniti iz obrazovnog sistema. Međutim, upoznavanje studenata sa zakonima koji ih štite od korupcije, kao i sprovođenje tih zakona, dovelo bi do smanjenja stepena korupcije u visokom obrazovanju.

Problem bi trebalo sistematski rješavati kroz ispitivanje strukture i organizacije svih obrazovnih ustanova.

BL11: Korupcija se u najširem smislu može definisati kao zloupotreba položaja od strane državnog službenika ili osobe koja vrši određenu javnu funkciju a koja za cilj ima sticanje ličnog ili materijalnog bogatstva. Korupcije ima u svim državama svijeta, i svim dijelovima njenog društva, pa tako i u državi Bosni i Hercegovini. Korupcija je dio ekonomskog i društvenog života mnogih država, a budući da postoji uzročno – posledična veza između društvene i akademske korupciju, pa prema tome univerziteti nisu izlovena ostrva u ovoj priči jer su dio jedne društvene zajednice i podložni su društvenim normama. Prema tome, korupcije na visokoškolskim ustanovama postoji, i ispoljava se u različitim oblicima, ali se o njoj u današnje vrijeme u našem bosanskohercegovačkom društvu malo govori, a još manje radi na njenom suzbijanju. Osnovni oblici korupcije su: podmićivanje, mito, nepotizam, različiti oblici veza, diskriminacija i sl. Ovi oblici takođe važe kako za sve dijelove društva tako i za univerzitete. Konkretnije pojave korupcije na univerzitetima su: prodaja i kupovina ocjena za novac, seksualno iznuđivanje studenata, prodaja i kupovina ispitnih pitanja, davanje i primanje skupocijenih poklona, obaranje studenata na ispitima da bi kod istog profesora uzimali privatne časove čije cijene su jako visoke, zloupotreba studenata za dobijanje različitih informacija i izradu radova koji ne ulaze u sastav građiva, odsustvo sa nastave u cilju obavljanja drugog posla, rodbinske, prijateljske, ljubavne i drugi oblici veza, kupovina literature od predmetnog profesora i slično. Sve su ovo oblici korupcije koji se javljaju na univerzitetima i koji se doživljavaju kao korupcija.

Postoji mnogo faktora koji utiču na kvalitet obrazovanja i na društvenu poziciju univerziteta. Korupcija je takođe jedan od ključnih faktora koji utiče na ugled univerziteta kao institucije, ali i na samo unutrašnje funkcionisanje univerziteta i njegovih jedinica (fakulteta). Osnovni i najčešći interni faktori koji utiču na kvalitet obrazovanja su: Normativni sistem (zakoni) koji treba biti strožiji, nepoštovanje profesionalnih normi. Zatim, monopol i diskreciona moć odlučivanja – upravljanje, loš upravljački kapacitet. Ekonomski faktor – niske plate, slab podsticaj. Nedostatak nadzora i kontrole, loše javno informisanje. Pored internih tu su i eksterni faktori koji takođe utiču: nedostatak političke volje za rješavanje problema – bitno je obezbjediti sebe i svoje, pad sistema vrijednosti (korupcija kao norma), nepoštovanje etičkih kodeksa, loše pravosuđe, jaka konkurencija za radna mjesta, obrazovanje kao uslov za zaposlenje i sl. Sve su ovo podfaktori koji ulaze u sastav ekonomskih, pravnih, političkih, socijalnih i kulturnih faktora koji utiču na ukupnu sliku obrazovanja u BiH i koji podstiču povećanje korupcije.

Prema istraživanjima koja su obavljena u poslednjih nekoliko godina korupcija u visokom obrazovanju se povećava. Međutim, slušajući i priče studenata sve je više onih koji govore o pojavama, „položio je ispit jer mu je prof. kućni prijatelj“, „ona je ljubavnica onog profesora“, „onom je platio čale“ i sl. Budući da je korupcija poznata pojava u svim dijelovima društva i da se pojavljuje u svim institucijama u istim oblicima, nemam posebnog razloga da je odvajam po društvenim oblastima, jer je njeno suzbijanje jednako značajno u svim dijelovima društva. Mislimo da korupcija nije jednako zastupljena u svim društvenim oblastima, ali je nemoguće to izmjeriti i utvrditi tačno. Postavljajući neku rang listu korumpiranih oblata, u samom vrhu su: zdravstvo, pravosuđe, policija, državna uprava, plitičke partije, carina, pa onda negdje oko sredine visoko obrazovanje. Ispod visokog obrazovanja, su srednje škole, osnovne, zatim nevladine organizacije i sl.

Posledica korupcije na visokoškolskim ustanovama u našoj državi BiH-a im mnogo. Neke su, ako se tako može reći teže a neke su lakše, ali svaka posledica korupcije je šteta ma u kojoj mjeri bila, pa je možda bolje govoriti o dominantnosti takvih posledica. Sam čin korupcije na visokoškolskim ustanovama kreće sa upisom novih studenata (prednost u većini slučajeva imaju oni studenti koji imaju prijateljske, rodbinske i druge veze, novac i sl., kao i sam čin ulaska na budžet, gdje se takođe traže određene veze), ovo je prva greška koja se uradi, jer potrebno je izvršiti selekciju kandidata da bi se kasnije stvorijo kvalitetan kadar za određeno zanimanje. Zatim, na osnovu tih istih veza i novca, taj isti student u daljem školovanju prolazi, ne samo to nego dobija i visoke ocjene i tipuje na visoka radna mjesta u važnim državnim ili nekim drugim institucijama (zato imamo loš kadar u većini slučajeva), prodaja i kupovina diploma bez i jednog pojavljivanja na fakultet i to za kratak period (za 5 god. Diplomira, magistrira i čak doktorira) to je još gora opcija. Znači, posledica je odabir kadrova, koji nemaju znanje a rade na bitnim mjestima, donose odluke u koje se ne razumiju, korupcija kao norma (ništa bez veze), nepoštovanje etičkih i profesionalnih kodeksa i sl. Jednom rečenicom, nezalci stvaraju nezalce, čast izuzecima (kojih na svu sreću ima).

Mnogo je faktora koji utiču na pojavu korupcije, baš kao što je mnogo i poledica. Jedan od uzroka je nedostatak i neprovođenje zakona, pravila i propisa, zatim odsutnost institucija koje vrše kontrolu (ali i oni su u većini slučajeva korumpirani pa sve prođe zataškanao jednim ručkom), manjak transparentnosti, nepostojanje instituta odgovornosti, nepoštovanje profesionalnih i etičkih pravila ponašanja, ekonomski uzrok – niske plate, niske kazne (kojih i nema, sem neke usmene opomene) za one koji se uhvate u takvim radnjama i sl.

Korupcija po mom mišljenju se može samo smanjiti i svesti na minimum, ali od potpune eliminacije nema ništa. Neke od mogućih radnji koji bi mogle uticati na smanjenje korupcije su: podizanje svijesti o štetnosti korupcije, podsticati stavove o izbacivanju korupcije iz sredine u kojoj živimo i radimo, vlastitim primjerima uticati na druge, dovoljno dobro informisanje i upoznavanje studenata o štetnosti korupcije, razvijanje mehanizama i upoznavanje studenata o spriječavanju korupcije, aktivno uključivanje u rješavanje problema korupcije (prijaviti svaki oblik korupcije), osnovati tijelo na fakultetu koje se bavi pitanjima korupcije u ustanovi, rješavati konkretne primjere i javno ih saopštavati, stvoriti takvu svijest kod studenata da prijavljuju korupciju a ne da se plaše da li će biti izbačeni sa fakulteta ako prijave korupciju (najčešći vid zastrašivanja studenata, pa vlada ona „bolje mi je da šutim“) i sl.

BL12: Korupciju u visokom obrazovanju ne treba nikako uzimati kao zaseban fenomen. Za identifikovanje, razumijevanje i pokušaj rješavanja ovog problema treba uzeti širi kontekst. Svaka zloupotreba položaja je školski primjer korupcije. Kao i uzimanje novca za „usluge“. Mislim da nema značajne razlike između onoga što jeste korupcija i onoga što se u javnoj ili privatnoj komunikaciji doživljava kao korupcija. Čak ima stvari koje se ne doživljavaju, a jesu korupcija, prije svega to je nepotizam.

Ne bih razdvajao negativne faktore kvaliteta visokog obrazovanja jer mislim da je to začarani krug tj. da su mnogobrojni faktori povezani i da jedan drugog iniciraju. Pored korupcije, loš kadar ili veliki broj sumljivo položenih ispita utiču na kvalitet obrazovanja. Rezultat nepotizma je loš kadar, a upravo takav kadar ima perspektivu da bude korumpiran, jer je i sam došao do posla na takav način. Za njega je to normalno. Dakle, svi ti faktori su podjednako značajni i kao što rekoh svi su dio istog problema. Jedan od faktora koji nije povezan sa korupcijom a koji utiče na kvalitet obrazovanja je Bolonjski proces. Zaista smatram da je to, kako je rekao jedan profesor, „srednjoškolicizacija“ fakulteta i da je taj faktor čak i iznad korupcije.

Korumpiranost je rasprostranjena u svim sferama. Treba je posmatrati kao korumpiranost sistema. Jednostavno se ne može odvajati fenomen korumpiranosti u obrazovanju od, recimo, sudstva.

Najteža posljedica je stvaranje loše reputacije i rušenje kredibiliteta obrazovnih ustanova. Oni čiji je glavni instrument za studiranje korupcija su ipak, po mom mišljenju u manjini. Međutim oni na taj način mogu da nipodaštavaju rad, znanje i inteligenciju uspješnih studenata, kojih svakako ima. Pored toga njihove diplome, zbog negativnih izvještaja o korupciji, mogu biti manje vrijedne u stranim zemljama a to može biti veliki hendikep.

Pitanje korijenja korupcije moramo staviti u širi kontekst. Pa tako smatram da je uzrok uopšteno korupcije (samim tim i korupcije u visokom obrazovanju) u sistemu. U sistemu u kojem je pripadnost partiji preduslov za dobijanje posla, u kome vrijednosti ne postoje i u kome ljudi žive na ivici siromaštva. Korupcija postoji u svim državama u određenom procentu. Od navedenih uslova a prvenstveno od ekonomskog stanje zavisi koliki će to procenat biti.

Za smanjenje korupcije treba raditi na uzrocima koje sam naveo u prethodnom pitanju. Istraživanja ove vrste, po mom mišljenju, ne mogu ništa značajno promijeniti. Jedan nov sistem u kome ljudi neće strahovati za egzistenciju, u kome će smjeti da prijave korupciju i u kome ljudi na višim položajima neće pomišljati na korupciju. Kada pragmatičnost i želja za novcem bude

pobijedena moralnim vrijednostima, tada skoro da neće biti korupcije. Upravo zbog ovih uslova nisam optimista da se išta može promijeniti.

Predstava o korumpiranosti se uopšte ne treba ni na koji način eliminisati. Treba je još jasnije prikazivati, tj. ukazivati na tu bolest društva koja je sam nus proizvod ovakvog stanja.

BL13: U visokom obrazovanju pod korupcijom se podrazumijeva podmičivanje profesora, asistenata i administrativnih radnika u visokoškolskim ustanovama, s ciljem polaganja ispita na lakši način. U javnoj i privatnoj komunikaciji najčešće se pod korupcijom smatra "kupovina" ovlašćenih lica, da bi se na lakši način riješili određeni problemi.

Smatram da je korupcija vema bitan faktor u svim sferama, a posebno u visokoškolskom obrazovanju i "javna tajna" je da je na vrhu hijerarhijske skale. Do korupcije najčešće dolazi kada su studenti nezainteresovani da nauče neki ispit, ako znaju da mogu uz određenu novčanu sumu položiti isti. Mislim da je visokoobrazovanje na drugom mjestu po korumpiranosti, iza zapošljavanja a ispred zdravstva. Posljedice su najčešće vidljive kada svršeni student treba da upotrijebi "kupljeno" znanje.

Problem leži u samom političkom sistemu. Veliki broj novootvorenih privatnih visokoškolskih ustanova i angažovanje profesora sa državnih univerziteta smatram najvećim uzrocima korupcije. Isto tako, veliki uzročnik je masovno upisivanje studenata u odnosu na renije, kao i ekspanzija novih magistara i doktora nauka koje svakodnevno "proizvode" visokoškolske ustanove.

Potrebno je mnogo više načina na koje će studenti moći da iskažu svoje (ne)zadovoljstvo. Češće angažovanje inspekcija, koje bi trebalo da budu nezavisne i objektivnije.

BL14: Korupcija u visokom obrazovanju je vid zloupotrebe prava svih učesnika u procesu visokog obrazovanja koji je veoma teško suzbiti u nestabilnom društvu kao što je, konkretno, naše. U privatnoj i javnoj komunikaciji, prva asocijacija na pojam korupcije je svemoćni gospodin Mito koji otvara mnoga vrata "gdje ni burgija neće".

Za korupciju društvo daje prećutnu saglasnost, ona se smatra faktorom razdora društva i unazađivanja države a niko zapravo ne čini ništa konkretno i efikasno u njenom suzbijanju. Jedino se krivica efikasno prebacuje na druge, prvenstveno vlast i institucije, što je dosta ograničavajuće.

Na domaće visoko obrazovanje utiče sindrom faktora, a kada je negativan uticaj u pitanju korupcija se visoko kotira. No ja bih stavila akcenat na sam kvalitet studijskih programa koji bi trebalo da isu u korak sa vremenom i promjenama u društvu, a kod nas je dosta toga zastarjelo i u društvu kakvo je danas ne nalazi plodno tle za razvoj i napredak. Mnogo je studenata koji smatraju da je korupcija jedan od glavnih uzurpatora modernog obrazovanja, no ipak prevagu odnose mišljenja da se reforma obrazovanja mora izvršiti i to po hitnom postupku, izražavajući time nezadovoljstvo konceptm studijskog programa i činjenicom da se i sa i bez korupcije većina njih tokom obrazovanja konkretno ne osposobi za djelatnost i struku koju su odabrali, već se preopterećenje izlišnim podacima i predmetima nameće kao krucijalan problem.

Korumpiranost je široko zastupljena u društvu današnjice, sistem zapošljavanja, zdravstvo, pravosuđe, pa čak i sfere u kojima naizgled ne bi trebalo da ima tragova korupcije, a to su sport,

muzika, umjetnost... Manje – više se svi ti vidovi korupcije nalaze na istoj razini jer su svi okarakterisani negativnim posljedicama.

Prije svega, pojava korupcije u velikoj mjeri smanjuje povjerenje u obrazovni sistem države te onemogućava kvalitetno osposobljavanje budućih akademskih građana i dolazi do pojave afektnog društva kao sekundarne sirovine korupcije. Kada mladi imaju predstavu o kupovinama i prodajama diploma, mogućnošću polaganja ispita bez ikakvog angažovanja, ili će da uslijedi razočarenje u sistem ili će da se podvrgnu upražnjavanju korupcije u tom sistemu kao liniji manjeg otpora. Obje staze vode društvo i državu unazad, dosta unazad.

Smatram da javnost nije dovoljno osviještena o problemu korupcije i, što je najvažnije, o njenim posljedicama te da upravo zbog toga ona nesmetano uzima maha i u akademskim institucijama. Kod našeg naroda je običaj da se zahvalnost iskazuje ne samo riječima nego i djelima, što do određene granice korupciju čini društveno prihvatljivom kategorijom. Vjerujem da na svim fakultetima u državi kruže priče o postojanju korupcije na svakoj od katedri koje su zastupljene. Uveliko se polemise o davanju i primanju mita, o studentima koji završavaju fakultet bez ikakve predstave o tome šta studiraju, o profesorima koji krše zakone i sve to drže u javnoj tajnosti i navodno im "niko ništa ne može" i sl. Studentova krivica i neodgovornost (prvenstveno prema sebi a i prema društvu kojem pripada) je u tome što nije spreman da preuzme odgovornost nego zbog ljenosti i ostalih mana preduzima korake koji će mu sa jedne strane otkloniti teret (riješiće se nekog dosadnog, teškog ispita) a sa druge strane će ga uskratiti za znanja bez kojih neće biti sposoban da sutra obavlja posao u struci koju je odabrao. Na to ga, opet, niko nije primorao, visoko obrazovanje nije obavezno. Profesorova, pak, krivica je još diskutabilnija. Uglavnom, problem je u svijesti, u društvu, u pojedincima.

Smatram da se tako kompleksnoj pojavi, tačnije njenom suzbijanju, ne može pristupiti odvojeno, potrebno je riješiti određene društveno- ekonomske nestabilnosti (koje su poprilično uzele maha) te pokušati uticati na samo društvo i osviještenost po pitanju korumpiranosti i posljedica koje ona donosi. U tome bi veoma bitno, ako ne i primarnu ulogu odigrali masovni mediji. No čak i u medijima, nažalost, ima poprilično elemenata korumpiranosti. Treba mijenjati državu, vlast, pravosuđe... A to ne može uslijediti tako brzo. Mehanizmi za potpunu eliminaciju korupcije još nisu ustanovljeni.

BL15: Pod korupcijom u visokom obrazovanju bi se podrazumjevala zloupotreba položaja profesora ili nekog drugog službenog lica u visokoškolskoj ustanovi radi pribavljanja lične koristi, kao i saglasnost studenta da saučestvuje u tim radnjama.

U najširem smislu, termin korupcija obuhvata sve radnje koje se odnose na nelegalno i nemoralno pribavljanje materijalnih ili nematerijalnih dobara zloupotrebom datih ovlaštenja.

Neki od faktora koji trenutno utiču na kvalitet domaćeg visokoškolskog obrazovanja su:

- primena Bolonjskog procesa; koja je sama po sebi loša jer onemogućava studentima da adekvatno izučavaju naučne materije, pa se samim tim onemogućava i stvaranje jakog naučnog kadra u državi,

- nepostojanje većeg broja visoko kvalifikovanog i kompetentnog kadra na visokoškolskim ustanovama u BiH; što je posledica zanemarivanja potreba samog edukacionog sistema za takvom vrstom kadra.

- nepropraćenost edukativnih aktivnosti adekvatnom domaćom stručnom literaturom; što se javlja kao popratna pojava nepostojanja većeg broja adekvatnog stručnog kadra u BiH.

- nespremnost određenog broja već postojećeg kadra da se prilagodi novim naučno-tehnološkim i pedagoškim dostignućima u realizaciji edukacionog procesa; što je donekle i razumljivo ali ne i opravdano.

- korupcija na visokoškolskim ustanovama.

Mislim da je poredak korumpiranosti u našem društvu sledeći: - korumpiranost u oblasti političke delatnosti

- korumpiranost u zdravstvenim i drugim javnim administrativnim institucijama

- korumpiranost u privredi

- korumpiranost u visokoškolskom obrazovanju

- manji oblici korupcije koji sami po sebi ne utiču u velikom obimu na društveno-političko uređenje.

Posledice korupcije u visokom obrazovanju su prije svega u gubljenju poverenja mladih ljudi u edukacioni sistem, a samim tim i u dalji sopstveni razvoj. Tu je i onemogućenost visokoškolskih ustanova da se razvijaju jer se interes visokoškolske ustanove nekada kosi sa ličnim interesima pojedinaca.

Mislim da korupciji pogoduju relativno blage pravne sankcije i nedovoljno izgrađena svest o štetnosti korupcije.

Pre svega neophodno je na državnom nivou usvojiti pravne mere koje bi rigoroznije sankcionisale korupciju uopšte, i obezbediti dovoljno jak i stabilan mehanizam za sprovođenje ovih mera. Kao dodatak ovoj meri, bilo bi poželjno i formiranje nezavisnog organa za preventivnu kontrolu korupcije. Javno govoriti o štetnosti korupcije, i publikovati informacije o pojedincima za koje postoje dokazi da su činili takve radnje. Visokoškolske ustanove bi trebale da usvoje rigoroznije disciplinske mere u slučajevima korupcije zaposlenih. Na entitetskim nivoima bi se trebala postići saglasnost o isključivanju iz naučne zajednice onih pojedinaca za koje je pravnim postupkom dokazano da su se bavili korupcijom.

2. Fokusne grupe sa studentima

2.1. Tuzla

Fokusna grupa je realizirana u prostorijama Filozofskog fakulteta u Tuzli 13.10.2011.godine. Priustvovalo je 16 studenata.

U uvodnoj riječi profesor Kurtić je obrazložio glavnu ideju projekta istraživanja percepcije korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, upoznao prisutne sa očekivanim efektima fokusne rasprave i funkcionalnom spregom sadržine rasprave sa pripremom instrumenta za anketiranje koje će uslijediti. Naglašeno je da se od učesnika očekuje „da u slobodnoj razmjeni mišljenja i informacija (iskustava) 1) pozicioniraju problem korupcije u odnosu na ostale probleme koji po njima utiču na kvalitet visokog obrazovanja, odnosno na kvalitet izlaznog znanja diplomiranih studenata, 2) doprinesu operacionalom definiranju pojma korupcije u visokom obrazovanju, vodeći računa o specifičnoj misiji visokoškolskih institucija i transferu i usvajanju znanja i vještina kao ključnim funkcijama univerziteta, 3) razjasne sadržinu i faktore percepcije korupcije u visokom obrazovanju iz najmanje dvije perspektive (studentske i nastavničke) identificirajući pojedine aspekte visokoškolske prakse i ponašanja studenata, nastavnika i osoblja koji se percipiraju kao korupcija, te da 4) doprinesu kreiranju natikoruptivnih mjera (promjena koje bi bilo moguće načiniti u području suzbijanja korupcije u visokom obrazovanju.“

Profesor Kurtić je garantirao svim učesnicima da se u procesu konačne obrade i objavljivanja rezultata neće dovesti u pitanje anonimnost učesnika.

TOK RASPRAVE

TZS1: Korupcije ima i to mnogo više nego što se o tome javno govori. Studenti se jednostavno boje javno govoriti a da bi imali priču u medijima potrebni su konkretni primjeri i svjedoci. Posljedice su višestruke, ali mislim da je najveći problem u tome što se stvara loša slika o domaćem sistemu visokog obrazovanja i na taj način dovode u pitanje sve diplome koje se stiču u Bosni i Hercegovini. Mislim da je trenutno najveći problem na fakultetima uslovljavanje studenata kupovinom knjiga koje ponude predmetni profesori, mada se u korupciju može svrstati i niz drugih pojava kao što su: dobijanje prolazne ili velike ocjene za novac, neprifržavanje pravila univerziteta, pružanje seksualnih usluga i slično. Dakle uglavnom je riječ o odnosu profesora i studenata, mada ima i posljedica neadekvatne upisne politike.

Problem korupcije svrstavam među tri ključna problema, odmah iza nepridržavanja zvaničnih pravila i procedura a ispred nedosljednog sprovođenja bolonjskog koncepta, prije svega mislim na standard da na jednog profesora dolezi maksimalno 25 studenata. Znam da je popularno pravdati korupciju opštim stanjem u društvu alči ja ipak mislim da je riječ prije svega da je sve do profesora koji ne izvršavaju svoje obaveze, skloni su progledati kroz prste pa čak i različitim oblicima prodaje ispita. Naravno krivica je i do studenata koji sve to posmatraju šuteći.

Ne može se reći da zvanična pravila i propisane procedure same po sebi pogoduju korupciji, ja bih prije rekao da se radi o nepridržavanju propisanog. Mislim da bi suzbijanju korupcije doprinijelo uspšostavljanje nekakvog efikasnog mehanizma kontrole pridržavanja normativnih akata, dakle dosljedno sprovođenje pravila. Bilo bi sigurno efekata i od veće transparentnosti

rada na univerzitetu a trebalo bi ozbiljnije pristupiti provjeri svih slučajeva na koje ukazuju studenti kao i mnogo strožije kažnjavati dokazane slučajeve. Moja iskustva sa korupcijom su uglavnom neposredna, a i sam sam jednom bio prinuđen od profesora kupiti knjigu.

TZS2: Korupcija je gorući problem koji se uvukao u sve pore našeg društva. Zastrašujuće je to što se navikavamo na nju i prihvatamo je kao nužnost. Takvo stanje je krajnje neprihvatljivo. Visoko obrazovanje gubi ugled u društvu, gubi vrijednost i kvalitet zbog korupcije. Po meni korupcija je polaganje za plaćanje ispita, uslovljavanje polaganja ispita kupovinom knjiga od profesora, kršenje pravila o polaganju ispita, upisivanje na fakultet mimo reda. Studentima veoma teško pada nametanje svojih knjiga studentima, naročito kada ne odgovaraju predmetima koje profesori drže na fakultetima. Tu neki profesori prekoračuju svaku granicu dozvoljenog; kada student ima knjigu provjeravaju njeno porijeklo, nije dozvoljeno posuditi knjigu od drugog studenta ili u biblioteci, nego svaki student mora kupiti svoj primjerak knjige. U uskoj vezi sa problemom korupcije na fakultetima su problemi neizvršavanja obaveza od strane uposlenika fakulteta (ne samo profesora i asistenata) i nepostojanje materijalnih, prostornih i drugih uslova za kvalitetno odvijanje obrazovnog procesa. O korupciji se mnogo priča, ali šapatom, u zatvorenim krugovima, među studentima, među profesorima. Problem se mora iznijeti u javnost, o njemu se mora pričati mnogo više i mnogo određenije. Inače moj utisak je da korupcije ima mnogo više nego što se o njoj priča. Javlja se od samog početka studentskog perioda, od upisa na fakultet i proteže se cijelim tokom studiranja, ispunjavanja studentskih obaveza, polaganja ispita do diplomiranja.

Glavni uzročnici korupcije u visokom obrazovanju su: pad moralnih vrijednosti ne samo kod profesora već i kod studenata i njihovih roditelja, oskudni uslovi za odvijanje obrazovnog procesa, naročito po zahtjevima Bolonje. To je i osnovni razlog zašto nam se čini da je Bolonja ustvari podstakla korupciju na univerzitetima. Jednostavno su postavljeni protivriječni zahtjevi. Visoka prolaznost, prevelike grupe studenata, minimalni materijalni uslovi za nastavni proces podstiču nastavnike da se okoriste činjenicom da će inače morati sniziti kriterije za polaganje ispita. Da bi se nešto primijenilo moraju se uvesti nadzor i kontrola pridržavanja propisanih procedura i pravila, moramo biti spremniji da problem iznesemo u javnost i otvoreno i sa svim konkretno o njemu govorimo, razvijati svijest svih o dugoročnim posljedicama korupcije u obrazovanju i biti spremnijim na individualizaciju krivice i strogo kažnjavanje. Pošto sam jedno vrijeme bila demonstrator donijela sam nemoralne ponude od mlađih kolega vezane za ispunjavanje njihovih obaveza, naravno, to sam odbila, pokušavajući im objasniti gdje to ustvari vodi.

TZS3: Mislim da korupciju u mnogo većoj mjeri čine polaganje ispita na osnovu poznanstva, zamolbi, nekih sitnih protuusluga nego primanje novca. U velikoj mjeri je raširena i pojava primoravanja na kupovinu knjiga. Ipak mislim da je ispred problema korupcije problem nekompetentnog, nestručnog asistentskog i nastavničkog kadra. To u širem smislu jeste korupcija, jer neko uživa sve privilegije kao univerzitetski profesor, dobija ne malu platu, uživa društveni ugled, određuje ko će dobiti a ko neće diplomu a nema realno pokriće u kompetencijama. Neko mu je to omogućio. Tu je velika i ozbiljna korupcija. Možda od nje sve i počinje.

TZS4: Slažem se da novac često nije glavna moneta, ima tu mnogo različitih načina na koji se „plati“ položen ispit ili priznata neka druga ispitna obaveza. Na primjer: usluga za uslugu,

prijateljstvo i novo poznanstvo, potvrđivanje moći među poznanicima i komšijama, izlazak na ručak, emotivna veza, seksualna usluga, neka zanatska usluga zauzvrat.

TZS5: Korupcije ima i evo samo nekih oblika u kojima se može sresti na mom fakultetu. Direktno se plaćaju ispiti, ocjena se daje i kao protusuluga ili po principu prijatelj prijatelju. Studenti se primoravaju da kupe knjigu mada je mogu naći na drugi način, a sama kupovina se predstavlja kao jedan od uslova da se ispit položi. Uočljiv je posebna odnos prema djeci sa „pedigreom“. Studenti i njihovi roditelji čine različite usluge profesorima. Nerijetko je to neka lična fizička pomoć profesoru oko nekih privatnih poslova, ili roditelji studenata moraju učiniti neku uslugu profesorima. Dešavalo se i to da profesori studentima dopišu određeni broj bodova koji nisu uspjeli ostvariti na ispitima. Nema određenih kriterija, ili se oni ne poštuju, ako i postoje. Lično mislim da poklon (naravno u razumnoj vrijednosti) koji studenti daju profesoru poslije odbrane diplomskog brada nije korupcija.

TZS6: Većina studenata voli ovakvo izbjegavanje obavljanja svojih obaveza, zbog čega se i stiče slika da su studenti generalno podložno koruptivnom ponašanju. Mislim da moramo više govoriti o tome, kako o ponašanju pojedinih profesora, tako i o studentima koji pristaju na takav način polaganja ispita. Isto tako, moramo napraviti razliku između dobrih i loših profesora, odnosno onih koji profesionalno obavljaju svoje obaveze i onih koji to ne čine.

TZ2: U prvom planu je vrlo često i uskraćivanje prava studenata, odnosno krađa ispitnih rokova, čime se studenti dovode u nezavidan položaj i tjeraju se na pribjegavanje različitim metodama za polaganje ispita. Slažem se da je bitno napraviti razliku između dobrih i loših profesora, ali je činjenica da govor o korupciji uglavnom podrazumijeva isticanje loših strana određenih fakulteta. Zanima me zašto studenti nemaju uvid u rezultate anketa kojima su ocijenjeni profesori koji rade na fakultetima. Očito da u tom smislu odgovara pojedincima da se ne saznaju podaci o stavovima studenata spram kvaliteta nastave. Kada se spominju socijalni rokovi i pitanje da li oni podrazumijevaju dodatnu priliku za nedozvoljeni način polaganja ispita, mislim da je to tačno. Kao što sam već rekla, studenti se dovode u situaciju da 5 do 12 rješavaju svoje statuse, zbog čega nastoje da se osiguraju da će položiti ispit koji im je potreban za uslov za prelazak u narednu godinu. To uglavnom podrazumijeva plaćanje ili traženje veze za polaganje ispita.

TZS7: Društvo ka cjelina je korumpirano u svakom svom segmentu. To itekako utiče na visoko obrazovanje i na subjekte visokog obrazovanja. Izvjesno je da se u toku ispitnih rokova u opticaj stavlja novac umjesto znanja, ispiti se polažu i na osnovu poznanstva s određenim uposlenicima fakulteta, to ne moraju biti nastavnici, veza vam može biti i obični uposlenik u tehničkim poslovima. Na jednoj strani značajan broj studenata prolazi kroz fakultet bez adekvatnog znanja i to će se odraziti kasnije na jestima gdje će raditi, na drugoj strani diskriminiraju se studenti koji do diplome hoće ili ne mogu drugačije nego na osnovu znanja. Definitivno, mislim da je korupcija problem broj jedan. Možda u istoj ravni je i problem neizvršenja radnih obaveza od strane uposlenika fakulteta. Zar i to nije korupcija ako dobijaju plate ili honorare a ne održe pola nastave ili nisu na svojim radnim mjestima da nam izdaju potvrde i slično u vrijeme kad bi trebali biti.

Lično mislim da je korupcija prisutnija nego što se o tome priča. A dobila je te razmjere zbog toga što nismo dovoljno hrabri da joj se suproostavimo i da prijavimo slučajeve u koje smo se uvjerali. Upravo monopol određenih profesora na fakultetima na kojima predaju plaši studente da

nikada neće položiti određene predmete, jer profesori odgađaju ispitne rokove, ne izvršavaju svoje obaveze ili asistentima dozvoljavaju da sporovode njihove obaveze na predmetima. Dešavalo se da profesori naknadno nude studentima da popunjavaju tabele prisustva na nastavi, iako skoro nikada nisu održali časove za koje se studenti potpisuju. Sve to na određeni način govori o praksi koju sprovode određeni profesori, ali i o poziciji studenata koji moraju položiti ispite kod istih profesora. Nemoguće je izaći na ispit koji treba spremati samo iz literature koju je profesor predložio, a da nikada niste odslušali predavanje tog profesora. Mada, treba govoriti i o pozitivnim primjerima profesora koji se savjetuju sa studentima oko predavanja i nastoje maksimalno prenijeti znanje koje je potrebno za ispit.

TZS8: Stalno se govori o bolonjskom procesu koji treba da olakša proces studiranja, ali praksa pokazuje da većina profesora nije spremna da primjenjuje te odredbe. Posebno je to slučaj sa fakultetima koji spadaju u domen nekih elitnih studija, kao što su Pravni ili Medicinski fakultet. To su fakulteti na kojima je vrlo bitna praktična nastava, na kojima je bitno da student stopostotno usvoji potrebna znanja. Konkretno na Medicinskom fakultetu imamo veliki problem pri upisu studenata, zbog masovnosti koja se kasnije odražava na kvalitet nastave. Isto tako, činjenica je da fakultet lakše završavaju djeca uticajnijih roditelja, odnosno djeca doktora. Isto tako, tokom obilazaka klinika je razmljivo da pacijenti sa kojima trebate razgovarati nemaju strpljenja za toliki broj studenata koji se pojavljuje sa istim pitanjima, ali mi svi moramo osjetiti praktični rad sa pacijentima. I kada govorimo o upisnoj politici, bitno je reći da se pojdini studenti pripremaju da kasnije budu asistenti, odnosno profesori na fakultetu, što ser radi namještanjem ocjena. To u konačnici dovodi u pitanje imidž fakulteta odnosno valiteta nastave koju će buduće generacije imati.

TZS9: Slušajući ono o čemu govore ostali studenti prosto ne mogu da vjerujem da se ovo dešava, jer mi na Akademiji dramskih umjetnosti zaista nemamo ovakvih problema. Možda je razlog tome mali broj studenata i što se svaka nepravilnost osjeti. Studenti imaju odličan odnos sa nastavnicima, i za sve nastavnike se može reći da su apsolutno otvoreni za saradnju sa studentima. Moram priznati da su neke priče do mene i ranije stigle tako da imam svoju predstavu o različitim dimenzijama korupcije na univerzitetima. Prvo smatram da je svako odstupanje od propisanih i zvaničnih pravila i proisa, bez obzira ko to činio, potencijalni znak korupcije ali i ambijent za korupciju. Po svoj prilici riječ je o raširenoj i veoma ozbiljnoj pojavi. Čak se za neke profesore vezuju pojmovi „štela“, „mito“, „korupcija“. Iz današnje priče zaključujem da je korupcija izgleda mnogo prisutnija u stvarnosti nego što se o njoj javno govori. Ipak mislim da ima i još, bar podjednako teških problema koji narušavaju kvalitet domaćeg visokog obrazovanja, to su: zastarjeli i neusklađeni nastavni planovi, loše organizirana nastava i odsutvo kontrole njene realizacije, nedovoljni prostorni i tehnički kapaciteti za odvijanje nastave. nekompetenstnost nastavnog kadra, samovoljno krešenje normativnih akata. Po svemu sudeći korupcija je najvidljivija u odnosu student – profesor (možda tu ima i najteže posljedice) ali je prisutna i u drigum procesima na univerzitetima.

Moram priznati da način na koji smo se4 do sada nosili sa ovim problemom nisu donijeli rezultate, sve je to bilo više formalistički postavljeno. Potrebno je mnogo strožije kažnjavanje dokazanih sudionika u korupciji, ne samo profesora već i studenata i onih koji ih na to podstiču, potreban je mnogo efikasniji, objektivniji i transparentniji način verifikacije znanja studenata kao i mnogo ozbiljnija praksa unutrašnje evaluacije nastave, nastavnika i asitenata.

TZS10: Masovnije fakulteti otvaraju više prostora za korupciju, jer nema bližeg odnosa sa profesorima, tako da se određene nepravilnosti lakše previde. Uglavnom, vjerovatno nismo ni svjesni svega što se dešava na fakultetima koji broje nekoliko odsjeka, odnosno po nekoliko hiljada studenata.

Mislim da mnogo veći broj profesor učestvuje u nekom obliku korupcije nego što se misli i nego što se priča. Neki čak ne mogu ni sami sebi priznati da pogodnost koju su pružili nekom, po ko zna kom principu izabranom studentu, jeste korupcija. mPriznajem da je i njim a teško odurpijeti se jer i oni žive u istom okruženju u kojem žive i njihovi studenti. Generalno mislim da sve potiče od profesora i od njihove nespremnosti na ulogu koju imaju u društvu.

TZS11: Svakokao da korupcije ima. Studenti je vide i osjete neposredno u periodu polaganja ispita, kada vide da je neko položio a nisu ga vidjeli na ispitu ili znaju da prije toga nije spremao taj ispit. Tu nema drugog objašnjenja osim da je dobio ocjenu za novac ili na temelju poznanstva. Smatram da je korupcija i kada je uslov za izlazak na ispit ili čak dobijanje teme za seminarski rad kupovina profesorove knjige. To je dio cijene polaganja ispita koju u prikrivenoj formi ispostavljaju neki nastavnici.

2.2 Zenica

Fokusna grupa je realizirana u prostorijama Pedagoškog fakulteta u Zenici 20.10.2011. godine. Prisustvovalo je 12 studenata.

U uvodnoj riječi profesor Kurtić je obrazložio glavnu ideju projekta istraživanja percepcije korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, upoznao prisutne sa očekivanim efektima fokusne rasprave i funkcionalnom spregom sadržine rasprave sa pripremom instrumenta za anketiranje koje će uslijediti. Naglašeno je da se od učesnika očekuje „da u slobodnoj razmjeni mišljenja i informacija (iskustava) 1) pozicioniraju problem korupcije u odnosu na ostale probleme koji po njima utiču na kvalitet visokog obrazovanja, odnosno na kvalitet izlaznog znanja diplomiranih studenata, 2) doprinesu operacionalnom definiranju pojma korupcije u visokom obrazovanju, vodeći računa o specifičnoj misiji visokoškolskih institucija i transferu i usvajanju znanja i vještina kao ključnim funkcijama univerziteta, 3) razjasne sadržinu i faktore percepcije korupcije u visokom obrazovanju iz najmanje dvije perspektive (studentske i nastavničke) identificirajući pojedine aspekte visokoškolske prakse i ponašanja studenata, nastavnika i osoblja koji se percipiraju kao korupcija, te da 4) doprinesu kreiranju natikoruptivnih mjera (promjena koje bi bilo moguće načiniti u području suzbijanja korupcije u visokom obrazovanju.“

Profesor Kurtić je garantirao svim učesnicima da se u procesu konačne obrade i objavljivanja rezultata neće dovesti u pitanje anonimnost učesnika.

TOK RASPRAVE

ZES1: Problem korupcije, po mom mišljenju, je jedan od tri najveća problema današnjeg visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. U istoj je ravni sa problemima nepoštivanja zakona odnosno normativnih akata univerziteta i fakulteta i općeg neprofesionalizma. Korupciju vidim u svim oblicima potkupljivanja, bilo da se radi o ispitu ulu ulasku prekoreda u studentsku službu i bilo da se plaća novcem ili nečim drugim. Korupcija jesde problem, nažalost ne samo u

visokom obrazovanju. Mislim da se treba odmaknuti od uopštenih konstatacija da je korupcija prisutna i da je štetna jer utiče na kvalitet akademskih građana i učiniti nešto konkretno. Jednostavno nije dovoljno više samo pričati o tome.

Treba krenuti od mjesta gdje se najčešće sreće, gdje je najvidljivija i na kojima je najveća mogućnost da se pojavi, to je odnos nastavnik student – vezan za polaganje ispita i ispunjavanje drugih studentskih obaveza. U tom cilju treba analizirati normativna rješenja, mislim da neka zakonska i statutarna rješenja upravo pogoduju korupciji, ili nema dovoljno efikasnih mehanizama koji garantiraju sprovođenje propisanog ili je ostavljeno puno prostora za subjektivnost nastavnika.

To što je najbitnije je ohrabriti studente da javno ukažu na sve sumnive slučajeve, to ohrabriranje bi se postiglo kada bi nadležni organi pokazali da uzimaju ozbiljno informacije i pritužbe koje dobiju i da su posvećeni istjerivanju stvari na čistac.

ZES2: Pod korupcijom prije svega mislim na poptplaćivanje profesora i asitenata, na bilo koji način i bilo kojim sredstvima, da bi nekom dali prolaznu ili traženu ocjenu na ispitu, odnosno da bi nelegalno olakšali nekom studentu ispunjavanje njegovih studentskih obaveza. Ovako shvaćena korupcija, po meni je ispred svih ostalih problema i faktora koji utiču ili bi mogli utivacti na kvalitet visokog obrazovanja, konkretnije diplčome koju sa sobom ponese student nakon završetka studija.

Sama priča o korupciji narušava reputaciju našeg sistema visokog obrazovanja ali i ohrabruje pojedince, pa čak i političke subjekte da u periodima u kojima se odvijaju ispitni rokovi ili obavljaju prijemni ispiti, da bez ustezanja traže pa čak i da očekuju nelegalnu uslugu. Uzima se kao nešto sasvim normalno da se „neko pripazi na ispitu“, da neko sa nekog visokog mjesta može srediti upis ili ocjenu. U tome je najveća opasnost jer se na taj način proizvodi negativni stereotip o univerzitetima i uposlenicima na univerzitetima. Po mom mišljenju svemu pogoduje stanje države i društva.

Mislim da Univerzitet u Zenici ima problem sa vanjskim saradnicima, koji dolaze iz vana, i koji nisu uvijek tu. Takvi profesori donose i određene nepravilnosti u radu, i imaju pogrešan odnos prema studentima. Posebno se to odnosi na održavanje obaveza prema nastavi. Problem imamo i kada jedan profesor predaje više predmeta, pa faktički ima monopol na određenim fakultetima.

ZES3: Ja bih listu pojava oblika korupcije koju su moje kolege već poprilično definisale proširio i sa kupovinom ispitnih pitanja, toga zaista ima kao i kupovinom seksualnih suluga, ili bar druženja u slobodnom vremenu sa našim kolegicama. Dakle, korupcija jeste ozbiljan problem jer utiče na odnos društva prema svima nama koji smo učesnici u procesu visokog obrazovanja; degradiraju se vrijednosti diploma koje dobijamo na fakultetima i znanje i stručnost koje bi uz diplomu trebalo ići. Na obim korupcije na našim univerzitetima utiču težak socijalno-ekonomski položaj velikog broja studenata i njihovih roditelja te opšta politizacija društva i razmjere političke korupcije u društvu. Mislim da korupciji pogoduju negativni efekti nedovoljnog budžetskog finansiranja univerziteta kao što su slaba plaćenost profesora i loši uvjeti za realizaciju studijskih programa. Korupcija se javlja na svim tačkama funkcioniranja univerziteta i fakulteta ali po meni je najštetnija u procesu ispunjavanja studentskih obaveza i polaganja ispita.

ZES4: Korupcija je bez dvojbe najveći problem na našim fakultetima. Ja je vidim prije svega u kupovini studentskog statusa, kupovini pojedinačnih ispita kao i u kupovini diploma. Uglavnom korupciju imamo kao posljedicu trke profesora za dodatnom zaradom ali i nastojanja studenata da do diplome dođu što je moguće prije i na što je moguće lakši način. Korupcija je mnogo prisutnija nego što se o tome priča. U ozbiljne probleme, sa kojim se isto tako, kao i sa korupcijom, treba suočiti društvo su nekompetentnost nastavnog kadra i diskriminacija pojedinaca i čitavih grupa tako što se grubo krše ili subjektivno tumače normativna akta. Uzmimo primjer socijalnih rokova, za koje svi znamo da nisu predviđeni ni zakonima ni normativnim aktima. Socijalni rokovi možemo uglavnom koristiti za korištenje svih sredstava za polaganje ispita pa i koristeći se pritiscima na nastavnike, upotrebom svih mogućih sredstava, novcem, vezama, suzama i sl.. Teško je govoriti o konkretnim primjerima, mada možemo reći da kako se godina primiče kraju, sve više se koristi koruptivno ponašanje i studenti nastoje po svaku cijenu položiti ispite. Inače mislim da korupcija i nije toliko skrivena i nije je toliko teško utvrditi. Evo nekoliko primjera: Ima slučajeva da neki studenti bez obzira što nisu ispunili uslov na pismenom ispitu ipak budu pušteni da izađu na usmeni i polože ga.

Zar nije korupcija kada neko bude izabran i zvanje docenta bez i jednog objavljenog naučnog rada? Korupcija je i kada nastavnici naprave knjigu od seminarskih radova svojih studenata. Uobičajen je zahtjev da se seminarski donose na stikovima. Ima slučajeva da nastavnici daju dodatne bodove studentima zato što su kupili knjigu. Često je to obična trgovina pošto te knjige nemaju nikakve veze sa ispitom koji profesor drži. Zgodnije studentkinje dobijaju, od jednog broja profesora, koji su svima poznati, uočljivo veće ocjene nego druge studentkinje ili studenti. Imamo dekana koji je istovremeno zaposlen i u Zenici i u Srbiji. Nije rijetko da u samo nekoliko dana, prije isteka upisa nove godine, studenti polože (sređi i po nekoliko ispita. Zar nije sumnjivo ako je u indeksu u jednom danu upisano pet ocjena iz pet predmeta. Mislim da bi se značajne promjene popstigle kada bi se uvele efikasnije i strožije kontrole načina na koji profesori u studentima ispunjavaju svoje propisane obaveze.

ZES5: Korupcija zaista jeste veliki problem na koji smo misliti studenti veoma osjetljivi. Možete zamisliti kako se studenti koji spremaju ispit osjećaju kada neko položi za koga oni znaju da nije učio. To kod nas izaziva osjećaj prevarenosti i besmislenosti bilo kakvog rada. Problem se manifestuje i mnogo težom posljedicom; već generacije akademskih građana izlaze sa fakulteta, sa poptuno iskrivljenim sistemom vrijednosti, pripremljeni na koruptivni pristup rješavanju svih životnih problema. Na taj način korupcija se ustaljuje kao životni pristup i stil.

Pod korupcijom mislim prije svega na potkupljivanje profesora vezano za polaganje ispita ali i u svim drugim situacijama, pri upisu na fakultet, međutim mislim da se o korupciji radi i kada se toleriše da profesori ne drže nastavu, kada im se omogućava da na sumnjiv način ostvaruju zaradu i slično. Ipak mislim da je u ovom momentu veći problem to što je nastava na veoma niskom nivou, neredovno se održava, daleko ispod predviđenog fonda sati a i kada se održava na niskom je nivou. Korupcije ima mnogo više nego što se o tome priča. Postoji pogrešno mišljenje da konkretne slučajeve treba zataškavati u interesu zaštite ustanova i profesije. Ne javlja se samo na ispitima. U nju je umiješana administracija. Evo samo jednog slučaja koji se nije mogao realizirati bez umiješanosti administracije i menadžmenta. Sjećam se da smo prijemnom ispitu pristupili nas 6 muškaraca, jer sam nas izbrojao, na to me podstakao veliki nesrazmjer u odnosu na broj djevojaka. Kasnije se na spisku rezultata prijemnog ispita pojavilo 10 muškaraca, odnosno našli su se i oni koji nisu uopšte bili na prijemnom ispitu. Tako da kada imate takvu

praksu na prijemnom ispitu, teško je očekivati da će se tokom studija situacija popraviti. Veoma brzo bi se mogla ostvariti promjena nabolje pod uslovom da se iskreno taj pojavi suprostave poštenu nastavnici a naročito menadžmentu fakulteta i univerziteta i kada bi se primijenile stroge kazne na otkrivene ulčesnike u korupciji. Po meni bi trebalo ići do oduzimanja statusa kako nastavnika i uposlenika tako i studenta.

ZES6: Korupcija na fakultetu me, kao i mnoge moje kolege, jako demotivira, a pogubno je da i sve te priče koje se s vremena na vrijeme pokreću i utisak da se i ne pokušava nešto stvarno promijeniti, kao i da nema promjena, strašno degradiraju cijeli sistem visokog obrazovanja, nastavnike, studente, naše diplome i nas nakon što diplomiramo. Pod korupcijom lično mislim na sve nezaslužene, neosnovane i nelegalne povlastice koje je moguće dobiti u obrazovnom procesu ali i u svim drugim procesima koji se odvijaju na univerzitetima na osnovu novca, različitih veza, protivusluga ili bilo čega drugog a što nije propisano i predviđeno redovnim procedurama i pravilima.

Problem je što postoji tendencija zataškavanja bilo kakvih naznaka ili informacija o konkretnim slučajevima korupcije. Institucije nisu uspjele izgraditi jedan samkokritički odnos i sposobnost suočavanja sa ovom svojom dimenzijom i zbog toga to sve toliko dugo vremena traje i iz godine u godinu stanje je sve teže. To je ključni razlog zašto se koruptivno ponašanje počinje doživljavati kao nešto sasvim normalno i prihvatljivo, kao nešto što se tiče samo institucije a ne i cijelog društva.

ZES7: Korupcija zaista jeste problem, jer mladi koji na osnovu korupcije stiču diplome nisu dovoljno usavršili svoja znanja i u budućnosti se sigurno neće moći efikasno nositi sa svojim radnim i društvenim ulogama. Po mom mišljenju korupcije na našim fakultetima ima više nego što se o tome priča. Mnogi slučajevi su se odigrali pred mojim očima a za mnoge sam saznala i od svojih kolega. Pod korupcijom na fakultetima prije svega mislim na: kupovinu ispita, davanje bilo kakvih olakšica u odnosu na predviđene obaveze studentima (kako pojedincima tako i cijelim grupama), davanje potpisa za prisustvo nastavi i vježbama bez obzira na to što nisu dolazili, primoravanje studenata da kupe profesorovu knjigu, i sve slučajeve u kojima se s bilo čije strane vrši uzvratna usluga nekome, naročito je poražavajuće je ako je to davanje ocjene bez znanja. Najizrazitija je korupcija prilikom upisa na fakultet a nakon toga pri polaganju ispita. Profesori napreduju na osnovu knjiga koje im u potpunosti završe studenti, tako što svoje seminarske radove predaju na stikovima, kako bi ih profesori mogli uvrstiti u svoje knjige. Dosta profesora je na takav način steklo svoje naučne titule. Imamo primjere nemogućeg ponašanja prema određenim studentima pri polaganju ispita, što se završava u kabinetima, uz dogovor ili poznanstvo, da studenti čak i ne pristupe ispitima. Ili čak dodavanje bodova na ispitu studentima koji su kupili knjige Najveći je problem što se studenti nemaju kome obratiti za pomoć kada uočavaju takve stvari. Možemo navesti primjer profesora Asima Tenića, koji je jednoj studentici je rekao da sve što ona treba da uradi na njegovom predmetu je da donese sliku na kojoj je slobodnije obučena. Kada mu je donijela sliku na kojoj je u bikiniju rekao joj je da je njoj Bog dao desetku, a da se on neće miješati u Božiji posao. Isto tako imamo niz profesora koji su zbog različitih stvari otpušteni na drugim Univerzitetima, a angažovani su u Zenici.

Ja sam lično uključena u rad studentske organizacije i mislim da je pogrešna percepcija kod studenata koji misli da mi imamo određene privilegije. Čak je suprotno, jer mi se našim radom dovodimo u položaj da budemo sankcionisani od određenih profesora, ako javno govorimo o

problemima studenata, ili ako govorimo o korupciji. Čak sam u funkciji člana NNV_a bila pod velikim pritiskom da, prilikom izbora dekana, glasam za čovjeka za kogab mi je sugerisao nastavnik kod koga imam nepoloženih ispita. Nisam podlegla pritisku. Mislim da bi se najbrže postigla promjena i korupcija svela na minimum kada bi se učesnici u dokazanim slučajevima kaznili najstrožije. Ipak, bojim se da u preeksponiranju problema korupcije ne zaboravimo na druge probleme koji ugrožavaju kvalitet naših znanja, to su: slab i nekompetentan nastavnički i asitenski kadar, nedostatak radnog prostora na fakultetiam, nedostatak čitaonica i slabo opremljene biblioteke u kojima po previlu nema knjiga koje se traže za polaganje ispita.

ZES8: Po meni korupciju u visokom obrazovanju čine: svaki vid kupovine ispita, primoravanje studenata da kupe profesorovu knjigu i to lično od njega, raznorazna primoravanja i pridobijanja studenata uključenih u organe upravljanja da glasaju za prijedloge dekana ili drugih pojedinaca i povezivanje načina njihovog glasanja sa polaganjem ispita, zapošljavanje nekih bivših „poslušnih“ studenata za asistente na fakultetu. Najveći problem je netransparentnost pri polaganju ispita, odnosno nedozvoljavanje studentima da izvrše uvid u rad, ili nedozvoljavanje da izađu na usmeni ispit. A ako se usmeni ispit i održi, održava se u zatvorenom krugu, ili samo sa profesorom, tako da ne možete ni znati koliko je neko znao na ispitu koji je položio. Pismeni ispit je podložniji korupciji jer otvara mogućnost i profesorima i studentima da manipulišu rezultatima. Recimo rešava se i na usmenom ispitu da profesor namjerno traga za pitanjima za koje je siguran da student neće znati, kako bi ga doveo u situaciju da pokuša na drugi način da položi, odnosno da ponudi novac. Korupcija u visokom obrazovanju je neposredno povezana sa percepcijom korumpiranosti društva uopšte. Korupcija doslovno ubija volju studenata da se trude i uče kada znaju da će samo oni koji imaju štelu ili mogu platiti biti zaposleni. To ih usmjerava ka lakšim načinima dobijanje diploma, ti lakši načini uključuju ponekad i kupovinu ispita, ali uglavnom su to varanje i prepisivanje. Problem je što ima profesora koji se i ne pokušavaju suprostaviti prepisivanju, koji na sve to jednostavno žmire, vjerovatno i sami svjesni šta slijedi iza završetka fakulteta.

Korupcije ima mnogo više nego što se o tome priča, Nije to samo zbog odsustva harbrosti studenata, nego zbog toga što se većina već utopila u nekom od oblika „lakšeg“ priolaska kroz studentske obaveze. Naravno ima i straha od odmazde.

Korupcija se javlja na različitim mjestima, ne samo u odnosu student nastavnik, ima je pri započlajavnju na univerzitetima, rpi dodjeljivanju predmeta nastavnicima, pri polaganju ispita, kada profesori primoravaju studente da kupuju njihove knjige, pri obradi studenstskih ocjena rada profesora. Mislim da je trenutna situacija idealna za korupciju jer se u ovakvom iscjepkanom sistemu visokog obrazovanja ne zna ko pije a ko plaća. Posljedica toga je i da profesori kojima je onemogućen rad u nastavui zbog korupcije na jednom univerzitetu bez ikakvih problema dobijaju angažman na drugom univerzitetu i tamo rade sve isto što su radili i na univerzitetu s kojega su protjerani.

Da bi se stanje promijenilo trebalo bi: osigurati veću transparentnost procesa na fakultetima i univerzitetima, uspostaviti strožije kontrole, uvesti praksu strožijeg kažnjavanja prekršitelja, prom ijeniti odnos prema anonimnim prijavama i provjeravati ih, osnovati komisije za antikoruptivno djelovanje (nisu dovoljni etički komiteti jer korupcija nije samo etičko pitanje), ta bi komisija trebala imati veliku autonomiju u radu, čak bi trebala biti neovisna i od rektora,

pojedine vladine institucije bi trebale preuzeti ulogu „zviždača“ kako bi zaštitili studente od odmazde.

ZES9: Korupcija je jedan od temeljnih problema domaćeg visokog obrazovanja. Ima takve razmjere da se većosjete teške posljedice, narušen je ugled visokoškolskih institucija, ozbiljno je dovedena u pitanje etika nastavničke profesije, uzdrman je vrijednosni sistem studenata i maldih ljudi uopšte, doveden je u pitanje integritet profesora. Slažem se da na univerzitetima ima svih kalsičnih oblika korupcije, karakterističnih za institucije našeg društva, kao što su javne nabavke, nepotizam pri zapošljavanju i slično, ali mislim da su navedene posljedice prije svega vezane za priče o mogućnosti kupovine ispita kao opštoj pojavi i za kupovinu seksuslanih usluga koje profesori plaćaju ocjenama i drugim privilegijama koje mogu pružiti. Jako je bitno razumjeti da se kod korupcije uvijek radi o nečemu što je nelegalno, što se može ostvariti prekoračenjem precizno definisanih ovlaštenja i propisanih procedura.

Uz korupciju bih, po značaju i negativnom utjecaju, svrstao i mala ulaganja u sistem visokog obrazovanja i sve posljedice koje na sistem visokog obrazovanja ima stanje društva i države. Mislim da su ovi problemi čak i glavni generatori korupcije. Činjenica je da su nastavnici u drugim zemljama višestruko bolje plaćeni od naših profesora kao i da su ulaganja u cijeli obrazovni sistem kod nas ispod svakog minimuma. U takvom ambijentu neke moralne dileme očigledno gube na značaju.

Ozbiljna društvena akcija bi trebala ići u dva pravca; prvi bi vodio ka popravljavanju materijalnog položaja kako fakulteta i univerziteta tako i nastavničkog osoblja, drugi pravac aktivnosti bi trebao voditi ka mnogo oštrijem kažnjavanju učesnika u korupciji, kako profesora tako i studenata.

ZES10: Na Univerzitetu u Zenici imamo neodređena i različita pravila koja se odnose na obaveze studenata na različitim fakultetima. Na nekim fakultetima je sve jasnije uređeno, ima i manje studenata koji imaju i bolji odnos sa nastavnicima, dok se na nekim fakultetima ne znaju ni pravila koja važe za profesore, niti ima prave kontrole ko i na kakav način drži nastavu i ispite.

ZES11: Imamo monopol određenih ljudi koji bez zvanja profesora predaju po 10 predmeta, a studentima nije uopšte dozvoljeno da dovode u pitanje njihovu kompetenciju. Prinuđeni smo da djelujemo u takvim uslovima, jer se dovodimo u opasnost da budemo sankcionisani. Recimo, imamo primjere da profesori drže samo pismene ispite bez usmenih, ili da nedozvoljavaju uvid u rad, a neki studenti polažu ispit kojem nisu pristupili.

ZES12: Korupcije sigurno ima i to u velikoj mjeri. Pošto se niko ne kupuje i ne potplaćuje javno jako jer teško utvrditi precizno koliko je to. Uglavnom ja o tome sudim na osnovu toga što sam vidio kolege koje nisu dolazili na fakultet a ni izlazili na ispite da da su upisali višu godinu. Ima slučajeva da se ispit položi u kantini. Na dodatnom, tzv. Socijalnom roklu moglo se zvanično izaći samo na jedan ispit, pod pretpostavkom da je uslov za prelazak u narednu godinu, ja znam studentkinju koja je izašla na tri ispita i sva tri ih položila. Odjednom ima uslov. Dakle jasno je šta ja mislim pod korupcijom na univerzitetima. Prvo kupovinu ispita, kupovinu položenog prijemnog ispita, svrstavanje u kategoriju studenata koji ne plaćaju mada ne ispunjavaju za to uslove, primoravanje studenata na kupovinu profesorovih knjiga kao uslov za izlazak na ispit.

Naravno ima korupcije i pri zapošljavanju i na drugim mjestima na univerzitetu ali kupovina ocjena je najpogubnija.

Problem korupcije je po meni na prvom mjestu, jer jedan korupcijski čin na ispitu, za sobom povlači mnogo posljedica koje će se pokazati u budućnosti. Na kraju ćemo imati nestručan kadar koji će poslije upropastiti ili društveno bogastvo ili nekoliko generacija, jer očigledno je da takvi dolaze i na mjesta učitelja, nastavnika i profesora. Ipak mislim da ne treba izgubiti iz vida i probleme kao što su: mnogo teoretisanja a malo prakse na fakultetima, neredovna nastava, slaba opremljenost učionica i kabineta za savremene metode nastave, neujednačenost nastavnih planova (po broju predmeta) na različitim fakultetima i sl.

2.3. Sarajevo

Fokusna grupa je održana u prostorijama Rektorata Univerziteta u Sarajevu 24.11.2011.godine. Prisustvovalo je 9 studenata.

U uvodnoj riječi profesor Kurtić je obrazložio glavnu ideju projekta istraživanja percepcije korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, upoznao prisutne sa očekivanim efektima fokusne rasprave i funkcionalnom spregom sadržine rasprave sa pripremom instrumenta za anketiranje koje će uslijediti. Naglašeno je da se od učesnika očekuje „da u slobodnoj razmjeni mišljenja i informacija (iskustava) 1) pozicioniraju problem korupcije u odnosu na ostale probleme koji po njima utiču na kvalitet visokog obrazovanja, odnosno na kvalitet izlaznog znanja diplomiranih studenata, 2) doprinesu operacionalom definiranju pojma korupcije u visokom obrazovanju, vodeći računa o specifičnoj misiji visokoškolskih institucija i transferu i usvajanju znanja i vještina kao ključnim funkcijama univerziteta, 3) razjasne sadržinu i faktore percepcije korupcije u visokom obrazovanju iz najmanje dvije perspektive (studentske i nastavničke) identificirajući pojedine aspekte visokoškolske prakse i ponašanja studenata, nastavnika i osoblja koji se percipiraju kao korupcija, te da 4) doprinesu kreiranju natikoruptivnih mjera (promjena koje bi bilo moguće načiniti u području suzbijanja korupcije u visokom obrazovanju.“

Profesor Kurtić je garantirao svim učesnicima da se u procesu konačne obrade i objavljivanja rezultata neće dovesti u pitanje anonimnost učesnika.

TOK RASPRAVE

SAS1: Problem korupcije na fakultetima je prisutan i raširen ismatram da se o tome mnogo manje priča nego što bi trebalo. Po meni to je čak najveći problem koji nije na adekvatan način tretiran u okvirnom zakonu o visokom obrazovanju.

Korupcije ima u određenim ispitima. Neki profesori imaju i zvanične cijene ispita. Čak studenti koji su članovi Studentskog parlamenta Univerziteta su jednom javno prozvali profesoricu Medicinskog fakulteta koja je naplaćivala ispite i rekli cijenu ispita. Profesorica je kasnije izvršila odmazdu na studente rekavši im da će se cijena povećati, s obzirom da su već tako javno govorili o tome. Recimo, jedna studentica je dobila 10 a da se nikada nije pojavila na ispitu. Od Bolonje profesori uzimaju samo ono što im odgovara, tako da trenutno se jako mali procenat onoga što bi trebali primjenjivati provodi u praksi.

Mislim da mediji ne stvaraju pravu sliku o prirodi, obimu a naročito ne o kontekstu korupcije na našim univerzitetima. Kada govorim o kontekstu prvenstveno mislim na historijski kontinuitet nepotizma na fakultetima koji rezultira familijarnom klimom u kojoj nema niti volje a niti moći da se otkrivaju a pogotovo kažnjavaju pojedini slučaje vi korupcije. Ubijeđen sam da bi se promjena mogla postići kada bi se potaknuli mehanizmi efikasnijeg otkrivanja i strožijeg kažnjavanja dokazanih slučajeva.

SAS2: Korupcije svakako ima, ali ako bih pravila hijerarhiju faktora koji negativno utiču na kvalitet visokog obrazovanja stavila bih je na drugo mjesto iza zanemarivanja suštinskih zahtjeva i standarda bolonjskog modela visokog obrazovanja a naročito novog odnosa nastavnika i studenta. Zar se može govoriti o kvalitetnijoj poziciji studenata ako se toleriše samovolja nastavnika, ako nikada nije sigurno da li će se nastava održati u oglašenom terminu i slično.

Kada je riječ o korupciji, na kraju se sve završi na „rekla-kazala“ i na pričama između studenata i u okviru porodice. Konkretno na Fakultetu političkih nauka asistentica ima dečka među studentima, što poriče, ali svi ti znaju. Ovaj fakultet se može smatrati privatnim fakultetom, jer profesori uglavnom pripremaju svoju djecu da budu asistenti, a većina nema ni osnovne uslove. Niko ne uzima u obzir evaluaciju studenata. Javna je tajna da često ispite polažu studenti koji predaju prazan papir. Poznato mi je da na određenim fakultetima postoje čak i cjenovnici ispita. Isto tako neki profesori ciljano od svog predmeta stvaraju „bauk“ ispit, koji je skoro nemoguće položiti legalnim putem a kada se stvori takva fama onda samo još preostaje da se utvrdi cijena i napravi razmjena ocjena za novac.

Međutim nikada ne bih isključivu krivicu prebacila na profesore, ima tu dosta krivice i do nas studenata, ne samo da šutnjom podržavamo korupciju već smo i sami skloni da tražimo lakši način da položimo predmet ili da ispunimo neku svoju drugu obavezu.

Cijeli problem korupcije se u medijima „zamagljuje“.

Mislim, ipak da teret suprostavljanja korupciji prije svega trebamo podnijeti mi studenti. Mi najbolje znamo kada nešto nije uredu i trebamo imati hrabrosti, a ako se ujediniamo tada je sve lakše, direktno i javno ukazati na korumpirane profesore i zajedno stati na karj toj pojavi.

SAS3: Po meni, korupcija je u vezio s nedosljednom primjenom bolonjskog modela na Univerzitetu u Sarajevu. Na jednoj strani je demontiran stari sistem koji se zasnivao na tradicionalnom odnosu student – profesor, opdnosno na klasičnom načinu polaganja ispita a na drugoj strani nisu stvoreni uslovi za kontinuirano praćenje studenata i interaktivni proces, sve je svedeno na pismene ispite (testiranja) te je mnogo lakše da neko položi a da njegove kolege ne znaju koliko on zaista zna.

Jedan od problema je što studenti nemaju priliku da izvrše uvid u svoj rad. Znamo isto tako da je jedan profesor dobio otkaz jer nije htio upisati studentu ocjenu bez polaganja ispita, a riječ je o studentu čiji su roditelji uticajni profesori.

Moj utisak je da korupcije ima mnogo više nego što se o tome priča. Kod studenata postoji strah da otvoreno govore o tome šta znaju. Boje se da bi ih to moglo dovesti na „crnu listu“ onih koji imaju male šanse da polože pojedine ispite.

Na mom fakultetu je jako izražen nepotizam, to je do te mjere da izgleda kao da je porodični biznis.

Student trpe i to što pojedini profesori svoj profesorski status koriste za političko napredovanje i što ih je svugdje više nego na fakultetu. Nasravno ima tu i privatnog biznisa, najvažnije je sklopšiti nekakvu knjigu a onda iskoristiti to što se upisuje veliki broj studenata i prodati im te knjige.

Inače, mislim da je najveći problem na fakultetima nepotizam, slijede nedosljedna primjena bolonjskog procesa, korištenje fakulteta za političko napredovanje i razvijanje ličnog biznisa koji se ogleda u primoravanju studenata da kupe knjige pa čak i u prodaji ispita.

Mislim da bi se mogle postići promjene kada bi se: status profesora i nastavnika na neki način povezao sa redovnim semestralnim studentskim evaluacijama, kada bi se primjereno kažnjavali dokazani slučajevi korupcije, kada bi se efikasno spriječile pojave nepotizma, naročito u dijelu koji se odnosi na nastavni proces, kada bi se efikasno spriječili privatni biznisi profesora i asistenata i kada bi se spriječilo paralelno bavljenje profesora politikom i nastavom.

SAS4: Procenat takvih postupaka, korumpiranih profesora, je manji u odnosu na one profesore koji korektno obavljaju svoje poslove. Odnosno većina profesora se pridržava osnovnih profesionalnih standarda, ali nažalost pojedinci kvare sliku o fakultetima, i uglavnom se priča o lošim profesorima. Znatno je veći broj profesora kod kojih se ispit položi zbog znanja.

SAS5: Korupcija je svakako na prvom mjestu faktora koji negativno utiču na kvalitet visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Prvenstveno mislim na sistem regrutovanja asistenstskog i nastavničkog kadra. Sve počinje od veoma neobjašnjivog i netransparentnog načina na koji se pojedinci promovišu u demonstratore. Samim tim oni dobijaju poseban pristup nastavnicima, to utiče da lakše dobijaju velike ocjene a opet to utiče na oslobođen pristup poziciji asistenta pa kasnije i anstavnika. Iz svega se vidi da je veoma teško suprostavljati se korupciji jer je ona ugrađena u sistem. Ipak mislim da bi studenti mogli učiniti mnogo više, naročito ukoliko bi bili glasni i kazali ono što iztmeđu sebe pričaju.

Na fakultetima bi, bar oni koji su iskreno posvećeni otklanjanju ove pojave, trebali stvarati prilike za razgovore sa studentima i ohrabrivati ih da govore. Na taj način će se povećati broj otkrivenih slučajeva a kada se već otkriju tada bi ih trebalo mnogo oštrije kažnjavati. I to može biti podsticaj za studente i anstavnike da budu hrabriji.

Inače mislim da je problem korupcije neopravdano sveden na kupovinu ocjena i kupovinu knjiga.

SAS6: Definitivno je korupcija na prvom mjestu faktora koji negativno utiču na kvalitet znanja koje izlazi s naših fakulteta. Problem korupcije je veoma prisutan i o njemu se ne govori ni približno koliko bi trebalo. To je pojava koja je prisutna u svim fazama studentskog života. Mislim da je najveći broj studenata upisan na fakultete vezom ili nekim drugim oblikom korupcije. Ne4 vidim da se nešto ozbiljno radi na njenom suzbijanju. Pogledajte samo kako brzo prestane interesiranje za neki slučaj dokazane korupcije. Priča se o ntome mjesec dana, kao poduzimaju se neke mjere, uglavnom na verbalnmom nivou i onda se sve zaboravi i nastavi po starom.

Mislim da se promjene mogu ostvariti ukoliko se tome iskreno posvete univerzitetske strukture. Profesori moraju biti pod nekom vrstom provjere, ali ne samo profesori već i kompletno osoblje.

Bitno je usvojiti instrumente upravljanja odnosima između studenata i profesora, odnosno razgraničiti šta je dozvoljeno, a šta ne. Da se ne bi dešavalo da asistenti budu u seksualnoj vezi sa studentima, ili kao što je bio slučaj sa seksualnom aferom na odjeljenju sarajevskog Pravnog fakulteta u Tuzli.

SAS7: Korupcija jeste problem ali ne i jedini. Mislim da u ovom momentu teže posljedice po kvalitet znanja koje izlazi sa fakulteta imaju nedosljedna primjena bolonjskog koncepta studiranja i način ocjenjivanja studenata.

Korupcija se dovija u različitim formama, ponekad one izgledaju sasvim bezazleno, kao na primjer prepuštanje nekih profesorskih (ispitnih) obaveza demonstratorima, podmićivanje demonstratora (različitim vrstama podmićivanja) da bi se dobila unaprijed ispitna pitanja. Studenti se vrlo često sami dovedu u situaciju da pokušaju na bilo koji način da polože ispit, naročito nakon što su ga više puta bezuspješno pokušavali položiti na legalan način. Međutim, u većini slučajeva radi se o tome da oni nisu ni pokušali naučiti to što trebaju naučiti da bi položili. Na kraju, da nebi ponovo obnavljali godinu, prodaju svoju čast, i spremni su učiniti bilo šta, što na kraju može samo njima naškoditi.

U osnovi mislim da korupcije na fakultetima ima onoliko koliko su studenti spremni da je podnose i da bi veća aktivnost studenata po ovom pitanju moglo preokrenuti situaciju.

SAS8: Problem korupcije je prisutan na Univerzitetu u Sarajevu i po mom mišljenju je najznačajniji problem sa kojim se suočavamo na našim fakultetima. O tome se priča među studentima, jako često, ali tu se sve i završava, tema korupcije teško ulazi u dnevni red zvaničnih fakultetskih i univerzitetskih organa a nedovoljno je prisutna i u masovnim medijima. Ne znam zašto je to tako, ili još uvijek nisu shvaćene sve posljedice koje po sistem visokog obrazovanja ima korupcija ili nekome nije ni stalo da se stanje promijeni.

SAS9: Korupcija jeste problem ali nas studente, koji nismo skloni na takav način polagati ispite i rješavati svoje druge fakultetske obaveze, mnogo više pogađa problem loše organizacije fakulteta, preciznije kazano totalne dezorganizacije, u kojoj nikada nije sigurno hoće li profesor održati predviđenu nastavu, da li će se u objavljenom roku održati ispit, koliko vremena treba čekati da se saopšte rezultati i slično. Inače mislim da korupcije ima, da se o njoj čak i dovoljno priča ali da se malo poduzima da se suzbije odnosno da se sankcioniše. Profesorima za koje je općepoznato da su skloni koruptivnim radnjama ništa se ne dešava, a to veoma destimulativno utiče kako na studente tako i na nastavnike koji bi bili spremni da se suprostave i da javno progovore.

Inače mislim da je definicija korupcije na univerzitetima suviše reducirana na pitanja kupovine ispita i prodaje knjiga, kao i da pažnji izmiču neke situacije koje bi mogle ukazivati na primoravanje studenata da pribjegu nečemu čemu inače nisu bili skloni u toku studija. Kako tumačiti situaciju kada student kojemu je ostao samo jedan ispit do okončanja studija, i koji je

inače bio sasvim solidan student taj posljednji sipit polaže bezuspješno više puta. Zar to nije stavljanje pred iskušenje tog studenta da ponudi novac ili nešto drugo.

Borba protiv korupcije po meni ovisi prije svega od naše spremnosti da se suprostavimo, prije svega da o svemu što saznamo na neki način kažemo i svjedočimo ali i od spremnosti institucije i države da strogo kazne one koji su otkriveni.

1.4. Mostar

Fokusna grupa je održana u prostorijama Rektorata Sveučilišta u Mostaru. Prisustvovalo je 8 studenata.

U uvodnoj riječi profesor Kurtić je obrazložio glavnu ideju projekta istraživanja percepcije korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, upoznao prisutne sa očekivanim efektima fokusne rasprave i funkcionalnom spregom sadržine rasprave sa pripremom instrumenta za anketiranje koje će uslijediti. Naglašeno je da se od učesnika očekuje „da u slobodnoj razmjeni mišljenja i informacija (iskustava) 1) pozicioniraju problem korupcije u odnosu na ostale probleme koji po njima utiču na kvalitet visokog obrazovanja, odnosno na kvalitet izlaznog znanja diplomiranih studenata, 2) doprinesu operacionom definiranju pojma korupcije u visokom obrazovanju, vodeći računa o specifičnoj misiji visokoškolskih institucija i transferu i usvajanju znanja i vještina kao ključnim funkcijama univerziteta, 3) razjasne sadržinu i faktore percepcije korupcije u visokom obrazovanju iz najmanje dvije perspektive (studentske i nastavničke) identificirajući pojedine aspekte visokoškolske prakse i ponašanja studenata, nastavnika i osoblja koji se percipiraju kao korupcija, te da 4) doprinesu kreiranju natikoruptivnih mjera (promjena koje bi bilo moguće načiniti u području suzbijanja korupcije u visokom obrazovanju.“

Profesor Kurtić je garantirao svim učesnicima da se u procesu konačne obrade i objavljivanja rezultata neće dovesti u pitanje anonimnost učesnika.

TOK RASPRAVE

MOS1: Problem korupcije je prisutan na dosta fakulteta. Smatram da se o tome nedovoljno priča, a naročito da se malo čini da bi joj se suprostavilo. Ipak mislim da se ne bi trebalo preokupirati samo korupcijom a zanemariti probleme koji proističu iz neadekvatne ekonomske pozicije sustava visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Mislim da problemi nedovoljnog i neredovnog finansiranja naših sveučilišta i fakulteta čak generiraju jedan veliki dio korupcije. U tom kontekstu treba razmotriti i pojavu da cijena školarine nije ista na svim fakultetima, odnosno na svim univerzitetima, čime se neki studenti privilegiraju.

Za korupciju u visokom obrazovanju po meni su krivi podjednako nemoralni nastavnici, studenti i njihovi roditelji kao i značajan broj pojedinaca koji neprofesionalno obavljaju svoje, inače jako značajne društvene pozicije. Ovakvo stanje se manifestira sa veoma upitnim kvalitetom znanja jednog značajnog broja svršenih studenata, koji su do ocjena, očigledno, mogli doći i bez učenja. Poseban problem je što je cijeli sustav pod velikim pritiskom da snizi kriterije za prolaznost koja se uzima kao vrhunski kriterij za efikasnost fakulteta i sveučilišta. U toj situaciji ima sustavne korupcije.

Antikoruptivna akcija bi trebala ići u smjeru otkrivanja i strogog kažnjavanja onih koji su otkriveni a paralelno bi trebalo pokrenuti akcije koje bi podigle na viši nivo osjetljivosti na sve pojave korupcije kako kod studenata tako i kod nastavnika. Jednostavno kazano treba uspostaviti takav antikoruptivni sustav koji će garantirati da će svaki pokušaj korupcije biti strogo kažnjen.

MOS2: Problem korupcije bih stavio negdje u sredinu liste problema koje opterećuju domaća sveučilišta, iza problema loše organiziranosti, neopremljenosti nastavnog procesa, nepotizma. Isto tako treba govoriti o nepridržavanju bolonjskih odredbi, o kojima se stalno govori ali koje se ne primjenjuju u praksi. Takođe, imamo stalni nedostatak literature, ili nametanje literature koja nije dovoljna za usvajanje odgovarajućih znanja. Istovremeno mislim da je korupcija mnogo više raširena nego što se o tome priča te da ima mnogo pojedinačnih slučajeva koji niti su prijavljivi niti se zna za njih i ostatak će nepoznati iz mnogo razloga: zbog nepovjerenja u institucije kojima bi se trebalo žaliti, zbog straha od odmazde, a jednim dijelom i zbog nezainteresiranosti da se bilo šta promijeni.

Mislim da bi ozbiljna akcija na suzbijanju ove pojave trebala proširiti definiciju korupcije i uzeti u obzir i one vidove koji se ne odnose samo na kupovinu i prodaju ispita, uostalom mislim da danas veoma mali broj studenata može sebi, iz ekonomskih razloga, priuštiti kupovinu ispita. Istovremeno bi trebalo imati u vidu i sve bitne faktore koji pogoduju korupciji kao što su: neprofesionalizam i slaba predanost svom pozivu ne samo nastavnika već i drugog osoblja na sveučilištima, loša finansijska situacija sveučilišta kao posljedica loše pozicije u proračunima i opće stanje u Bosni i Hercegovini.

Po meni, trebalo bi dati veće ovlasti etičkim povjerenstvima fakulteta, kontinuirano vršiti evaluacije (analize) kompetentnosti uposlenika, naročito nastavnika i asistenata, osigurati mehanizme za kontrolu provođenja zakona i drugih normativnih akata kojima su uređene procedure i područja na kojima se korupcija javlja te realizirati kontinuirane programe osviješćivanja i edukacije studenata i nastavnika vezano za osjetljivost na pojave korupcije kao i za načine suprostavljanja.

MOS3: Mislim da korupcija na našim sveučilištima jeste prisutna i jeste problem, ali nije među prvih tri problema koja smetaju nama studentima i koji dovode u pitanje kvalitet visokog obrazovanja. Po meni najznačajniji su nedostaci u sustavu studiranja – koje sada možemo definirati kao drastična odstupanja od bolonjskog modela a manifestiraju se kao zanemarivanje sticanja praktičnih vještina, to je naročito neprihvatljivo na tehničkim fakultetima, i konačno veliki je problem što studenti ne pokazuju zainteresiranost da nešto nauče u toku studija ali i da promijene bilo šta što osjećaju kao nedostatak. Rekao bih jednostavno, imamo takav sustav visokog obrazovanja u kome izostaje uključivanje jednog od ključnih činilaca – studenata. Koliko mi je poznato bolonjski proces upravo računa na studente kao istinske subjekte sveučilišta.

Korupcija, u mjeri u kojoj je uspjela da se raširi na našim sveučilištima je upravo i moguća prije svega zbog toga što je ignoriraju studenti, možda je preciznije kada kažemo što studenti u njoj vide priliku za sebe, mogućnost da prođu relativno jeftino kroz jedan sustav, od kojega ništa ne očekuju i zbog toga nisu ni zainteresirani za njegovo stanje.

MOS4: Korupcije ima ali ne u tolikoj mjeri koliko se želi prikazati i ne sa takvim negativnim utjecajem na kvalitet znanja koji svršeni studenti ponesu sa naših fakulteta kako se govori. Rekao bih da cijela velika galama oko korupcije služi nekim drugim strukturama da se opravdaju (upitnim kvalitetom diploma) što nisu stvorili uvjete za zapošljavanje obrazovanih mladih ljudi i što većina nas nakon što napustimo studentske klupe idemo na zavode za zapošljavanje.

Ja lično problem korupcije vidim kao moralno pitanje, nešto oko čega se svako od nas pojedinačno opredjeljuje. Studenti koji se opredijele da kupe ispit vjerovatno moraju odgovoriti na pitanje kako će gladati u oči nastavniku, kada ga sretnu, koji im je nekom vezom ili na drugi način dao ocjenu bez pokrića u znanju, da li će kada dobiju svoju djecu i njih odgajati u tom stilu, kao i kako će objasniti svojim kolegama za koje znaju da su učili ali možda nisu prošli na ispitu? Slične dileme bi trebali imati i nastavnici i svi ostali koji učestvuju u lancu korupcije. Ako se korupcija ne zaustavi na nivou moralnog samopreispitivanja teško ju je zaustaviti pravnim sredstvima, jer to je ipak nešto što se dešava u četiri oka ili nešto što se odvija u prostoru ostavljenom za subjektivno odlučivanje. Najviše što bi bilo moguće učiniti je da se taj prostor suzi kao i da se osigura apsolutna transparentnost bar ispitnih procedura.

MOS5: Do studenata dolaze priče o kupovini ispita, međutim niko od nas nije vidio nešto takvo. Uglavnom, moguće je da postoji kupovina, ali u zanemarivom postotku, jer većina studenata se trudi da učenjem položi ispit. S druge strane, studenti se svake godine tjeraju da kupuju iste knjige, profesori na takav način pokušavaju ostvariti veći prihod, što nije u redu. Knjige trebaju biti dostupne u čitaonicama i knjižnicama.

Ima i svijetlih primjera. Neki profesori sami sastave materijale, odnosno knjige iz kojih studenti mogu učiti, i omogućće svakom studentu kopiranje istih.

Ispred problema korupcije su kvalieta znanja koje se nudi na sveučilištima a to je posljedica upitnih kompetencija nastavnika i saradnika i odsustva sustavnog finansiranja visokog obrazovanja.

Sustavne korijene korupcije ne treba zanemarivati, ali njima ne treba ni zamagljivati, po meni ključni faktor a to je poremećen sustav osobnih vrijednosti (poljujan moralni integritet) jednog dijela onih koji su uključeni u sustav visokog obrazovanja, dakle kako nastavnika i asistenata, tako i studenata, njihovih roditelja, političara i sl.

Efikasnu borbu protiv korupcije bi trebalo voditi tako što bi se kombiniralo odlučnije i fokusiranije djelovanje organa pravosuđa na istraživanju i progonu slučajeva korupcije, odlučnije i efikasnije preventivno djelovanje na samim sveučilištima usmjerenim na ostavriavanje višeg stupnja transparentnosti i kontrole „kritičnih“ procesa, te produbljenije djelovanje masovnih medija pri izvještavanju o ovim temama.

MOS6: Mislim da korupcija i nije toliko raširena koliko se o njoj priča. Za četiri godine, koliko sam već na fakultetu nisam doživio niti jedan slučaj korupcije a ne znam zbog čega bi drugačije stanje bilo na drugim fakultetima. Mogu pouzdano posvjedočiti da na svom fakultetu nisam bio primoran kupiti niti jednu knjigu i profesori su više nego razumni kada se radi o korištenju bilo koje literature, dok god je ona valjana za predmet. Naravno, oni preporučće najbolje knjige ali ničim ne dadnu do znanja da neku od njih treba kupiti.

Mislim da mediji ovu temu često aktueliziraju da bi sveučilišta stavili u kontekst aktuelnih političkih borbi. Mislim da je to pogrešno jer sveučilišta nebi trebala imati veze s politikom a pogotovo ne smiju biti instrumentalizirana u dnevno-političke potrebe.

U mjeri u kojoj ima korupcije na sveučilištima mislim da su glavni krivci imućni roditelji i njihova djeca koji misle da svojim novcem mogu kupiti sve što zažele. Utjecaj njihove moći ne ide uvijek, pa čak ni najčešće, direktno na profesore, već indirektno kao pritisak na državu i državne institucije u kojima sjedi državna administracija, koja je vjerovatno i sama došla na te pozicije potporom imućnih pojedinaca ili svoju poziciju žele unovčiti te svoju administrativnu moć koriste da bi primorali profesore na neke ustupke. Veoma često sami profesori od toga nemaju direktnu ekonomsku korist.

U borbi protiv korupcije trebalo bi osigurati da se otkriju i primjereno kazne svi oni koji u tome učestvuju. To bi djelovalo odvraćajuće na ostale sudionike visokog obrazovanja. Potrebno je uvesti rigorozne zakone, pogotovo za one koji pokušavaju korumpirati druge i konačno sve zakone početi primjenjivati podjednako na sve građane ove zemlje, neovisno o njihovoj ekonomskoj moći ili bilo kom drugom obilježju i pripadnosti.

MOS7: Što se samog sveučilišta u Mostaru tiče, prema mojim saznanjima korupcija je vrlo malo ili nikako prisutna tako da bih je svrstao na samo dno problema koje ima današnje visoko obrazovanje u BiH. Ispred korupcije su problemi: visokih cijena školarine na pojedinim fakultetima mada se radi o javnom obrazovanju, visokih cijena smještaja u studentskim domovima ali i uopšte studenata koji nisu iz Mostara, nepostojanje efikasnog sustava ekonomske podrške mladima koji žele studirati. Pretpostavljam da općenito u sustavu visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini korupcija nije raširena u alarmantnoj mjeri te da je i dalje naglasak na rezultatima rada i realnim i opravdanim kriterijumima koje postavljaju profesori na ispitima kao i da većina studenata nema ni potrebe, ali nema ni novca da kupuje ispite.

Naravno, nisam naivan i da ne mogu zamisliti da se „iza zatvorenih vrata“ dešavaju stvari kojih većina studenata i ne mora biti svjesna, međutim i dalje mislim da je to moguće više u područjima upravljanja visokoškolskim ustanovama nego u području odnosa student- nastavnik. U tu kategoriju moguće korupcije bih ubrojao i tzv. političko napredovanje pojedinih nastavnika i asistenata. Pojedinci mogu iskoristiti status profesora za promociju i napredovanje u političkoj sferi kao što vjerovatno ima utjecaj i na njihovo položaj na sveučilištima to što zaposijedaju značajne političke pozicije i što su često prisutni u medijima. Mi na to ne možemo puno utjecati izuzev ukoliko oni ne izvršavaju svoje obaveze u nastavi i prema nama na ispitima.

Veliki izvor korupcije, u mjeri u kojoj je prisutna, po meni je spremnost, pa čak i opredjeljenje jednog broja studenata da idu linijom manjeg otpora. Naravno tu su i profesori koji su, pod utjecajem osjećaja da su materijalno potcijenjeni niskim plaćama a vjerovatno i ohrabreni očiglednom pasivnošću institucija koje su zadužene za suzbijanje korupcije, zaboravili na profesionalnu deontologiju i zanemarili svoj ljudski i profesionalni dignitet.

Antikoruptivne akcije bi trebale ići u smjeru otklanjanja uvjeta koji pogoduju korupciji ali i najstrožijeg kažnjavanja onih kojih su uključeni u korupciju, kako profesora tako i studenata ali i uprava fakulteta čija je odgovornost zbog propuštanja da ozbiljno istraže sve prijave, bez obzira

da li su potpisane ili anonimne, i strogo kazne one za koje se potvrde da su učinili nešto nečasno i nelegalno.

MOS8: Bez obzira na sve što sam danas ovdje čuo korupciju ne bih stavio na prvo mjesto problema jer po meni ima nekoliko faktora koji u većoj mjeri, nego korupcija, utječu na kvalitet obrazovanja. Ispred bih stavio: nepridržavanje odredbi (standarda) Bolonje, nestručan kadar u nastavi i na vježbama naročito njihovu nespремnost da koriste nove tehnologije i primjenjuju nove metode edukacije, neujednačenost uvjeta i načina polaganja ispita od kolegija do kolegija, suviše teoretska predavanja na način ex katedre sa mlao primjera iz prakse i previše zastarjelih informacija.

Da budem pošten, moje procjenjivanje korupcije kao problema sustava visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini je pod utjecajem činjenice da na mom fakultetu do sada nije bilo ni afere ni skandala vezanih za kupovinu ispita, za primoravanje studenata da kupuju knjige, za seksualno sulovljavanje studentkinja ili za prijemne ispite. Poznato mi je da se priča o korupciji na fakultetima uglavnom vrti oko tih pitanja. Po meni to je suviše uzak okvir za priču i trebalo bi ga proširiti svim aspektima koji karakterišu funkcioniranje tako velike i kompleksne institucije kao što su sveučilišta.

Na osnovu onoga što sam pročitao u novinama i čuo od kolega sa drugih fakulteta i sveučilišta raširenosti korupcije u visokom obrazovanju naročito doprinose: lijenost studenata koji su opet iz nekih više ili manje opravdanih razloga demotivirani da uče, slaba materijalna pozicija nastavnika, koji zaista imaju niska primanja kao i male kazne za one za koje se utvrdilo da su učestvovali u nekoj koruptivnoj radnji.

Mislim da bi se dobri rezultati u suzbijanju korupcije postigli kada bi se na svim sveučilištima pa i na fakultetima oformili agilni antikoruptivni timovi i kada bi se kažnjavanje podiglo na nivo isključivanja sa sveučilišta kako nastavnika tako i studenata kada im se dokaže da su učestvovali u nekoj koruptivnoj radnji.

MOS1: Primjeri o kojima su studenti u stanju govoriti su sa dna piramide, dok su veći problemi na vrhu, gdje se odlučuje o nastavnom procesu ili politici visokog obrazovanja. Zašto nisu iste cijene studija na svim fakultetima, ili zašto nisu isti uslovi studiranja na svim fakultetima? Postoje fakulteti koji se održavaju samo da bi izdavali diplome onima kojima su potrebne za zadržavanje radnih mjesta, dok se nadrugim fakultetima puno više traži od studenata, ali i dobijaju viši nivo znanja. Studenti tu ne mogu puno učiniti, mislim da je riječ o loše uređenom sistemu obrazovanja, koji stvara prostor za korupciju.

1.5. Banjaluka

Fokusna grupa je održana u prostorijama Univerziteta za poslovni inženjering i menadžment u Banjaluci. Prisustvovalo je 8 studenata.

U uvodnoj riječi profesor Kurtić je obrazložio glavnu ideju projekta istraživanja percepcije korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, upoznao prisutne sa očekivanim efektima fokusne rasprave i funkcionalnom spregom sadržine rasprave sa pripremom instrumenta za anketiranje koje će uslijediti. Naglašeno je da se od učesnika očekuje „da u slobodnoj razmjeni mišljenja i informacija (iskustava) 1) pozicioniraju problem korupcije u

odnosu na ostale probleme koji po njima utiču na kvalitet visokog obrazovanja, odnosno na kvalitet izlaznog znanja diplomiranih studenata, 2) doprinesu operacionalom definiranju pojma korupcije u visokom obrazovanju, vodeći računa o specifičnoj misiji visokoškolskih institucija i transferu i usvajanju znanja i vještina kao ključnim funkcijama univerziteta, 3) razjasne sadržinu i faktore percepcije korupcije u visokom obrazovanju iz najmanje dvije perspektive (studentske i nastavničke) identificirajući pojedine aspekte visokoškolske prakse i ponašanja studenata, nastavnika i osoblja koji se percipiraju kao korupcija, te da 4) doprinesu kreiranju natikoruptivnih mjera (promjena koje bi bilo moguće načiniti u području suzbijanja korupcije u visokom obrazovanju.“

Profesor Kurtić je garantirao svim učesnicima da se u procesu konačne obrade i objavljivanja rezultata neće dovesti u pitanje anonimnost učesnika.

TOK RASPRAVE

BLS1: Korupcija u visokom obrazovanju je na trećem mjestu, iza korupcije u zdravstvu i vladi. Na četvrto mjesto bih stavio korupciju pri zapošljavanju u javnom sektoru. Korumpiranost visokog obrazovanja prema tome je veoma bitan element korupcije u našem društvu. Međutim, mislim da su posljedice korupcije u visokom obrazovanju možda teže nego u bilo kojem obliku, jer veliki broj pojedinaca koji završi fakultet korupcijom a ne na osnovu znanja, polsije je u prilici upropastiti ne samo velika materijalna sredstva već i cijele generacije podmlatka. To je naročit slučaj ako se radi o korupciji na nastavničkim fakultetima.

Korupcija ima različite forme; od povlastica koje se daju pojedincima pri polaganju ispita, raznih preporuka i zauzimanja koje dolaze od strane javnih osoba do zapošljavanja na univerzitetima.

Korupciju izazivaju niske plate uposlenika u visokom obrazovanju, a možda i neadekvatni uslovi rada. Mislim da bi se mnogo postiglo organiziranim edukacijom cijelog društva o stvarnim posljedicama korupcije u visokom obrazovanju.

BLS2: Korupcija je odnos između profesorskog kadra i studenata, gdje su studenti stavljeni u takav položaj da su primorani, od strane profesora, da plaćaju prolaz na ispitima ili da za isti taj prolaz pružaju profesorima neke druge usluge. U javnoj i privatnoj komunikaciji se doživljava kao krivično delo, potkupljivanje i plaćanje nekih usluga koje se inače ne plaćaju ili dolaženje lakše do nekog cilja. Korupcija u visokom obrazovanju nije na prvom mestu faktora koji umanjuju kvalitet diploma ali je nesumnjivo pri vrhu u hijerarhiji tih faktora. Veći su problemi neorganizovanosti, neujednačene primene bolonjskog sistema od profesora do profesora, neujednačenosti kvaliteta i kriterijuma na privatnim i javnim fakultetima.

Njeteža posledica se ogleda u tome da sa visokoobrazovnih institucija izlazi kadar koji nije istinski obrazovan, odnosno akademski građani koji su prošli kroz fakultet ali fakultet nije prošao kroz njih. To dalje dovodi do narušavanja i slabljenja kvaliteta svih drugih društvenih oblasti u kojima će se takvi „neobrazovani“ ljudi zapošljavati. Međutim, mislim da su kod nas od visokog obrazovanja korumpiraniji pravosuđe zdravstvo, a da je po korumpiranosti odmah iza visokog obrazovanja javna uprava.

Glavni krivci su studenti koji ne poštuju sebe i spremni su izdvojiti veće količine novca da bi lakše došli do cilja a s druge strane tome doprinose i profesori diskutabilnog morala koji zarađuju na tuđoj mucu a svesni su da neće biti otkriveni jer među studentima vlada strah kada se otvori pitanje korumpiranih profesora.

Treba otvoreno govoriti o ovome pšitanju, uvesti audio-vizuelni nadzor u prostorijama u kojima se održavaju ispiti, osigurati apsolutnu javnost ispita i kontrolu rada profesora na svim fakultetima.

BLS3: Pod korupcijom mislim na sve oblike odnosa između profesora i studenta koji se zasnivaju na poznanstvu, potkupljivanju, plaćanju, vezama i političkom (stranačkom) opredeljenju.

Korumpiran je samo određeni (ograničeni) broj profesora na određenom broju predmeta i zbog toga mislim da korupcija ne utiče u tolikoj mjeri na kvalitet visokog obrazovanja koliko se to govori.

Ako ima negativnog uticaja tada se radi o nedovoljnom znanju koje studenti, kojima je važnije položiti nego naučiti ispit, ponesu sa fakulteta. Ipak mislim da je korupcije mnogo više u području zapošljavanja, tu do izražaja dolaze veza, poznanstvo i pare, čak ispred diplome.

Najveći izvor kotrupcije je sama svijest ljudi da se bez veze i bez plaćanja ne može ostvariti ništa kao i odsustvo bilo kakvih kočnica pri nastojanju da se ostvare neki lični ciljevi bez obzira na to što će se pri tome narušiti elementarne društvene vrijednosti.

Treba uticati na svijest studenata da su tu da nešto nauče i tako se sprema za profesiju, kao i na svijset profesora o dugoročnim posljedicama prekršaja koje čine. Naravno treba uvesti i rigorozne kazne az sve učesnike. I sve to treba učiniti vidljivim.

BLS4: Na loš kvalitet kadrova koji izlaze sa naših fakulteta, po meni prvenstveno utiču loš sistem ukupnog obrazovanja, od osnovne škole do fakulteta, potom loše ekonomsko stanje obrazovnih isntitucija i cijelog društva te tek na trećem mjestu su spoljedice korupcije. Naravno, ne želim umanjiti problem korupcije, naročito pošto mislim da u velikoj mjeri ima negativne posljedice, ali mislim da generalno loši kadrovi sa naših fakulteta izlaze kao posljedica ukupnog utjecaja ova tri faktora.

Završavaju oni koji to nisu zaslužili i čak se izapošljavaju na fakultetu kao asistenti, postajući tako budući profesori. Kako oni mogu doprinijeti stvaranju novih generacija kadrova?

Pod korupcijom u visokom obrazovanju se obično smatra kupovina ispita, što i jeste u suštini, međutim, treba staviti pod kontrolu i zapošljavanje djece profesora na fakultetu i način na koji ta djeca uopće završavaju fakultete.

Korupciji doprinose prije svega loše društveno stanje i niska kolektivna svijest. Mnogi studenti misle da su kupovinom ispita dobili nešto i ne razmišljaju šta će se desiti kada se od njih zatraži na poslu da nešto stvarno urade.

Treba raditi na podizanju kolektivne svijesti, ali isto tako treba načiniti i konkretne korake na ozbiljnom istraživanju slučajeva profesora za koje se godinama priča da uzimaju novac za ispite. Konačno treba učiniti nešto više od uopštene priče i povremenog dizanja galame na televiziji.

BLS5: Korupcija je faktor broj jedan koji narušava kvalitet visokog obrazovanja, ona sistemski utiče na umanjenje kvaliteta stečenog znanja i ruši ugled visokoškolskih ustanova. Na drugom mjestu ukupnih problema domaćeg visokog obrazovanja je loša organizacija naših fakulteta i univerziteta. Loša organizacija sama po sebi otvara prostor za korupciju.

Gledajući društvo u cjelini, ipak mislim da je korupcija najizrazitija u zdravstvu. Na drugom mjestu je visoko obrazovanje a iza oblast zapošljavanja u javnim ustanovama.

Korupcija na fakultetima predstavlja plaćanje ispita da bi se došlo lakše do diplome. Posljedice su nepokrivenost stečenih zvanja i diploma znanjima, rušenje kvaliteta i reputacije visokoškolskih ustanova te stvaranje i hiperprodukcija nekvalitetnog kadra.

Problem je što većina mladih ljudi ne cijeni znanje, svi žele na što je lakši i brži način doći do diplome, koja pri zapošljavanju jeste nužan ali nije i dovoljan uslov, tako da se kvalitet znanja koji stoji iza diplome i ne cijeni.

Zagovornik sam strogo kažnjavanja svih oblika korupcije, mita i bilo kakvog drugog sređivanja ispita. To bi trebalo definisati zakonom.

BLS6: Korupcija na univerzitetima ima veoma duboke korijene u našem društvu koje karakteriše raspad sistema društvenih vrijednosti a prije svega morala.

Mislim da definiciju korupcije u visokom obrazovanju sasvim adekvatno pokriva određenje korupcije uopće koje učimo na našem pravnom fakultetu. To je pribavljanje protivpravne koristi posredstvom novca ili svako drugo protivpravno činjenje za novac ili u ime poznanstva. Ovdje su ključne riječi da se radi o nečemu što je protivpravno, odnosno da se neki cilj koji se inače ne bi trebao ostvarivati kupovinom ostvaruje posredstvom novca ili zahvaljujući posebnim relacijama (vezama) sa ljudima koji o tome odlučuju. Uvijek je, u slučaju korupcije, riječ o lakšem putu za ostvarivanje ličnih ciljeva.

Sve ove ključne elemente definicije korupcije pronalazimo na našim fakultetima.

Korupcija je na trećem mjestu problema sistema visokog obrazovanja u našem društvu, odmah iza loših uslova za studiranje (odvojanje nastavnog i istraživačkog procesa) i upitnog kvaliteta profesorskog kadra.

Mislim da treba primijeniti sve načine borbe protiv korupcije u društvima u kojima je ona svedena na minimum i koji je prije svega kriminaliziraju.

BLS7: Ne znam koliko korupcije ima i dali je uopće ima na našim fakultetima, ali ako je ima prema njoj se treba odnositi kao prema najvećoj opasnosti i kao prema najvećem problemu visokog obrazovanja i društva. Posljedice bi mogle biti nesagledive; postoji mogućnost da na važne i uticajne pozicije dođu nekompetentne, nestručne i nesposobne osobe a sve to vodi ka stagnaciji ili čak nazadovanju, narastanju nezadovoljstva i širenju negativne klime u društvu uopšte.

Međutim, ubijeden sam da, mnogo višenego u visokom obrazovanju, korupcije ima privredi i politici. S jedne strane očigledan je uticaj starih navika i kulturne „tradicije“ podmićivanja s druge strane sve je manje moralnosti i sve više beskrupuloznosti u društvu.

Korupciju vidim kao svaki oblik (svaku pojavu) namjernog pogodovanja određenim studentima i /ili profesorima a u cilju ostvarivanja nekih ličnih pogodnosti zauzvrat. Tu mislim na nepotizam, primanje mita, stvaranje i korištenje nelegalnih pogodnosti pri razvoju karijere i sl.

Treba raditi na razvijanju svjesnosti svih sudionika u visokom obrazovanju o dugoročnim štetnim posljedicama korupcije, ali uporedo s tim treba veoma oštro kažnjavati sve učesnike u korupciji.

BLS8: Temelj koruptivnog ponašanja u visokom obrazovanju je ugrađen u sam sistem cjelokupnog obrazovanja. Imam osjećaj da se studenti pripremaju na koruptivno ponašanje na fakultetu još u toku osnovnog i srednjeg obrazovanja gdje na konačnu ocjenu učenika veoma često utiču faktori kao što su poznantvo, utjecaj i ugled roditelja i slično.

Na korupciju ukazuje svaki slučaj napredovanja u karijeri pa i u statusu studenta neutemeljen na rezultatima ličnog rada.

Korupcija zauzima jedno od tri prva mjesta među negativnim faktorima prisutnim u visokom obrazovanju. Uz korupciju to su još i: nedostatak iskustva profesora koji su u nastavi, neposjedovanje kompetencija i nedovoljna posvećenost profesora profesiji, i nedosljednosti u politici obrazovanja.

Svi ovi faktori, a korupcija prije svega doprinose da sa fakulteta izlazi nekompetentan, neetičan i nestručan kadar, koji po istom principu, zaposijedaju veoma važne društvene pozicije i na kraju sprečavaju bilo kakvu mogućnost promjene na bolje.

Rješenje vidim u osiguranju javnosti ispita i načina ocjenjivanja, u eksternim evaluacijama znanja i razvijanju takmičarske atmosfere među visokoškolskim ustanovama sa stanovišta kvaliteta i količine znanja koje na njima studenti stiču.

3. PRIKAZ I KLASIFIKACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Uvidom u transkript fokusnih grupa, odnosno odgovore e-intervjua uočavamo da je percepcija korupcije na visokoškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini veoma kompleksna i slojevita. Dominantne su četiri dimenzije percepcije ove pojave: prva se odnosi na sadržinu pojma korupcija u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini i način na koji je realizirana determinacija pojma korupcija do specifičnog određenja korupcija u visokom obrazovanju. Druga dimenzija se odnosi na percepciju prisustva i opasnosti (posljedica) korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, treća se tiče percepcije korijena i subjekata korupcije a četvrta percepcije antikoruptivnih strategija i taktika.

3.1. Nastavnici, asistenti i osoblje

Šifra	Definicija – percepcija sadržine i pojava oblika korupcije u visokom obrazovanju	Svjesnost o prisustvu i ozbiljnosti problema korupcije u visokom obrazovanju u BiH	Koji su glavni uzročnici korupcije u visokom obrazovanju u BiH?	Kako bi trebalo voditi borbu protiv korupcije?
TZ1	<p>To počinje sa upisnom politikom i nastavlja se kroz proces studiranja.</p> <p>Najvidljivija i najprisutnija je u ispitnom procesu, a kao posrednici se često pojavljuju i sami nastavnici.</p>	<p>Korupcija je sveprisutna u bosanskohercegovačkom društvu, što se odražava i na segment visokog obrazovanja.</p> <p>Ja recimo stalno doživljam različite urgencije za određene studente. Nisam u zabludi da korupcije nema na univerzitetima, ima je ali ni približno toliko i u takvom obliku kao što je prisutna u ostalim institucijama društva.</p>	<p>Dolazi od ljudi koji bi trebali biti stubovi društva, a oni svoju poziciju koriste kako bi na svaki način svojim bližnjim osigurali što brži uspjeh u društvu. S druge strane, studenti koji redovno ispunjavaju svoje obaveze, nisu u prilici da pokažu svoje nezadovoljstvo, jer je koruptivno ponašanje, kao što sam napomenuo, duboko ukorijenjeno u naše društvo.</p> <p>Mislim da je obim korupcije na našim univerzitetima u uskoj vezi sa manjkom nastavnog kadra, nedogovarajućom upisnom politikom, nedovoljnim nivoom kompetentnosti saradnika i nastavnika. To su po meni uzajamno povezani problemi, istog ranga.</p> <p>Pogoduju joj ekonomsko stanje, pogotovo dosta nepovoljna finansijska situacija uposlenika, asistenata i nastavnika. Ipak bitno je imati u vidu da korupcija nije rođena na univerzitetu jer u našem društvu korupcija je bazna nauka i bazna vještina.</p> <p>Korupciji pogoduju prevelika moć pojedinaca (nastavnici koji drže veliki broj predmeta i koji su vještački od svojih predmeta stvorili teško položive predmete. Naravno to je moguće ako izostaje efikasan sistem kontrole kako</p>	<p>Da bi se korupcija eliminisala iz visokog obrazovanja trebalo bi: 1. uvesti i pooštriti internu kontrolu dosljednog poštivanja propisanih procedura provjera znanja i ocjenjivanja, 2. staviti pod kontrolu ispite kod nastavnika na koje se studenti žale, 3. proširiti ovlasti etičkog komiteta 4. osposobiti studentsku organizaciju da se kvalificiranije uključi kako u prepoznavanje tako i u dokumentiranje pojedinih slučajeva korupcije.</p>

			nastavnog tako i ispitnog procesa a naročito propisanih procedura polaganja ispita.	
TZ2:	U suštini, ključni je problem definicija korupcije, koja u različitim oblicima postaje uobičajeno ponašanje ljudi, u bilo kojem segmentu djelovanja. Korupcija na univerzitetima je strukturalna karakteristika, koja se evidentira kroz različite segmente: nedosljednu primjenu bolonjskog procesa, nedostatke finansijskih i kadrovskih resursa.		Univerzitet nije u bestežinskom prostoru, nije odvojen od ostalih društvenih procesa, on je pod utjecajem bolesti cijelog društva. Mislim da uzroke toga možemo tražiti u komunističkom režimu, u kojem je sve rješavano u koruptivnom maniru. Takođe, mediji su obesmislili pojam korupcije, čestom eksploatacijom u slučajevima i kada nije potrebno da se koristi. Visoko obrazovanje bi trebalo biti predvodnik u borbi protiv korupcije, a ne zarobljenik, što trenutno jeste.	
TZ3:	Korupcija je pojam koji se najčešće koristi u današnjem medijskom diskursu, to je jedan od najfrekventnijih pojmova kojima se definiše stanje bh. društva, pa se samim tim usko veže i za visoko obrazovanje.	BiH je upravo zbog raširenosti pojave korupcije prešla iz grupe demokratskih u grupu nedemokratskih društava.		Na univerzitetima se najviše može djelovati preventivno i edukativno.
TZ4:	Korupcija je možda najvidljivija u procesu ocjenjivanja i u odnosu nastavnik - student, ali je prisutna podjednako i pri zapošljavanju i izborima u viša zvanja.	Nemam lično iskustvo sa pokušajem potkupljivanja ili nagovaranja, niti je na mene bilo pritisaka da nekom poklonim ocjenu, ali na temelju informacija koje imam iz druge ruke ubijeđen sam da korupcije ima. Problem je što se neki konkretni slučajevi, koji su ipak ekscesi i pojedinačni i vezuju se za ograničen broj ljudi, neopravdano uopštavaju na sve nas i što svi nosimo tu stigmu, ne samo kao pojedinci već i kao institucije pa i cijeli sistem visokog obrazovanja.	Korupciji pogoduju prevelik broj studenata u studijskim grupama, to onemogućava interaktivni kontinuirani rad sa studentima pa i ostvarivanje zamišljenog „bolonjskog“ koncepta ocjenjivanja, ali i stvara uslove za netransparentne ispite. Značajnim uzročnikom smatram i lošu ekonomsku poziciju univerziteta, ne mislim pri tome toliko na niske plate nastavnika koliko na slabu opremljenost nastavnog procesa i loše uslove za naučno istraživački i nastavni rad.	
TZ5:			Korupcija prizilazi iz moći, koja je pojedincima dodijeljena zakonima, koji nedovoljno definišu koruptivno ponašanje i samim tim pojedincima omogućavaju subjektivne	Bez kazni se neće ništa značajno postići. Sami propisi na univerzitetima su koruptivni, nedovoljno definisani i

			<p>procjene u primjeni određenih postupaka. Dakle, možemo reći da je korupcija zakonski usađena u našem društvu, dok s druge strane ne vidim adekvatan način sankcionisanja korupcije.</p> <p>Imamo i situaciju da vlade neograničenim upisom studenata kupuju glasače, što narušava upisni sistem i rad na univerzitetima.</p>	<p>fleksibilni, i sve dok se ne ustroji sistem kroz zvanična pravila, nećemo imati adekvatan mehanizam za sprečavanje takvog ponašanja.</p> <p>Nadležni državni organi /tužilaštvo i policija/ trebaju aktivno istraživati korupciju, a ne uključivati se samo u određenim situacijama.</p>
TZ6:	<p>Svjedocima smo „Brzinskih napredovanja“ osoba iz vlasti kako u procesu sticanja diploma na svim nivoima obrazovanja tako i pri izborima u sardanička odnosno nastavnička zvanja. Isto tako svjedoci smo i zauzimanja pojedinih stranačkih čelnika za svoje članove ili djecu svojih članova na ispitima ali i u drugim slučajevima .</p>	<p>Korupcija je u visokom obrazovanju prisutna u istim razmjerama kao i u svim ostalim segmentima društva kao i u svim aspektima djelovanja visokoškolskih institucija. Međutim, ako se ima u vidu da je osnovna djelatnost ovih institucija obrazovanje (osoposobljavanje mladih ljudi za profesionalni život odnosno za obavljanje često veoma značajnih društvenih funkcija taj problem postaje mnogo značajnijim ako se radi o univerzitetima nego ako se radi o nekim kratkoročnim koristima u drugim sferama. Po meni veoma je bitno razlikovati korupciju radi ličnog interesa od slučajeva kada je neko prinuđen učiniti neprincipijelne ustupke zbog nečijeg pritiska, lične egzistencije ili izbjegavanja problema. Mislim da ovog drugog ima na fakultetima i da se jedan značajan broj nastavnika ne može oduprijeti pritisku poznanika, prijatelja, nekog ko je za njih nekada nešto učinio, ili čak nadređenih.</p> <p>Ovo govorim dijelom iz ličnog iskustva ali dijelom i na osnovu razgovora koje imam sa prijateljima i poznanicima – kolegama.</p>	<p>Korupciji veoma pogoduje uključenost jednog broja nastavnika u politiku, odnosno djelovanje sa pozicijama političkih funkcija ili članstva u pojedinim političkim strankama. Ne rijetko se te pozicije koriste da bi se ostvarile ili omogućilo ostvarivanje privilegija ili nelegalnih koristi u obrazovnom procesu.</p> <p>Procedure (pravilnici i drugi opšti akti) mogu značajno uticati na nivo korupcije. Imam utisak da se prilikom kreiranja i usvajanja takvih akata svjesno ostavljaju nedorečenosti da bi se ostavio prostor za subjektivnost odnosno za korupciju. Na drugoj strani normativno je sve dobro uređeno ali nisu stvoreni uslovi da se to tako realizira niti je izgrađen sistem kontrole. Tako je transparentnost ispita u svim aktima savršeno uređena ali nisu predviđeni mehanizmi za njeno osiguranje i kontrolu. Niko ne kontroliše javnost održavanja ispita i zbog toga se još uvijek održavaju u četiri oka.</p>	
TZ7:			<p>Koji su uzroci korupcije? Primarno možemo reći da je to zapostavljanje nastave u organizacijskom smislu, koja</p>	<p>Ja bih se složio da je najbolji mehanizam preventivno djelovanje, a upravo ovakve diskusije jesu jedan od</p>

			nije podržana ni u finansijkom, ni u kvalitativnom pogledu. Nemamo adekvatne mehanizme ocjene kvalitete predavača, nastavnika, ali i generalno rada sa studentima.	načina prevencije korupcije. Sistem organizacije nastave mora postaviti standarde kojih će se studenti držati, bez pribjegavanja koruptivnim postupcima. Sistemom se mora ograničiti mogućnost subjektivnog ispoljavanja moći.
TZ8:			Ljudi koji se suprotstave uobičajenim tokovima u društvu dovode se u opasnost da budu sankcionisani za svoje protivljenje. Dakle, govorimo o lancu uzročno-posljedičnih veza, koje je teško odvojiti i potrebno je krenuti od od samog doživljavanja problema u glavama ljudi.	Potrebno je istražiti aspekt percepcije korupcije, odnosno načina kako je ljudi doživljavaju. Da li je to zaista postao uobičajen način ponašanja i funkcionisanja sistema?
TZ9:	<p>Korupcija je dvosmjeran proces, u slučaju visokog obrazovanja određuju ga učesnici, prvenstveno nastavnici i studenti ali i drugo osoblje i specifična nelegalna korist koja iz nje proizilazi, to su diplome, odnosno ocjene iz kojih ne stoji znanje. Dakle, ključna odrednica korupcije u visokom obrazovanju je da se lična i privatna korist ostvaruje na štetu procesa i kvaliteta obrazovanja.</p> <p>Mislim, da se problem korupcije aktuelizira samo u određenim periodima, kao što su npr. ispitni rokovi, prijemni ispiti i sl, što redukuje problem, a s druge strane, medijska slika korupcije u tim periodima samješta korupcija u vrh interesovanja publike. Riječ je o redukcionističkom pristupu koji ne uzima u obzir čitavu lepezu pojavnih oblika kao što su: različiti postupci, ponašanja, maniri koji za ishod imaju kako objektivne tako i subjektivne benefite, potom tu su i različiti oblici „sitnih“ poklona kojima se ostvaruje benevolentan</p>	<p>U suštini, mislim da problem nije toliki, koliko je eksploatisan kako bi se skrenula pažnja sa drugih problema, koji su sigurno uzročnici korupcije. To su problemi koje smo već pomenuli: korumpirano društvo, neuređen sistem organizacije, zloupotreba moći i sl.</p> <p>Ispred problema korupcije, ali i u vezi sa njim su: propusti u izboru nastavnika, dvojni radni odnos nastavnika, nerealiziran nastava na pojedinim predmetima u predviđenom obimu, sistem ocjenjivanja izvan bolonjskog koncepta, oskudni materijalni resursi za nastavu i istraživački rad.</p> <p>U svakom slučaju na univerzitetima ima mnogo manje korupcije nego u drugim sektorima društvene strukture, ali zbog specifičnog sadržaja pa i zbog dugoročnih mogućih posljedica svaki nagoviještenu slučaj izaziva veliku pažnju javnosti i doprinosi negativnoj reputaciji cijelog sistema</p>	<p>Sve faktore koji uzrokuju korupciju podijelio bih u dvije grupe: eksterne u koje spadaju: neuređenost društva, kriza morala, loše pravosuđe. U interne faktore svrstavam: netransparentnost ključnih procesa, neinformiranost, loše menadžment, loše međuljudske odnose, niske plate i nedosljednu implementaciju „bolonjskog“ procesa.</p>	<p>Potrebno je kroz priču o korupciji klasificirati uzročnike problema, pa tek onda možemo mjeriti rezultate.</p> <p>Lično mislim da bi do brzog preokreta u ovoj oblasti došlo kada bi se dosljedno primijenila već definirana pravila i procedure.</p> <p>Da bi se smanjila mogućnost korupcije na fakultetima trebalo bi: pronaći objektivne kriterije i procedure kvalificiranja srednjoškolaca za upis na fakultete, istrajati na dosljednom realiziranju bolonjskog procesa u svim komponentama a naročito u segmentima kontinuiranog interaktivnog rada i ocjenjivanja studenata, ohrabriti studente da prijave slučajeve korupcije i efikasniji rad etičkih komiteta. U osnovi mislim da bi trebalo eliminirati mogućnosti da dođe do korupcije, to će se postići ostvarivanjem apsolutne transparentnosti uključivih procesa na fakultetima i univerzitetima, uspostavljanje sistema efikasne kontrole i efikasnog kažnjavanja dokazanih</p>

	odnos u ispitnom procesu: cvijeće, čokolada, boca pića.	visokog obrazovanja. Mislim da korupcije u visokom obrazovanju ima mnogo manje nego što se o tome izvještava u medijima. Svoje zaključke o korupciji u ovoj oblasti temeljim prvenstveno na izvještajima iz medija, slijede razgovori sa poznanicima i prijateljima, među kojima je veliki broj mojih kolega koje su pokušavali korumpirati.		slučajeva.
TZ10:		Lično sam, kao mladi asistent, u posljednjih nekoliko godina prošao put od studentskih klupa, do asistenta, a kasnije i predsjednika sindikata visokog obrazovanja, tako da sam shvatio da je problem složen i različito definisan iz određenih perspektiva.	Krivica je na svima, od studenata koji primjenjuju koruptivne postupke pri polaganju ispita, profesora koji na takav način ostvaruju finansijsku korist, do menadžmenta koji mora snositi odgovornost i uvesti kaznenu politiku za takve osobe.	Ne možemo očekivati da neko drugi riješi naš problem i ostati žrtve malog procenta ljudi koji prljaju obraz visokog obrazovanja. Mislim da je ključ problema u rukama poštenih i savjesnih nastavnika koji moraju prstom pokazati na ljude koji narušavaju ugled visokog obrazovanja.
TZ11:	Najvidljivija je u procesu ocjenjivanja (provjera znanja) ali je ima i u svim drugim procesima i na svim nivoima upravljanja fakultetima i univerzitetima. Lično sam bio pod pritiskom da učinim neke nelegalne ustupke a da bih zauzvrat napredovao u više zvanje, a u svakodnevnoj komunikaciji sa kolegama i poznanicima dobijam informacije o prodaji odnosno kupovini ispita.	Korupcija je izuzetno veliki problem jer devalvira kako vrijednost samih diploma sa kojima studenti izlaze iz procesa visokog obrazovanja tako i reputaciju uposlenika u visokom obrazovanju. Ipak mislim da su, u ovom momentu ispred problema korupcije problem neadekvatne upisne politike koji se manifestira kako u velikim studentskim grupama tako i u mogućnosti da fakultete upisuju kandidati koji jednostavno nisu kvalificirani za određeni studij, a onda nastupaju različiti pritisci da se postigne projektovani stupanj prolaznosti odnosno da neko prođe. Na drugom mjestu je problem apsolutnog izjednačavanja uposlenika koji pošteno rade i koji nisu skloni korupciji i onih koji svoje radne obaveze otaljavaju, nekvalitetno i za	Mislim da je stanje korupcije odraz političke i ekonomske situacije u cijelom društvu, a prije svega prevelikom nelegalnom uplivu politike u obrazovne procese.	Glavni pravci antikoruptivnog djelovanja bi trebali voditi ka ostvarivanju maksimalne transparentnosti osjetljivih procesa (mjesta gdje se može trgovati sa odlukama) i kreiranju procedura i normi koje će otklanjati same mogućnosti subjektivnosti i netransparentnosti.

		koje se zna da daju nezarađene ocjene odnosno da prodaju knjige, primaju pokolone i slično.		
TZ12:	Profesor koji pusti sve studente na ispitu nikada neće biti optužen za korupciju, što dovoljno govori o poremećenoj percepciji ovog problema. To je najčešća situacija na fakultetima. Na Pravnom fakultetu imamo situaciju da djeca uticajnih roditelja masovno prelaze na studij u Orašje, nakon čega se ne dovodi u pitanje vrijednost njihovog studija.	Priča o korupciji je idealna fasada koju nam nameću oni koji skrivaju lične interese. Nažalost, mediji nasjedaju pričama o korupciji bez obzira koliko one bile istinite.		
TZ2:	Nisam siguran da je definicija koja uzima u obzir samo odnos nastavnik-student korektna.	Daleko više zabrinjava jezik mržnje na fakultetima, odnosno komunikacija koja potiskuje sve druge probleme na margine rasprave. Najveći problem je monopol pojedinih profesora na fakultetima, koji odlučuju o procesima, ali i tome o kojim problemima se može raspravljati a o kojima ne.		Moramo prevazići situaciju pretjerane moći u rukama pojedinaca, koji usmjeravaju i način govora o problemima na visokoškolskim ustanovama. Takva situacija upravo pogoduje korupciji.
TZ13:	Naročito maligni oblici korupcije su na tačkama dodira nastavnika i studenata a u području ispunjavanja njihovih obostranih obaveza. U toj sferi korupcija se pojavljuje u veoma suptilnim formama koje je ponekad veoma teško i uočiti a kamoli objasniti. Jednim dijelom i zbog toga što su neki oblici koruptivnog ponašanja u direktnoj vezi sa kulturom, tradicijom i mentalitetom stanovništva.	Problem korupcije u visokom obrazovanju se u posljednjih nekoliko godina nameće kao veoma ozbiljan sa prilično razjašnjenim posljedicama. Međutim, mislim da su ispred ovog problema posljedice jedne političke, ekonomske i pravne nestabilnosti društva u kojem živimo. Ubijeđen sam da je i sama korupcija većim dijelom posljedica nedostataka društva. Inače nemam neko direktno iskustvo sa korupcijom, uglavnom su to informacije iz druge ruke (krug poznanika i kolega) i izvještaji medija. Naravno, bilo je pokušaja intervencije na bazi poznanstva i prijateljstva. Ne želeći negirati značaj aktueliziranja ovog problema ipak mislim da je on prisutan u javnoj komunikaciji u većoj mjeri nego što je prisutan u	Glavni problema je što su normativna akta, kojim se definišu ojetljivi procesi često nejasna, nedovoljno precizno definisana i ostavljaju mnogo prostora za subjektivna odlučivanja.	Kada razmišljam o mogućnosti i pravicima antikoruptivnog djelovanja mislim da je upravo u dijelu, koji i privlači najviše pažnje, odnosa studenta i profesora najlakše djelovati. Tu se sa većom kontrolom i većom disciplinom u pridržavanju već definisanih procedura transparentnosti načina polaganja ispita i ispunjavanja studentskih obaveza mogu ostvariti veoma brze promjene. Mislim da treba eliminisati sve mehanizme koji omogućavaju pojedincima i grupama veliku koncentraciju moći a sa čime je po pravilu skopčano i trgovanje odlukama.

		stvarnosti a da se negativna slika (uopštavanje) stvara na osnovu pojedinačnih slučajeva i veoma blage reakcije i nastavnika i studenata (koji su u većini) na slučajeve dokazane korupcije.		
TZ14:		Percepcija o korumpiranosti visokog obrazovanja u značajnoj mjeri utiče na odnos društva prema visokoškolskim institucijama. Pod utjecajem jednog generalno negativnog utiska o korumpiranosti univerziteta stigmatiziraju se svi profesori pa i svi uposlenici. Naravno, korupcija je prisutna na našim univerzitetima, ali po meni na fakultetu na kojem radim ima je mnogo manje nego što se o tome priča. Inače i moj utisak o razmjerama korupcije se temelji na razgovoru sa kolegama i poznanicima te na pisanju medija.		Ako se zanemari stanje u društvu, koje karakteriše poremećaj sistema vrijednosti u kojem je sasvim normalno neka inače legitimna prava i potrebe ostvarivati na nelegalan način (kupovinom, podmićivanjem, vezom i sl.) mislim da bi se nekim ne toliko velikim zahtevima moglo značajno utjecati na sužavanje samih mogućnosti za korupciju. Tu mislim na: 1) procedure izbora u saradnička i nastavnička zvanja koje u postojećem obliku dovode pojedince u situaciju da pokušavaju na svaki mogući način doći do određenih uslova – mentorstva, neprincipijelno puštanje nekvalitetnih radova u proceduru odbrane i sl.), 2) trebalo bi osigurati kvalitetno dokumentovanje polaganja svakog ispita – mora ostati neki pismeni trag pokazanog znanja. Inače mislim da je ključna stvar ostvariti maksimalnu transparentnost osjetljivih procesa i procedura kako prijema na fakultet, ispita tako i izbornih procedura. Lično mislim da je sadašnjem obimu korupcije na univerzitetima doprinijelo i blago kažnjavanje već otkrivenih i dokazanih slučajeva, a naročito olako odustajanje od dokazivanja slučajeva na koje su ukazali studenti.
ZE1:	Postoji dilema oko kriminalizacije nekih aspekata koje mi svrstavamo u korupciju. Da li je brzo napredovanje nastavnika koji su politički pozicionirani korupcija. U tom kontekstu moramo napraviti definiciju koja će ovaj aspekt odrediti kao			

	ponašanje koje se svrstava u najgori oblik korupcije.			
ZE2:	Mislim da i nema nekih nejasnoća oko same definicije korupcije, pa i korupcije u visokom obrazovanju. Po meni to su prije svega neprimjerena i nelegalna ponašanja u okviru veoma bitnih procesa, koji određuju suštinu onoga čime se bavi univerzitet ali određuje i kvalitet svih primarnih tokova na univerzitetu, kao na primjer: prijem novih studenata, ispitni proces, napredovanje asistenata i nastavnika.		Društvena situacija, prije svega oskudica resursa utiče na povećanje podložnosti korupciji.	Kada bi bilo više novca mogla bi se organizirati izdavačka djelatnost, bogatije opremiti biblioteke i čitaonice i eliminisao bi se jedan od najčešće navođenih problema – primoravanje studenata da kupuju profesorove knjige. Vjerovatno bi i veće plate smanjile trku profesora za novcem.
ZE3:	<p>Uobičajeno je da se o korupciji na univerzitetima govori skoro isključivo u kontekstu prodaje ispita, toga ima i od mene su tražili „pomoć“ pri polaganju ispita, međutim, ja mislim da je korupcija podjednako prisutna pri zapošljavanju, na bilo kojoj poziciji, pri tolerisanju neizvršavanja obaveza od strane vanjskih saradnika, koji ne održe veći dio predviđenih a plaćenih časova, i pri imenovanju različitih komisija koje se svakodnevno obrazuju na fakultetima i univerzitetima za veoma značajne poslove kao što su izbori u zvanja, ocjene prijava magistarskih i doktorskih radnji i slično. Većina ovih komisija radi po principu povjerenja u kolegu i po principu ti meni ja tebi.</p> <p>Uobičajeno je da se o korupciji na univerzitetima govori skoro isključivo u kontekstu prodaje ispita, toga ima i od mene su tražili „pomoć“ pri polaganju ispita, međutim, ja mislim da je korupcija podjednako prisutna pri zapošljavanju, na bilo kojoj poziciji, pri tolerisanju neizvršavanja obaveza od strane vanjskih saradnika, koji ne održe veći dio predviđenih a plaćenih časova, i pri imenovanju</p>	Nažalost, korupcija je zaista u našem društvu veliki problem. Na univerzitetima to ima višestruke posljedice, ja ću istaći samo jednu, koju rijetko ko uzima u obzir. Primjetno je da u ponašanju studenata i u njihovom odnosu kako prema nastavnicima i asistentima tako i prema svojim studentskim obavezama, pa i ispitnim, nema više onog povjerenja, uvažavanja pa ni zainteresiranosti kakvo je bilo u prethodnim generacijama. Može se govoriti o eroziji univerziteta. To više nije posebno mjesto koje zahtijeva poseban odnos.	Mislim da je problem korupcije velikim dijelom posljedica nerješavanja nekih drugih problema kao što su: neadekvatan sistem kvalifikacija za upis na fakultete, nesipunjavanje propisanih uslova (tiču se u velikoj mjeri kadrovskih i materijalnih reusursa) za akreditaciju fakulteta, odsustvo državne kontrole nad privatnim fakultetima koji su počeli nametati politiku minimalnih zahtjeva za polaganje ispita i imperativ visoke prolaznosti, i neadekvatna organizacija pa i sistematizacija radnih mjesta.	Izlaz je u maksimalnoj transparentnosti svih procesa koji se odvijaju na univerzitetima (fakultetima) kao i u strogom provjeravanju svih naznaka da je bilo korupcije a naročito u strogom kažnjavanju dokazanih slučajeva.

	<p>različitih komisija koje se svakodnevno obrazuju na fakultetima i univerzitetima za veoma značajne poslove kao što su izbori u zvanja, ocjene prijave magistarskih i doktorskih radnji i slično. Većina ovih komisija radi po principu povjerenja u kolegu i po principu ti meni ja tebi.</p>			
ZE4:	<p>Uglavnom se manifestira u izvornim funkcijama visokoškolskih ustanova u procesu obrazovanja, preciznije verifikacije stečenih znanja. Pojavljuje se kao kupovanje/prodaja ispita, dovođen je u povlašteni položaj pojedinih studenata zbog različitih veza koje profesori imaju sa njima (rodbinske, poznaničke, prijateljske, kolegijalne i sl.) ali i kao ucjenjivanje studenata da kupe knjigu ili učine nešto drugo da bi pristupili ispitima ili čak i da bi položili ispit.</p>	<p>Korupcija je veliki problem kako visokog obrazovanja tako i cijelog društva. Ima je mnogo više nego što se priznaje i nego što se o tome javno priča.</p>	<p>Mislim da je jedan od najvećih generatora ove pojave očigledna nezainteresiranost fakultetskih i univerzitetskih menadžmenata za ovu pojavu, koja se manifestira ignoriranjem poruka koje na različite načine šalju studenti, roditelji, mediji, okruženje.</p>	<p>Mislim da bi upravo veća zainteresiranost za ovu pojavu i razjašnjavanje bližih i daljih posljedica širenja ove pojave po sve nas na univerzitetima trebao biti preokret koji bi mogao rezultirati pozitivnim promjenama. U tom cilju prije svega treba zagaranirati transparentnost, apsolutnu transparentnost svih procesa i procedura na univerzitetima a naročito onih koji se odnose na kvalitet obrazovanja, kao i uvesti praksu beskompromisnog kažnjavanja pa čak i stigmatiziranja učesnika u potvrđenim slučajevima korupcije.</p>
ZE5:	<p>Korupcije ima kako u procesu napredovanja studenata (na osnovu različitih formi plaćanja) tako i u procesu napredovanja nastavnika.</p> <p>Najkraće kazano korupcija je prisutna u svim relevantnim odnosima na našim fakultetima i univerzitetima, dakle ne samo u odnosu student – nastavnik, kao i u svim organizacijskim strukturama.</p>	<p>Korupcija jeste veliki problem, ne vjerujem da je bilo ko od nas pošteđen pitanja : možemo li to nekako drugačije riješiti ili zamolbe, hoćeš li mi pripaziti na ispitu...? Korupcija ima poražavajući utjecaj na kvalitet našeg obrazovanja i naših diploma to je neupitno. Međutim ja bih upozorila na jednu drugu posljedicu a to je da percepcija o korumpiranosti visokog obrazovanja znatno utiče na odnos društva prema visokom obrazovanju pa i prema materijalnim potrebama koje univerziteti imaju u ovom periodu, a odnose se prije svega, na ispunjavanje uslova za certifikaciju. Nažalost društvo je poprilično u pravu. Ubijeđena sam da korupcije ima mnogo više nego što se zna i nego što smo to mi na fakultetima</p>		<p>Mislim da bi, ozbiljna aktivnost na suzbijanju korupcije na fakultetima, trebala biti praćena rješavanjem jednog drugog, po meni fundamentalnog problema, to je problem lošeg materijalnog stanja univerziteta, uposlenika na univerzitetima, prvenstveno nastavnika i asistenata ali i ostalih, te lošeg materijalnog stanja studenata. To je problem koji, po meni, generira korupciju kao rješenje.</p> <p>Kada se radi o korupciji u užem smislu, mislim da bi se mogla značajno suzbiti promjenama u odnosu prema ispitima i uvođenjem strožijih kazni za sve potvrđene slučajeve. Tu prije svega mislim na osiguranje transparentnosti i veće kontrole cijelog ispitnog procesa. U osatlim segmentima efekte bi dala zagaranirana transparentnost svih procesa</p>

		spremni priznati.		i aktivnosti na univerzitetima, bolja interna informiranost, kampanje razvijanja svjesnosti o pogubnosti korupcije za poziciju visokog obrazovanja te protjerivanje utjecaja politike iz izvornih funkcija univerziteta.
ZE6:				Korupcija bi bila prevaziđena, ili bi bar bila minimalizirana, da se poštuju kodeksi etičkog ponašanja profesora i studenata. Uopšte ne bismo imali potrebe da razgovaramo o tome, ili bismo bar bili u puno kvalitetnijem položaju u rješavanju problema. Mislim da treba zabraniti bilo kakvo darivanje poklona pri odbranama diplomskih, magistarskih i doktorskih radova.
ZE7:	Na mom fakultetu sam upoznat da ima nastavnika koji primoravaju studente da kupuju knjige. Upozoreni su da to ne smiju raditi. Za prodaju ispita ne znam a i bilo kakvi slučajevi političke korupcije su mi nepoznati. Međutim, imam informacije da korupcije ima na prijemnim ispitima, odnosno kod prijema studenata na fakultete, kao i da pojedini profesori namjerno svoje predmete stvaraju „teškim“ za polaganje da bi na taj način svorili koruptivnu situaciju.	Po meni korupcija u visokom obrazovanju je veliki problem koji objektivno utiče kako na kvalitet izlaznog znanja sa naših fakulteta tako i na odnos društva prema uposlenicima u visokom obrazovanju kao i prema samim visokoškolskim ustanovama. Imamo različito stanje na pojedinim fakultetima i kod pojedinih nastavnika. Ne umanjujući značaj problema korupcije naveo bih neke probleme koji su, po mom mišljenju, bar istog značaja a mislim i da su u uzročno-posljedičnoj vezi sa korupcijom, to su: nedovoljan broj nastavnika (naročito ako se uporedi sa brojem studenata), nedovoljan broj kabineta i slaba opremljenost kabineta što dovodi u pitanje kvalitet nastave, vežbi pa i konačnog znanja koje usvoje studenti, uopšte manjak radnog prostora, nedostatak stručne literature i nedostatak regulative vezane za polaganje ispita.	To je prije svega posljedica toga što su izostale adekvatne represivne mjere prema začetnicima korupcije, nastavnicima, koji su u početku bili izuzeci ali za koje smo svi znali da primaju mito ili primoravaju svoje studente da kupuju knjige. U toj fazi korupcija je zaista bila moralno pitanje, nešto što većina sebi nije mogla dopustiti iz moralnih razloga. Danas je to sve mnogo raširenije, izostale su zakonske sankcije, ali moramo priznati izostale su i jasne moralne osude i moralno distanciranje poštenih nastavnika. Svemu je pogodovalo i opšte stanje društva u kome se bilo koji problem ne može riješiti (bar je stvoren takav utisak) na legalan način i u okviru redovne procedure. Svugdje se traže popusti, lakši načini, prečaci.	Mislim da bi veća transparentnost ispitnog procesa, davanje na uvid svim zainteresiranim cjelokupnog ispitnog materijala, urgentno objavljivanje rezultata ispita na intranetu, strogo kažnjavanje učesnika u potvrđenim slučajevima korupcije veoma brzo donijeli potrebnu promjenu.

ZE8:		Mediji stvaraju sliku općeg stanja korumpiranosti nastavnika u visokom obrazovanju prezentacijom izolovanih slučajeva korupcije, što nije stvarno stanje na visokoškolskim ustanovama. Mislim da ne treba kroz pojedinačne slučajeve, kojih ima, stvarati sliku o visokom obrazovanju u cjelini.		
ZE9:	Kada govorimo o korupciji, prisutni su razni oblici, od prodaje ispita, prinudne prodaje knjiga do zloupotrebe položaja.		Na tehničkim fakultetima ima najmanje studenata i zbog toga najmanje korupcije, jer je puno teže ostaviti korist određenim nedozvoljenim sredstvima a da to bude neprimijećeno.	
ZE10:	Prijem studenata na fakultetima je veoma podložan korupciji i u javnosti uglavnom vlada predstava da se tu uvijek nešto mučka.			Što prije uvedemo u srednjim školama eksterne mature, prije ćemo moći ukinuti prijemne ispite, bar na većini fakulteta i prije ćemo se riješiti jedne jako kritične tačke. Mislim da treba uvesti dekanske kazne kao rješenje za korupciju, odnosno da osobe koje su nadležne za regularno i uređeno funkcionisanje institucija imaju određene ovlasti u sankcionisanju. Tu mislim na konkretne kazne, kao što je oduzimanje naučnih titula ili čak odstranjivanje sa fakulteta.
ZE11:	U korupciji postoji ustaljeno ponašanje koje se može pratiti od samih korijena, što omogućava i uspostavljanje sistema za rješavanje problema. Možemo krenuti od određenih ovlasti koje bi imao rektor sa saradnicima, do praćenja najčešćih oblika korupcije na pojedinim fakultetima.			Rješenje je u primjeni prakse, na svim kritičnim tačkama, evropskih zemalja u kojima je korupcija inače, a naročito u visokom obrazovanju svedena na minimum. Naravno to će podrazumijevati izvjesne investicije ali dobitak bi bio nesrazmjern. Inače mislim da antikoruptivno djelovanje treba ići u pravcu zagarantirane transparentnosti svih procesa u visokom obrazovanju veće kontrole primjene proisanih pravila i procedura.

ZE12:	Uglavnom se radi o prinudnoj prodaju knjiga, kao uslovu da se dobije potpis ili izađe na ispit, različitim formama prodaje ispita, zloupotrebi položaja i iskorištenje studenata za sve i svašta, nelegalnim uplivima politike u izvorne funkcije i procese univerziteta, odnosno fakulteta, stavljanju u povoljniji položaj pri dodjeljivanju časova stalnim uposlenicima ili sklapanje ugovora o angažiranju svojih prijatelja kao vanjskih saradnika u nastavi.			Mislim da ne treba puno mudrovati oko mjera koje bi trebalo poduzeti. Kada bi se učesnicima u potvrđenim slučajevima oduzela naučna zvanja i zabranio rad na fakultetima u Bosni i Hercegovini, veoma brzo bi, bar oni oblici koji najneposrednije utiču na kvalitet diploma koje dodjeljujemo studentima, prestali.
ZE13:	Imamo niz situacija u kojima studenti iz čisto simboličnih razloga žele da određenim profesorima zahvale za saradnju tokom studija.			<p>Najbolje rješenje za prodaju literature, odnosno knjiga, je da se kupovina vrši fiksno od izdavača, odnosno kroz zvanične nabavke kojima bi se studentima omogućio pristup literaturi koju preporučuju profesori, ili čiji su autori. Iz čega će studenti naučiti, ako nema knjiga, a time bi se riješila nabavka literature na fakultetima, na što se konstantno žalimo. Tako bismo i podstakli autore da pišu. Zar je logično da neko završi fakultet bez pročitane knjige? Međutim, imaju li biblioteke potreban broj knjiga koje traže studenti kako bi spremili određene ispite? Ili, ako studenti već kupuju knjige, trebalo bi kroz subvencije omogućiti kupovinu knjiga po sniženoj cijeni.</p> <p>Možda bi trebalo i utvrditi određeni iznos cijene poklona koja ne spada u domen korupcije ili mita. Tu mislim na neke simbolične poklone, koji se ne mogu svrstati u potkupljivanje profesora u odnosu između nastavnika i studenata.</p>
ZE14:	Sve počinje od prijemnih ispita, u kojima se postavlja mnogo pitanja oko regularnosti, zatim od eksterne evaluacije, mišljenja studenata o kvaliteti nastave i sličnoga. Kakvu poruku šalju			Mislim da uzroke mnogih problema treba tražiti u nedostatku sredstava za kvalitetno organizovanje nastave, a tu mislim i na ono što se konstantno spominje. Nametanje kupovine knjiga, plaćanje ispita i slično. Nije poklonjeno dovoljno pažnje

	<p>nastavnici kada puste sve studente na ispitu? U tim slučajevima se niko ne žali, naročito ne studenti, mada je jasno da su prošli, ili čak i prepisali, i oni koji nisu spremili ispit. Po meni su to slučajevi koje treba pomno istražiti kao i slučajeve kada položi samo jedno ili dvoje. Iza potpune prolaznosti se uglavnom krije pranje obraza profesora koji je na raznorazne načine prisiljen pustiti nekočičko studenata, da li radi novca ili zbog duga prema prijateljima ili kolegama.</p>			<p>visokom obrazovanje, što otvara prostor za manipulaciju nastavnim procesom, i što se odražava na kvalitet diploma koje dobijaju studenti.</p> <p>Slika koja se stvara o visokom obrazovanju kao korumpiranom prostoru ohrabruje studente da nam priđu i traže ono što ne bi trebali.</p>
ZE15:	<p>Kakvu poruku šalje apsolutna prolaznost studenata na privatnim fakultetima? Da se novcem može kupiti diploma.</p>	<p>Mislím da većina nastavnika nije korumpirana, ali se kroz pojedinačne primjere stvara takva slika. Nije sve crno tako kao što izgleda.</p>	<p>Nepoštívanje raznih procedura i standarda omogućava studentima da traže nedozvoljene načine za ostvarivanje određene koristi.</p>	<p>Potrebno je samo primijeniti već postojeće standarde i normative, ili ako ih nemamo prepisati ih od onih koji imaju.</p> <p>Javni univerziteti moraju kvalitetom rada postaviti standard da naša diploma bude vrednija od one sa privatnih univerziteta. Transparentnost i poštívanje propisanih procedura je najbolji put do tog cilja.</p> <p>Na univerzitetima bi trebalo institucionalizirati stalnu evaluaciju obrazovnih praksi sa stajališta procjene njihovog pogodovanja korupciji. Veliki dio problema bi se mogao spriječiti kada bi se neznatno redizajnirale određene procedure i naravno kada bi se uvela efikasnija kontrola njihove primjene.</p>
ZE16:	<p>Pitanje korupcije u visokom obrazovanju situirano u odnos studenta i profesora na ispitu, je prvenstveno pitanje morala, pitanje šta osoba koja se opredijelila za profesiju univerzitetskog nastavnika sebi može dozvoliti.</p> <p>Nažalost to je danas jedan od novih oblika kriminala.</p> <p>Pod čudnim okolnostima pojedinci dobijaju angažman u nastavi kao spoljni saradnici. Problem</p>		<p>Kada nebi bio narušen sistem uvođenja u časnu profesiju nastavnika, kada bi u nju ulazili samo oni koji ispunjavaju stručne, pedagoške i moralne kvalitete, koji se tradicionalno vezuju uz nastavnike, problema korupcije uopće nebi ni bilo.</p> <p>Korupciji pogoduje i stvaranje ekskluzivnih, samo za pojedine nastavnike rezervisanih naučnih oblasti. Koristeći političku moć i utjecaj pojedini profesori sprječavaju uvođenje u određene nastavne oblasti</p>	

	je u tome što se ne radi o ljudima koji su opredijeljeni da se bave obrazovanjem i studentima, već, uglavnom, o ljudima kojima dobijanje titule univerzitetskog profesor donosi prestiž u svijetu politike i biznisa. Ne znam šta oni koji učestvuju u njihovoj univerzitetskoj promociji dobijaju zauzvrat. Ali sigurno je riječ o korupciji.		novih kolega zadržavajući ih za sebe. Tako se dešava da jedan nastavnik drži i ocjenjuje 5-6 predmeta i da bude glavnim faktorom studentima za završetak studija. Možete zamisliti kakve mogućnosti za trgovinu stoje pred takvim nastavnicima. Ako čak takve trgovine i nema u javnosti se to tako doživljava.	
ZE17:		Mediji stvaraju neutemeljenu, senzacionalističku, provokativnu sliku opće korumpiranosti svih nastavnika i asistenata na fakultetima pa i cijelog sistema visokog obrazovanja. Ubijeđen sam da ta slika ne odgovara pravom stanju stvari, da je riječ, ipak, o izlovanim i ne tako čestim slučajevima. Posljedica takve slike je ohrabrivanje pa čak i podsticanje studenata i njihovih roditelja da bez ustezanja traže veze ili nude novac za polaganje ispita.		
ZE18:			Raširenost korupcije na pojedinim fakultetima je u direktnoj vezi sa masovnošću studijske grupe, odnosno godine. Ako su grupe velike lako je propustiti na ispitu studenta jer on se može izgubiti u masi a mala je vjerovatnoća i da se u velikoj grupi uopće uoči da li je neko izlazio na ispit ili nije. To su uglavnom fakulteti društvenih i humanističkih nauka. Na tehničkim fakultetima sa malim grupama studenata svi se znaju, svi znaju koliko je ko šta učio i da li je izlazio na ispit i tada je zaista teško zamisliti da bi se ispit mogao položiti na nelegalan način. Naravno i u tom slučaju ostaje čitav spektar mogućnosti kao na primjer davanje ispitnih pitanja i slično.	
ZE19:	Nezakonito je i problematično primoravanje studenata da			Treba naći rješenje kako da studenti spremaju ispite iz knjiga a ne iz zabilježki i nekakvih sažetaka. Mada je,

	kupe profesorovu knjigu			bar za mene nezamislivo da neko sutra dobije diplomu za neko zanimanje a da u kući neme bar elementarnu literaturu. Ipak mislim da organiziranim pristupom rješavanju ovog problema i sa nešto više novca možemo naći adekvatno rješenje. Prvo, treba nasjtrožije zabraniti samim profesorima da prodaju knjige (uključujući i posredovanje asistenata) a naročito pravljenje evidencija ili bilo kakvo drugo označavanje kupljenih knjiga. Studentima koji to žele treba omogućiti da kupe knjige u knjižarama, ako u svemu posreduju fakulteti, treba pronaći način da knjige budu jeftinije, treba utvrditi broj knjiga iz kruga obavezne literature koji svaki fakultet mora obezbijediti srazmjerno veličini studijske grupe, u svojim čitaonicama.
SA1:	Korupcija se ogleda upravo u tome što procjene da li je nešto naučni ili stručni rad zavise od Komisije a ne od preciznih propisa kao što je to u drugim zemljama.		Osnovni je problem što pri izborima nastavnika nemamo jasne kriterije šta su to relevantni naučni radovi. Potrebno je napraviti pravilnik o tome i koliko znam na tome se počelo raditi, ali ne znam dokle se došlo.	
SA2:	Potrebno je u definisanju korupcije krenuti od pojava oblika, odnosno simptoma koji upućuju na korupciju. Mi konkretno u visokom obrazovanju imamo veliki problem sa definisanjem korupcije, odnosno njenim oblicima.			
SA3:	Uglavnom je riječ o odnosu između profesora i studenta	Priča o korupciji postoji, ali nema dokaza tako da sve ostaje pričom bez osnove. Mislim da postoje mnogo značajniji problemi u visokom obrazovanju, koji mnogo snažnije utiču na kvalitet visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Po mom mišljenju problem korupcije dolazi tek poslije slabe opremljenosti univerziteta, hiperprodukcije pojedinih zanimanja i prevelikih studijskih grupa,	U mjeri u kojoj je ima korupcija na univerzitetima je posljedica izostajanja oštrih mjera za potvrđenu korupciju kao i izostajanje ozbiljnog plana za njeno suzbijanje.	Problem je što mi u Bosni i Hercegovini nemamo instituciju koja se bavi korupcijom, koja bi radila na utvrđivanju materijalnih dokaza korupcije. Kako utvrditi materijalne dokaze kad se uglavnom odvija pod određenim okolnostima u kojima neko nadređeni diktira način na koji se korupcija odvija. Mislim da bi strogo kažnjavanje potvrđenih slučajeva prethodno precizno definirane korupcije,

		<p>neadekvatnih uslova rada kako za studente tako i za nastavnike, neadekvatnih plaća.</p> <p>Inače mislim da je mnogo više priče o korupciji nego što je ima na fakultetima, imam utisak da se na taj način skreće pažnja sa nekih drugih područja u društvu u kojima je mnogo više korupcije.</p>		<p>razvijanje adekvatnih antikoruptivnih institucija i oštri kriteriji za uvođenje u profesiju nastavnika i saradnika u nastavi na univerzitetima dali veoma brzo pozitivne rezultate.</p>
SA2:	<p>Treba krenuti sa procesom definisanja konkretnih elemenata, jer širina pojma korupcije preusmjerava pažnju na nastavnike i studente, što je po meni pogrešno. Treba konkretizovati pojavu, šta je suštinski problem, što bi omogućilo i konkretniju borbu sa korupcijom. U tom smislu mislim da je sama definicija suviše reducirana na odnos profesor student u okviru ispitnog procesa a neke klasične pojave koje inače prate javne ustanove u Bosni i Hercegovini (javne nabavke, nepotizam, političko napredovanje nastavnika)ostaju u sjeni.</p>	<p>Problem korupcije bi, po mom mišljenju, zauzeo tek deseto mjesto na listi faktora koji ugrožavaju kvalitet današnjeg visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Ispred su problem neadekvatnosti nastavničkog kadra, nekvalitetni kurikulumi koji nemaju eksternu verifikaciju, nedostatak radnog prostora za izvođenje nastave i naučnoistraživačkog rada, oskudno finansiranje, nedostaci u legislativi.</p>	<p>Korupciji na univerzitetima pogoduju: neprincipijelni politički pritisci na univerzitet vezani za napredovanje pojedinih nastavnika, stranačko podaništvo pojedinih nastavnika, nepotizam koji se ogleda u promociji u nastavnički i saradnički kadar po rodbinskoj liniji, materijalno-finansijska ovisnost od osnivača i prevelika angažiranost nastavnika u nastavi na više univerziteta.</p>	<p>Potrebno je strožije postaviti i pitanje korumpiranosti studenata, odnosno njihovih roditelja, koji su skloni da do ocjene dođu plaćanjem.</p> <p>Antikoruptivne prakse bi trebale ići u dva glavna pravca: preventivno djelovanje, stvaranje klime i procedura koje u startu isključuju mogućnost korupcije a paralelno s tim strogo kažnjavanje svih potvrđenih slučajeva korupcije.</p>
SA4:	<p>Svodi se na priču o kupovini ispita a izostaje interesovanje za sferu upravljanja univerzitetom kao i za slučajeve nepotističkog uvođenja u red saradnika i nastavnika i političkog napredovanja nastavnika.</p>	<p>Korupcija definitivno jeste veliki problem, ne samo na univerzitetima već i u državi, ali kada se radi o visokom obrazovanju to sigurno nije ni najveći a niti glavni problem. Naročito kada se sve svodi na priču o kupovini ispita a izostaje interesovanje za sferu upravljanja univerzitetom kao i za slučajeve nepotističkog uvođenja u red saradnika i nastavnika i političkog napredovanja nastavnika.</p>		<p>Ključni uzrok za korupciju na univerzitetima je u karakteru osoba koje su ušle u krug nastavnika, među njima je mnogo takvih koje ne zadovoljavaju moralne kriterije i nisu iskreno posvećene odgojnoj misiji koju trebaju između ostalog vršiti.</p> <p>Mislim da bi svođenje korupcije na najmanju mjeru doprinijelo poboljšavanje uvjeta rada na univerzitetima, podizanje kvaliteta naučnog i obrazovnog rada, a da bi antikoruptivna akcija trebala teći istovremeno u preventivnom razvijanju nekoruptivnog ambijenta (procedura) i adekvatnom kažnjavanju potvrđenih slučajeva korupcije.</p>

<p>SA5:</p>	<p>Problem je i u preuskom fokusu na kupovanje ispita i primoravanje studenata da kupuju knjige. Nije mi poznato ali ne vidim ni jednog razloga da i na fakultetima, odnosno univerzitetima bude manje zloupotreba povjerenih ovlasti radi ostvarivanja lične koristi nego što je to slučaj u drugim institucijama u društvu.</p>	<p>Konkretno nisam upoznat ni sa jednim slučajem korupcije na svom univerzitetu, ali ne sumnjam da je, imajući u vidu BH mentalitet, ima. Ipak smatram da u ovom momentu visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini ima mnogo važnijih problema. Prvenstveno bih istakao veoma nizak kvalitet nastave i neadekvatan koncept podučavanja studenata od kojih se traži usvajanje informacija a ne kritičko i kreativno promišljanje. Taj problem skoro da niko i ne postavlja kako u neformalnim tako i u formalnim kanalima komuniciranja.</p> <p>Inače kada se radi o prisustvu korupcije kao teme komuniciranja imam utisak da se mnogo više i mnogo konkretnije o tome priča u neformalnim krugovima nego u samim medijima.</p>	<p>Hoće li neko prihvatiti koruptivno ponašanje u velikoj mjeri je stvar moralnog odgoja koji se donosi iz porodice.</p>	<p>Svođenju korupcije na minimalnu mjeru bi doprinijeli: bolji zakoni, konkretnije mjere i strožije kazne sadržane u antikoruptivnim dokumentima, posvećenost top menadžmenta eliminisanju ove pojave i povezivanje eliminiranja korupcije sa politikom kvaliteta i vizijom univerziteta te dobra koordinacija i komunikacija među fakultetima.</p>
<p>SA6:</p>	<p>Bitni činioci sadržaja korupcije su mnogo bogatiji od svođenja na kupovinu/prodaju ispita</p> <p>Korupcija se sastoji od davanja i primanja koristi, odnosno zloupotrebe ovlaštenja koja imamo na bilo kom položaju – poziciji u kompleksnoj strukturi univerziteta.</p>	<p>Korupcije ima na našim univerzitetima, ne priča se o tome bez razloga, mada je to sve još uvijek preopćenito i bez konkretnih efekata.</p>	<p>Korupcija je, po mom mišljenju, refleksija opšteg stanja u društvu. Inače, smatram, kada se korupcija dovodi u vezu sa kvalitetom konačnog izlaza iz sistema visokog obrazovanja, da je riječ o složenom međututjecaju.</p> <p>Korupcija rezultira niskim kvalitetom značajnog broja diploma ali i nedostaci pa i problemi koje sam sistem ima pogoduju ako ne i podstiču korupciju. Prije svega mislim na oskudne uslove za rad kako nastavnika tako i studenata, a kada se radi o nastavnicima mislim na nepostojanje sistema koji u dovoljnoj mjeri pravi razliku i omogućava izdvajanje onih koji imaju potencijal za bavljenje istraživačkim radom.</p>	
<p>SA7:</p>	<p>Fokus same priče o korupciji je uzak i veoma često krajnje površan. Uzmimo primjer poentiranja problema nabavljanja određene</p>	<p>Mislím da korupcija nije u tolikoj mjeri prisutna u visokom obrazovanju koliko se o njoj priča.</p>	<p>Posljedica je to netransparentnosti vitalnih procesa na univerzitetima kao i netransparentnosti samog sistema zapošljavanja na</p>	<p>Rješenje bi trebalo biti u nabavljanju dovoljnog broja primjeraka propisane literature u fakultetske</p>

	<p>literature. Moguće je da postoje u pojedinim slučajevima pojave primoravanja studenata da kupe knjigu, to bi naravno, moglo u određenim okolnostima potpadati pod korupciju, ali normalno je da se od studenata traži da ispite spremaju iz referentne literature. Šta je alternativa; učenje iz svesaka, učenje iz nećijih sažetaka, ili nelegalno fotokopiranje.</p> <p>Razjašnjavanje problema propisivanja obavezne literature je samo jedan primjer koji nam pokazuje da još uvijek nemamo dovoljno prezizno operacionaliziranu definiciju korupcije u visokom obrazovanju koja bi mogla poslužiti kao osnova za dizajniranje antikoruptivnih politika i praksi.</p>		visokoškolskim ustanovama.	<p>biblioteke.</p> <p>Sam problem korupcije treba povezati sa procesom i procedurama osiguranja i praćenja kvaliteta obrazovnog procesa, na što nas obavezuje Bolonjski model a za to su, uglavnom potrebna mnogo veća sredstva od onih koja se stavljaju na raspolaganju visokom obrazovanju. Antikoruptivne aktivnosti bi trebale teći u dva pravca: prvo, veće ulaganje u kvalitet nastave i drugo preventivno uklanjanje uvjeta za korupciju.</p>
SA8:	<p>Mada na univerzitetima ima i klasičnih formi korupcije kao što su kupovina ispita, privilegiranje djece poznanika i prijatelja, primoravanje na kupovinu knjiga ipak mislim da je najprisutniji i najopasniji oblik oblik korupcije zloupotreba položaja vršilaca različitih rukovodnih uloga u korist „probranih“ pojedinaca.</p>	<p>Problem korupcije je na veoma visokom mjestu ukupnog poretka problema na našim univerzitetima. U istoj je ravni sa nekvalitetnim predavanjima, neredovnim dolascima na nastavu pojedinih profesora i sa nespremnošću profesora da prate kako savremene naučne informacije i metode u svojoj oblasti tako i da se prilagode Bolonjskim zahtjevima.</p>	<p>Sve je praćeno nepsremnošću ljudi iznutra, koji najviše znaju da o tome javno govore. Oni šute iz dva razloga; ili im je jasno da se i pored sve priče neće ništa promijeniti ili ih je strah od osвете pa i institucionalnih sankcija. Problem je i što veliki broj profesora obnaša pozicije visokih političkih dužnosnika te i ne posvećuju dovoljnu pažnju stanju na univerzitetu.</p> <p>Sve to je moguće u jednom općem ambijentu u kome je krajnje upitan sistem vrijednosti, koji promovira kriminalce i nekompetentne kao ugledne građane.</p>	<p>Izlaz vidim, prije svega u građanskoj hrabrosti, u govorenju o korupciji, u iznošenju dokaza o svakom konkretnom i uočenom slučaju.</p>
SA9:		<p>Naravno, bilo bi neozbiljno negirati postojanje korupcije u visokom obrazovanju, ali mislim da to nije najvažniji problem.</p>	<p>Mislim da su neadekvatni uslovi za realizaciju nastavnog procesa (nepovoljan odnos broja studenata i akademskog osoblja i loša opremljenost fakulteta) te veoma nedostatna i loša legislativa stvaraju uslove za netransparentan rad u svim procesima na univerzitetima a to opet pogoduje korupciji.</p>	<p>U tom smislu mislim da bi pravac aktivnosti u visokom obrazovanju trebalo usmjeriti ka rješavanju ovih problema a da pitanje korupcije treba inkorporirati u sistem osiguranja i kontrole kvaliteta na univerzitetima.</p>

SA10:	Pogrešno se svodi na kupovinu/prodaju ispita i primoravanje studenata da kupuju određene knjige.	Problem korupcije je prisutan, ali bih na prvo mjesto stavio nedefinirane i neadekvatne kriterije za napredovanje nastavnika i asistenata. Inače mislim da je sam problem korupcije u javnosti predimenzioniran.	Glavni korijeni korupcije u visokom obrazovanju su u manjkavosti legislative, kriterijima za izbor nastavnika i saradnika i neadekvatnom socijalnom statusu nastavnika i asistenata.	Intervencijom u područjima manjkavosti legislative, nedovoljno objektiviziranih kriterija za izbor nastavnika i saradnika i neadekvatnog socijalnog statusa nastavnika i asistenata značajno bi se smanjila korupcija.
SA11:	Zanemaruju se neki njeni aspekti koji se ne odnose na relaciju nastavnik – student. Ispred te dimenzije korupcije su javne nabavke, političko napredovanje pojedinih nastavnika i asistenata, namiještanje pojednaca da učestvuju u projektima koji se dobro plaćaju, netransparentnost trošenja budžeta za te projekte, način zapošljavanja na fakultete i univerzitete.	Korupcija je raširena i po meni se o njoj još uvijek ne priča dovoljno.	Lično mislim da bi priču o korupciji trebalo smjestiti u kontekst priče o nesposobnosti (nekompetentnosti) i primitivizmu- nedosraslosti poziciji koju obavljaju ljudi izabrani da realiziraju obrazovni proces. Naravno, to je posljedica mogućnosti prelakog napredovanja u karijeri bez naučnih i stručnih kvaliteta ali što je još gore bez potrebnih moralnih predispozicija za rad u obrazovanju. Korupciju uzrokuju i slaba kontrola rada (ispunjavanja obaveza) te relativno niska primanja uposlenika na univerzitetima.	Mislim da bi do preokreta mogla dovesti jaka prevencija i strogo kažnjavanje dokazanih slučajeva. Međutim pri tome se treba čuvati nedokazanih insinucija. Ključno je ipak izgraditi sistem uvođenja u nastavu ljudi koji uz visok stupanj stručnosti imaju i podrobne moralne i pedagoške kvalitete.
SA12:	Neopravdano sveden na odnos nastavnika i studenata u toku ispita a naročito na pojavu, koja je mnogo rjeđa nego što se o tome stvara predstava, primoravanja studenata da kupuju profesorove knjige.	Problem korupcije na visokoškolskim institucijama postoji.	U mjeri u kojoj je prisutna korupciju izazivaju: nedostaci u zakonskom okviru u kojem funkcioniše sistem visokog obrazovanja, objektivno nizak kvalitet velikog broja nastavnika koji su to postali ili slabim kriterijima za izbor ili nepridržavanje bilo kakvih kriterija te neadekvatan status univerzitetskih nastavnika u društvu. Po meni sve se tiče kvaliteta ljudi koji su uvedeni u krug univerzitetskih nastavnika, dakle kriterija za izbor kao i neprincipijelnog odstupanja pri primjeni propisanih procedura	Antokoruptivne prakse bi trebale ići paralelno u pravcu preventivnog otklanjanja svih nedostataka u sistemu koji pogoduju korupciji kao i u pravcu strogog kažnjavanja potvrđenih slučajeva.
SA13:	Problem korupcije je mnogo širi od onog što se u svakodnevnoj komunikaciji pod tim podrazumijeva, u njega treba uključiti i zloupotrebu položaja različitih rukovodnih nivoa na fakultetima i univerzitetu, sve pojave netransparentnog odlučivanja. U tom smislu	Po mom mišljenju problem korupcije dolazi na treće mjesto aktualnih problema visokog obrazovanja. Ispred su nedostatak znanstvene regulative i nepostojanje optimalnih uslova za rad; mislim kako na nedostatak prostora tako i na prevelike grupe studenata koje		

	<p>ja bih postavila i pitanje odgovornosti pomoćnog osoblja, koje je takođe ogrezlo u korupciju, ili biva uvučeno u korupciju. Lično sam se u određenoj situaciji uvjerila da pomoćno osoblje ostvaruje korist od studenata u poslovima koji su u opisu njihovih svakodnevnih obaveza, a naplaćuju ih kao dodatne poslove. Riječ je npr. o tobožnjem činjenju usluga po pitanju dostavljanja prijava profesoru, za koje je istekao rok, a profesor nije ranije ni znao da su studenti već dostavili prijave. Upozorenje na ovakve pojave vrlo često nailazi na neodobravanje kod ljudi koji bi trebali pokrenuti postupke odgovornosti pojedinaca.</p>	<p>onemogućavaju interaktivni rad sa studentima kao i kontinuirano praćenje i kvalitetno ocjenjivanje studenata.</p>		
SA14:	<p>Fokus je suviše uzak i izvan pažnje ostaju mnogobrojne vrste, forme i različiti nivoi na kojima ima korupcije. Po meni jedan sveobuhvatan pojam korupcije bi trebao obuhvatiti: zloupotrebu položaja, neprincipijelnosti pri izborima u komisije za napredovanja u zvanja, u nadzorne i upravne odbore fakulteta, prisiljavanje na kupovinu svojih knjiga, primanje mita u novčanom iznosu, nepotizam u vidu primanja u zvanje saradnika i nastavnika samo zato što su nečiji bez validnih referenci i kvalifikacija za konkretnu poziciju.</p>	<p>Korupcija jeste prisutna na univerzitetima, ali mislim da su veći problemi jako loša menadžerska kadrovska politika, onemogućavanje fakulteta da sami biraju dekane i loša normativna regulativa.</p> <p>Inače o korupciji se mnogo priča, ali više iza kulisa, u neformalnom diskursu</p>	<p>Glavni uzročnici korupcije u visokom obrazovanju, po meni su u klimavoj legislativi. Naravno, velikim dijelom ona je posljedica i nedostatka ukupnog državnog ustroja, i refleksija opšteg stanja u državi na svim nivoima, koje, uz to što je u tranziciji, opterećuju i naše posebnosti.</p> <p>U javnom diskursu o korupciji se ne govori dovoljno otvoreno a naročito ne sa iskrenom namjerom da se nešto promijeni. Uočljiv je izostanak ličnog angažmana za promjene u ovom području.</p>	<p>Trebalo bi demokratizirati ili bar transparentirati donošenje ključnih odluka na fakultetima i univerzitetima, ustrajavati na dosljednom pridržavanju postojećih normativnih akata, otvoreno i sa više lične hrabrosti suprostavljati se pojedincima za koje se zna da se ponašaju koruptivno. Naročito bi bilo efikasno kada bi se postojeći zakoni i ostala normativna akta revidirala sa stajališta otklanjanja svih procedura i rješenja koja ne garantiraju dovoljan nivo transparentnosti odnosno koja ostavljaju mogućnost koruptivnog ponašanja.</p>
SA15:		<p>Korupcija je prisutna na univerzitetima u Bosni i Hercegovini, vjerovatno na nekim više a na nekim manje. Mislim da je veći problem od pomenutih pojava devalviranje pozicije profesora u društvu, jer vidimo da danas nastavno osoblje ima marginalnu ulogu u društvu. Odluke vezane za visoko obrazovanje se uglavnom donose van visokoškolskih ustanova, i uglavnom isključuju nadležne i</p>	<p>O ovom problemu se sve više govori javno ali još uvijek apstraktno i bez praktičnih efekata.</p>	<p>Bilo bi korisno uporediti prakse tih univerziteta i vidjeti koji to faktori pogoduju a koji ne pogoduju korupciji.</p>

		kompetentne osobe. Riječ o nekoj primjeni svjetskih pravila na balkanski način, što je posebno evidentno u primjeni bolonjskih odredbi. Takođe, riječ je o različitoj percepciji korupcije na različitim nivoima društvenog organizovanja.		
SA13:	<p>Korupcija se dešava i u procesu izbora nastavnika u naučna zvanja, gdje je očito da oni ljudi koji imaju jači politički položaj, ili su u boljim odnosima sa nadređenim licima, lakše napreduju u nastavnom procesu.</p> <p>Kad je riječ o nepotizmu, to je vrlo diskutabilno, jer pod nepotizmom podrazumijevam favorizovanje srodnika bez potrebnih uslova. S druge strane ukoliko se radi o srodniku koji ispunjava uslove a srodnštvo mu bude razlog zaprečavanja dolaska na određenu poziciju u tom slučaju je riječ o kršenju ljudskih prava.</p>		<p>Širenju loše slike o univerzitetima doprinose loši studenti koji korektne profesore javno stigmatiziraju kao korumpirane profesore kod kojih je nemoguće položiti ispit bez davanja mita. Dakle, cijeli sistem vrijednosti je apsolutno poremećen.</p> <p>Pravila napredovanja postoje, ali se različito primjenjuju na različitim licima.</p> <p>Lično mislim da je glavni korijen korupcije u sistemu visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini u samom državnom vrhu, odnosno da je samo refleksija korumpiranosti političkog sistema.</p>	Efikasnom suprostavljanju korupcije bi doprinijelo kreiranje i donošenje zakonske regulative u čijoj izradi bi učestvovali i nastavnici kao i poboljšanje uslova rada i materijalnog položaja nastavnika.
SA16:		Mi imamo studente koji studiraju godinama a da se nisu makli sa prve godine studija, a koji u isto vrijeme govore o fakultetima kao mjestima koja su korumpirana i na kojima je nemoguće pošteno završiti studij. Ja lično u toku svoje karijere nisam vidio bilo koji oblik korupcije o kojem bih mogao posvjedočiti.	Korupcija na univerzitetima je refleksija ukupnog stanja u društvu, u kojem apsolutno nema relevantnih mjerila šta je dobro a šta loše.	
SA17:			Ne snalazimo se u novom sistemu djelovanja, u kojem nam je sve novo i nepoznato, i ponašamo se kao dijete u igraonici. Igramo se sa svojom društvenom odgovornošću. Ja sam uvijek nastojala profesionalno i savjesno obavljati svoj posao i nikada nisam savjetovala studente da učine bilo koji korak koji bi	Korupcija se mora imenovati imenom i prezimenom, odnosno ukazati na lica koja praktikuju određene koruptivne postupke u različitim funkcijama koje obavljaju.

			značio zaobilaženje <i>uspostavljenih</i> pravila studiranja. Međutim, ljudi to ne prihvataju kao normalan način funkcionisanja. Riječ je o čistom podrivanju univerzitetske zajednice.	
SA18:		Lično sam ubijeđen da na mom fakultetu nema korupcije, naročito nema evidentirane korupcije, niti bilo kakvih zvaničnih pritužbi studenata. Iz te perspektive korupciju bih stavio na zadnje mjesto liste problema koje imamo. Inače mislim da se o korupciji u javnim ustanovama visokog obrazovanja mnogo više priča nego što je stvarno ima. Ako je i ima to su pojedinačni slučajevi koji, po pravilima medijskog izvještavanja, dobijaju veliki publicitet.	U mjeri u kojoj korupcije ima mislim da je ona posljedica ekonomskog stanja društva u kome su šanse za dobijanje posla sa završenom srednjom školom svedene na najmanju moguću mjeru. To i studente i roditelje navodi na „lov“ na fakultetsku diplomu, po svaku cijenu. Jednim dijelom korupciji pogoduju i pojedina zakonska rješenja u sistemu visokog obrazovanja.	Pažnju bi, po mom mišljenju trebalo usmjeriti na privatne fakultete, dobija se utisak da je na tim fakultetima potrebno samo uplatiti školarinu da bi se položili svi ispiti.
SA19:	U svakom slučaju uobičajenim sadržajima percepcije korupcije na našim fakultetima kao što su kupovina, odnosno prodaja ispita i primoravanje studenata da kupuju knjige koje su napisali predmetni nastavnici treba priključiti i slučajeve nelegalnih i netransparentnih javnih nabavki, nepotizam pri zaposlavljanju na svim pozicijama a naročito pri promociji u status nastavnika i asistenta, neprincipijelni politički uticaji pri napredovanju nastavnika i saradnika i slično.	Korupcija, općenito, pa i u slučaju visokog obrazovanja spada u sam vrh problema.	Uzroke vidim u općoj neuređenosti države te u nepostojanju efikasnih mehanizama za otkrivanje i kažnjavanje korupcije.	Mislim da da se antikoruptivno djelovanje ne treba zasnivati samo na otkrivanju i kažnjavanju već da treba djelovati preventivno, kreirajući nekoruptivni ambijent i nekoruptivne (prvenstveno) transparentne procedure.
SA20:	Problem je u redukciji javne pažnje na probleme kupovine ispita, protekcije pri upisima i prinuđivanja studenata na kupovinu knjiga koje su napisali predmetni nastavnici. Izvan pažnje ostaje čitav kompleks pojava koje su inače karakteristične za upravljanje javnim institucijama odnosno za raspolaganje javnim	Naujamnje je tri problema za koje mislim da su po težini i utjecaju na kvalitet visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini ispred korupcije, to su: nepovoljan ukupan društveno-socijalni ambijent za postizanje izvrsnosti u bilo kom području života pa i u visokom obrazovanju, nedostatak slobodnih radnih mjesta i izvjesno	Među ključne generatore korupcije bih ubrojala donošenje odluka u netransparentnim u nelegalnim okolnostima (uskim krugovima), informativnu zatvorenost upravljačkih struktura i nepotizam.	Mislim da bi transparentnost rada na svim nivoima i u svim aspektima djelovanja univerziteta i fakulteta i konkretiziranje nosilaca otkrivenih koruptivnih radnju, kombinirani sa preventivnim otklanjanjem potencijalno koruptivnih procedura značajno utjecalo na svođenje ove pojave na mnogo manju mjeru od sadašnjeg obima i nivoa.

	sredstvima.	dugo čekanje na zaposlenje nakon diplomiranja koje relativizira značaj i utjecaj stečenih znanja na fakultetu, nepotizam u društvu uopće pa i na univerzitetima. Naravno, svi ovi faktori između ostalog generiraju i samu korupciju. Međutim, ne mislim da bi djelovanje ovih faktora trebalo smanjiti pažnju i brigu društva o problemu korupcije u visokom obrazovanju. Mislim da je korupcija raširena u mnogo većoj mjeri nego što je to podnošljivo i čak u većoj nego što se o tome priča.		
MO1:	<p>Mnogo je oblika korupcije o kojima bi vrijedilo diskutirati, ali smatram da je društvo kao cjelina korumpirano, što utječe i na nivo korupcije u visokom obrazovanju.</p> <p>Ima pojava kupovine ispita ali ne u tolikoj mjeri koliko se o tome „galami“. Imaju korupcije i pri upisima na fakultete. Ali ako se korupcija svode samo na ove i takve pojave ostaju izvan pažnje netransparentne i simjnive javne nabavke, političko napredovanje u profesiji nastavnika i saradnika, nepotizam, netransparentan prijem novih asistenata.</p>	<p>Problem korupcije je prisutan, ali ne koliko se priča. Mislim da su ispred problema korupcije nedovoljna kompetentnost nastavnika, loši radni uvjeti i slabo finansijsko-materijalno stanje visokog obrazovanja.</p> <p>U svakom slučaju mislim da je problem finansiranja apsolutno ispred problema korupcije pa čak mislim da ovaj problem i generira korupciju. Kada govorimo o korupciji, bitno je primarno postaviti druge probleme u kontekst onih koji narušavaju imidž univerziteta, a ja smatram da su tu važnije kompetencije profesora, koje nisu na zadovoljavajućoj ravni. Mislim da problem nije toliko koliko se o tome govori u javnosti. Priča o korupciji stvara nestvaran dojam o problemu, koji nije toliko rasprostranjen.</p>	<p>Uvjeti rada utječu na varijablu korupcije, a osnivači Sveučilišta u Mostaru finansijski ne prate u dovoljnoj mjeri potrebe nastavnog procesa.</p> <p>U korijenu korupcije su neke dublje pojave u društvu, odnosno promjene koje su se desile; dominacija osobnog interesa nad zajedničkim, dominacija kratkoročnih interesa nad dugoročnim, ustaljivanje sumnjivih društvenih vrijednosti.</p>	<p>Nama je potrebna strukturalna borba protiv korupcije.</p> <p>Bilo bi potrebno jednom razjasniti i do koje vrijednosti poklona profesori, eventualno, mogu primiti od studenata nakon što ovi diplomiraju.</p> <p>Antikorruptivna aktivnost generalno treba ići u pravcu ostvarivanja maksimalne transparentnosti svih procesa na sveučilištima, međutim ja mislim da bi trebalo: ojačati kontrolu države nad finansijskim tokovima, redefinirati uvjete u napredovanju u zvanju i eliminirati sve elemente koji ostavljaju mjesta za subjektivizam onih koji odlučuju kao i sve uvjete koji podstiču na korupciju, eliminirati mogućnost upisa na postdiplomske studije kandidatima koji su na dodiplomskom ostvarili prosjek manji od 3,5 (zadržavanje sadašnje mogućnosti da se prosjek namiri preporukom dva profesora je izvor korupcije) te osmišljavanje i realiziranje svobuhvatne PR kampanje sa ciljem ukazivanja na štetnost korupcije i na educiranje zainteresiranih o tome šta jeste korupcija i kako joj se može suprostaviti. U tom smislu mislim da bi bilo zgodno pripremiti i</p>

				jednu publikaciju tipa vodiča – ABC korupcije. Da znamo kako se postaviti prema problemu kada ga uočimo. Kampanja bi se ponavljala svake godine.
MO2:	Mislim da na medicinskom fakultetu na kojem radim nema korupcije u klasičnoj formi prodaje i kupovine za novac, ali siguran sam da profesori nisu imuni na porodični pedigree kao ni na zamolbe poznanika, a naročito ako idu preko kolega, da „pripaze „ nekog na ispitu. Naravno i to je korupcija.	Korupcija je prisutna i mislim da o njoj malo pričaju oni koji bi trebali, nastavnički kolektivi a mnogo narod koji u to baš i nije dovoljno upućen. Ne želeći da umanjim težinu ovog problema ja bih ga svrstao tek na treće mjesto, iza neobrazovanosti i neupućenosti nastavnčkog i asistenstskog kadra i iza politiziranja obrazovanja.	Kada razmišljam o korijenima korupcije na sveučilištu ne mogu se oteti utisku da je riječ primarno o karakteru pojedinca koji bira da li će biti dio takvog sistema vrijednosti ili ne. Sve se odvija onako kako pojedinac koji se nađe određenoj situaciji regulira, odnosno kako reagira na određene izazove pred kojim se nađe. Ne odričem da su ti izazovi u velikoj mjeri produkti društvenih uvjeta, ali ipak na nama je da se opredijelimo.	
MO3:	Reduciranje fokusa priče o korupciji na kupovinu ispita i primoravanje studenata da kupuju profesorove knjige je upravo poljedica toga što se korupcija ne prati sustavno na sveučilišnim i fakultetskim organima Kada bi se rasprava tu vodila vjerovatno bi i cijeli problem bio sveobuhvatnije zahvaćen sa mnogo više konteksta i pojava oblika. Ovako stvara se slika na temelju onoga što je običnom narodu blisko i relevantno. Normalno da su studenti mnogo osjetljiviji i upoznati sa slučajevima kupovine ispita ili nelegalnog upisa na fakultet nego što su to nabavke i nepotizam pri upošljavanju. Međutim, to što se o nečemu ne priča ne mora da znači da i ne postoji. U svakom slučaju jedan sustavan odnos naspram ovog problema treba obuhvatiti i tzv. manje vidljive pojave.	Korupcija je apsolutno najveći provlem visokog obrazovanaj u BiH. To je problem koji vuče sve ostale probleme i koji je u konekciji s problemom nedostatnih finansija. Kada kažem da je to najveći problem ne mislim da je široko rasprostranjen i da je zahvatio sve ili većinu nastavnika i asistenata. Naprotiv, korumpirani su pojedinci, čiji nečasni poduhvati dobijaju publicitet i na taj način se obezvrđuje rad velike većine časnih i nekorumpiranih nastavnika a sveučilišta gube povejrenje i naklonost javnosti.	Oskudnost finansija i opće siromaštvo u društvu su glavni uzrok korupcije u visokom obrazovanju. Međutim ako se zadržimo na ovom objašnjenju tada bi teško mogli nešto konkretno poduzeti.	Ja mislim da će kombinacija preventivnog djelovanja (povećanja transparentnosti, jasnijeg definiranja procedura, eliminiranja subjektivnosti iz procesa odlučivanja i ocjenjivanja i sl) i strožijeg kažnjavanja prekršitelja uz osnaživanje autoriteta institucija koje provode antikoruptivne akcije destimulirati sve one koji su skloni takvim radnjama.
MO4:		Mi smo istraživači, ili bismo bar trebali to biti, ali nam okolnosti to ne dozvoljavaju. Tako je veći problem uslovi rada nastavnika, nego priča o	Ako je neko gladan i krade, to nije opravdanje. Okolnosti u svakom slučaju pogoduju razvoju korupcije, ali nisu odlučujuće. Pojedinac uvijek može birati da li će raditi jedno	Društvo jeste takvo kakvo je, ali je bitno iznaći mehanizme nadzora, i edukovati zajednicu o dobrim i lošim postupcima. Svi možemo učiniti nešto pogrešno, i

		korupciji u visokom obrazovanju.	ili drugo.	okoristiti se, ali možemo i raditi više poslova da bismo zadovoljili svoje životne potrebe.
MO5:		lako se o korupciji jako puno govori mislim da ovaj problem nije toliko proširen i nije tako velik koliko se obično ističe u medijima. Naglašava se kupovina ispita a mislim da to nije ključni problem visokog obrazovanja, ispred su najmanje dva problema: veliki broj studenata u skupinama, naročito ako se stavi u omjer sa brojem nastavnika i asistenata; to onemogućava realiziranje ključne ideje bolonjskog koncepta - interakcija u nastavi i kontinuirana uključenost studenata u obrazovni proces tokom cijelog semestra, drugi problem je manjkavost literature u čitaonicama.	U mjeri u kojoj je zaista prisutna na našim fakultetima korupcija je inače posljedica oskudnosti infrastrukture, nedostatka adekvatnog nastavničkog kadra i loše finansijske situacije nastavnika.	Preventivno djelovanje je u svakom slučaju potrebno, kada bi se kampanjama komuniciranja stvorio ambijent velike osjetljivosti, naročito u periodima kada su ispiti ili prijemni, na intervencije, štele, plaćanje ispita, privilegije i sl. a uz to i pooštrila kontrola pridržavanja propisanih procedura, sigurno je da bi se oni koji su skloni takvom ponašanju uštedjeli od toga. Preventivno djelovanje bi trebalo biti praćeno i urgentnim i strogim reagiranjem na sve sumnjive slučajeve pa i strogo kažnjavanje potvrđenih slučajeva.
MO1:		Priča se previše o tome bez konkretnih primjera i smatram da se cijela univerzitetska zajednica stigmatizira na osnovu rijetkih primjera.	Sve dolazi iz politike, i sve se prenosi na druge institucije. Ljudi brže napreduju kroz politički uticaj.	Za sve o čemu danas govorimo potrebno je samo uspostaviti adekvatne pravilnike, na osnovu kojih se regulira i rad nastavnika, ali i studenata.
MO6:	U slučaju sveučilišta fokus je poprilično sužen pošto je pažnja usmjerena uglavnom na neregularnosti vezane za ispite, prijem na fakultete i za prodaju knjiga. Sužen fokus rasprave i društvene pažnje omogućava da određene koruptivne radnje u procesu upravljanja sveučilištima i fakultetima ostanu neprimijećene i nesankcionirane.	Korupciju bih smjestio na treće mjesto vitalnih problema našeg sustava visokog obrazovanja. Na prvom mjestu je nedostatak sustavnog financiranja, slijede nedorečen zakonski – normativni okvir, i loši radni uvjeti (za izvođenje nastave i za istraživački rad). Korupcija je opći problem Bosne i Hercegovine.	Mislim da na korupciju u visokom obrazovanju poticajno utječu: niska primanja profesora i asistenata, nedorečenost normativnih akata u slučajevima dokazivanja i sankcioniranja korupcije te nedovoljna educiranost o korupciji kao i o načinima borbe protiv korupcije.	Na tragu svega smatram da bi strateško suprostavljanje korupciji trebalo uključiti edukaciju o korupciji i antikoruptivnom djelovanju, sustavno i transparentno finansiranje visokog obrazovanja i dosljedna primjena propisa o odgovornosti a naročito o sankcioniranju i preveniranju korupcije – to su po meni prije svega propisi koji osiguravaju transparentnost sveučilišta.
MO7:		Korupcija je prisutna; negdje više, negdje manje. O tome se priča uglavnom iz senzacionalističkih razloga, a ne iz informirajućih ili prosvjetljujućih motiva. Ipak problem korupcije svrstavam na četvrto mjesto, iza: nesigurnih i nedostatnih izvora	Uz navedene probleme, koji i sami generiraju koruptivna ponašanja na svim razinama sveučilišnog ustroja, korupciji pogoduju: moralna upitnost pojedinaca (kako nastavnika tako i studenata), nesankcioniranje pojedinaca za koje se zna da su učestvovali u korupciji, nedovoljna odvažnost	Kvalificirana rasprava, utemeljena na interdisciplinarnom pristupu bi dala jednu potpunu i operabilnu definiciju koja bi pomogla kako pri prepoznavanju i sankcioniranju koruptivnih radnji tako i onima koji je pokušavaju izbjeći.

		finansiranja sveučilišta, antagonizma između države i sveučilišta, neprovođenja bolonjskog procesa po standardu vrsnoće.	pojedina pa i cijele institucije da sankcionira korumpirane i na koncu maloljetnost cijelog društva.	Mislim da bi, u sklopu organiziranog, institucionalnog suprostavljanja korupciji trebalo prioritarno riješiti pitanje financiranja i adekvatno regulirati pa i sankcionirati pojedinačne oblike korupcije.
MO8:	U diskursu o korupciji trebaju doći prije svega do izražaja pojave koje se odnose na legalnost ispitnog procesa i ocjena, ali ne treba zapostaviti ni pojave tzv. klasične korupcije koja je karakteristična za upravljanje ovako složenim institucijama kao što je sveučilište, na kojima ima javnih nabavki i koje upošljavaju ne tako mali broj zaposlenika. U tom smislu bi bilo dobro kada bi se došlo do jedne sveobuhvatne pregledne operativne definicije na nivou Bosne i Hercegovine koja bi poslužila kao osnova za formuliranje antikoruptivnih programa djelovanja.	Mišljenja sam da problem korupcije nije toliko prisutan koliko se na njemu povremeno u medijima potencira. Riječ je o izoliranim slučajevima, kojima svakako treba pokloniti adekvatnu pažnju i kakve treba onemogućiti, ali oni ne bi trebali potisnuti u drugi plan ozbiljnije probleme domaćeg visokog obrazovanja kao što su: nedostatak nastavničkog kadra, loša tehnička opremljenost obrazovnog i istraživačkog procesa, loša finansijska situacija na sveučilištu. Mislim da čak ovi problemi uzrokuju u velikoj mjeri i one pojedinačne i izolovane slučajeve korupcije na koje se ukazuje.	Finansijska situacija pogoduje korupciji na sveučilištima ali ne smije služiti kao opravdanje, naročito ne za izostanak konkretne aktivnosti. Ne mora čovjek, u stanju oskudice, nužno posegnuti za nedozvoljenim i tuđim. Ipak se tu radi u velikoj mjeri o sustavu moralnih vrijednosti, o precizno definiranom kodeksu profesije koja uživa izuzetan društveni utjecaj.	Akcija bi trebala jednim velikim dijelom teći u pravcu podsjećanja na moralni integritet kako nastavnika tako i studenata, na ono što društvo od njih očekuje a šta ne očekuje u određenim situacijama, bez obzira na veličinu izazova. Naravno ovakvo djelovanje bi trebalo biti praćeno i uvjerljivim i strogim kažnjavanjem svih učesnika u dokazanim slučajevima korupcije. Po meni to je sastavni dio preventivnog odvracanja pojedinaca da isto učine.
MO9:		Na kvalitet visokog obrazovanja, pa i na raširenost korupcije, po meni utiče jedan značajniji problem, to je problem neadekvatnog financiranja visokog obrazovanja i teškog ekonomskog stanja sveučilišta.		Mislim da je za dobro osmišljenu strategiju borbe protiv korupcije u visokom obrazovanju potrebno adekvatno definirati korupciju uzimajući u obzir specifičnost misije visokoobrazovnih institucija koja se prije svega odnosi na obrazovni proces. Uočljivo je da nema dovoljno kvalificiranih istraživanja na temelju kojih bismo mogli imati uvid u prave razmjere ove pojave na bosnskohercegovačkim sveučilištima. Moj utisak je da nema dovoljno produbljene i kvalificirane priče, pogotovo ne toliko koliko je to ozbiljan problem. Lično sam mišljenja da bi ekonomsko jačanje visokog obrazovanja praćeno poboljšanom kontrolom i strožijim kažnjavanjem bilo moguće ovu pojavu staviti

				pod kontrolu.
MO5:	Ja bih ukazao na jedan oblik korupcije koji ostaje izvan pažnje, ne odnosi se na ispitni proces i u njega nisu umiješani studenti. Radi se o neprincipijelnim utjecajima (nekoj vrsti lobiranja) na one koji odlučuju u nadležnim organima koji će se istraživački projekti finansirati a koji neće. Tu se nerijetko dešava da prođu i projekti i istraživači sumnjivih dometa, Novac se potroši a rezultati istraživanja pa čak i cijeli proces prezentacije i evaluacije ostane izvan javnosti.	Ipak mislim da su od korupcije, bar po definiciji koja je uobičajena, mnogo značajniji i štetniji po visoko obrazovanje problemi neadekvatnog sustava financiranja i neuređenosti istraživačkog rada.	Korupcija na sveučilištima je posljedica nefunkcioniranja pravnog sustava u zemlji	Suprostavljanje korupciji će biti efikasnije kada se osigura efikasniji sustav kontrole, veća transparentnost i efikasnije sankcioniranje otkrivenih slučajeva.
MO10:		Slažem se da se kod korupcije na našim fakultetima radi o izoliranim slučajevima te da je cijela priča o korupciji poprilično predimenzionirana. I ja bih ispred problema korupcije stavio nedostatak materijalnih, finansijskih, ljudskih resursa kao problem koji odlučujuće negativno utječe na kvalitet domaćeg visokog obrazovanja i na kvalitet kadrova koji izlaze sa naših fakulteta.	Korupciju i koruptivno ponašanje vidim prije svega u stavu pojedinca, u tome šta on sebi, kao osoba koja je dobila priliku da učestvuje u sustavu visokog obrazovanja, da bude sveučilišni nastavnik, može dozvoliti a šta ne može ni po koju cijenu, pa ni po cijenu nešto nižeg životnog standarda i nešto manjeg socijalnog kapitala. Nažalost u uvjetima u kojima je značajno izmijenjen i narušen sustav vrijednosti, poremećena ljestvica osobnih prioriteta sve je manje faktora koji pojedince usmjeravaju na pravilan moralni izbor.	Od posebnog značaja je način na koji se regrutira nastavnički kadar na sveučilišta. Očigledno je da mnogo veću težinu trebaju dobiti aspekti moralnih i pedagoških vrijednosti i opredjeljenja. To bi trebalo na neki način operacionalizirati kroz strategiju antikoruptivnog djelovanja, ali tako da ocjenjivanje moralnih i pedagoških kvalifikacija (uz propisane stručno-naučne) ne postane još jedna tačka za subjektivno opredjeljivanje pa i za korupciju. Naglasak antikoruptivnih aktivnosti na sveučilištima bi trebao biti na edukacijskim kampanjama, preventivnom redizajniranju nedovoljno transparentnih i subjektivnih procedura te strogom, egzemplarnom kažnjavanju prekršitelja moralnih i pravnih normi.
BL1	Ono što je bez sumnje korupcija jeste primanje mita i (ili) bilo kakvih poklona, kako sa profesorske strane tako i sa strane studenata. Nadalje nepotizam na fakultetima jeste korupcija, ostvarivanje ili dolazak na asistentske, profesorske pozicije bez zasluge i	Korupciju bih svrstala u sam vrh problema visokog obrazovanja, zajedno sa nedostakom novca da se propisno provede bolonja, nedostakom kadra, nedostatkom opreme i nedostatkom prostora. U društvenim okvirima mislim da su znatno korumpiranije oblasti	Glavni uzročnik je društvena zbilja(jer ova vrsta korumpiranosti nije jedina u društvu) koja proizvodi iskrivljeno vrednovanje ljudi sklonih korupciji i upitan društveni moral uopšte. Tu je i finansijska situacija u kojoj se ljudi na sve načine bore da poprave svoj položaj u društvu	Trenutno ne vjerujem da će ovu pojavu biti jednostavno i brzo smanjiti, a pogotovo ne iskorjeniti. Šta god da se radi, mora biti sistemski i podržano od svih učesnika (profesora, studenata, institucija). Moraju biti uspostavljeni dobri mehanizmi zaštite za one koji su spremni da

	<p>znanja, plaćanje ispita, plagiranje i prisvajanje radova drugih je korupcija.</p> <p>U javnoj i privatnoj komunikaciji najčešće se korupcijom smatra plaćanje ispita, dok su ostale pojave manje spominjane, a podjednako prisutne.</p>	<p>zdravstva i policije.</p> <p>Najteža posljedica dosadašnjeg neefikasnog suprostavljanja ovoj pojavi je to što se podmićivanje počinje smatrati normalnim, dozvoljenim načinom da se obavljaju stvari. Budući da je normalna to za sobom povlači i veliki broj neprijavljenih slučajeva, pasivnost onih koji su u nju nevoljno upleteni i jako malo želje sa bilo čije strane da se nešto promijeni.</p>	<p>i šansu za zaposlenje.</p>	<p>pričaju o korupciji, isto tako treba raditi na dokazivosti korupcije, koristeći dostupne tehnologije, i na kraju treba istrajati u ovoj priči a ne djelovati kratak period, jer to nije efektivno.</p>
BL2	<p>Korupcija je odsustvo vladavine prava i inertan pravosudni sistem, prisustvo kriminalnih aktivnosti u svim privrednim sferama, pa tako i u obrazovnoj, razvijena praksa podmićivanja, prisustvo različitih oblika sukoba interesa, poremećen sistem vrijednosti .</p>	<p>Po mom shvatanju pojava korupcije je na četvrtom mjestu faktora koji ugrožavaju kvalitet našeg visokog obrazovanja. Ispred su: odnos drzave prema sektoru obrazovanja, loše kompetencije zaposlenih u visokom obrazovanju i visina plata zaposlenih predavača u odnosu na neke druge kategorije u drzavi.</p> <p>I u širem društvenom kontekstu korupciju u visokom obrazovanju više vidim kao posljedicu nego kao uzrok opšteg stanja. Po mom shvatanju korumpiraniji su: zdravstvo i pravosudni sistem.</p> <p>Posljedice korupcije u visokom obrazovanju su prije svega u zaposljavanje nekompetentnih lica na, često, odgovornim društvenim pozicijama, zbog slabog izlaznog kvaliteta kadrova. To je moguće u situaciji u kojoj različiti oblici nepotizma igraju značajniju ulogu u društvu od kompetencija i znanja.</p>	<p>Ključni izvor korupcije na univerzitetima upravo i vidim u prevladavanju nepotizma kao kriterija za sve obličike profesionalnog i društvenog napredovanja. U takvoj situaciji i studentima i nastavnicima je jasno da znanje koje se stekne na fakultetima skoro da i ne igra nikakvu ulogu te slabe moralne kočnice kako za kupovinu tako i za prodaju ocjena.</p>	<p>Kada bi se ojačali mehanizmi kontrole na svim nivoima vlasti, sigurno bi se smanjila korupcija i na fakultetima.</p>
BL3	<p>Korupcija je za mene, prije svega, kupovina ispita, te uslovljavanje polaganja ispita kupovinom knjiga od profesora. Korupcija je svugdje ista u privatnom i javnom životu, u</p>	<p>Po meni korupcija je na zadnjem mjestu negativnih faktora u visokom obrazovanju. Na kvalitet visokog obrazovanja mnogo više utiču: izbor studedanata na prijemnim</p>	<p>Za mene vecu odgovornost snosi onaj ko je spreman da plaća za nešto što bi trebao ostvariti ličnim angažovanjem nego onaj ko time trguje. Zbog toga i mislim da je glavni izvor korupcije uopšte, pa i u</p>	<p>Po mom misljenju korupcija u visokom obrazovanju je minimalna, ali smatram da bi zaposleni trebali bolje uslove za rad i adekvatnu nadoknadu. Jedan moj istaknuti profesor je</p>

	<p>zdravstvu, obrazovanju, politici itd.</p>	<p>ispitima, odgovoran rad nastavnika u nastavi, adekvatna motivisanost nastavnika i saradnika da ne rade na vise fakulteta, norma nastavnika, opremljenost fakulteta učilima i knjigama.</p> <p>Po korumpiranosti u našem društvu na prvom mjestu je politika, slijede: policija, zapošljavanje, zdravstvo. Obrazovanje je na zadnjem mjestu. Trideset godina radim u obrazovanju od osnovnog do visokog i korupcija se može svesti na pojedinačne slučajeve.</p> <p>Korupcija ni u jednom segmentu društva ne može nadvladati kvalitet, odgovornost i pošten rad.</p>	<p>visokom obrazovanju ličnost čovjeka i njegovi moralni kvaliteti. Onaj ko je spreman da daje nešto da dodje do cilja i to će lakše prihvatiti od drugih.</p> <p>Losa ekonomska situacija, poremećaj ljudskih vrijednosti utiče da ljudi izgube kriterije da bi dosli do cilja.</p>	<p>odlaskom u mirovinu maltene umro od gladi pa smo mu mi studenti skupljali pomoć i slali.</p> <p>Korupcija u visokom obrazovanju sada kao problem je nametnuta da bi se neki drugi veći problemi sakrili.</p>
BL4	<p>Korupcija u visokom obrazovanju za mene podrazumjeva prvenstveno nepotizam, odnosno dodjelu profesorskih, asistentskih, i ostalih radnih mjesta na fakultetima ili u rektoratu po partijskim, rodbinskim, prijateljskim, zavičajnim i ostalim vezama. Takođe pod korupcijom podrazumjevam i kupovinu ocjena, diploma i radnih mjesta, pa čak i seksualnih odnosa između predavača i studenta u cilju polaganja ispita...Korupcija se nalazi i u odnosu između resornih ministarstava i obrazovnih ustanova, tu naročito naglašavam hiperprodukciju privatnih fakulteta koji su na mutne načine dobili dozvole i akreditacije za osnivanje, a uglavnom ih posjeduju ljudi koji su u veoma bliskoj sprezi sa vlašću. Mnogobrojno pisanje projekata za koje se izdvajaju velike sume novca iz državne kase a za koje se uopšte i ne zna, niti imaju ikakvog rezultata, uglavnom služe za pranje novca i „ugrađivanje“ između predstavnika vlasti i nastavnog osoblja.</p>	<p>Mislim da kvalitet nastavnog osoblja i gradiva koji bi trebao biti najvažniji nije na najprioritetnijem mjestu na fakultetima, već su prvenstveno najbitniji nepotizam i korupcija koji doprinose sistematskoj razgradnji društva.</p> <p>Na vrhu korupcijske hijerarhije u našem društvu vidim bez premca državnu upravu, administraciju, vladu, sudove, skupštine, državne firme, odnosno sve ono što je u domenu državne vlasti. Ispod državne vlasti najveću korupciju vidim u zdravstvu, pa tek onda u visokom obrazovanju.</p> <p>Problem je što korupcija potiskuje u drugi plan znanje i stručnost. To dovodi do velikog porasta nekompetentnih „stručnjaka“ kojima je prvenstveni cilj da steknu materijalnu korist, a ne ono što im profesija nalaže. To dovodi do velike prolaznosti na fakultetima, koja pomaže u stvaranju velikog broja diplomaca, postdiplomaca i doktora koji i nisu toliko stručni, niti imaju neki veliki intelektualni potencijal koji</p>	<p>Izvor korupcije je jednostavno definisati, to su ljudska pohlepa za sticanje materijalne koristi i odsustvo bilo kakvih etičkih normi i kočnica kod onih od kojih puno zavisi visoko obrazovanje.</p>	<p>Najvažnije je donjeti set novih zakona ili promijeniti postojeće, kako bi se pooštrile mjere i stvorile drakonske kazne. Trebalo bi visokim novčanim kaznama kazniti one na najvišoj hijerarhijskoj ljestvici- mada je to u sadašnjim okvirima nemoguće- kako bi se stvorio primjer za druge koji bi pokušali da krenu zaobilaznim putevima. To će vremenom stvoriti situaciju da ljudi shvate da neće ostvariti svoje ciljeve samo „guranjem koverta u džep“ čime štete i sebi i cijelom društvu..</p>

	<p>Smatram da javnost uglavnom pod korupcijom podrazumjeva potplaćivanje u cilju vlastitog interesa, mada korupcija za mene ima jedan širi kontekst.</p>	<p>bi ugradili u izgradnju društva. Lošim sistemom visokog obrazovanja na površinu isplivava velika prosječnost koja ne vodi nikuda. U tom smislu smatram da je potrebno pooštriti mjere u zapošljavanju predavača, i ne dozvoliti veliku prolaznost na fakultetima, samo tako bi na površinu isplivalo ono najbolje koje može povesti društvo u pravom pravcu.</p>		
BL5	<p>Prema mom mišljenju korupcija u visokom obrazovanju predstavlja svaki vid zloupotrebe položaja nastavnog ili administrativnog osoblja s ciljem ostvarivanja protupravnog finansijskog ili drugog nemoralnog interesa. Dakle, pod korupcijom podrazumjevam primanja mita, naplaćivanja ispita ili nekih drugih usluga koje su u domenu redovnih poslova, ucjenjivanje, iznuđivanje, zahtjevanje poklona i drugih usluga od kandidata, studenata ili koleginica i kolega u toj visokoškolskoj instituciji. U javnosti obično prevladava mišljenje da je korupcija samo primanje novca za polaganje ispita, dok se ne uzimaju u obzir i drugi oblici</p>	<p>Napravio bih sljedeću hijerarhiju faktora koji utiču na loš kvalitet:</p> <p>Nedovoljna stručnost, zastarjelost znanja iz oblasti, kao i manjak želje i sposobnosti za usavršavanjem nastavnog kadra</p> <p>Nemogućnost prilagođavanja savremenim standardima u visokom obrazovanju</p> <p>Neposjedovanje adekvatnih znanja iz oblasti stranih jezika i informatike</p> <p>Loši međuljudski odnosi zasnovani prvenstveno na iracionalnim i pretežno emotivno-afektivnim percepcijama kolega</p> <p>Korupcija u smislu nesavjesnih i protupravnih radnji</p> <p>Smatram da je stepen korumpiranosti mnogo veći u javnim i lokalnim institucijama, zdravstvu, policiji, sportu i medijima, u odnosu na visoko obrazovanje. Vjerujem da je manja korupcija u religijskim institucijama.</p> <p>Realne posljedice korupcije su prvenstveno urušavanje kvaliteta visokog obrazovanja, dok je posljedica percepcije u javnosti uglavnom može ocijeniti kroz dva elementa:</p>	<p>Glavni uzročnici korupcije u visokom obrazovanju su: nepostojanje striktnih pravnih metoda borbe protiv korupcije u visokom obrazovanju; nepostojanje svijesti da se korupcija treba prijaviti nadležnim organima; amnestiranje nesavjesnih pojedinaca pod krovom autonomije univerziteta i želje da se zaštiti imidž institucije; sve veći broj nesavjesnih pojedinaca među studentima koji potpomažu korupciju time što dobrovoljno plaćaju ili podmićuju, a ne kao žrtve ucjene.</p>	<p>U cilju suszbijanja ove pojave mislim da bi trebalo predzeti nekoliko mjera:</p> <p>Razvijanje svijesti da svaki nastavnik ili administrativni radnik univerziteta koji bude učestvovao u koruptivnim radnjama neće imati zaštitu za svoje nesavjesne radnje i da će snositi ozbiljne posljedice</p> <p>Donošenje vrlo strogih sankcija za korupciju i primjenjivanje istih</p> <p>Svakome kome bude dokazana umješnost u korupciju treba javno da budu izrečene kaznene mjere kao primjer za sve ostale</p> <p>Razvijanje svijesti među studentima da trebaju prijaviti korupciju na svojim institucijama, čak i one studente koji dobrovoljno učestvuju u tome</p> <p>Naći način kako da se nagrade ali i zaštite oni studenti koji se usude da se odupru korupciji ili da prijave druge studente i nastavnike koji u tome učestvuju.</p>

		<p>ili odlazak na studiranje u inostranstvo i pojačavanje negativnog imidža</p> <p>ili razvijanje svijesti o mogućnostima „kupovina za novac“ diploma i ispita, čime se povećava broj onih koji potpomažu razvoju korupcije.</p>		
BL6	<p>Korupcija u visokom obrazovanju predstavlja svaki vid opstanka i usavršavanja koje se ne postiže na legalan način, već nekakvim drugim putevima, vezama i sl. Tek na kraju, kao najniži oblik korupcije u visokom obrazovanju smatram direktno primanje novca za određenu uslugu.</p> <p>Ono što se danas smatra pod pojmom „korupcija u visokom obrazovanju“, u javnosti, a isto tako privatno, jeste površno, manifestno značenje samog pojma. Uzimajući u obzir koliko studenata nakon završenog fakulteta i dalje pokazuje zainteresovanost za znanjem, usavršavanjem i sl., shvatite da su isto toliko, ako ne i manje bili zainteresovani za svaku akciju za vrijeme studiranja. Drugim riječima, oni koji ne učestvuju u korupciji, njih ni ne zanima šta se zapravo dešava, šta je istina, dok oni koji učestvuju imaju slobodan put, i uz malo truda uspjevaju da ostvare svoj cilj.</p> <p>Stipendiranje studenata koji studiraju u inostranstvu nisu određeni po zakonu, već rodbinskim vezama, bliskim vlasti čija djeca i imaju mogućnosti na takav korak.</p>	<p>Dok postoji korupcija, ona je uvijek na prvom mjestu, odnosno nultom. Dok se ne rješi, ne može se ni govoriti o ostalim kvalitetima.</p> <p>Posljedice korumpiranosti visokog ovrazovanja su višestruke:</p> <p>Neprihvatanje diploma od strane univerziteta u inostranstvu</p> <p>Otežana razmjena studenata</p> <p>Nakon završenog fakulteta nema garancije za zaposlenje ili socijalnu zaštitu</p> <p>Napeta atmosfera koja vlada za vrijeme studiranja, a koja nastaje iz obostranog straha</p> <p>Bezuspješno prihvatanje stranih sistema uređivanja strukture obrazovnih institucija – bolonjski proces i sl.</p>	<p>Glavne korijene vidim u: lošem kvalitetu života, nedovoljnim primanjima nastavnika. Nema srednje klase, ili daješ novac da bi ostvario cilj, ili primaš. Trud se ne isplati, već mudrost, lukavstvo,... ako već nemaš novac. Nema volje da se korupcija spriječi, nema vlast volje. U obrazovnim institucijama još uvijek rade ljudi koji nisu zaslužili da rade taj posao. Nemaju znanja, nisu prošli proceduru kao i oni koji se smatraju ispravnim, dobili su posao bez zasluga i sl.</p> <p>Korijen problema treba tražiti u Ministarstvu prosvjete i kulture, kao najvišeg subjekta koji ima određene ruke da spriječi ili da zatvori oči pred problemom.</p> <p>Kao i u svemu, kvalitet zahtjeva uslove. Što su bolji uslovi, to je bolji kvalitet. Danas, u kapitalizmu, novac, tj. plata, ima značajnu, u nekim slučajevima presudnu ulogu. Ako su zaposleni dovoljno plaćeni za posao koji obavljaju, a pri tome, sa druge strane, postoje rigorozne mjere kažnjavanja grešaka, zloropotreba, niko neće ni pomisliti na dodatne, ilegalne aktivnosti. Međutim, treba se osvrnuti na realnost. Siromašna zemlja kakva je BiH, nema uslove za takve reforme. Nije rješenje kažnjavati ljude koji se bore za one uslove koje i zaslužuju, imajući u vidu koliko su se školovali, usavršavali da bi jednog dana imali „život“. Odnos plate privatnika kojem država namješta tender i jednog doktora nauka je... – UŽAS!</p> <p>Društvo, kakvo je naše, dozvoljava takve aktivnosti, i sve dok bude takva atmosfera,</p>	<p>Rešavati, sprečavati korupciju na način da se kazne pojedinci, pojedinačni slučajevi, a ne zalaziti u suštinu, odnosno do „mozga“ operacije znači gubiti vrijeme.</p> <p>Ako želimo eliminisati ovu pojavu prije svega treba ograničiti moć i utjecaj tajkuna. Na taj način obezbjediti pravilnu raspodjelu sredstava kojima država raspolaže. Zatim uraditi reforme državnog sistema, kako bi „pravi“ ljudi došli na „prava“ mjesta. Kada imate ministra koji je nadležan za oblast o kojoj govorimo, a koji je spreman da izađe na kraj sa problemom o kojem govorimo, uradili smo mnogo. Nakon toga slijede reforme obrazovnih institucija, pronalaze se konkretni problemi, njihovo rješavanje...</p> <p>Mora postojati volja za rješavanje pomenutih problema, od strane VRHA vlasti, nikako pojedinci. To je tek na kraju.</p> <p>Sprovesti revizije i reforme u oblasti o kojoj govorimo</p> <p>Prvo omogućiti kvalitetan život, pa tek posle kažnjavati, jer ispada da su svi koji se bore za život grešni i da treba da čekaju da se tajkuni smiluju, pa da ih hrane na kašiku.</p> <p>Mora da postoji zdrav odnos u društvu, iz kojeg proizilaze uzori. Ne može se bolje rangirati privatnik od doktora nauka.</p>

			to je povoljna prilika za korupciju.	„Onaj ko ima novac, ima moć“ mora prestati. Dokaz tome je i sve veći problem održivosti kapitalizma kao državnog sistema, i poretka. Svijest građana. Mora da postoji građanska javnost da bi društvo imalo napretka, i na vrijeme ukazivalo na probleme i nedostatke, a to se može postići pozitivnom kritikom, akcijom i onda možemo da dozvolimo sebi da budemo optimisti.
BL7	U visokom obrazovanju korupcija se najčešće ispoljava kroz prodaju ispitnih pitanja i ocjena, ili primoravanje studenata na pohađanje privatnih časova, kao i kupovinu udžbenika određenog profesora.	Po meni korupcija je na prvom mjestu faktora koji ugrožavaju kvalitet domaćih fakulteta, a značajan problem je i nedostatak adekvatnog kadra. U poređenju sa ostalim sektorima društva mislim da visoko obrazovanje ipak nije na prvom mjestu po korumpiranosti, ispred su javne institucije. Posljedice korupcije i neadekvatne borbe protiv korupcije vidim na dva nivoa, na opštem; to je podrivanje moralnih vrijednosti društva i prihvatanje takvog stanja kao normalnog. Na konkretnom nivou negira se osnovna svrha fakulteta kao mjesta gdje se stiču visoka stručna znanja i vještine i pripremaju kadrovi za efikasno upravljanje različitim društvenim i drugim procesima.	Postoji veći broj uzroka, ali izdvojila bih: veću dobit od procijenjene štete, gubitak moralnih i etičkih vrijednosti, nedostatak jasno utvrđenih pravila i normi i nedostatak efikasnih sankcija.	Suzbijanju bi doprinijelo, prije svega, postojanje tijela za nadzor rada visokoškolskih ustanova, a zatim i podsticanje studenata na prijavljivanje takvih slučajeva i borbu protiv takvog stanja, uz zaštitu od odmazde, takođe, i veća zainteresovanost fakulteta za primjenu etičkih kodeksa i suzbijanje korupcije. Jednostavno fakultet bi trebao biti sistem zasnovan na radu i znanjima a ne na novcu.
BL8	U visokom obrazovanju, po mom mišljenju korupcija je svako dobijanje pozitivne ocjene bez minimalno neophodnog znanja studenta. U javnoj i privatnoj komunikaciji kao korupcija doživljava se ve ono što se dobije na način koji nije u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima.	Na spisku faktora koji negativno utiču na kvalitet visokog obrazovanja Korupciju bih stavio na treće mjesto. Na prvo mjesto bih stavio kriterijume za izbor u viša zvanja, a na drugo mjesto kriterijume dobijanja i recenzije projekata. Inače mislim da je visoko obrazovanje manje korumpirano drugih oblasti u našem društvu. Visoko obrazovanje bih stavio na	Inače mislim da su glavni uzročnici korupcije u našem visokom obrazovanju sadašnji i bivši političari koji su postali vlasnicima privatnih fakulteta. Najteža posljedica korupcije u visokom obrazovanju je spirala neznanja koja se popkreće prije svega na privatnim fakultetima.	Mislim da bi suzbijanju negativnih efekata korupcije pa i suzbijanju same korupcije doprinijelo uvođenje eksternih evaluacija znanja studenata, na kraju svake školske godine, u vidu testova.

		posljednje mjesto. Mislim da je najopasnija korumpiranost samih vrhova države.		
BL9	<p>Korupcija je bilo koji oblik korišćenja pozicije uticaja i moći za sticanje lične dobiti kao što su prodaja ispita ili primanje novčane ili druge vrste nagrade koja se može izraziti u značajnoj materijalnoj protivvrijednosti za usluge kao što su 'ubacivanje' studenta na određeni fakultet/studijski program, obezbjeđivanje smještaja u studentskim domovima ili bilo koji drugi privilegovan položaj uključujući zapošljavanje po rodbinskoj ili prijateljskoj osnovi.</p> <p>Kao korupcija se doživljavaju aktivnosti kao što su kupovina/prodaja ispita, kupovina/prodaja upisa, kupovina/prodaja diplomskih, magistarskih i doktorskih diploma, odnosno članova komisije koji odobravaju prolazak teze koja inače ne zadovoljava naučne i/ili stručne kriterijume.</p>	<p>Korupcija spada u sam vrh faktora koji onemogućavaju visokoškolskim ustanovama da izgrade reputaciju rigoroznih naučno-istraživačkih centara koji će biti prepoznati po kvalitetu u regionu i šire.</p> <p>Drugi problemi su svakako nedovoljno razvijen naučno-istraživački duh, odnosno nesposobnost naših visokoškolskih ustanova da promovišu važnost izvrsnosti u oblasti naučno-istraživačkog rada kao temeljnog kriterijuma za razvoj univerziteta i cijelog društva.</p> <p>Treći problem je svakako intelektualni konformizam koji vlada na svim univerzitetima, pa tako i na ovdašnjim što sprečava rađanje kritike društva i posljedično nemogućnost da se društveno nepoželjne ili opasne pojave na vrijeme identifikuju, preduprije i riješe s ciljem postizanja boljitka za sve građane.</p> <p>Visoko obrazovanje na skali od 1-10 ima ocjenu 7 za korumpiranost.</p> <p>Ocjenu 9 imaju organi izvršne vlasti na državnom, entitetskom i lokalnom nivou, a zdravstvo ocjenu 7.</p> <p>Najteže posljedice su stvaranje preferencijalnog statusa studenata koji efektivno nemaju znanje ni sposobnosti da u budućnosti rade na društveno bitnim pozicijama, posebno pozicijama na kojima se donose izvršne odluke. Zapošljavanje takvih 'intelektualnih idiota' za posljedicu ima pogrešno</p>	<p>Korijeni su višestruki: 1) tradicija po kojoj neko na poziciji moći ili uticaja može rješavati probleme drugih koji su dio etablirane elite, 2) nesprovođenje zakona koji su samo 'mrtvo slovo na papiru', 3) insistiranje političkih elita da se zakoni ne sprovedu kako bi se na taj način zaštitili društveni paraziti koji koriste stanje društvene anomije za uspostavljanje kontrole nad ili neodrživo eksploataisanje društvenih i prirodnih resursa što izvršna vlast ne sprečava, niti sudska vlast sankcionira zbog sprege između sudske i izvršne vlasti.</p>	<p>Postoji samo jedan način da se korupcija iskorijeni: rigoroznom i beskompromisnom primjenom zakona.</p> <p>Drugi korak je javno promovisanje ideje da niko ne smije da se poigrava sa državom bez obzira na finansijku ili političku podršku putem medija. To bi djelovalo kao podsticaj za uspostavljanje povjerenja građana u institucije države – koje trenutno praktično ne postoji – i kao upozorenje svima koji planiraju da prevare državu da takva aktivnost nije prihvatljiva i donosi realnu opasnost da budu pravno sankcionisani.</p>

		<p>vođenje društvenih i privatnih subjekata, opšte smanjenje produktivnosti, 'iskrivljeno vizionarstvo' koje cijelo društvo vodi u pogrešnom smjeru, pad ekonomske aktivnosti, podsticanje konformizma, kulta ličnosti i straha od moguće odmazde ako se ne priklonimo dominantnim obrascima ponašanja koje promovišu grupe na pozicijama moći.</p> <p>Druga posljedica je teško popravljiva erozija intelektualnog, akademskog i naučnog integriteta po kojem se treba prepoznavati svaka ozbiljna naučno-istraživačka ustanova, što odbija potencijalne student i eliminiše mogućnosti za razmjenu ideja i naučnih dostignuća.</p>		
BL10	<p>Korupcija u visokom obrazovanju predstavlja problem sa kojim su suočene sve obrazovne institucije u Bosni i Hercegovini. Prvenstveno, korupcija na tom nivou jeste</p> <p>proces kojim pojedinci ili uže grupe ostvaruju licni interes, najčešće finansijski,</p> <p>zanemarujući osnovna načela studiranja kao što su sticanje znanja i vještina, kao i</p> <p>osnovnih etičkih načela.</p> <p>Potrebno je istaći da je to dvosmjernan proces, kako na obrazovnom, tako i na širem</p> <p>društvenom planu, jer je i osoba koja pristaje na malverzaciju svakako uključena u</p> <p>proces korupcije.</p> <p>U našem društvu postoji ideja da je osoba koja pristaje na takvu vrstu</p>	<p>Broj faktora koji negativno uticu na kvalitet visokog obrazovanja jeste prilično veliki.</p> <p>Najveći problem je nedostatak motivacije za naučno usavršavanje studenata, jer ne</p> <p>očekuju pozitivne ishode i rezultate u budućnosti.</p> <p>Korupcija svakako predstavlja jedan od ozbiljnijih problema koji je teško rješiv.</p> <p>Ostali problemi sa kojima se obrazovni sistem suočava su: nekompetentnost profesora i stručnih saradnika, nedovoljno razvijena komunikacija između studenata i profesora...</p> <p>Svakako da je korupcija, pored visokog obrazovanja, prisutna i u drugim oblastima</p> <p>društvenog života. Prilično je teško odrediti u kojim oblastima je najviše</p>	<p>Glavni uzrok prisutnosti korupcije u našem visokom obrazovanju je taj što je</p> <p>korupcija prisutna u cjelokupnom društvenom sistemu. Nemoguće je posmatrati taj</p> <p>problem na pojedinačnom nivou, jer on obuhvata cjelokupnu strukturu društva. Bitan</p> <p>uzrok je i nedovoljna informisanost i neznanje građana o njihovim pravima i načinima</p> <p>kako da se od tog problema zaštite.</p>	<p>Nerealno je očekivati da se korupcija može brzo i potpuno iskorijeniti iz obrazovnog</p> <p>sistema. Međutim, upoznavanje studenata sa zakonima koji ih štite od korupcije, kao i</p> <p>sprovedenja tih zakona, dovelo bi do smanjenja stepena korupcije u visokom</p> <p>obrazovanju.</p> <p>Problem bi trebalo sistematski rješavati kroz ispitivanje strukture i organizacije svih</p> <p>obrazovnih ustanova.</p>

	<p>nelegalne aktivnosti primorana da postane žrtva sistema, ali je realnost da ta osoba samo proširuje mrežu.</p>	<p>zastupljena, jer je na sveukupnom nivou nedovoljno istražena.</p> <p>Sfera koja je po stepenu korupcije ispred obrazovnog sistema jeste ona koja je u vezi sa politickim institucijama, dok je ostale sfere teško kategorizovati, ali je izvjesno da je korupcija, u vecoj ili manjoj mjeri, prisutna i u policiji, sudstvu, zdravstvu...</p> <p>Najteža posljedica korupcije je ta što se smanjuje kvalitet obrazovanja.</p> <p>Hiperprodukcija nestrucnih kadrova je dalekosežna posljedica koja ce imati negativan uticaj na šire društvene strukture. Ukratko, potcjenjuju se znanje i nauka.</p> <p>Posljedice dominantne percepcije ne dozvoljavaju da se vidi šira slika, jer su raširene predrasude da je kriv samo onaj koji ima finansijsku ili neku drugu korist, a zanemaruje se to da osoba koja pristaje na takvu vrstu negativne saradnje samo proširuje krug i postaje dio tog lanca.</p>		
BL11	<p>Korupcija se u najširem smislu može definisati kao zloupotreba položaja od strane državnog službenika ili osobe koja vrši određenu javnu funkciju a koja za cilj ima sticanje ličnog ili materijalnog bogatstva. Korupcije ima u svim državama svijeta, i svim dijelovima njenog društva, pa tako i u državi Bosni i Hercegovini. Korupcija je</p>	<p>Postoji mnogo faktora koji utiču na kvalitet obrazovanja i na društvenu poziciju univerziteta. Korupcija je takođe jedan od ključnih faktora koji utiče na ugled univerziteta kao institucije, ali i na samo unutrašnje funkcionisanje univerziteta i njegovih jedinica (fakulteta). Osnovni i najčešći interni faktori koji utiču na kvalitet</p>	<p>Mnogo je faktora koji utiču na pojavu korupcije, baš kao što je mnogo i poledica. Jedan od uzroka je nedostatak i neprovođenje zakona, pravila i propisa, zatim odsutnost institucija koje vrše kontrolu (ali i oni su u većini slučajeva korumpirani pa sve prođe zataškano jednom ručkom), manjak transparentnosti, nepostojanje instituta odgovornosti, nepoštovanje</p>	<p>Korupcija po mom mišljenju se može samo smanjiti i svesti na minimum, ali od potpune eliminacije nema ništa. Neke od mogućih radnji koji bi mogle uticati na smanjenje korupcije su: podizanje svijesti o štetnosti korupcije, podsticati stavove o izbacivanju korupcije iz sredine u kojoj živimo i radimo, vlastitim primjerima uticati na druge, dovoljno</p>

	<p>dio ekonomskog i društvenog života mnogih država, a budući da postoji uzročna – posledična veza između društvene i akademske korupciju, pa prema tome univerziteti nisu izlovena ostrva u ovoj priči jer su dio jedne društvene zajednice i podložni su društvenim normama. Prema tome, korupcije na visokoškolskim ustanovama postoji, i ispoljava se u različitim oblicima, ali se o njoj u današnje vrijeme u našem bosanskohercegovačkom društvu malo govori, a još manje radi na njenom suzbijanju. Osnovni oblici korupcije su: podmičivanje, mito, nepotizam, različiti oblici veza, diskriminacija i sl. Ovi oblici takođe važe kako za sve dijelove društva tako i za univerzitete. Konkretnije pojave korupcije na univerzitetima su: prodaja i kupovina ocjena za novac, seksualno iznuđivanje studenata, prodaja i kupovina ispitnih pitanja, davanje i primanje skupocijenih poklona, obaranje studenata na ispitima da bi kod istog profesora uzimali privatne časove čije cijene su jako visoke, zloupotreba studenata za dobijanje različitih informacija i izradu radova koji ne ulaze u sastav gradiva, odsustvo sa nastave u cilju obavljanja drugog posla, rodbinske, prijateljske, ljubavne i drugi oblici veza, kupovina literature od predmetnog profesora i slično. Sve su ovo oblici korupcije koji se javljaju na univerzitetima i koji se doživljavaju kao korupcija.</p>	<p>obrazovanja su: Normativni sistem (zakoni) koji treba biti strožiji, nepoštovanje profesionalnih normi. Zatim, monopol i diskreciona moć odlučivanja – upravljanje, loš upravljački kapacitet. Ekonomski faktor – niske plate, slab podsticaj. Nedostatak nadzora i kontrole, loše javno informisanje. Pored internih tu su i eksterni faktori koji takođe utiču: nedostatak političke volje za rješavanje problema – bitno je obezbjediti sebe i svoje, pad sistema vrijednosti (korupcija kao norma), nepoštovanje etičkih kodeksa, loše pravosuđe, jaka konkurencija za radna mjesta, obrazovanje kao uslov za zaposlenje i sl. Sve su ovo podfaktori koji ulaze u sastav ekonomskih, pravnih, političkih, socijalnih i kulturnih faktora koji utiču na ukupnu sliku obrazovanja u BiH i koji podstiču povećanje korupcije.</p> <p>Prema istraživanjima koja su obavljena u poslednjih nekoliko godina korupcija u visokom obrazovanju se povećava. Međutim, slušajući i priče studenata sve je više onih koji govore o pojavama, „položio je ispit jer mu je prof. kućni prijatelj“, „ona je ljubavnica onog profesora“, „onom je platio čale“ i sl. Budući da je korupcija poznata pojava u svim dijelovima društva i da se pojavljuje u svim institucijama u istim oblicima, nemam posebnog razloga da je odvajam po društvenim oblastima, jer je njeno suzbijanje jednako značajno u svim dijelovima društva. Mislimo da korupcija nije jednako zastupljena u svim društvenim oblastima, ali je nemoguće to izmjeriti i utvrditi tačno. Postavljajući neku rang listu</p>	<p>profesionalnih i etičkih pravila ponašanja, ekonomski uzrok – niske plate, niske kazne (kojih i nema, sem neke usmene opomene) za one koji se uhvate u takvim radnjama i sl.</p>	<p>dobro informisanje i upoznavanje studenata o štetnosti korupcije, razvijanje mehanizama i upoznavanje studenata o spriječavanju korupcije, aktivno uključivanje u rješavanje problema korupcije (prijaviti svaki oblik korupcije), osnovati tijelo na fakultetu koje se bavi pitanjima korupcije u ustanovi, rješavati konkretne primjere i javno ih saopštavati, stvoriti takvu svijest kod studenata da prijavljuju korupciju a ne da se plaše da li će biti izbačeni sa fakulteta ako prijave korupciju (najčešći vid zastrašivanja studenata, pa vlada ona „bolje mi je da šutim“) i sl.</p>
--	---	---	---	---

		<p>korumpiranih oblata, u samom vrhu su: zdravstvo, pravosuđe, policija, državna uprava, političke partije, carina, pa onda negdje oko sredine visoko obrazovanje. Ispod visokog obrazovanja, su srednje škole, osnovne, zatim nevladine organizacije i sl.</p> <p>Posledica korupcije na visokoškolskim ustanovama u našoj državi BiH-a im mnogo. Neke su, ako se tako može reći teže a neke su lakše, ali svaka posledica korupcije je šteta ma u kojoj mjeri bila, pa je možda bolje govoriti o dominantnosti takvih posledica. Sam čin korupcije na visokoškolskim ustanovama kreće sa upisom novih studenata (prednost u većini slučajeva imaju oni studenti koji imaju prijateljske, rodbinske i druge veze, novac i sl., kao i sam čin ulaska na budžet, gdje se takođe traže određene veze), ovo je prva greška koja se uradi, jer potrebno je izvršiti selekciju kandidata da bi se kasnije stvorijo kvalitetan kadar za određeno zanimanje. Zatim, na osnovu tih istih veza i novca, taj isti student u daljem školovanju prolazi, ne samo to nego dobija i visoke ocjene i tipuje na visoka radna mjesta u važnim državnim ili nekim drugim institucijama (zato imamo loš kadar u većini slučajeva), prodaja i kupovina diploma bez i jednog pojavljivanja na fakultet i to za kratak period (za 5 god. Diplomira, magistrira i čak doktorira) to je još gora opcija. Znači, posledica je odabir kadrova, koji nemaju znanje a rade na bitnim mjestima, donose odluke u koje se ne razumiju, korupcija kao norma (ništa bez veze), nepoštovanje etičkih i profesionalnih kodeksa i sl.</p>		
--	--	---	--	--

		Jednom rečenicom, nezalci stvaraju nezalce, čast izuzecima (k njih na svu sreću ima).		
BL12	<p>Korupciju u visokom obrazovanju ne treba nikako uzimati kao zaseban fenomen. Za identifikovanje, razumijevanje i pokušaj rješavanja ovog problema treba uzeti širi kontekst. Svaka zloupotreba položaja je školski primjer korupcije. Kao i uzimanje novca za „usluge“. Mislim da nema značajne razlike između onoga što jeste korupcija i onoga što se u javnoj ili privatnoj komunikacija doživljava kao korupcija. Čak ima stvari koje se ne doživljavaju, a jesu korupcija, prije svega to je nepotizam.</p>	<p>Ne bih razdvajao negativne faktore kvaliteta visokog obrazovanja jer mislim da je to začarani krug tj. da su mnogobrojni faktori povezani i da jedan drugog iniciraju. Pored korupcije, loš kadar ili veliki broj sumljivo položenih ispita utiču na kvalitet obrazovanja. Rezultat nepotizma je loš kadar, a upravo takav kadar ima perspektivu da bude korumpiran, jer je i sam došao do posla na takav način. Za njega je to normalno. Dakle, svi ti faktori su podjednako značajni i kao što rekoh svi su dio istog problema.</p> <p>Jedan od faktora koji nije povezan sa korupcijom a koji utiče na kvalitet obrazovanja je Bolonjski proces. Zaista smatram da je to, kako je rekao jedan profesor, „srednjoškolska“ fakulteta i da je taj faktor čak i iznad korupcije.</p> <p>Korumpiranost je rasprostranjena u svim sferama. Treba je posmatrati kao korumpiranost sistema. Jednostavno se ne može odvajati fenomen korumpiranosti u obrazovanju od, recimo, sudstva.</p> <p>Najteža posljedica je stvaranje loše reputacije i rušenje kredibiliteta obrazovnih ustanova. Oni čiji je glavni instrument za studiranje korupcija su ipak, po mom mišljenju u manjini. Međutim oni na taj način mogu da nipoštaštavaju rad, znanje i inteligenciju uspješnih studenata, kojih svakako ima. Pored toga njihove diplome, zbog negativnih izvještaja o korupciji, mogu biti manje vrijedne u stranim zemljama a to</p>	<p>Pitanje korijena korupcije moramo staviti u širi kontekst. Pa tako smatram da je uzrok uopšteno korupcije (samim tim i korupcije u visokom obrazovanju) u sistemu. U sistemu u kojem je pripadnost partiji preduslov za dobijanje posla, u kome vrijednosti ne postoje i u kome ljudi žive na ivici siromaštva. Korupcija postoji u svim državama u određenom procentu. Od navedenih uslova a prvenstveno od ekonomskog stanje zavisi koliki će to procenat biti.</p>	<p>Za smanjenje korupcije treba raditi na uzrocima koje sam naveo u prethodnom pitanju. Istraživanja ove vrste, po mom mišljenju, ne mogu ništa značajno promijeniti. Jedan nov sistem u kome ljudi neće strahovati za egzistenciju, u kome će smjeti da prijave korupciju i u kome ljudi na višim položajima neće pomišljati na korupciju. Kada pragmatičnost i želja za novcem bude pobijeđena moralnim vrijednostima, tada skoro da neće biti korupcije. Upravo zbog ovih uslova nisam optimista da se išta može promijeniti.</p> <p>Predstava o korumpiranosti se uopšte ne treba ni na koji način eliminisati. Treba je još jasnije prikazivati, tj. ukazivati na tu bolest društva koja je sam nus proizvod ovakvog stanja.</p>

		može biti veliki hendikep.		
BL13	<p>U visokom obrazovanju pod korupcijom se podrazumijeva podmićivanje profesora, asistenata i administrativnih radnika u visokoškolskim ustanovama, s ciljem polaganja ispita na lakši način.</p> <p>U javnoj i privatnoj komunikaciji najčešće se pod korupcijom smatra "kupovina" ovlašćenih lica, da bi se na lakši način riješili određeni problemi.</p>	<p>Smatram da je korupcija vema bitan faktor u svim sferama, a posebno u visokoškolskom obrazovanju i "javna tajna" je da je na vrhu hijerarhijske skale. Do korupcije najčešće dolazi kada su studenti nezainteresovani da nauče neki ispit, ako znaju da mogu uz određenu novčanu sumu položiti isti.</p> <p>Mislim da je visokoobrazovanje na drugom mjestu po korumpiranosti, iza zapošljavanja a ispred zdravstva.</p> <p>Posljedice su najčešće vidljive kada svršeni student treba da upotrijebi "kupljeno" znanje.</p>	<p>Problem leži u samom političkom sistemu. Veliki broj novootvorenih privatnih visokoškolskih ustanova i angažovanje profesora sa državnih univerziteta smatram najvećim uzrocima korupcije. Isto tako, veliki uzročnik je masovno upisivanje studenata u odnosu na renije, kao i ekspanzija novih magistara i doktora nauka koje svakodnevno "proizvode" visokoškolske ustanove.</p>	<p>Potrebno je mnogo više načina na koje će studenti moći da iskažu svoje (ne)zadovoljstvo. Češće angažovanje inspekcija, koje bi trebalo da budu nezavisne i objektivnije.</p>
BL14	<p>Korupcija u visokom obrazovanju je vid zloupotrebe prava svih učesnika u procesu visokog obrazovanja koji je veoma teško suzbiti u nestabilnom društvu kao što je, konkretno, naše. U privatnoj i javnoj komunikaciji, prva asocijacija na pojam korupcije je svemoćni gospodin Mito koji otvara mnoga vrata "gdje ni burgija neće".</p> <p>Za korupciju društvo daje prečutnu saglasnost, ona se smatra faktorom razdora društva i unazađivanja države a niko zapravo ne čini ništa konkretno i efikasno u njenom suzbijanju. Jedino se krivica efikasno prebacuje na druge, prvenstveno vlast i institucije, što je dosta ograničavajuće.</p>	<p>Na domaće visoko obrazovanje utiče sindrom faktora, a kada je negativan uticaj u pitanju korupcija se visoko kotira. No ja bih stavila akcenat na sam kvalitet studijskih programa koji bi trebalo da isu u korak sa vremenom i promjenama u društvu, a kod nas je dosta toga zastarjelo i u društvu kakvo je danas ne nalazi plodno tle za razvoj i napredak. Mnogo je studenata koji smatraju da je korupcija jedan od glavnih uzurpatora modernog obrazovanja, no ipak prevagu odnose mišljenja da se reforma obrazovanja mora izvršiti i to po hitnom postupku, izražavajući time nezadovoljstvo konceptm studijskog programa i činjenicom da se i sa i bez korupcije većina njih tokom obrazovanja konkretno ne osposobi za djelatnost i struku koju su odabrali, već se preopterećenje izlišnim podacima i predmetima nameće kao krucijalan problem.</p> <p>Korumpiranost je široko</p>	<p>Smatram da javnost nije dovoljno osviještena o problemu korupcije i, što je najvažnije, o njenim posljedicama te da upravo zbog toga ona nesmetano uzima maha i u akademskim institucijama. Kod našeg naroda je običaj da se zahvalnost iskazuje ne samo riječima nego i djelima, što do određene granice korupciju čini društveno prihvatljivom kategorijom. Vjerujem da na svim fakultetima u državi kruže priče o postojanju korupcije na svakoj od katedri koje su zastupljene. Uveliko se polemije o davanju i primanju mita, o studentima koji završavaju fakultet bez ikakve predstave o tome šta studiraju, o profesorima koji krše zakone i sve to drže u javnoj tajnosti i navodno im "niko ništa ne može" i sl. Studentova krivica i neodgovornost (prvenstveno prema sebi a i prema društvu kojem pripada) je u tome što nije spreman da preuzme odgovornost nego zbog ljenosti i ostalih mana preuzima korake koji će mu sa jedne strane otkloniti teret (riješiće se nekog dosadnog, teškog ispita) a sa druge strane</p>	<p>Smatram da se tako kompleksnoj pojavi, tačnije njenom suzbijanju, ne može pristupiti odvojeno, potrebno je riješiti određene društveno- ekonomske nestabilnosti (koje su poprilično uzele maha) te pokušati uticati na samo društvo i osviještenost po pitanju korumpiranosti i posljedica koje ona donosi. U tome bi veoma bitnu, ako ne i primarnu ulogu odigrali masovni mediji. No čak i u medijima, nažalost, ima poprilično elemenata korumpiranosti. Treba mijenjati državu, vlast, pravosuđe... A to ne može uslijediti tako brzo. Mehanizmi za potpunu eliminaciju korupcije još nisu ustanovljeni.</p>

		<p>zastupljena u društvu današnjice, sistem zapošljavanja, zdravstvo, pravosuđe, pa čak i sfere u kojima naizgled ne bi trebalo da ima tragova korupcije, a to su sport, muzika, umjetnost...</p> <p>Manje – više se svi ti vidovi korupcije nalaze na istoj razini jer su svi okarakterisani negativnim posljedicama.</p> <p>Prije svega, pojava korupcije u velikoj mjeri smanjuje povjerenje u obrazovni sistem države te onemogućava kvalitetno osposobljavanje budućih akademskih građana i dolazi do pojave afektnog društva kao sekundarne sirovine korupcije. Kada mladi imaju predstavu o kupovinama i prodajama diploma, mogućnošću polaganja ispita bez ikakvog angažovanja, ili će da uslijedi razočarenje u sistem ili će da se podvrgnu upražnjavanju korupcije u tom sistemu kao liniji manjeg otpora. Obje staze vode društvo i državu unazad, dosta unazad.</p>	<p>će ga uskratiti za znanja bez kojih neće biti sposban da sutra obavlja posao u struci koju je odabrao. Na to ga, opet, niko nije primorao, visoko obrazovanje nije obavezno. Profesorova, pak, krivica je još diskutabilnija.</p> <p>Uglavnom, problem je u svijesti, u društvu, u pojedincima.</p>	
BL15	<p>Pod korupcijom u visokom obrazovanju bi se podrazumjevala zloupotreba položaja profesora ili nekog drugog službenog lica u visokoškolskoj ustanovi radi pribavljanja lične koristi, kao i saglasnost studenta da saučestvuje u tim radnjama.</p> <p>U najširem smislu, termin korupcija obuhvata sve radnje koje se odnose na nelegalno i nemoralno pribavljanje materijalnih ili nematerijalnih dobara zloupotrebom datih ovlaštenja.</p>	<p>Neki od faktora koji trenutno utiču na kvalitet domaćeg visokoškolskog obrazovanja su:</p> <ul style="list-style-type: none"> - primena Bolonjskog procesa; koja je sama po sebi loša jer onemogućava studentima da adekvatno izučavaju naučne materije, pa se samim tim onemogućava i stvaranje jakog naučnog kadra u državi, - nepostojanje većeg broja visoko kvalifikovanog i kompetentnog kadra na visokoškolskim ustanovama u BiH; što je posledica zanemarivanja potreba samog edukacionog sistema za 	<p>Mislim da korupciji pogoduju relativno blage pravne sankcije i nedovoljno izgrađena svest o štetnosti korupcije.</p>	<p>Pre svega neophodno je na državnom nivou usvojiti pravne mere koje bi rigoroznije sankcionisale korupciju uopšte, i obezbediti dovoljno jak i stabilan mehanizam za sprovođenje ovih mera. Kao dodatak ovoj meri, bilo bi poželjno i formiranje nezavisnog organa za preventivnu kontrolu korupcije. Javno govoriti o štetnosti korupcije, i publikovati informacije o pojedincima za koje postoje dokazi da su činili takve radnje. Visokoškolske ustanove bi trebale da usvoje rigoroznije disciplinske mere u slučajevima korupcije zaposlenih. Na entitetskim nivoima bi se trebala postići saglasnost o isključivanju iz naučne zajednice onih pojedinaca za koje je pravnim postupkom dokazano da su se bavili</p>

		<p>takvom vrstom kadra.</p> <ul style="list-style-type: none"> - nepropraćenost edukativnih aktivnosti adekvatnom domaćom stručnom literaturom; što se javlja kao popratna pojava nepostojanja većeg broja adekvatnog stručnog kadra u BiH. - nespremnost određenog broja već postojećeg kadra da se prilagodi novim naučno-tehnološkim i pedagoškim dostignućima u realizaciji edukacionog procesa; što je donekle i razumljivo ali ne i opravdano. - korupcija na visokoškolskim ustanovama. <p>Mislim da je poredak korumpiranosti u našem društvu sledeći: -</p> <ul style="list-style-type: none"> - korumpiranost u oblasti političke delatnosti - korumpiranost u zdravstvenim i drugim javnim administrativnim institucijama - korumpiranost u privredi - korumpiranost u visokoškolskom obrazovanju - manji oblici korupcije koji sami po sebi ne utiču u velikom obimu na društveno-političko uređenje. <p>Posledice korupcije u visokom obrazovanju su prije svega u gubljenju poverenja mladih ljudi u edukacioni sistem, a samim tim i u dalji sopstveni razvoj. Tu je i onemogućenost visokoškolskih ustanova da se razvijaju jer se interes visokoškolske ustanove nekada kosi sa ličnim interesima pojedinaca.</p>		<p>korupcijom.</p>
--	--	--	--	--------------------

3.2. Studenti

Šifra	Definicija – percepcija sadržajne i pojava oblika korupcije u visokom obrazovanju	Svjesnost o prisustvu i ozbiljnosti problema korupcije u visokom obrazovanju u BiH	Koji su glavni uzročnici korupcije u visokom obrazovanju u BiH?	Kako bi trebalo voditi borbu protiv korupcije?
TZS1:	<p>Mislim da je trenutno najveći problem na fakultetima uslovljavanje studenata kupovinom knjiga koje ponude predmetni profesori, mada se u korupciju može svrstati i niz drugih pojava kao što su: dobijanje prolazne ili velike ocjene za novac, nepridržavanje pravila univerziteta, pružanje seksualnih usluga i slično. Dakle uglavnom je riječ o odnosu profesora i studenata.</p>	<p>Korupcije ima i to mnogo više nego što se o tome javno govori. Posljedice su višestruke, ali mislim da je najveći problem u tome što se stvara loša slika o domaćem sistemu visokog obrazovanja i na taj način dovode u pitanje sve diplome koje se stiču u Bosni i Hercegovini.</p> <p>Problem korupcije svrstavam među tri ključna problema, odmah iza nepridržavanja zvaničnih pravila i procedura a ispred nedosljednog sprovođenja bolonjskog koncepta, prije svega mislim na standard da na jednog profesora dolazi maksimalno 25 studenata.</p> <p>Moja iskustva sa korupcijom su uglavnom neposredna, a i sam sam jednom bio prinuđen od profesora kupiti knjigu.</p>	<p>Posljedica neadekvatne upisne politike</p> <p>Studenti se jednostavno boje javno govoriti a da bi imali priču u medijima potrebni su konkretni primjeri i svjedoci.</p> <p>Znam da je popularno pravdati korupciju opštim stanjem u društvu ali ja ipak mislim da je riječ prije svega da je sve do profesora koji ne izvršavaju svoje obaveze, skloni su progledati kroz prste pa čak i različitim oblicima prodaje ispita. Naravno krivica je i do studenata koji sve to posmatraju šuteći.</p> <p>Ne može se reći da zvanična pravila i propisane procedure same po sebi pogoduju korupciji, ja bih prije rekao da se radi o nepridržavanju propisanog.</p>	<p>Mislim da bi suzbijanju korupcije doprinijelo uspostavljanje nekakvog efikasnog mehanizma kontrole pridržavanja normativnih akata, dakle dosljedno sprovođenje pravila. Bilo bi sigurno efekata i od veće transparentnosti rada na univerzitetu a trebalo bi ozbiljnije pristupiti provjeri svih slučajeva na koje ukazuju studenti kao i mnogo strožije kažnjavati dokazane slučajeve.</p>
TZS2:	<p>Javlja se od samog početka studentskog perioda, od upisa na fakultet i proteže se cijelim tokom studiranja, ispunjavanja studentskih obaveza, polaganja ispita do diplomiranja.</p> <p>Po meni korupcija je plaćanje za polaganje ispita, uslovljavanje polaganja ispita kupovinom knjiga od profesora, kršenje pravila o javnom polaganju ispita, upisivanje na fakultet mimo reda. Studentima veoma teško pada nametanje svojih knjiga studentima, naročito kada ne odgovaraju predmetima koje profesori drže na fakultetima. Tu neki profesori prekoračuju svaku granicu dozvoljenog; kada student ima knjigu provjeravaju njeno porijeklo, nije dozvoljeno posuditi knjigu od drugog studenta ili</p>	<p>Korupcija je gorući problem koji se uvukao u sve pore našeg društva. Zastrašujuće je to što se navikavamo na nju i prihvatamo je kao nužnost. Takvo stanje je krajnje neprihvatljivo. Visoko obrazovanje gubi ugled u društvu, gubi vrijednost i kvalitet zbog korupcije.</p> <p>O korupciji se mnogo priča, ali šapatom, u zatvorenim krugovima, među studentima, među profesorima. Pošto sam jedno vrijeme bila demonstrator dobijala sam nemoralne ponude od mlađih kolega vezane za ispunjavanje njihovih obaveza, naravno, to sam odbila, pokušavajući im objasniti gdje to vodi.</p>	<p>U uskoj vezi sa problemom korupcije na fakultetima su problemi neizvršavanja obaveza od strane uposlenika fakulteta (ne samo profesora i asistenata) i nepostojanje materijalnih, prostornih i drugih uslova za kvalitetno odvijanje obrazovnog procesa.</p> <p>Glavni uzročnici korupcije u visokom obrazovanju su: pad moralnih vrijednosti ne samo kod profesora već i kod studenata i njihovih roditelja, oskudni uslovi za odvijanje obrazovnog procesa, naročito po zahtjevima Bolonje. To je i osnovni razlog zašto nam se čini da je Bolonja ustvari podstakla korupciju na univerzitetima. Jednostavno su postavljeni protivriječni zahtjevi. Visoka prolaznost, prevelike grupe studenata,</p>	<p>Problem se mora iznijeti u javnost, o njemu se mora pričati mnogo više i mnogo određenije. Inače moj utisak je da korupcije ima mnogo više nego što se o njoj priča.</p> <p>Da bi se nešto primijenilo moraju se uvesti nadzor i kontrola pridržavanja propisanih procedura i pravila, moramo biti spremniji da problem iznesemo u javnost i otvoreno i sa svim konkretno o njemu govorimo, razvijati svijest svih o dugoročnim posljedicama korupcije u obrazovanju i biti spremnijim na individualizaciju krivice i strogo kažnjavanje.</p>

	u biblioteci, nego svaki student mora kupiti svoj primjerak knjige.		minimalni materijalni uslovi za nastavni proces podstiču nastavnike da se okoriste činjenicom da će inače morati sniziti kriterije za polaganje ispita.	
TZS3:	<p>Mislim da korupciju u mnogo većoj mjeri čine polaganje ispita na osnovu poznanstva, zamolbi, nekih sitnih protuusluga nego primanje novca. U velikoj mjeri je raširena i pojava primoravanja na kupovinu knjiga.</p> <p>I izbor nekompetentnog, nestručnog asistentskog i nastavničkog kadra u širem smislu jeste korupcija, jer neko uživa sve privilegije kao univerzitetski profesor, dobija ne malu platu, uživa društveni ugled, određuje ko će dobiti a ko neće diplomu a nema realno pokriće u kompetencijama. Neko mu je to omogućio. Tu je velika i ozbiljna korupcija. Možda od nje sve i počinje.</p>	Ipak mislim da je ispred problema korupcije problem nekompetentnog, nestručnog asistentskog i nastavničkog kadra.		
TZS4:	<p>Slažem se da novac često nije glavna moneta, ima tu mnogo različitih načina na koji se „plati“ položen ispit ili priznata neka druga ispitna obaveza. Na primjer: usluga za uslugu, prijateljstvo i novo poznanstvo, potvrđivanje moći među poznanicima i komšijama, izlazak na ručak, emotivna veza, seksualna usluga, neka zanatska usluga zauzvrat.</p>			
TZS5:	<p>Direktno se plaćaju ispiti, ocjena se daje i kao protusluga ili po principu prijatelj prijatelju. Studenti se primoravaju da kupe knjigu mada je mogu naći na drugi način, a sama kupovina se predstavlja kao jedan od uslova da se ispit položi. Uočljiv je posebna odnos prema djeci sa „pedigreom“. Studenti i njihovi roditelji čine različite usluge profesorima. Nerijetko je to neka lična fizička pomoć profesoru oko nekih privatnih poslova, ili roditelji studenata moraju učiniti</p>			

	<p>neku uslugu profesorima. Dešavalo se i to da profesori studentima dopišu određeni broj bodova koji nisu uspjeli ostvariti na ispitima. Nema određenih kriterija, ili se oni ne poštuju, ako i postoje.</p> <p>Lično mislim da poklon (naravno u razumnoj vrijednosti) koji studenti daju profesoru poslije odbrane diplomskog brada nije korupcija.</p>			
TZS6:			<p>Većina studenata voli izbjegavati obavljanja svojih obaveza, zbog čega se i stiče slika da su studenti generalno podložno koruptivnom ponašanju.</p>	<p>Mislim da moramo više govoriti o tome, kako o ponašanju pojedinih profesora, tako i o studentima koji pristaju na takav način polaganja ispita. Isto tako, moramo napraviti razliku između dobrih i loših profesora, odnosno onih koji profesionalno obavljaju svoje obaveze i onih koji to ne čine.</p>
TZS2:	<p>To uglavnom podrazumijeva plaćanje ili traženje veze za polaganje ispita.</p> <p>U prvom planu je vrlo često i uskraćivanje prava studenata, odnosno krađa ispitnih rokova, čime se studenti dovode u nezavidan položaj i tjeraju se na pribjegavanje različitim metodama za polaganje ispita.</p>		<p>Zanima me zašto studenti nemaju uvid u rezultate anketa kojima su ocijenjeni profesori koji rade na fakultetima. Očito da u tom smislu odgovara pojedincima da se ne saznaju podaci o stavovima studenata spram kvaliteta nastave. Kada se spominju socijalni rokovi i pitanje da li oni podrazumijevaju dodatnu priliku za nedozvoljeni način polaganja ispita, mislim da je to tačno. Kao što sam već rekla, studenti se dovode u situaciju da 5 do 12 rješavaju svoje statuse, zbog čega nastoje da se osiguraju da će položiti ispit koji im je potreban za uslov za prelazak u narednu godinu.</p>	<p>Slažem se da je bitno napraviti razliku između dobrih i loših profesora, ali je činjenica da govor o korupciji uglavnom podrazumijeva isticanje loših strana određenih fakulteta.</p>
TZS7:	<p>Izvjesno je da se u toku ispitnih rokova u optičaj stavlja novac umjesto znanja, ispiti se polažu i na osnovu poznanstva s određenim uposlenicima fakulteta, to ne moraju biti nastavnici, veza vam može biti i obični uposlenik u tehničkim poslovima. Na jednoj strani značajan broj studenata prolazi kroz</p>	<p>Definitivno, mislim da je korupcija problem broj jedan. Možda u istoj ravni je i problem neizvršenja radnih obaveza od strane uposlenika fakulteta.</p> <p>Lično mislim da je korupcija prisutnija nego što se o tome priča.</p>	<p>Društvo kao cjelina je korumpirano u svakom svom segmentu. To itekako utiče na visoko obrazovanje i na subjekte visokog obrazovanja.</p> <p>Nismo dovoljno hrabri da joj se suprostavimo i da prijavimo slučajeve u koje smo se uvjerali. Upravo monopol određenih</p>	

	<p>fakultet bez adekvatnog znanja i to će se odraziti kasnije na mjestima gdje će raditi, na drugoj strani diskriminiraju se studenti koji do diplome hoće ili ne mogu drugačije nego na osnovu znanja.</p> <p>Zar nije korupcija ako nastavnici dobijaju plate ili honorare a ne održe pola nastave ili nisu na svojim radnim mjestima da nam izdaju potvrde i slično u vrijeme kad bi trebali biti.</p> <p>Dešavalo se da profesori naknadno nude studentima da popunjavaju tabele prisustva na nastavi, iako skoro nikada nisu održali časove za koje se studenti potpisuju. Sve to na određeni način govori o praksi koju sprovode određeni profesori, ali i o poziciji studenata koji moraju položiti ispite kod istih profesora.</p> <p>Nemoguće je izaći na ispit koji treba spremati samo iz literature koju je profesor predložio, a da nikada niste odslušali predavanje tog profesora. Mada, treba govoriti i o pozitivnim primjerima profesora koji se savjetuju sa studentima oko predavanja i nastoje maksimalno prenijeti znanje koje je potrebno za ispit.</p>		<p>profesora na fakultetima na kojima predaju plaši studente da nikada neće položiti određene predmete, jer profesori odgađaju ispitne rokove, ne izvršavaju svoje obaveze ili asistentima dozvoljavaju da sporovode njihove obaveze na predmetima.</p>	
<p>TZS8:</p>	<p>Činjenica je da fakultet lakše završavaju djeca uticajnijih roditelja, odnosno djeca doktora. Pojedini studenti se od samog dolaska na studij očigledno pripremaju</p> <p>da kasnije budu asistenti, odnosno profesori na fakultetu, što se radi namještanjem ocjena.</p>	<p>To u konačnici dovodi u pitanje imidž fakulteta odnosno kvaliteta nastave koju će buduće generacije imati.</p>	<p>Stalno se govori o bolonjskom procesu koji treba da olakša proces studiranja, ali praksa pokazuje da većina profesora nije spremna da primjenjuje te odredbe. Posebno je to slučaj sa fakultetima koji spadaju u domen nekih elitnih studija, kao što su Pravni ili Medicinski fakultet. To su fakulteti na kojima je vrlo bitna praktična nastava, na kojima je bitno da student stopostotno usvoji potrebna znanja. Konkretno na Medicinskom fakultetu imamo veliki problem pri upisu studenata, zbog masovnosti koja se kasnije</p>	

			<p>odražava na kvalitet nastave.</p> <p>Isto tako, tokom obilazaka klinika je razmljivo da pacijenti sa kojima trebate razgovarati nemaju strpljenja za toliki broj studenata koji se pojavljuje sa istim pitanjima, ali mi svi moramo osjetiti praktični rad sa pacijentima.</p>	
TZS9:	<p>Prvo smatram da je svako odstupanje od propisanih i zvaničnih pravila i proisa, bez obzira ko to činio, potencijalni znak korupcije ali i ambijent za korupciju. Po svoj prilici riječ je o raširenoj i veoma ozbiljnoj pojavi. Čak se za neke profesore vezuju pojmovi „štela“, „mito“, „korupcija“.</p> <p>Po svemu sudeći korupcija je najvidljivija u odnosu student – profesor (možda tu ima i najteže posljedice) ali je prisutna i u drugum procesima na univerzitetima.</p>	<p>Ja slušajući ono o čemu govore ostali studenti prosto ne mogu da vjerujem da se ovo dešava, jer mi na Akademiji dramskih umjetnosti zaista nemamo ovakvih problema. Možda je razlog tome mali broj studenata i što se svaka nepravilnost osjeti. Studenti imaju odličan odnos sa nastavnicima, i za sve nastavnike se može reći da su apsolutno otvoreni za saradnju sa studentima.</p> <p>Moram priznati da su neke priče do mene i ranije stigle tako da imam svoju predstavu o različitim dimenzijama korupcije na univerzitetima.</p> <p>Iz današnje priče zaključujem da je korupcija izgleda mnogo prisutnija u stvarnosti nego što se o njoj javno govori.</p> <p>Ipak mislim da ima i još, bar podjednako teških problema koji narušavaju kvalitet domaćeg visokog obrazovanja, to su: zastarjeli i neusklađeni nastavni planovi, loše organizirana nastava i odsutvo kontrole njene realizacije, nedovoljni prostorni i tehnički kapaciteti za odvijanje nastave, nekompetenstnost nastavnog kadra, samovoljno kršenje normativnih akata.</p>		<p>Moramo priznati da način na koji smo se do sada nosili sa ovim problemom nisu donijeli rezultate, sve je to bilo više formalistički postavljeno. Potrebno je mnogo strožije kažnjavanje dokazanih sudionika u korupciji, ne samo profesora već i studenata i onih koji ih na to podstiču, potreban je mnogo efikasniji, objektivniji i transparentniji način verifikacije znanja studenata kao i mnogo ozbiljnija praksa unutrašnje evaluacije nastave, nastavnika i asitenata.</p>
TZS10:		<p>Mislim da mnogo veći broj profesor učestvuje u nekom obliku korupcije nego što se misli i nego što se priča. Neki čak ne mogu ni sami sebi priznati da pogodnost koju su pružili nekom, po ko zna kom</p>	<p>Generalno mislim da sve potiče od profesora i od njihove nespremnosti na ulogu koju imaju u društvu. Priznajem da je i njima teško odurpjeti se, različitim intervencijama poznanika,</p>	

		principu izabranom studentu, jeste korupcija.	jer i oni žive u istom okruženju u kojem žive i njihovi studenti. Masovniji fakulteti otvaraju više prostora za korupciju, jer nema bližeg odnosa sa profesorima, tako da se određene nepravilnosti lakše previde. Uglavnom, vjerovatno nismo ni svjesni svega što se dešava na fakultetima koji broje nekoliko odsjeka, odnosno po nekoliko hiljada studenata.	
TZS11:	Studenti je vide i osjete neposredno u periodu polaganja ispita, kada vide da je neko položio a nisu ga vidjeli na ispitu ili znaju da prije toga nije spremao taj ispit. Tu nema drugog objašnjenja osim da je dobio ocjenu za novac ili na temelju poznanstva. Smatram da je korupcija i kada je uslov za izlazak na ispit ili čak dobijanje teme za seminarski rad kupovina profesorove knjige. To je dio cijene polaganja ispita koju u prikrivenoj formi ispostavljaju neki nastavnici.			
ZES1:	Korupciju vidim u svim oblicima potkupljivanja, bilo da se radi o ispitu ulu ulasku prekoređa u studentsku službu i bilo da se plaća novcem ili nečim drugim. Najvidljivija je i najveća mogućnost da se pojavi, odnos nastavnik student – vezan za polaganje ispita i ispunjavanje drugih studentskih obaveza.	Problem korupcije, po mom mišljenju, je jedan od tri najveća problema današnjeg visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. U istoj je ravni sa problemima nepoštivanja zakona odnosno normativnih akata univerziteta i fakulteta i općeg neprofesionalizma. Korupcija jeste problem, nažalost ne samo u visokom obrazovanju.		Mislim da se treba odmaknuti od uopštenih konstatacija da je korupcija prisutna i da je štetna jer utiče na kvalitet akademskih građana i učiniti nešto konkretno. Jednostavno nije dovoljno više samo pričati o tome. Treba krenuti od mjesta gdje se najčešće sreće, gdje je najvidljivija i na kojima je najveća mogućnost da se pojavi, to je odnos nastavnik student – vezan za polaganje ispita i ispunjavanje drugih studentskih obaveza. U tom cilju treba analizirati normativna rješenja, mislim da neka zakonska i statutarna rješenja upravo pogoduju korupciji, ili nema dovoljno efikasnih mehanizama koji garantiraju sprovođenje propisanog ili je ostavljeno puno prostora

				<p>za subjektivnost nastavnika.</p> <p>To što je najbitnije je ohrabriti studente da javno ukažu na sve sumnive slučajeve, to ohrabrivanje bi se postiglo kada bi nadležni organi pokazali da uzimaju ozbiljno informacije i pritužbe koje dobiju i da su posvećeni istjerivanju stvari na čistac.</p>
ZES2:	<p>Pod korupcijom prije svega mislim na potplaćivanje profesora i asistenata, na bilo koji način i bilo kojim sredstvima, da bi nekom dali prolaznu ili traženu ocjenu na ispitu, odnosno da bi nelegalno olakšali nekom studentu ispunjavanje njegovih studentskih obaveza.</p>	<p>Korupcija, po meni je ispred svih ostalih problema i faktora koji utiču ili bi mogli uticati na kvalitet visokog obrazovanja, konkretnije diplome koju sa sobom ponese student nakon završetka studija.</p>	<p>Sama priča o korupciji narušava reputaciju našeg sistema visokog obrazovanja ali i ohrabruje pojedince, pa čak i političke subjekte da u periodima u kojima se odvijaju ispitni rokovi ili obavljaju prijemni ispiti, da bez ustezanja traže pa čak i da očekuju nelegalnu uslugu. Uzima se kao nešto sasvim normalno da se „neko pripazi na ispitu“, da neko sa nekog visokog mjesta može srediti upis ili ocjenu. U tome je najveća opasnost jer se na taj način proizvodi negativni stereotip o univerzitetima i zaposlenicima na univerzitetima. Po mom mišljenju svemu pogoduje stanje države i društva.</p> <p>Mislim da Univerzitet u Zenici ima problem sa vanjskim saradnicima, koji dolaze iz vana, i koji nisu uvijek tu. Takvi profesori donose i određene nepravilnosti u radu, i imaju pogrešan odnos prema studentima. Posebno se to odnosi na održavanje obaveza prema nastavi. Problem imamo i kada jedan profesor predaje više predmeta, pa faktički ima monopol na određenim fakultetima.</p>	
ZES3:	<p>Korupcija se javlja na svim tačkama funkcioniranja univerziteta i fakulteta ali po meni je najštetnija u procesu ispunjavanja studentskih obaveza i polaganja ispita.</p> <p>Ja bih listu pojavnih oblika korupcije koju su moje kolege već poprilično</p>	<p>Dakle, korupcija jeste ozbiljan problem jer utiče na odnos društva prema svima nama koji smo učesnici u procesu visokog obrazovanja; degradiraju se vrijednosti diploma koje dobijamo na fakultetima i znanje i stručnost koje bi uz diplomu</p>	<p>Na obim korupcije na našim univerzitetima utiču težak socijalno-ekonomski položaj velikog broja studenata i njihovih roditelja te opšta politizacija društva i razmjere političke korupcije u društvu. Mislim da korupciji pogoduju negativni efekti nedovoljnog budžetskog finansiranja</p>	

	<p>definisale proširio i sa kupovinom ispitnih pitanja, toga zaista ima kao i kupovinom seksualnih suluga, ili bar druženja u slobodnom vremenu sa našim kolegicama.</p>	<p>trebalo ići.</p>	<p>univerziteta kao što su slaba plaćenost profesora i loši uvjeti za realizaciju studijskih programa.</p>	
<p>ZES4:</p>	<p>Ja je vidim prije svega u kupovini studentskog statusa, kupovini pojedinačnih ispita kao i u kupovini diploma.</p> <p>Teško je govoriti o konkretnim primjerima, mada možemo reći da kako se godina primiče kraju, sve više se koristi koruptivno ponašanje i studenti nastoje po svaku cijenu položiti ispite.</p> <p>Inače mislim da korupcija i nije toliko skrivena i nije je toliko teško utvrditi. Evo nekoliko primjera: Ima slučajeva da neki studenti bez obzira što nisu ispunili uslov na pismenom ispitu ipak budu pušteni da izađu na usmeni i polože ga.</p> <p>Zar nije korupcija kada neko bude izabran i zvanje docenta bez i jednog objavljenog naučnog rada?</p> <p>Korupcija je i kada nastavnici naprave knjigu od seminarskih radova svojih studenata. Uobičajen je zahtjev da se seminarski donose na stikovima.</p> <p>Ima slučajeva da nastavnici daju dodatne bodove studentima zato što su kupili knjigu. Često je to obična trgovina pošto te knjige nemaju nikakve veze sa ispitom koji profesor drži.</p> <p>Zgodnije studentkinje dobijaju, od jednog broja profesora, koji su svima poznati, uočljivo veće ocjene nego druge studentkinje ili studenti.</p> <p>Imamo dekana koji je istovremeno zaposlen i u Zenici i u Srbiji.</p>	<p>Korupcija je bez dvojbe najveći problem na našim fakultetima. Korupcija je mnogo prisutnija nego što se o tome priča. U ozbiljne probleme, sa kojim se isto tako, kao i sa korupcijom, treba suočiti društvo su nekompetenstnost nastavnog kadra i diskriminacija pojedinaca i čitavih grupacija tako što se grubo krše ili subjektivno tumače normativna akta.</p>	<p>Uglavnom korupciju imamo kao posljedicu trke profesora za dodatnom zaradom ali i nastojanja studenata da do diplome dođu što je moguće prije i na što je moguće lakši način.</p> <p>Uzmimo primjer socijalnih rokova, za koje svi znamo da nisu predviđeni ni zakonima ni normativnim aktima. Socijalni rokovi možemo uglavnom koriste za korištenje svih sredstava za polaganje ispita pa i koristeći se pritiscima na nastavnike, upotrebom svih mogućih sredstava, novcem, vezama, suzama i sl..</p>	<p>Mislim da bi se značajne promjene popstigle kada bi se uvele efikasnije i strožije kontrole načina na koji profesori u studenti ispunjavaju svoje propisane obaveze.</p>

	<p>Nije rijetko da u samo nekoliko dana, prije isteka upisa nove godine, studenti polože (srede) i po nekoliko ispita.</p> <p>Zar nije sumnjivo ako je u indeksu u jednom danu upisano pet ocjena iz pet predmeta.</p>			
ZES5:	<p>Pod korupcijom mislim prije svega na potkupljivanje profesora vezano za polaganje ispita ali i u svim drugim situacijama, pri upisu na fakultet, međutim mislim da se o korupciji radi i kada se toleriše da profesori ne drže nastavu, kada im se omogućava da na sumnjiv način ostvaruju zaradu i slično.</p> <p>Možete zamisliti kako se studenti koji spremaju ispit osjećaju kada neko položi za koga oni znaju da nije učio.</p> <p>Ne javlja se samo na ispitima. U nju je umiješana administracija. Evo samo jednog slučaja koji se nije mogao realizirati bez umiješanosti administracije i menadžmenta.</p> <p>Sjećam se da smo prijemnom ispitu pristupili nas 6 muškaraca, jer sam nas izbrojao, na to me podstakao veliki nesrazmejr u odnosu na broj djevojaka. Kasnije se na spisku rezultata prijemnog ispita pojavilo 10 muškaraca, odnosno našli su se i oni koji nisu uopšte bili na prijemnom ispitu. Tako da kada imate takvu praksu na prijemnom ispitu, teško je očekivati da će se tokom studija situacija popraviti.</p>	<p>Korupcija zaista jeste veliki problem na koji smo mi studenti veoma osjetljivi. To kod nas izaziva osjećaj prevarenosti i besmislenosti bilo kakvog rada. Problem se manifestuje i mnogo težom posljedicom; već generacije akademskih građana izlaze sa fakulteta, sa poptuno iskrivljenim sistemom vrijednosti, pripremljeni na koruptivni pristup rješavanju svih životnih problema. Na taj način korupcija se ustaljuje kao životni pristup i stil.</p> <p>Ipak mislim da je u ovom momentu veći problem to što je nastava na veoma niskom nivou, neredovno se održava, daleko ispod predviđenog fonda sati a i kada se održava na niskom je nivou.</p> <p>Korupcije ima mnogo više nego što se o tome priča.</p>		<p>Postoji pogrešno mišljenje da konkretne slučajeve treba zataškavati u interesu zaštite ustanova i profesije.</p> <p>Veoma brzo bi se mogla ostvariti promjena nabolje pod uslovom da se iskreno pošteni nastavnici a naročito menadžmenti fakulteta i univerziteta i kada bi se primijenile stroge kazne na otkrivene učesnike u korupciji. Po meni bi trebalo ići do oduzimanja statusa kako nastavnika i uposlenika tako i studenta.</p>
ZES6:	<p>Pod korupcijom lično mislim na sve nezaslužene, neosnovane i nelegalne povlastice kopje je moguće dobiti u obrazovnom procesu ali i u svim drugim procesima koji se odvijaju na univerzitetima na osnovu novca, različitih veza, protivusluga ili bilo čega drugog a što nije propisano i</p>	<p>Korupcija na fakultetu me, kao i mnoge moje kolege, jako demotivira, a pogubno je da i sve te priče koje se s vremena na vrijeme pokreću i utisak da se i ne pokušava nešto stvarno promijeniti, kao i da nema promjena, strašno degradiraju cijeli sistem visokog obrazovanja, nastavnike, studente, naše</p>	<p>Problem je što postoji tendencija zataškavanja bilo kakvih naznaka ili informacija o konkretnim slučajevima korupcije. Institucije nisu uspjele izgraditi jedan samkokritički odnos i sposobnost suočavanja sa ovom svojom dimenzijom i zbog toga to sve toliko dugo vremena</p>	

	predviđeno redovnim procedurama i pravilima.	diplome i nas nakon što diplomiramo.	traje i iz godine u godinu stanje je sve teže. To je ključni razlog zašto se koruptivno ponašanje počinje doživljavati kao nešto sasvim normalno i prihvatljivo, kao nešto što se tiče samo institucije a ne i cijelog društva.	
ZES7:	<p>Pod korupcijom na fakultetima prije svega mislim na: kupovinu ispita, davanje bilo kakvih olakšica u odnosu na predviđene obaveze studentima (kako pojedincima tako i cijelim grupama), davanje potpisa za prisustvo nastavi i vježbama bez obzira na to što nisu dolazili, primoravanje studenata da kupe profesorovu knjigu, i sve slučajeve u kojima se s bilo čije strane vrši uzvratna usluga nekome, naročito je poražavajuće ako je to davanje ocjene bez znanja.</p> <p>Profesori napreduju na osnovu knjiga koje im u potpunosti završe studenti, tako što svoje seminarske radove predaju na stikovima, kako bi ih profesori mogli uvrstiti u svoje knjige. Dosta profesora je na takav način steklo svoje naučne titule. Imamo primjere nemogućeg ponašanja prema određenim studentima pri polaganju ispita, što se završava u kabinetima, uz dogovor ili poznanstvo, da studenti čak i ne pristupe ispitima. Ili čak dodavanje bodova na ispitu studentima koji su kupili knjige.</p> <p>Možemo navest primjer profesora Asima Tenića, koji je jednoj studentici rekao da sve što ona treba da uradi na njegovom predmetu je da donese sliku na kojoj je slobodnije obučena. Kada mu je donijela sliku na kojoj je u bikiniju rekao joj je da pošto joj je Bog dao desetku, ne može joj ni on dati ništa manje.</p> <p>Isto tako imamo niz profesora koji su zbog različitih stvari otpušteni na</p>	<p>Korupcija zaista jeste problem, jer mladi koji na osnovu korupcije stižu diplome nisu dovoljno usavršili svoja znanja i u budućnosti se sigurno neće moći efikasno nositi sa svojim radnim i društvenim ulogama. Po mom mišljenju korupcije na našim fakultetima ima više nego što se o tome priča. Mnogi slučajevi su se odigrali pred mojim očima a za mnoge sam saznala i od svojih kolega.</p> <p>Mislim da bi se najbrže postigla promjena i korupcija svela na minimum kada bi se učesnici u dokazanim slučajevima kaznili najstrožije.</p> <p>Ipak, bojim se da u preeksponiranju problema korupcije ne zaboravimo na druge probleme koji ugrožavaju kvalitet naših znanja, to su: slab i nekompetentan nastavnički i asitenski kadar, nedostatak radnog prostora na fakultetima, nedostatak čitaonica i slabo opremljene biblioteke u kojima po previlu nema knjiga koje se traže za polaganje ispita.</p>	<p>Najveći je problem što se studenti nemaju kome obratiti za pomoć kada uočavaju takve stvari.</p>	

	<p>drugim Univerzitetima, a angažovani su u Zenici.</p> <p>Ja sam lično uključena u rad studentske organizacije i mislim da je pogrešna percepcija kod studenata koji misle da mi imamo određene privilegije. Čak je suprotno, jer mi se našim radom dovodimo u položaj da budemo sankcionisani od određenih profesora, ako javno govorimo o problemima studenata, ili ako govorimo o korupciji. Čak sam u funkciji člana NNV-a bila pod velikim pritiskom da, prilikom izbora dekana, glasam za čovjeka za koga mi je sugerisao nastavnik kod koga imam nepoloženih ispita. Nisam podlegla pritisku.</p>			
ZES8:	<p>Po meni korupciju u viškom obrazovanju čine: svaki vid kupovine ispita, primoravanje studenata da kupe profesorovu knjigu i to lično od njega, raznorazna primoravanja i pridobijanja studenata uključenih u organe upravljanja da glasaju za prijedloge dekana ili drugih pojedinaca i povezivanje načina njihovog glasanja sa polaganjem ispita, zapošljavanje nekih bivših „poslušnih“ studenata za asistente na fakultetu.</p> <p>Korupcija se javlja na različitim mjestima, ne samo u odnosu student nastavnik, ima je pri zapošljavanju na univerzitetima, pri dodjeljivanju predmeta nastavnicima, pri polaganju ispita, kada profesori primoravaju studente da kupuju njihove knjige, pri obradi studenstskih ocjena rada profesora.</p>	<p>Korupcije ima mnogo više nego što se o tome priča. Nije to samo zbog odsustva harbrosti studenata, nego zbog toga što se većina već utopila u nekom od oblika „lakšeg“ prolaska kroz studentske obaveze. Naravno ima i straha od odmazde.</p>	<p>Korupcija doslovno ubija volju studenata da se trude i uče kada znaju da će samo oni koji imaju štelu ili mogu platiti biti zaposleni. To ih usmjerava ka lakšim načinima dobijanje diploma, ti lakši načini uključuju ponekad i kupovinu ispita, ali uglavnom su to varanje i prepisivanje. Problem je što ima profesora koji se i ne pokušavaju suprostaviti prepisivanju, koji na sve to jednostavno žmire, vjerovatno i sami svjesni šta slijedi iza završetka fakulteta.</p> <p>Najveći problem je netransparentnost pri polaganju ispita, odnosno nedozvoljavanje studentima da izvrše uvid u rad, ili nedozvoljavanje da izađu na usmeni ispit. A ako se usmeni ispit i održi, održava se u zatvorenom krugu, ili samo sa profesorom, tako da ne možete ni znati koliko je neko znao na ispitu koji je položio. Pismeni ispit je podložniji korupciji jer otvara mogućnost i profesorima i studentima da manipulišu rezultatima.</p> <p>Dešava se na usmenom ispitu da profesor namjerno traga za pitanjima za koje je</p>	<p>Da bi se stanje promijenilo trebalo bi: osigurati veću transparentnost procesa na fakultetima i univerzitetima, uspostaviti strožije kontrole, uvesti praksu strožijeg kažnjavanja prekršitelja, promijeniti odnos prema anonimnim prijavama i provjeravati ih, osnovati komisije za antikoruptivno djelovanje (nisu dovoljni etički komiteti jer korupcija nije samo etičko pitanje), ta bi komisija trebala imati veliku autonomiju u radu, čak bi trebala biti neovisna i od rektora, pojedine vladine institucije bi trebale preuzeti ulogu „zviždača“ kako bi zaštitili studente od odmazde.</p>

			<p>siguran da student neće znati, kako bi ga doveo u situaciju da pokuša na drugi način da položi, odnosno da ponudi novac. Korupcija u visokom obrazovanju je neposredno povezana sa percepcijom korumpiranosti društva uopšte.</p> <p>Mislim da je trenutna situacija idealna za korupciju jer se u ovakvom iscjepkanom sistemu visokog obrazovanja ne zna ko pije a ko plaća. Posljedica toga je i da profesori kojima je onemogućen rad u nastavui zbog korupcije na jednom univerzitetu bez ikakvih problema dobijaju angažman na drugom univerzitetu i tamo rade sve isto što su radili i na univerzitetu s kojega su protjerani.</p>	
ZES9:	<p>Slažem se da na univerzitetima ima svih klasičnih oblika korupcije, karakterističnih za institucije našeg društva, kao što su javne nabavke, nepotizam pri zapošljavanju i slično, ali mislim da su navedene posljedice prije svega vezane za priče o mogućnosti kupovine ispita kao opštoj pojavi i za kupovinu seksualnih usluga koje profesori plaćaju ocjenama i drugim privilegijama koje mogu pružiti. Jako je bitno razumjeti da se kod korupcije uvijek radi o nečemu što je nelegalno, što se može ostvariti prekoračenjem precizno definisanih ovlaštenja i propisanih procedura.</p>	<p>Korupcija je jedan od temeljnih problema domaćeg visokog obrazovanja. Ima takve razmjere da se već osjete teške posljedice, narušen je ugled visokoškolskih institucija, ozbiljno je dovedena u pitanje etika nastavničke profesije, uzdrman je vrijednosni sistem studenata i maldih ljudi uopšte, doveden je u pitanje integritet profesora.</p>	<p>Mala ulaganja u sistem visokog obrazovanja i sve posljedice koje na sistem visokog obrazovanja ima stanje društva i države su glavni generatori korupcije. Činjenica je da su nastavnici u drugim zemljama višestruko bolje plaćeni od naših profesora kao i da su ulaganja u cijeli obrazovni sistem kod nas ispod svakog minimuma. U takvom ambijentu neke moralne dileme očigledno gube na značaju.</p>	<p>Ozbiljna društvena akcija bi trebala ići u dva pravca; prvi bi vodio ka popravljaju materijalnog položaja kako fakulteta i univerziteta tako i nastavničkog osoblja, drugi pravac aktivnosti bi trebao voditi ka mnogo oštrijem kažnjavanju učesnika u korupciji, kako profesora tako i studenata.</p>
ZES10:			<p>Na Univerzitetu u Zenici imamo neodređena i različita pravila koja se odnose na obaveze studenata na različitim fakultetima. Na nekim fakultetima je sve jasnije uređeno, ima i manje studenata koji imaju i bolji odnos sa nastavnicima, dok se na nekim fakultetima ne znaju ni pravila koja važe za profesore, niti ima prave kontrole ko i na kakav način</p>	

			drži nastavu i ispite.	
ZES11:	Recimo, imamo primjere da profesori drže samo pismene ispite bez usmenih, ili da nedozvoljavaju uvid u rad, a neki studenti polažu ispit kojem nisu pristupili.		Imamo monopol određenih ljudi koji bez zvanja profesora predaju po 10 predmeta, a studentima nije uopšte dozvoljeno da dovode u pitanje njihovu kompetenciju. Prinuđeni smo da djelujemo u takvim uslovima, jer se dovodimo u opasnost da budemo sankcionisani.	
ZES12:	Znam za kolege koje nisu dolazili na fakultet a ni izlazili na ispite da su upisali višu godinu. Ima slučajeva da se ispit položi u kantini. Na dodatnom, tzv. Socijalnom roklu moglo se zvanično izaći samo na jedan ispit, pod pretpostavkom da je uslov za prelazak u narednu godinu, ja znam studentkinju koja je izašla na tri ispita i sva tri ih položila. Odjednom ima uslov. Dakle jasno je šta ja mislim pod korupcijom na univerzitetima. Prvo kupovinu ispita, kupovinu položenog prijemnog ispita, svrstavanje u kategoriju studenata koji ne plaćaju mada ne ispunjavaju za to uslove, primoravanje studenata na kupovinu profesorovih knjiga kao uslov za izlazak na ispit. Naravno ima korupcije i pri zapošljavanju i na drugim mjestima na univerzitetu ali kupvina ocjena je simbol korupcije.	Korupcije sigurno ima i to u velikoj mjeri. Pošto se niko ne kupuje i ne potplaćuje javno jako jer teško utvrditi precizno koliko je to. Problem korupcije je po meni na prvom mjestu, jer jedan korupcijski čin na ispitu, za sobom povlači mnogo posljedica koje će se pokazati u budućnosti. Na kraju ćemo imati nestručan kadar koji će poslije upropastiti ili društveno bogastvo ili nekoliko generacija, jer očigledno je da takvi dolaze i na mjesta učitelja, nastavnika i profesora. Ipak mislim da ne treba izgubiti iz vida i probleme kao što su: mnogo teoretisanja a malo prakse na fakultetima, neredovna nastava, slaba opremljenost učionica i kabineta za savremene metode nastave, neujednačenost nastavnih planova (po broju predmeta) na različitim fakultetima i sl.		
SAS1:	Korupcije ima na određenim ispitima. Neki profesori imaju i zvanične cijene ispita. Čak studenti koji su članovi Studentskog parlamenta Univerziteta su jednom javno prozvali profesoricu Medicinskog fakulteta koja je naplaćivala ispite i rekli cijenu ispita. Profesorica je kasnije izvršila odmazdu na studente rekavši im da će se cijena povećati, s obzirom da su već tako javno govorili o tome. Recimo, jedna studentica je dobila 10 a da se nikada nije pojavila na ispitu.	Problem korupcije na fakultetima je prisutan i raširen ismatram da se o tome mnogo manje priča nego što bi trebalo. Po meni to je čak najveći problem koji nije na adekvatan način tretiran u okvirnom zakonu o visokom obrazovanju.	Od Bolonje profesori uzimaju samo ono što im odgovara, tako da trenutno se jako mali procenat onoga što bi trebali primjenjivati provodi u praksi. Mislim da mediji ne stvaraju pravu sliku o prirodi, obimu a naročito ne o kontekstu korupcije na našim univerzitetima. Kada govorim o kontekstu prvenstveno mislim na historijski kontinuitet nepotizma na fakultetima koji rezultira familijarnom klimom u kojoj nema niti volje a niti moći da se	Ubijeđen sam da bi se promjena mogla postići kada bi se potaknuli mehanizmi efikasnijeg otkrivanja i strožijeg kažnjavanja dokazanih slučajeva.

			otkrivaju a pogotovo kažnjavaju pojedini slučaje vi korupcije.	
SAS2:	<p>Konkretno na Fakultetu političkih nauka asistentica ima dečka među studentima, što poriče, ali svi ti znaju. Ovaj fakultet se može smatrati privatnim fakultetom, jer profesori uglavnom pripremaju svoju djecu da budu asistenti, a većina nema ni osnovne uslove. Niko ne uzima u obzir evaluaciju studenata. Javna je tajna da često ispite polažu studenti koji predaju prazan papir. Poznato mi je da na određenim fakultetima postoje čak i cjenovnici ispita. Isto tako neki profesori ciljano od svog predmeta stvaraju „bauk“ ispit, koji je skoro nemoguće položiti legalnim putem a kada se stvori takva fama onda samo još preostaje da se utvrdi cijena i napravi razmjena ocjena za novac.</p>	<p>Korupcije svakako ima, ali ako bih pravila hijerarhiju faktora koji negativno utiču na kvalitet visokog obrazovanja stavila bih je na drugo mjesto iza zanemarivanja suštinskih zahtjeva i standarda bolonjskog modela visokog obrazovanja a naročito novog odnosa nastavnika i studenta.</p> <p>Zar se može govoriti o kvalitetnijoj poziciji studenata ako se toleriše samovolja nastavnika, ako nikada nije sigurno da li će se nastava održati u oglašenom terminu i slično.</p>	<p>Međutim nikada ne bih isključivu krivicu prebacila na profesore, ima tu dosta krivice i do nas studenata, ne samo da šutnjom podržavamo korupciju već smo i sami skloni da tražimo lakši način da položimo predmet ili da ispunimo neku svoju drugu obavezu.</p> <p>Cijeli problem korupcije se u medijima „zamagljuje“.</p> <p>Kada je riječ o korupciji, na kraju se sve završi na „rekla-kazala“ i na pričama između studenata i u okviru porodice.</p>	<p>Mislim, ipak da teret suprostavljanja korupciji prije svega trebamo podnijeti mi studenti. Mi najbolje znamo kada nešto nije uredu i trebamo imati hrabrosti, a ako se ujediniamo tada je sve lakše, direktno i javno ukazati na korumpirane profesore i zajedno stati na karj tog pojavi.</p>
SAS3:	<p>Na mom fakultetu je jako izražen nepotizam, to je do te mjere da izgleda kao da je porodični biznis.</p> <p>Student trpe i to što pojedini profesori svoj profesorski status koriste za političko napredovanje i što ih je svugdje više nego na fakultetu. Nasravno ima tu i privatnog biznisa, najvažnije je sklopšiti nekakvu knjigu a onda iskoristiti to što se upisuje veliki broj studenata i prodati im te knjige.</p>	<p>Moj utisak je da korupcije ima mnogo više nego što se o tome priča.</p> <p>Inače, mislim da je najveći problem na fakultetima nepotizam, slijede nedosljedna primjena bolonjskog procesa, korištenje fakulteta za političko napredovanje i razvijanje ličnog biznisa koji se ogleda u primoravanju studenata da kupe knjige pa čak i u prodaji ispita.</p> <p>Mislim da bi se mogle postići promjene kada bi se: status profesora i nastavnika na neki način povezao sa redovnim semestralnim studentskim evaluacijama.</p>	<p>Jedan od problema je što studenti nemaju priliku da izvrše uvid u svoj rad.</p> <p>Po meni, korupcija je u vezi s nedosljednom primjenom bolonjskog modela na Univerzitetu u Sarajevu. Na jednoj strani je demontiran stari sistem koji se zasnivao na tradicionalnom odnosu student – profesor, opdnosno na klasičnom načinu polaganja ispita a na drugoj strani nisu stvoreni uslovi za kontinuirano praćenje studenata i interaktivni proces, sve je svedeno na pismene ispite (testiranja) te je mnogo lakše da neko položi a da njegove kolege ne znaju koliko on zaista zna.</p> <p>Znamo isto tako da je jedan profesor dobio otkaz jer nije htio upisati studentu ocjenu bez polaganja ispita, a riječ je o studentu čiji su roditelji</p>	<p>Kada bi se primjereno kažnjavali dokazani slučajevi korupcije, kada bi se efikasno spriječile pojave nepotizma, naročito u dijelu koji se odnosi na nastavni proces, kada bi se efikasno spriječili privatni biznisi profesora i asistenata i kada bi se spriječilo paralelno bavljenje profesora politikom i nastavom.</p>

			<p>uticajni profesori.</p> <p>Kod studenata postoji strah da otvoreno govore o tome šta znaju. Boje se da bi ih to moglo dovesti na „crnu listu“ onih koji imaju male šanse da polože pojedine ispite.</p>	
SAS4:		<p>Procenat takvih postupaka, korumpiranih profesora, je manji u odnosu na one profesore koji korektno obavljaju svoje poslove. Odnosno većina profesora se pridržava osnovnih profesionalnih standarda, ali nažalost pojedinci kvare sliku o fakultetima, i uglavnom se priča o lošim profesorima. Znatno je veći broj profesora kod kojih se ispit položi zbog znanja.</p>		
SAS5:	<p>Sve počinje od veoma neobjašnjivog i netransparentnog načina na koji se pojedinci promovišu u demonstratore. Samim tim oni dobijaju poseban pristup nastavnima, to utiče da lakše dobijaju velike ocjene a opet to utiče na oslobođen pristup poziciji asistenta pa kasnije i nastavnika.</p> <p>Inače mislim da je problem korupcije neopravdano sveden na kupovinu ocjena i kupovinu knjiga.</p>	<p>Korupcija je svakako na prvom mjestu faktora koji negativno utiču na kvalitet visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Prvenstveno mislim na korumpirani sistem regrutovanja asistenstskog i nastavničkog kadra.</p>	<p>Iz svega se vidi da je veoma teško suprotstavljati se korupciji jer je ona ugrađena u sistem.</p>	<p>Ipak mislim da bi studenti mogli učiniti mnogo više, naročito ukoliko bi bili glasni i kazali ono što iztmeđu sebe pričaju.</p> <p>Na fakultetima bi, bar oni koji su iskreno posvećeni otklanjanju ove pojave, trebali stvarati prilike za razgovore sa studentima i ohrabrivati ih da govore. Na taj način će se povećati broj otkrivenih slučajeva a kada se već otkriju tada bi ih trebalo mnogo oštrije kažnjavati. I to može biti podsticaj za studente i anstavnike da budu hrabriji.</p>
SAS6:	<p>Mislim da je najveći broj studenata upisan na fakultete vezom ili nekim drugim oblikom korupcije.</p>	<p>Definitivno je korupcija na prvom mjestu faktora koji negativno utiču na kvalitet znanja koje izlazi s naših fakulteta. Problem korupcije je veoma prisutan i o njemu se ne govori ni približno koliko bi trebalo. To je pojava koja je prisutna u svim fazama studentskog života.</p>	<p>Ne vidim da se nešto ozbiljno radi na njenom suzbijanju. Pogledajte samo kako brzo prestane interesiranje za neki slučaj dokazane korupcije. Priča se o tome mjesec dana, kao poduzimaju se neke mjere, uglavnom na verbalnom nivou i onda se sve zaboravi i nastavi po starom.</p>	<p>Mislim da se promjene mogu ostvariti ukoliko se tome iskreno posvete univerzitetske strukture. Profesori moraju biti pod nekom vrstom provjere, ali ne samo profesori već i kompletno osoblje.</p> <p>Bitno je usvojiti instrumente upravljanja odnosima između studenata i profesora, odnosno razgraničiti šta je dozvoljeno, a šta ne; da se ne bi dešavalo da asistenti budu u seksualnoj vezi sa studentima, ili kao što je bio slučaj sa seksualnom</p>

				aferom na odjeljenju sarajevskog Pravnog fakulteta u Tuzli.
SAS7:	Korupcija se odvija u različitim formama, ponekad one izgledaju sasvim bezazleno, kao na primjer prepuštanje nekih profesorskih (ispitnih) obaveza demonstratorima, podmićivanje demonstratora (različitim vrstama podmićivanja) da bi se dobila unaprijed ispitna pitanja.	Korupcija jeste problem ali ne i jedini. Mislim da u ovom momentu teže posljedice po kvalitet znanja koje izlazi sa fakulteta imaju nedosljedna primjena bolonjskog koncepta studiranja i način ocjenjivanja studenata.	Studenti se vrlo često sami dovedu u situaciju da pokušaju na bilo koji način da polože ispit, naročito nakon što su ga više puta bezuspješno pokušavali položiti na legalan način. Međutim, u većini slučajeva radi se o tome da oni nisu ni pokušali naučiti to što trebaju naučiti da bi položili. Na kraju, da nebi ponovo obnavljali godinu, prodaju svoju čast, i spremni su učiniti bilo šta, što na kraju može samo njima naškoditi.	U osnovi mislim da korupcije na fakultetima ima onoliko koliko su studenti spremni da je podnose i da bi veća aktivnost studenata po ovom pitanju moglo preokrenuti situaciju.
SAS8:		Problem korupcije je prisutan na Univerzitetu u Sarajevu i po mom mišljenju je najznačajniji problem sa kojim se suočavamo na našim fakultetima. O tome se priča među studentima, jako često, ali tu se sve i završava.	Tema korupcije teško ulazi u dnevni red zvaničnih fakultetskih i univerzitetskih organa a nedovoljno je prisutna i u masovnim medijima. Ne znam zašto je to tako, ili još uvijek nisu shvaćene sve posljedice koje po sistem visokog obrazovanja ima korupcija ili nekome nije ni stalo da se stanje promijeni.	
SAS9:	Inače mislim da je definicija korupcije na univerzitetima suviše reducirana na pitanja kupovine ispita i prodaje knjiga, kao i da pažnji izmiču neke situacije koje bi mogle ukazivati na primoravanje studenata da pribjegu nečemu čemu inače nisu bili skloni u toku studija. Kako tumačiti situaciju kada student kojemu je ostao samo jedan ispit do okončanja studija, i koji je inače bio sasvim solidan student taj posljednji ispit polaže bezuspješno više puta. Zar to nije stavljanje pred iskušenje tog studenta da ponudi novac ili nešto drugo.	Korupcija jeste problem ali nas studente, koji nismo skloni na takav način polagati ispite i rješavati svoje druge fakultetske obaveze, mnogo više pogađa problem loše organizacije fakulteta, preciznije kazano totalne dezorganizacije, u kojoj nikada nije sigurno hoće li profesor održati predviđenu nastavu, da li će se u objavljenom roku održati ispit, koliko vremena treba čekati da se saopšte rezultati i slično. Inače mislim da korupcije ima, da se o njoj čak i dovoljno priča ali da se malo poduzima da se suzbije odnosno da se sankcioniše.	Profesorima za koje je općepoznato da su skloni koruptivnim radnjama ništa se ne dešava, a to veoma destimulativno utiče kako na studente tako i na nastavnike koji bi bili spremni da se suprostave i da javno progovore.	Borba protiv korupcije po meni ovisi prije svega od naše spremnosti da se suprostavimo, prije svega da o svemu što saznamo na neki način kažemo i svjedočimo ali i od spremnosti institucije i države da strogo kazne one koji su otkriveni.
MOS1:		Problem korupcije je prisutan na dosta fakulteta. Smatram da se o tome nedovoljno priča, a naročito da se malo čini da bi joj se suprostavilo. Ipak mislim da se ne bi	Mislim da problemi nedovoljnog i neredovnog finansiranja naših sveučilišta i fakulteta čak generiraju jedan veliki dio korupcije. U tom kontekstu treba	Antikoruptivna akcija bi trebala ići u smjeru otkrivanja i strogog kažnjavanja onih koji su otkriveni a paralelno bi trebalo pokrenuti akcije

		<p>trebalo preokupirati samo korupcijom a zanemariti probleme koji proističu iz neadekvatne ekonomske pozicije sustava visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini.</p> <p>Ovakvo stanje se manifestira sa veoma upitnim kvalitetom znanja jednog značajnog broja svršenih studenata, koji su do ocjena, očigledno, mogli doći i bez učenja.</p>	<p>razmotriti i pojavu da cijena školarine nije ista na svim fakultetima, odnosno na svim univerzitetima, čime se neki studenti privilegiraju.</p> <p>Za korupciju u visokom obrazovanju po meni su krivi podjednako nemoralni nastavnici, studenti i njihovi roditelji kao i značajan broj pojedinaca koji neprofesionalno obavljaju svoje, inače jako značajne društvene pozicije.</p> <p>Poseban problem je što je cijeli sustav pod velikim pritiskom da snizi kriterije za prolaznost koja se uzima kao vrhunski kriterij za efikasnost fakulteta i sveučilišta. U toj situaciji ima sustavne korupcije.</p>	<p>koje bi podigle na viši nivo osjetljivosti na sve pojave korupcije kako kod studenata tako i kod nastavnika. Jednostavno kazano treba uspostaviti takav antikoruptivni sustav koji će garantirati da će svaki pokušaj korupcije biti strogo kažnjen.</p>
MOS2:	<p>Mislim da bi ozbiljna akcija na suzbijanju ove pojave trebala proširiti definiciju korupcije i uzeti u obzir i one vidove koji se ne odnose samo na kupovinu i prodaju ispita, uostalom mislim da danas veoma mali broj studenata može sebi, iz ekonomskih razloga, priuštiti kupovinu ispita.</p>	<p>Prblem korupcije bih stavio negdje u sredinu liste problema koji opterećuju domaća sveučilišta; iza problema loše organiziranosti, neopremljenosti nastavnog provcesa, nepotizma. Isto tako treba govoriti o neprimjenjivosti bolonjskih odredbi, o kojima se stalno govori ali koje se ne primjenjuju u praksi. Takođe, imamo stalni nedostatak literature, ili nametanje literature koja nije dovoljna za usvajanje odgovarajućih znanja. Istovremeno mislim da je korupcija mnogo više raširena nego što se o tome priča te da ima mnogo pojedinačnih slučajeva koji niti su prijavljivi niti se zna za njih i ostat će nepoznati iz mnogo razloga: zbog nepovjerenja u institucije kojima bi se trebalo žaliti, zbog straha od odmazde, a jednim dijelom i zbog nezainteresiranosti da se bilo šta promijeni.</p>	<p>Istovremeno bi trebalo imati u vidu i sve bitne faktore koji pogoduju korupciji kao što su: neprofesionalizam i slaba predanost svom pozivu ne samo nastavnika već i drugog osoblja na sveučilištima, loša finansijska situacija sveučilišta kao posljedica loše pozicije u proračunima i opće stanje u Bosni i Hercegovini.</p>	<p>Po meni, trebalo bi dati veće ovlasti etičkim povjerenstvima fakulteta, kontinuirano vršiti evaluacije (analize) kompetentnosti uposlenika, naročito nastavnika i asistentata, osigurati mehanizme za kontrolu provođenja zakona i drugih normativnih akata kojima su uređene procedure i područja na kojima se korupcija javlja te realizirati kontinuirane programe osvijješćivanja i edukacije studenata i nastavnika vezano za osjetljivost na pojave korupcije kao i za načine suprostavljanja.</p>
MOS3:		<p>Mislim da korupcija na našim sveučilištima jeste prisutna i jeste problem, ali nije među prva tri problema koja smetaju nama studentima i koji dovode u pitanje kvalitet visokog obrazovanja. Po meni najznačajniji su</p>	<p>Korupcija, u mjeri u kojoj je uspjela da se raširi na našim sveučilištima je upravo i moguća prije svega zbog toga što je ignoriraju studenti, možda je preciznije kada kažemo što studenti u njoj vide priliku</p>	

		<p>nedostaci u sustavu studiranja – koje sada možemo definirati kao drastična odstupanja od bolonjskog modela a manifestiraju se kao zanemarivanje sticanja praktičnih vještina, to je naročito neprihvatljivo na tehničkim fakultetima, i konačno veliki je problem što studenti ne pokazuju zainteresiranost da nešto nauče u toku studija ali i da promijene bilo šta što osjećaju kao nedostatak. Rekao bih jednostavno, imamo takav sustav visokog obrazovanja u kome izostaje uključivanje jednog od ključnih činilaca – studenata. Koliko mi je poznato bolonjski proces upravo računa na studente kao istinske subjekte sveučilišta.</p>	<p>za sebe, mogućnost da prođu relativno jeftino kroz jedan sustav, od kojega ništa ne očekuju i zbog toga nisu ni zainteresirani za njegovo stanje.</p>	
MOS4:		<p>Korupcije ima ali ne u tolikoj mjeri koliko se želi prikazati i ne sa takvim negativnim utjecajem na kvalitet znanja koji svršeni studenti ponese sa naših fakulteta kako se govori. Rekao bih da cijela velika galama oko korupcije služi nekim drugim strukturama da se opravdaju (upitnim kvalitetom diploma) što nisu stvorili uvjete za zapošljavanje obrazovanih mladih ljudi i što većina nas nakon što napustimo studentske klupe idemo na zavode za zapošljavanje</p>	<p>Ja lično problem korupcije vidim kao moralno pitanje, nešto oko čega se svako od nas pojedinačno opredjeljuje. Studenti koji se opredijele da kupe ispit vjerovatno moraju odgovoriti na pitanje kako će gladati u oči nastavniku, kada ga sretnu, koji im je nekom vezom ili na drugi način dao ocjenu bez pokrića u znanju, da li će kada dobiju svoju djecu i njih odgajati u tom stilu, kao i kako će objasniti svojim kolegama za koje znaju da su učili ali možda nisu prošli na ispitu? Slične dileme bi trebali imati i nastavnici i svi ostali koji učestvuju u lancu korupcije.</p>	<p>Ako se korupcija ne zaustavi na nivou moralnog samopreispitivanja teško ju je zaustaviti pravnim sredstvima, jer to je ipak nešto što se dešava u četiri oka ili nešto što se odvija u prostoru ostavljenom za subjektivno odlučivanje. Najviše što bi bilo moguće učiniti je da se taj prostor suzi kao i da se osigura apsolutna transparentnost bar ispitnih procedura.</p>
MOS5:	<p>Do studenata dolaze priče o kupovini ispita, međutim niko od nas nije vidio nešto takvo. Uglavnom, moguće je da postoji kupovina, ali u zanemarivom postotku, jer većina studenata se trudi da učenjem položi ispit. S druge strane, studenti se svake godine tjeraju da kupuju iste knjige, profesori na takav način pokušavaju ostvariti veći prihod, što nije u redu.</p>	<p>Ispred problema korupcije su kvaliteta znanja koje se nudi na sveučilištima a to je posljedica upitnih kompetencija nastavnika i saradnika i odsustva sustavnog finansiranja visokog obrazovanja.</p>	<p>Sustavne korijene korupcije ne treba zanemarivati, ali njima ne treba ni zamagljivati, po meni ključni faktor a to je poremećen sustav osobnih vrijednosti (poljujan moralni integritet) jednog dijela onih koji su uključeni u sustav visokog obrazovanja, dakle kako nastavnika i asistenata, tako i studenata, njihovih roditelja, političara i sl.</p>	<p>Knjige trebaju biti dostupne u čitaonicama i knjižnicama.</p> <p>Ima i svijetlih primjera. Neki profesori sami sastave materijale, odnosno knjige iz kojih studenti mogu učiti, i omogućiti svakom studentu kopiranje istih.</p> <p>Efikasnu borbu protiv korupcije bi trebalo voditi tako što bi se kombiniralo odlučnije i fokusiranije djelovanje organa pravosuđa na istraživanju i</p>

				<p>progonu slučajeva korupcije, odlučnije i efikasnije preventivno djelovanje na samim sveučilištima usmjerenim na ostavriavanje višeg stupnja transparentnosti i kontrole „kritičnih“ procesa, te produbljenije djelovanje masovnih medija pri izvještavanju o ovim temama.</p>
MOS6:		<p>Mislim da korupcija i nije toliko raširena koliko se o njoj priča. Za četiri godine, koliko sam već na fakultetu nisam doživio niti jedan slučaj korupcije a ne znam zbog čega bi drugačije stanje bilo na drugim fakultetima. Mogu pouzdano posvjedočiti da na svom fakultetu nisam bio primoran kupiti niti jednu knjigu i profesori su više nego razumni kada se radi o korištenju bilo koje literature, dok god je ona valjana za predmet. Naravno, oni preporuča najbolje knjige ali ničim ne dadnu do znanja da neku od njih treba kupiti.</p> <p>Mislim da mediji ovu temu često aktualiziraju da bi sveučilišta stavili u kontekst aktuelnih političkih borbi. Mislim da je to pogrešno jer sveučilišta nebi trebala imati veze s politikom a pogotovo ne smiju biti instrumentalizirana u dnevno-političke potrebe.</p>	<p>U mjeri u kojoj ima korupcije na sveučilištima mislim da su glavni krivci imućni roditelji i njihova djeca koji misle da svojim novcem mogu kupiti sve što zažele. Utjecaj njihove moći ne ide uvijek, pa čak ni najčešće, direktno na profesore, već indirektno kao pritisak na državu i državne institucije u kojima sjedi državna administracija, koja je vjerovatno i sama došla na te pozicije potporom imućnih pojedinaca ili svoju poziciju žele unovčiti te svoju administrativnu moć koriste da bi primorali profesore na neke ustupke. Veoma često sami profesori od toga nemaju direktnu ekonomsku korist.</p>	<p>U borbi protiv korupcije trebalo bi osigurati da se otkriju i primjereno kazne svi oni koji u tome učestvuju. To bi djelovalo odvraćajuće na ostale sudionike visokog obrazovanja. Potrebno je uvesti rigorozne zakone, pogotovo za one koji pokušavaju korumpirati druge i konačno sve zakone početi primjenjivati podjednako na sve građane ove zemlje, neovisno o njihovoj ekonomskoj moći ili bilo kom drugom obilježju i pripadnosti.</p>
MOS7:	<p>Naravno, nisam naivan i da ne mogu zamisliti da se „iza zatvorenih vrata“ dešavaju stvari kojih većina studenata i ne mora biti svjesna, međutim i dalje mislim da je to moguće više u područjima upravljanja visokoškolskim ustanovama nego u području odnosa student-nastavnika. U tu kategoriju moguće korupcije bih ubrojao i tzv. političko napredovanje pojedinih nastavnika i asistenata. Pojedinci mogu iskoristiti status profesora za promociju i napredovanje u političkoj sferi kao što vjerovatno ima utjecaj i na njihovo položaj na</p>	<p>Što se samog sveučilišta u Mostaru tiče, prema mojim saznanjima korupcija je vrlo malo ili nikako prisutna tako da bih je svrstao na samo dno problema koje ima današnje visoko obrazovanje u BiH. Ispred korupcije su problemi: visokih cijena školarine na pojedinim fakultetima mada se radi o javnom obrazovanju, visokih cijena smještaja u studentskim domovima ali i uopšte studenata koji nisu iz Mostara, nepostojanje efikasnog sustava ekonomske podrške mladima koji žele studirati. Pretpostavljam da općenito u sustavu visokog obrazovanja</p>	<p>Veliki izvor korupcije, u mjeri u kojoj je prisutna, po meni je spremnost, pa čak i opredjeljenje jednog broja studenata da idu linijom manjeg otpora. Naravno tu su i profesori koji su, pod utjecajem osjećaja da su materijalno potcijenjeni niskim plaćama a vjerovatno i ohrabreni očiglednom pasivnošću institucija koje su zadužene za suzbijanje korupcije, zaboravili na profesionalnu deontologiju i zanemarili svoj ljudski i profesionalni dignitet.</p>	<p>Antikoruptivne akcije bi trebale ići u smjeru otklanjanja uvjeta koji pogoduju korupciji ali i najstrožijeg kažnjavanja onih kojih su uključeni u korupciju, kako profesora tako i studenata ali i uprava fakulteta čija je odgovornost zbog propuštanja da ozbiljno istraže sve prijave, bez obzira da li su potpisane ili anonimne, i strogo kazne one za koje se potvrde da su učinili nešto nečasno i nelegalno.</p>

	<p>sveučilištima to što zaposjedaju značajne političke pozicije i što su često prisutni u medijima. Mi na to ne možemo puno utjecati izuzev ukoliko oni ne izvršavaju svoje obaveze u nastavi i prema nama na ispitima.</p>	<p>u Bosni i Hercegovini korupcija nije raširena u alarmantnoj mjeri te da je i dalje naglasak na rezultatima rada i realnim i opravdanim kriterijumima koje postavljaju profesori na ispitima kao i da većina studenata nema ni potrebe, ali nema ni novca da kupuje ispite.</p>		
MOS8:	<p>Da budem pošten, moje procjenjivanje korupcije kao problema sustava visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini je pod utjecajem činjenice da na mom fakultetu do sada nije bilo ni afere ni skandala vezanih za kupovinu ispita, za primoravanje studenata da kupuju knjige, za seksualno sulovljavanje studentkinja ili za prijemne ispite. Poznato mi je da se priča o korupciji na fakultetima uglavnom vrti oko tih pitanja. Po meni to je suviše uzak okvir za priču i trebalo bi ga proširiti svim aspektima koji karakterišu funkcioniranje tako velike i kompleksne institucije kao što su sveučilišta.</p>	<p>Bez obzira na sve što sam danas ovdje čuo korupciju ne bih stavio na prvo mjesto problema jer po meni ima nekoliko faktora koji u većoj mjeri, nego korupcija, utječu na kvalitet obrazovanja. Ispred bih stavio: nepridržavanje odredbi (standarda) Bolonje, nestručan kadar u nastavi i na vježbama naročito njihovu nespremnost da koriste nove tehnologije i primjenjuju nove metode edukacije, neujednačenost uvjeta i načina polaganja ispita od kolegija do kolegija, suviše teoretska predavanja na način ex katedre sa malo primjera iz prakse i previše zastarjelih informacija.</p>	<p>Na osnovu onoga što sam pročitao u novinama i čuo od kolega sa drugih fakulteta i sveučilišta raširenosti korupcije u visokom obrazovanju naročito doprinose: lijenost studenata koji su opet iz nekih više ili manje opravdanih razloga demotivirani da uče, slaba materijalna pozicija nastavnika, koji zaista imaju niska primanja kao i male kazne za one za koje se utvrdilo da su učestvovali u nekoj koruptivnoj radnji.</p>	<p>Mislim da bi se dobri rezultati u suzbijanju korupcije postigli kada bi se na svim sveučilištima pa i na fakultetima oformili agilni antikoruptivni timovi i kada bi se kažnjavanje podiglo na nivo isključivanja sa sveučilišta kako nastavnika tako i studenata kada im se dokaže da su učestvovali u nekoj koruptivnoj radnji.</p>
MOS1:	<p>Postoje fakulteti koji se održavaju samo da bi izdavali diplome onima kojima su potrebne za zadržavanje radnih mjesta, dok se nadrugim fakultetima puno više traži od studenata, ali i dobijaju viši nivo znanja.</p>		<p>Zašto nisu iste cijene studija na svim fakultetima, ili zašto nisu isti uslovi studiranja na svim fakultetima?</p>	<p>Primjeri o kojima su studenti u stanju govoriti su sa dna piramide, dok su veći problemi na vrhu, gdje se odlučuje o nastavnom procesu ili politici visokog obrazovanja. Studenti tu ne mogu puno učiniti, mislim da je riječ o loše uređenom sistemu obrazovanja, koji stvara prostor za korupciju.</p>
BLS1	<p>Korupcija ima različite forme; od povlastica koje se daju pojedincima prio polaganju ispita, raznih preporuka i zauzimanja koje dolaze od strane javnih osoba do zapošljavanja na univerzitetima.</p>	<p>Korupcija u visokom obrazovanju je na trećem mjestu, iza korupcije u zdravstvu i vladi. Na četvrto mjesto bih stavio korupciju pri zapošljavanju u javnom sektoru. Korumpiranost visokog obrazovanja prema tome je veoma bitan element korupcije u našem društvu. Međutim, mislim da su posljedice korupcije u visokom obrazovanju možda teže nego u bilo kojem obliku, jer veliki broj pojedinaca koji završi</p>	<p>Korupciju izazivaju niske plate uposlenika u visokom obrazovanju, a možda i neadekvatni uslovi rada.</p>	<p>Mislim da bi se mnogo postiglo organiziranjem edukacijom cijelog društva o stvarnim posljedicama korupcije u visokom obrazovanju.</p>

		<p>fakultet korupcijom a ne na osnovu znanja, polsije je u prilici upropastiti ne samo velika materijalna sredstva već i cijele generacije podmlatka. To je naročit slučaj ako se radi o korupciji na nastavničkim fakultetima.</p>		
BLS2	<p>Korupcija je odnos između profesorskog kadra i studenata , gdje su studenti stavljeni u takav položaj da su primorani , od strane profesora, da plaćaju prolaz na ispitima ili da za isti taj prolaz pružaju profesorima neke druge usluge. U javnoj i privatnoj komunikaciji se doživljava kao krivično delo, potkupljivanje i plaćanje nekih usluga koje se inače ne plaćaju ili dolaženje lakše do nekog cilja.</p>	<p>Korupcija u visokom obrazovanju nije na prvom mestu faktora koji umanjuju kvalitet diploma ali je nesumnjivo pri vrhu u hijerarhiji tih faktora. Veći su problemi neorganizovanosti, neujednačene primene bolonjskog sistema od profesora do profesora, neujednačenosti kvaliteta i kriterijuma na privatnim i javnim fakultetima.</p> <p>Njeteža posledica se ogleda u tome da sa visokoobrazovnih institucija izlazi kadar koji nije istinski obrazovan, odnsono akademski građani koji su prošli kroz fakultet ali fakultet nije prošao kroz njih. To dalje dovodi do narušavanja i slabljenja kvaliteta svih drugih društvenih oblasti u kojima će se takvi „neobrazovani“ ljudi zapošljavati.</p> <p>Međutim, mislim da su kod nas od visokog obrazovanja korumpiraniji pravosuđe zdravstvo, a da je po korumpiranosti odmah iza visokog pobrazovanja javna uprava.</p>	<p>Na prvom mjestu to su studenti koji ne poštuju sebe i spremni su izdvojiti veće količine novca da bi lakše došli do cilja a s druge strane tome doprinose i profesori diskutabilnog morala koji zarađuju na tuđoj mucu a svesni su da neće biti otkriveni jer među studentima vlada strah kada se otvori pitanje korumpiranih profesora.</p>	<p>Treba otvoreno govoriti o ovome pšitanju, uvesti audio-vizuelni nadzor u prostorijama u kojima se održavaju ispiti, osigurati apsolutnu javnost ispita i kontrolu rada profesora na svim fakultetima.</p>
BLS3	<p>Pod korupcijom mislim na sve oblike odnosa između profesora i studenta koji se zasnivaju na poznanstvu, potkupljivanju, plaćanju, vezama i političkom (stranačkom) opredeljenju.</p>	<p>Korumpiran je samo određeni (ograničeni) broj profesora na određenom broju predmeta i zbog toga mislim da korupcija ne utiče u tolikoj meri na kvalitet visokog pobrazovanja koliko se to govori.</p> <p>Ako ima negativnog uticaja tada se radi o nedovoljnom znanju koje studenti, kojima je važnije položiti nego naučiti ispit, ponesu sa fakulteta. Ipak mislim da je korupcije mnogo više u području zapošljavanja, tu do</p>	<p>Najveći izvor kotrupcije je sama svijest ljudi da se bez veze i bez plaćanja ne može ostvariti ništa kao i odsustvo bilo kakvih kočnica pri nastojanju da se ostvare neki lični ciljevi bez obzira na to što će se pri tome narušiti elementarne društvene vrijednosti.</p>	<p>Treba uticati na svijest studenata da su tu da nešto nauče i tako se sprema za profesiju, kao i na svijset profesora o dugoročnim posljedicama prekršaja koje čine. Naravno treba uvesti i rigorozne kazne az sve učesnike. I sve to treba učiniti vidljivim.</p>

		izražaja dolaze veza, poznanstvo i pare, čak ispred diplome.		
BLS4	Pod korupcijom u visokom obrazovanju se obično smatra kupovina ispita, što i jeste u suštini, međutim, treba staviti pod kontrolu i zapošljavanje djece profesora na fakultetu i način na koji ta djeca uopće završavaju fakultete.	Na loš kvalitet kadrova koji izlaze sa naših fakulteta, po meni, prvenstveno utiču loš sistem ukupnog obrazovanja, od osnovne škole do fakulteta, potom loše ekonomsko stanje obrazovnih institucija i cijelog društva te tek na trećem mjestu su posljedice korupcije. Naravno, ne želim umanjiti problem korupcije, naročito pošto mislim da u velikoj mjeri ima negativne posljedice, ali mislim da generalno loši kadrovi sa naših fakulteta izlaze kao posljedica ukupnog utjecaja ova tri faktora. Završavaju oni koji to nisu zaslužili i čak se zapošljavaju na fakultetu kao asistenti, postajući tako budući profesori. Kako oni mogu doprinijeti stvaranju novih generacija kadrova?	Loše društveno stanje i niska kolektivna svijest doprinose korupciji. Mnogi studenti misle da su kupovinom ispita dobili nešto i ne razmišljaju šta će se desiti kada se od njih zatraži na poslu da nešto stvarno urade.	Treba raditi na podizanju kolektivne svijesti, ali isto tako treba načiniti i konkretne korake na ozbiljnom istraživanju slučajeva profesora za koje se godinama priča da uzimaju novac za ispite. Konačno treba učiniti nešto više od uopštene priče i povremenog dizanja galame na televiziji.
BLS5	Korupcija na fakultetima predstavlja plaćanje ispita da bi se došlo lakše do diplome. Posljedice su nepokrivenost stečenih zvanja i diploma znanjima, rušenje kvaliteta i reputacije visokoškolskih ustanova te stvaranje i hiperprodukcija nekvalitetnog kadra.	Korupcija je faktor broj jedan koji narušava kvalitet visokog obrazovanja, ona sistemski utiče na umanjene kvaliteta stečenog znanja i ruši ugled visokoškolskih ustanova. Na drugom mjestu ukupnih problema domaćeg visokog obrazovanja je loša organizacija naših fakulteta i univerziteta. Loša organizacija sama po sebi otvara prostor za korupciju. Gledajući društvo u cjelini, ipak mislim da je korupcija najizrazitija u zdravstvu. Na drugom mjestu je visoko obrazovanje a iza oblasti zapošljavanja u javnim ustanovama.	Problem je što većina mladih ljudi ne cijeni znanje, svi žele na što je lakši i brži način doći do diplome, koja pri zapošljavanju jeste nužan ali nije i dovoljan uslov, tako da se kvalitet znanja koji stoji iza diplome i ne cijeni.	Zagovornik sam strogog kažnjavanja svih oblika korupcije, mita i bilo kakvog drugog sređivanja ispita. To bi trebalo definisati zakonom.
BLS6	Mislim da definiciju korupcije u visokom obrazovanju sasvim adekvatno pokriva određenje korupcije uopće koje učimo na našem pravnom fakultetu. To je pribavljanje protivpravne koristi posredstvom novca ili svako drugo protivpravno	Korupcija je na trećem mjestu problema sistema visokog obrazovanja u našem društvu, odmah iza loših uslova za studiranje (odvojanje nastavnog i istraživačkog procesa) i upitnog kvaliteta profesorskog kadra.	Korupcija na univerzitetima ima veoma duboke korijene u našem društvu koje karakteriše raspad sistema društvenih vrijednosti a prije svega morala.	Mislim da treba primijeniti sve načine borbe protiv korupcije u društvima u kojima je ona svedena na minimum i koji je prije svega kriminaliziraju.

	<p>činjenje za novac ili u ime poznanstva. Ovdje su ključne riječi da se radi o nečemu što je protivpravno, odnosno da se neki cilj koji se inače ne bi trebao ostvarivati kupovinom ostvaruje posredstvom novca ili zahvaljujući posebnim relacijama (vezama) sa ljudima koji o tome odlučuju. Uvijek je, u slučaju korupcije, riječ o lakšem putu za ostvarivanje ličnih ciljeva.</p> <p>Sve ove ključne elemente definicije korupcije pronalazimo na našim fakultetima.</p>			
BLS7	<p>Korupciju vidim kao svaki oblik (svaku pojavu) namjernog pogodovanja određenim studentima i /ili profesorima a u cilju ostvarivanja nekih ličnih pogodnosti zauzvrat. Tu mislim na nepotizam, primanje mita, stvaranje i korištenje nelegalnih pogodnosti pri razvoju karijere i sl.</p>	<p>Ne znam koliko korupcije ima i dali je uopće ima na našim fakultetima, ali ako je ima prema njoj se treba odnositi kao prema najvećoj opasnosti i kao prema najvećem problemu visokog obrazovanja i društva. Posljedice bi mogle biti nesagledive; postoji mogućnost da na važne i uticajne pozicije dođu nekompetentne, nestručne i nesposobne osobe a sve to vodi ka stagnaciji ili čak nazadovanju, narastanju nezadovoljstva i širenju negativne klime u društvu uopšte.</p> <p>Međutim, ubijeđen sam da, mnogo višenego u visokom obrazovanju, korupcije ima privredi i politici.</p>	<p>S jedne strane očigledan je uticaj starih navika i kulturne „tradicije“ podmićivanja s druge strane sve je manje moralnosti i sve više beskrupuloznosti u društvu.</p>	<p>Treba raditi na razvijanju svjesnosti svih sudionika u visokom obrazovanju o dugoročnim štetnim posljedicama korupcije, ali uporedo s tim treba veoma oštro kažnjavati sve učesnike u korupciji.</p>
BLS8	<p>Na korupciju ukazuje svaki slučaj napredovanja u karijeri pa i u statusu studenta neutemeljen na rezultatima ličnog rada.</p>	<p>Korupcija zauzima jedno od tri prva mjesta među negativnim faktorima prisutnim u visokom obrazovanju. Uz korupciju to su još i: nedostatak iskustva profesora koji su u nastavi, neposjedovanje kompetencija i nedovoljna posvećenost profesora profesiji, i nedosljednosti u politici obrazovanja.</p> <p>Svi ovi faktori, a korupcija prije svega doprinose da sa fakulteta izlazi nekompetentan, neetičan i nestručan kadar, koji po</p>	<p>Temelj koruptivnog ponašanja u visokom obrazovanju je ugrađen u sam sistem cjelokupnog obrazovanja. Imam osjećaj da se studenti pripremaju na koruptivno ponašanje na fakultetu još u toku osnovnog i srednjeg obrazovanja gdje na konačnu ocjenu učenika veoma često utiču faktori kao što su poznanstvo, utjecaj i ugled roditelja i slično.</p>	<p>Rješenje vidim u osiguranju javnosti ispita i načina ocjenjivanja, u eksternim evaluacijama znanja i razvijanju takmičarske atmosfere među visokoškolskim ustanovama sa stanovišta kvaliteta i količine znanja koje na njima studenti stiču.</p>

		istom pricipu, zaposijedaju veoma važne društvene pozicije i na kraju sprečavaju bilo kakvu mogućnost promjene na bolje.		
--	--	--	--	--

4. Interpretacija rezultata istraživanja

4.1. Percepcija sadržine i oblika korupcije u visokom obrazovanju

Fokusne grupe su pokazale da postoje *dva shvatanja korupcije u visokom obrazovanju; redukcionističko (uže) i kompleksno (šire)*. U oba slučaja korupcija u visokom obrazovanju razumijeva se kao dvosmjernan proces čija specifičnost proizilazi iz činjenice da u njemu učestvuju subjekti obrazovnog procesa (nastavnici i studenti) a da se pribavljanje ili omogućavanje protivpravne koristi tiče prvenstveno sticanja formalnih kvalifikacija za dugoročno igranje značajnih i odgovornih društvenih uloga. „Ključna odrednica korupcije u visokom obrazovanju je da se lična i privatna korist ostvaruje na štetu procesa i kvaliteta obrazovanja.“ (TZ9) Uglavnom se manifestira u izvornim funkcijama visokoškolskih ustanova u procesu obrazovanja, preciznije verifikacije stečenih znanja. Pojavljuje se kao kupovanje/prodaja ispita, dovođen je u povlašteni položaj pojedinih studenata zbor različitih veza koje profesori imaju sa njima (rodbinske, poznaničke, prijateljske, kolegijalne i sl.) ali i kao ucjenjivanje studenata da kupe knjigu ili učine nešto drugo da bi pristupili ispitima ili čak i da bi položili ispit. (ZE4) Korupcija u visokom obrazovanju predstavlja svaki vid zloupotrebe položaja nastavnog ili administrativnog osoblja s ciljem ostvarivanja protupravnog finansijskog ili drugog nemoralnog interesa. Dakle, pod korupcijom podrazumjevam primanja mita, naplaćivanja ispita ili nekih drugih usluga koje su u domenu redovnih poslova, ucjenjivanje, iznuđivanje, zahtjevanje poklona i drugih usluga od kandidata, studenata ili kolegistica i kolega u toj visokoškolskoj instituciji. U javnosti obično preovladava mišljenje da je korupcija samo primanje novca za polaganje ispita, dok se ne uzimaju u obzir i drugi oblici. (BL5)

Redukcionističko shvatnje je preovlađujuće (naročito među studentima), ono veoma kompleksan pojam korupcije raducira na kupovinu, odnosno prodaju ispita. SA4 kaže: Svodi se na priču o kupovini ispita a izostaje interesovanje za sferu upravljanja univerzitetom kao i za slučajeve nepotističkog uvođenja u red saradnika i nastavnika i političkog napredovanja nastavnika. Odnosi se na mnoštvo načina na koje studenti ostvaruju, u toku svog studentskog staža, različite nelegalne benefite, pa i koristi, uglavnom u području ispunjavanja svojih radnih i ispitnih obaveza. *Javlja se od samog početka studentskog perioda, od upisa na fakultet i proteže se cijelim tokom studiranja, ispunjavanja studentskih obaveza, polaganja ispita do diplomiranja* (TZS2). Prvenstveno se radi o različitim oblicima potkupljivanja nastavnika i asitenata pri polaganju ispita, ispunjavanju predviđenih studentskih obaveza u toku izvođenja predavanja i vježbi.⁷ ZE10 kaže: Prijem studenata na fakultetima je veoma podložan korupciji i u javnosti

⁷ Po meni korupcija je plaćanje za polaganje ispita, uslovaljavanje polaganja ispita kupovinom knjiga od profesora, kršenje pravila o javnom polaganju ispita, upisivanje na fakultet mimo reda. Studentima veoma teško pada nametanje svojih knjiga studentima, naročito kada ne odgovaraju predmetima koje profesori drže na fakultetima. Tu neki profesori prekoračuju svaku granicu dozvoljenog; kada student ima knjigu provjeravaju njeno porijeklo,

uglavnom vlada predstava da se tu uvijek nešto mučka. BL8 kaže: korupcija u visokom obrazovanju je svako dobijanje pozitivne ocjene bez minimalno neophodnog znanja studenta. U javnoj i privatnoj komunikaciji kao korupcija doživljava se sve ono što se dobije na način koji nije u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima.

Kupovina, odnosno prodaja se javljaju u različitim formama⁸: 1) klasična direktna kupovina/prodaja ispita pri kojima se javlja novac (jedan broj ispitanika tvrdi da su pojedini profesori utvrdili cjenovnik za polaganje svog ispita i da cijena kod nekih dostiže i 2000KM)⁹, Različite su tehnike kojima kupovina realizira; od direktnog davanja novca profesoru do davanja novca posrednicima (to mogu biti drugi studenti, nastavnici ali i osobe izvan univerziteta¹⁰), 2) suptilna, indirektna kupovina/prodaja se realizira: davanjem različitih nenovčanih poklona za određenu ocjenu, pružanjem seksualnih usluga, radnim angažiranjem studenata ili njihovih roditelja na različitim kućnim poslovima kod nastavnika, uzimanjem dodatnih časova kod drugih nastavnika ili asistenata s kojima je predmetni nastavnik u sprezi, organiziranje pijanki za profesore ili plaćanje računa u restoranima. „Pojavljuje u veoma suptilnim formama koje je ponekad veoma teško i uočiti a kamoli objasniti. Jednim dijelom i zbog toga što su neki oblici koruptivnog ponašanja u direktnoj vezi sa kulturom, tradicijom i mentalitetom stanovništva.“ (TZ13) ZE14 kaže: Kakvu poruku šalju nastavnici kada puste sve studente na ispitu? U tim slučajevima se niko ne žali, naročito ne studenti, mada je jasno da su prošli, ili čak i prepisali, i oni koji nisu spremili ispit. Po meni su to slučajevi koje treba pomno istražiti kao i slučajeve kada položi samo jedno ili dvoje. Iza potpune prolaznosti se uglavnom krije pranje obraza profesora koji je na raznorazne načine prisiljen pustiti nekoliko studenata, da li radi novca ili zbog duga prema prijateljima ili kolegama.

3) kupovina knjiga¹¹ kao uslov za izlazak na ispit odnosno jedan od uvjeta da se ispit položi. Studentima veoma teško pada nametanje obaveze kupovine knjiga studentima, naročito kada ne odgovaraju predmetu koji slušaju i trebaju polagati. Tu neki profesori prekoračuju svaku granicu

nije dozvoljeno posuditi knjigu od drugog studenta ili u biblioteci, nego svaki student mora kupiti svoj primjerak knjige. (TZS2)

⁸⁸ Direktno se plaćaju ispiti, ocjena se daje i kao protusuluga ili po principu prijatelj prijatelju. Studenti se primoravaju da kupe knjigu mada je mogu naći na drugi način, a sama kupovina se predstavlja kao jedan od uslova da se ispit položi. Uočljiv je posebna odnos prema djeci sa „pedigream“. Studenti i njihovi roditelji čine različite usluge profesorima. Nerijetko je to neka lična fizička pomoć profesoru oko nekih privatnih poslova, ili roditelji studenata moraju učiniti neku uslugu profesorima. Dešavalo se i to da profesori studentima dopišu određeni broj bodova koji nisu uspjeli ostvariti na ispitima. Nema određenih kriterija, ili se oni ne poštuju, ako i postoje.

Lično mislim da poklon (naravno u razumnoj vrijednosti) koji studenti daju profesoru poslije odbrane diplomskog brada nije korupcija. (TZS5)

⁹ SAS1 kaže: Članovi Studentskog parlamenta Univerziteta su javno prozvali profesoricu Medicinskog fakulteta koja je naplaćivala ispite i rekli cijenu ispita. Profesorica je kasnije izvršila odmazdu nad studente rekavši im da će se cijena povećati, s obzirom da su svakako o tome već govorili javno.

¹⁰ ... to ne moraju biti nastavnici, veza vam može biti i obični uposlenik u tehničkim poslovima. TZS7

¹¹ Autor je najčešće predmetni nastavnik i knjiga je predviđena silabusom kao obavezna ili dodatna literature. Ima slučajeve da knjiga na čiju se kupovinu studenti primoravaju nije vezana za sadržaj predmeta koji se sluša i polaže, kao što ima slučajeve da autor nije predmetni nastavnik.

dozvoljenog; kada student ima knjigu provjeravaju njeno porijeklo, nije dozvoljeno posuditi knjigu od drugog studenta ili u biblioteci, nego svaki student mora kupiti svoj primjerak knjige. (TZS2), 4) kupovina ispita na osnovu različitih formi socijalnog kapitala. Ovdje se misli na različite oblike dovođenja studenata u povoljniji položaj u odnosu na ostale (uključujući davanje prolazne ili veće ocjene) na osnovu utjecaja formalnih i neformalnih veza (odnosa) u koje su uključeni nastavnici, odnosno asistenti. Ispitanici upozoravaju na pojave polaganja ispita na osnovu neposrednog ili posrednog poznanstva sa profesorima, na osnovu porodičnog pedigrea studenata (djeca poznatih, utjecajnih i bogatih lakše polažu ispite i uglavnom dobijaju veće ocjene za pokazano znanje), na osnovu kolegijalne solidarnosti (djeca kolega i djeca uposlenika na fakultetu, odnosno univerzitetu), na osnovu geografsko-zavičajnog porijekla studenata odnosno njihovih roditelja i na osnovu intimiziranja sa studentima te na osnovu stranačkog pripadanja nastavnika, odnosno njegove podložnosti autoritetu nosilaca političkih funkcija. U ovim slučajevima se novac ne pojavljuje ni direktno ali ni neposredno kao sredstvo razmjene, međutim ne može se tvrditi da izostaje kompenzacija, ona se javlja u formi povoljnijeg neformalnog ali i formalnog pozicioniranja nastavnika ili asistenta u lokalnoj zajednici, odnosno u jačanju njegovog socijalnog kapitala, koji veoma lako može biti naplativ u različitim životnim situacijama u kojima se oni mogu naći. TZS3 kaže: *Mislim da korupciju u mnogo većoj mjeri čine polaganje ispita na osnovu poznanstva, zamolbi, nekih sitnih protuusluga nego primanje novca.*

TZS4 kaže: *Slažem se da novac često nije glavna moneta, ima tu mnogo različitih načina na koji se „plati“ položen ispit ili priznata neka druga ispitna obaveza. Na primjer: usluga za uslugu, prijateljstvo i novo poznanstvo, potvrđivanje moći među poznanicima i komšijama, izlazak na ručak, emotivna veza, seksualna usluga, neka zanatska usluga zauzvrat.*

Mnoštvo je načina na koji se realizira korumpirani ispit; ispiti u kabinetima (u četiri oka), polaganje u posebnim terminima (koji nisu bili dostupni ostalim studentima), upisivanje ocjena bez postavljanja pitanja,¹² upisivanje ocjena i bez pojavljivanja studenata na ispitu¹³, omogućavanje nekim studentima da izađu na ispit bez ispunjavanja predispitnih obaveza, omogućavanje pojedinim studentima da izađu na dodatne ispitne termine i sl. ZE7 kaže: Pojedini profesori namjerno svoje predmete stvaraju „teškim“ za polaganje da bi na taj način svorili koruptivnu situaciju. SAS9 pita: Kako tumačiti situaciju kada student kojemu je ostao samo jedan ispit do okončanja studija, i koji je inače bio sasvim solidan student taj posljednji ispit polaže bezuspješno više puta. Zar to nije stavljanje pred iskušenje tog studenta da ponudi novac ili nešto drugo.

ZES12 kaže: Znam za kolege koje nisu dolazili na fakultet a ni izlazili na ispite da su upisali višu godinu. Ima slučajeva da se ispit položi u kantini. Na dodatnom, tzv. Socijalnom roku moglo se zvanično izaći samo na jedan ispit, pod pretpostavkom da je uslov za prelazak u narednu godinu, ja znam studentkinju koja je izašla na tri ispita i sva tri ih položila. Odjednom ima uslov.

¹² SAS2 kaže: Javna je tajna da često ispite polažu studenti koji predaju prazan papir.

¹³ SAS1 kaže: jedna studentica je dobila 10 a da se nikada nije pojavila na ispitu.

Kompleksno shvatanje korupcije u visokom obrazovanju preovladava kod nastavnika, asistenata i administrativnog osoblja, ali je prisutno i kod jednog (istina malog) broja studenata.¹⁴ To je shvatanje koje se temelji na sveobuhvatnijem iskustvu cjeline, uglavnom upravljačkih, tokova na univerzitetima. Ono ukazuje na prisustvo klasičnih oblika korupcije u sistemu upravljanja univerzitetima, odnosno fakultetima, uobičajenih u bosansko-hercegovačkim institucijama (u području javnih nabavki, pri zapošljavanju, pri kadrovskom promicanju – napredovanju u viša zvanja nastavnika i saradnika i sl.). Pod čudnim okolnostima pojedinci dobijaju angažman u nastavi kao spoljni saradnici. Problem je u tome što se ne radi o ljudima koji su opredijeljeni da se bave obrazovanjem i studentima, već, uglavnom, o ljudima kojima dobijanje titule univerzitetskog profesor donosi prestiž u svijetu pčolitike i biznisa. Ne znam šta oni koji učestvuju u njihovoj univerzitetskoj promociji dobijaju zauzvrat. Ali sigurno je riječ o korupciji. (ZE16)

Sužen fokus rasprave i društvene pažnje omogućava da određene koruptivne radnje u procesu upravljanja sveučilištima i fakultetima ostanu neprimijećene i nesankcionirane. (MO6)

Za kompleksno shvatanje je karakteristična šira kontekstualizacija korupcije u visokom obrazovanju. MO1 kaže: Mnogo je oblika korupcije o kojima bi vrijedilo diskutirati, ali smatram da je društvo kao cjelina korumpirano, što utječe i na nivo korupcije u visokom obrazovanju. BL9 kaže: Korupcija je bilo koji oblik korišćenja pozicije uticaja i moći za sticanje lične dobiti kao što su prodaja ispita ili primanje novčane ili druge vrste nagrade koja se može izraziti u značajnoj materijalnoj protivvrijednosti za usluge kao što su 'ubacivanje' studenta na određeni fakultet/studijski program, obezbjeđivanje smještaja u studentskim domovima ili bilo koji drugi privilegovan položaj uključujući zapošljavanje po rodbinskoj ili prijateljskoj osnovi.

Kao korupcija se doživljavaju aktivnosti kao što su kupovina/prodaja ispita, kupovina/prodaja upisa, kupovina/prodaja diplomskih, magistarskih i doktorskih diploma, odnosno članova komisije koji odobravaju prolazak teze koja inače ne zadovoljava naučne i/ili stručne kriterijume.

Korupcija na univerzitetima je strukturalna karakteristika, koja se manifestira kroz različite segmente: nedosljednu primjenu bolonjskog procesa te oskudicu finansijskih i kadrovskih resursa. (TZ2). Posljedica je opće korupcije koja definiše stanje bosansko-hercegovačkog društva. (TZ3). Mada je najvidljivija u odnosu nastavnik student u toku ispita prisutna je podjednako pri zapošljavanju na univerzitet kao i pri izborima u viša zvanja. (TZ4). ZE3 kaže: Uobičajeno je da se o korupciji na univerzitetima govori skoro isključivo u kontekstu prodaje ispita, toga ima i od mene su tražili „pomoć“ pri polaganju ispita, međutim, ja mislim da je korupcija podjednako prisutna pri zapošljavanju, na bilo kojoj poziciji, pri tolerisanju neizvršavanja obaveza od strane vanjskih saradnika, koji ne održe veći dio predviđenih a plaćenih časova, i pri imenovanju različitih komisija koje se svakodnevno obrazuju na fakultetima i univerzitetima za veoma značajne poslove kao što su izbori u zvanja, ocjene prijave magistarskih i doktorskih radnji i slično. Većina ovih komisija radi po principu povjerenja u kolegu i po principu ti meni ja tebi. ZE5 kaže: Ima je kako u procesu napredovanja

¹⁴ TZS3 kaže: izbor nekompetentnog, nestručnog asistentskog i nastavničkog kadra u širem smislu jeste korupcija, jer neko uživa sve privilegije kao univerzitetski profesor, dobija ne malu platu, uživa društveni ugled, određuje ko će dobiti a ko neće diplomu a nema realno pokriće u kompetencijama. Neko mu je to omogućio. Tu je velika i ozbiljna korupcija. Možda od nje sve i počinje.

studentata (na osnovu različitih formi plaćanja) tako i u procesu napredovanja nastavnika. Najkraće kazano korupcija je prisutna u svim relevantnim odnosima na našim fakultetima i univerzitetima, dakle ne samo u odnosu student – nastavnik, kao i u svim organizacijskim strukturama.

ZE12 kaže: Uglavnom se radi o prinudnoj prodaji knjiga, kao uslovu da se dobije potpis ili izađe na ispit, različitim formamam prodaje ispita, zloupotrebi položaja i iskorištenje studentata za sve i svašta, nelegalnim uplivima politike u izvorne funkcije i procese univerziteta, odnosno fakulteta, stavljanju u povoljniji položaj pri dodjeljivanju časova stalnim uposlenicima ili sklapanje ugovora o angažiranju svojih prijatelja kao vanjskih saradnika u nastavi. SA8 kaže: Mada na univerzitetima ima i klasičnih formi korupcije kao što su kupovina ispita, privilegiranje djece poznanika i prijatelja, primoravanje na kupovinu knjiga ipak mislim da je najprisutniji i najopasniji oblik oblik korupcije zloupotreba položaja vršilaca različitih rukovodnih uloga u korist „probranih“ pojedinaca. SA13 kaže: Onaj ko je dobar sa dekanom recimo, lakše dobija finansijsku ili bilo koju drugu potporu za štampanje knjiga, naučni izbor, provođenje projekata ili bilo šta drugo, dok drugi nijemo prate takve postupke.

SA11 kaže: Zanimaju se neki njeni aspekti koji se ne odnose na relaciju nastavnik – student.

Ispred te dimenzije korupcije su javne nabavke, političko napredovanje pojedinih nastavnika i asistenata, namiještanje pojednacima da učestvuju u projektima koji se dobro plaćaju, netransparentnost trošenja budžeta za te projekte, način zapošljavanja na fakultete i univerzitete.

MO5 kaže: Ja bih ukazao na jedan oblik korupcije koji ostaje izvan pažnje, ne donosi se na ispitni proces i u njega nisu umiješani studenti. Radi se o neprincipijelnim utjecajima (nekoj vrsti lobiranja) na one koji odlučuju u nadležnim organima koji će se istraživački projekti finansirati a koji neće. Tu se ne rijetko dešava da prođu i projekti i istraživači sumnjivih dometa, Novac se potroši a rezultati istraživanja pa čak i cijeli proces prezentacije i evaluacije ostane izvan javnosti.

Ovo shvatanje naročitu osjetljivost pokazuje prema različitim formama političke korupcije, odnosno prema svim nelegalnim i neprincipijelnim utjecajima političke moći na regulisanje procesa i odnosa na univerzitetima. Percepcija o političkoj korupciji je prisutna kako u okviru redukcionističkog tako i u okviru kompleksnog definiranja korupcije u visokom obrazovanju a na nju ukajuju kako nastavnici, saradnici i osoblje tako i studenti. Svjedocima smo „Brzinskih napredovanja“ osoba iz vlasti kako u procesu sticanja diploma na svim nivoima obrazovanja tako i pri izborima u sardanička odnosno nastavnička zvanja. Isto tako svjedoci smo i zauzimanja pojedinih stranačkih čelnika za svoje članove ili djecu svojih članova na ispitima ali i u drugim slučajevima . (TZ6) Najvidljivija je u procesu ocjenjivanja (provjera znanja) ali je ima i u svim drugim procesima i na svim nivoima upravljanja fakultetima i univerzitetima. Lično sam bio pod pritiskom da učinim neke nelegalne ustupke a da bih zauzvrat napredovao u više zvanje, a u svakodnevnoj komunikaciji sa kolegama i poznanicima dobijam informacije o prodaji odnosno kupovini ispita. (TZ11) Moramo napraviti definiciju koja će brzo napredovanje nastavnika koji su politički pozicionirani svrstati u najteži oblik korupcije. SAS3 kaže: Student trpe i to što pojedini profesori svoj profesorski status koriste za političko napredovanje i što ih je svugdje više nego na fakultetu

ZES8 kaže: Korupciju u visokom obrazovanju čine: svaki vid kupovine ispita, primoravanje studenata da kupe profesorovu knjigu i to lično od njega, raznorazna primoravanja i pridobijanja studenata uključenih u organe upravljanja da glasaju za prijedloge dekana ili drugih pojedinaca i povezivanje načina njihovog glasanja sa polaganjem ispita, zapošljavanje nekih bivših „poslušnih“ studenata za asistente na fakultetu. Korupcija se javlja na različitim mjestima, ne samo u odnosu student nastavnik, ima je pri zapošljavanju na univerzitetima, pri dodjeljivanju predmeta nastavnicima, pri polaganju ispita, kada profesori primoravaju studente da kupuju njihove knjige, pri obradi studentskih ocjena rada profesora.

MOS7 kaže: Pojedinci mogu iskoristiti status profesora za promociju i napredovanje u političkoj sferi kao što vjerovatno ima utjecaj i na njihovo položaj na sveučilištima to što zaposijedaju značajne političke pozicije i što su često prisutni u medijima. Mi na to ne možemo puno utjecati izuzev ukoliko oni ne izvršavaju svoje obaveze u nastavi i prema nama na ispitima.

Generalni zaključak istraživanja ove komponente percepcije korupcije u visokom obrazovanju je da se determinacija općeg pojma korupcije u visokoškolskom bosansko-hercegovačkom ambijentu odvija u dva pravca.

Prvi definiciju korupcije u visokom obrazovanju primarno i dominantno povezuje sa izvornim funkcijama univerzitetskog obrazovanja; sa sticanjem ekspertnih znanja i stim povezano zvaničnih certifikata na temelju kojih se pojedinci uključuju u odgovorne i kompleksne društvene uloge. Po toj osnovi korupcija u visokom obrazovanju se definiše kao *neprimjereno i nelegalno ponašanje u okviru veoma bitnih procesa, koji određuju suštinu onoga čime se bavi univerzitet ali određuje i kvalitet svih primarnih tokova na univerzitetu, kao na primjer: prijem novih studenata¹⁵, ispitni proces, napredovanje asistenata i nastavnika.*

ZES6 kaže: Pod korupcijom lično mislim na sve nezaslužene, neosnovane i nelegalne povlastice koje je moguće dobiti u obrazovnom procesu ali i u svim drugim procesima koji se odvijaju na univerzitetima na osnovu novca, različitih veza, protivusluga ili bilo čega drugog a što nije propisano i predviđeno redovnim procedurama i pravilima. ZES7 kaže: Najizrazitija je korupcija prilikom upisa na fakultet a nakon toga pri polaganju ispita.

Drugi pravac u pojmovnom određenju korupcije u visokom obrazovanju fokus sa izvornih funkcija univerziteta i fakulteta (sa odnosa nastavnik – student) proširuje na različite zloupotrebe unutar procesa i struktura upravljanja univerzitetima, neprincipijelnosti i kršenje propisa pri izboru komisija za napredovanja u zvanja, nezakonitosti i različite forme korupcije u radu nadzornih i upravnih organa univerziteta, odnosno fakulteta, kadrovski nepotizam i sl. Konzistentno tome krug subjekata korupcije se proširuje sa nastavnika i studenata (direktnih sudionika u obrazovnom procesu) na sve uposlenike a kao potencijalno koruptivne situacije se vide praktično svi aspekti frunkcioniranja visokoškolskih institucija kao složenih organizacija (sistema) uronjenih u izrazito koruptivan društveni ambijent.

TZS kaže: korupcija je najvidljivija u odnosu student – profesor (možda tu ima i najteže posljedice) ali je prisutna i u drugim procesima na univerzitetima.

¹⁵ SAS6 kaže: Mislim da je najveći broj studenata upisan na fakultete vezom ili nekim drugim oblikom korupcije.

4.2. Percepcija prisustva i opasnosti (posljedica) korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini

Istraživanje pokazuje generalno visok stupanj svjesnosti kako o postojanju korupcije u visokom obrazovanju tako i o raširenosti u javnosti percepcije o korumpiranosti visokog obrazovanja. U tom pogledu nema neke značajnije razlike između nastavnika, asistenata, administrativnog osoblja i studenata. *Zanemarljiv je broj učesnika fokusnih grupa koji su bili na stajalištu da korupcije uopće nema.*

Razlike postoje u ravni pozicioniranja problema korupcije u odnosu na ostale faktore, odnosno probleme, koji se negativno odražavaju na kvalitet visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. *Studenti, izrazito u većoj mjeri, nego nastavnici, asistenti i administrativni uposlenici ističu faktor korupcije*, odnosno nastavnici i ostali uposlenici su izrazito skloniji problem korupcije smjestiti u korpus tri do četiri aktuelna problema, ili ga čak tretirati kao produkt njihovog utjecaja. Ovu činjenicu možemo tumačiti na više načina: 1) kao očekivanu sklonost nastavnika i asistenata da sve društvene fenomene pa i fenomen korupcije analitički razlože i objasne pa i kontekstualiziraju, nadajući se da će na taj način u cijelu priču unijeti više sivih tonova koji će promijeniti uglavnom crno-bijelu percepciju pojave 2) kao izraz prepoznate prilike da otvoreno, u uslovima zagarantirane anonimnosti, iznesu svoje kritičke stavove kako o društvu tako i o stanju sistema visokog obrazovanja, kojim su uglavnom nezadovoljni, što samo po sebi ukazuje na očajno stanje demokratičnosti bosansko-hercegovačkih univerziteta i 3) kao pokušaj relativiziranja cijelog problema i kompletne priče, u kojoj uglavnom igraju ulogu negativaca sa tendencijom da pomjere pažnju javnosti na druge probleme i na taj način prenesu stigmatu sa sebe na, uglavnom, političare. Ti interpretativni manevri su samorazumljivi ako se uzme u obzir ambijent u kojem nastavnici govore o korupciji u svom radnom i profesionalnom okruženju, to je ambijent u kome je već nametnuta negativna stigma na nastavnike i asistente (u nešto manjoj mjeri i na univerzitetsku administraciju) koja dovodi u pitanje vjerodostojnost bilo kakvog razložnog nastojanja da se potakne i postigne u javnoj percepciji distinkcija (diferencijacija) između malog broja, nečasnih pojedinaca, koji su se očigledno ogriješili ne samo o profesionalnu deontologiju već i o pravne norme i velike većine koja sasvim časno obavlja svoju obrazovno – odgojnu misiju.

Sa stajališta **nivoa i vrste svjesnosti problema korupcije** možemo govoriti o četiri grupe ispitanika;

Prvu grupu karakterizira svjesnost negativne reputacije visokog obrazovanja utemeljene na izvještavanju medija, koje čak smatraju i neobjektivnim, ili instrumentaliziranim od strane društvenih faktora koji fokusirajući pažnju javnosti na univerzitet pokušavaju skrenuti pažnju sa svoje neefikasnosti. Ovu grupu čine uglavnom nastavnici, asistenti i saradnici koji ne negiraju negativnu percepciju o korumpiranim univerzitetima, ali sumnjaju u njenu objektivnu zasnovanost. TZ 13 kaže: „*Ne želeći negirati značaj aktueliziranja ovog problema ipak mislim da je on prisutan u javnoj komunikaciji u većoj mjeri nego što je prisutan u stvarnosti a da se negativna slika (uopštavanje) stvara na osnovu pojedinačnih slučajeva i veoma blage reakcije i nastavnika i studenata (koji su u većini) na slučajeve dokazane korupcije.*“ TZ 12 je još eksplicitniji kada kaže: „*Priča o korupciji je idealna fasada koju nam nameću oni koji skrivaju*

lične interese. Nažalost, mediji nasjedaju pričama o korupciji bez obzira koliko one bile istinite.“ O upitnoj ulozi masovnih medija govori ZE8: „Mediji stvaraju sliku općeg stanja korumpiranosti nastavnika u visokom obrazovanju prezentacijom izolovanih slučajeva korupcije, što nije stvarno stanje na visokoškolskim ustanovama. Mislim da ne treba kroz pojedinačne slučajeve, kojih ima, stvarati sliku o visokom obrazovanju u cjelini.“ ZE 17 kaže: „Mediji stvaraju neutemeljenu, senzacionalističku, provokativnu sliku opće korumpiranosti svih nastavnika i asistenata na fakultetima pa i cijelog sistema visokog obrazovanja. Ubijeđen sam da ta slika ne odgovara pravom stanju stvari, da je riječ, ipak, o izlovanim i ne tako čestim slučajevima.“ Slično je stajalište i SA3 kada kaže: „Priča o korupciji postoji, ali nema dokaza tako da sve ostaje pričom bez osnove.“

Student MOS4 kaže: Korupcije ima ali ne u tolikoj mjeri koliko se želi prikazati i ne sa takvim negativnim utjecajem na kvalitet znanja koji svršeni studenti ponesu sa naših fakulteta kako se govori. Rekao bih da cijela velika galama oko korupcije služi nekim drugim strukturama da se opravdaju (upitnim kvalitetom diploma) što nisu stvorili uvjete za zapošljavanje obrazovanih mladih ljudi i što većina nas nakon što napustimo studentske klupe idemo na zavode za zapošljavanje.

Drugu grupu ispitanika karakterizira svjesnost o pojavama korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini pa i načelna spremnost da se ona prizna, ali nespornost da se prepozna ili prihvati njeno prisustvo na mikrolokaciji, u neposrednom radnom ambijentu.

TZ 14 kaže: „korupcija je prisutna na našim univerzitetima, ali po meni na fakultetu na kojem radim ima je mnogo manje nego što se o tome priča. Inače i moj utisak o razmjerama korupcije se temelji na razgovoru sa kolegama i poznanicima te na osnovu pisanju medija.“ SA 18 kaže: „Lično sam ubijeđen da na mom fakultetu nema korupcije, naročito nema evidentirane korupcije, niti bilo kakvih zvaničnih pritužbi studenata.“

Treću grupu čine ispitanici koji su svjesni korupcije u instituciji visokog obrazovanja u kojoj rade, ali nemaju (ili nisu nisu spremni priznati!?) bilo kakvo lično iskustvo ili nepsoredni uvid.

Slučaj TZ4 je više nego ilustrativan: „Nemam lično iskustvo sa pokušajem potkupljivanja ili nagovaranja, niti je na mene bilo pritisaka da nekom poklonim ocjenu, ali na temelju informacija koje imam iz druge ruke ubijeđen sam da korupcije ima.“ TZ9 kaže: „Svoje zaključke o korupciji u ovoj oblasti temeljim prvenstveno na izvještajima iz medija, slijede razgovori sa poznanicima i prijateljima, među kojima je veliki broj mojih kolega koje su pokušavali korumpirati.“ SA5 kaže: „Konkretno nisam upoznat ni sa jednim slučajem korupcije na svom univerzitetu, ali ne sumnjam da je, imajući u vidu BH mentalitet, ima.“ SA16 kaže: Ja lično u toku svoje karijere nisam vidio bilo koji oblik korupcije o kojem bih mogao posvjedočiti.

Četvrtu grupu čine ispitanici koji utisak o postojanju korupcije temelje između ostalog i na ličnom iskustvu; neko ih je pokušavao podmititi ili su na neki način bili podvrgnuti pritisku da podmite.

TZ1 kaže: „Ja stalno doživljavam različite urgencije za određene studente, što dolazi od ljudi koji bi trebali biti stubovi društva, a oni svoju poziciju koriste kako bi na svaki način svojim

bližnjim osigurali što brži uspjeh u društvu.“ ZE5 kaže: „ne vjerujem da je bilo ko od nas pošteđen pitanja: možemo li to nekako drugačije riješiti ili zamolbe, hoćeš li mi pripaziti na ispitu...?“ Najveći dio ove skupine su studenti. Student TZS1 kaže: Moja iskustva sa korupcijom su uglavnom neposredna, a i sam sam jednom bio prinuđen od profesora kupiti knjigu. TZS2 kaže: Pošto sam jedno vrijeme bila demonstrator dobijala sam nemoralne ponude od mlađih kolega vezane za ispunjavanje njihovih obaveza, naravno, to sam odbila, pokušavajući im objasniti gdje to vodi. ZES7 svjedoči: Mnogi slučajevi su se odigrali pred mojim očima a za mnoge sam saznala i od svojih kolega. SAS4 kaže: Procenat takvih postupaka, korumpiranih profesora, je manji u odnosu na one profesore koji korektno obavljaju svoje poslove. Odnosno većina profesora se pridržava osnovnih profesionalnih standarda, ali nažalost pojedinci kvare sliku o fakultetima, i uglavnom se priča o lošim profesorima. Znatno je veći broj profesora kod kojih se ispit položi zbog znanja.

Značajne su razlike među ispitanicima i sa stajališta **spremnosti da priznaju razmjere korupcije** na bosansko-hercegovačkim univerzitetima/sveučilištima. I tu prepoznajemo četiri grupe.

Prvu grupu čine ispitanici koji smatraju da je korupcija najveći problem na domaćim visokoškolskim ustanovama, te da je ima mnogo više nego što se o njoj javno priča i nego što su na univerzitetima zvanično i javno spremni da priznaju. MO3 to ovako definira: Korupcija je apsolutno najveći problem visokog obrazovanja u BiH. To je problem koji vuče sve ostale probleme i koji je u konekciji s problemom nedostatnih finansija. Kada kažem da je to najveći problem ne mislim da je široko rasprostranjen i da je zahvatio sve ili većinu nastavnika i asistenata. Naprotiv, korumpirani su pojedinci, čiji nečasni poduhvati dobijaju publicitet i na taj način se obezvređuje rad velike većine časnih i nekorumpiranih nastavnika a sveučilišta gube povjerenje i naklonost javnosti.

Ovu grupu čine uglavnom studenti, ali ima i jedan broj nastavnika i asistenata koji ne samo da problem korupcije pozicioniraju na prvo mjesto aktuelnih problema visokog obrazovanja već i krajnje dramatično upozoravaju na pogubne posljedice preovlađujuće javne percepcije o korumpiranosti fakulteta.

BL7 kaže: Po meni korupcija je na prvom mjestu faktora koji ugrožavaju kvalitet domaćih fakulteta, a značajan problem je i nedostatak adekvatnog kadra. U poređenju sa ostalim sektorima društva mislim da visoko obrazovanje ipak nije na prvom mjestu po korumpiranosti, ispred su javne institucije.

Posljedice korupcije i neadekvatne borbe pšrotiv korupcije vidim na dva nivoa, na opštem; to je podriivanje moralnih vrijednosti društva i prihvatanje takvog stanja kao normalnog. Na konkretnom nivou negira se osnovna svrha fakulteta kao mjesta gdje se stiču visoka stručna znanja i vještine i pripremaju kadrovi za efikasno upravljanje različitim društvenim i drugim procesima. BL8 je još konkretniji kada kaže: Korupcija spada u sam vrh faktora koji onemogućavaju visokoškolskim ustanovama da izgrade reputaciju rigoroznih naučno-istraživačkih centara koji će biti prepoznati po kvalitetu u regionu i šire.

Drugi problemi su svakako nedovoljno razvijen naučno-istraživački duh, odnosno nesposobnost naših visokoškolskih ustanova da promoviraju važnost izvrsnosti u oblasti naučno-istraživačkog rada kao temeljnog kriterijuma za razvoj univerziteta i cijelog društva.

Treći problem je svakako intelektualni konformizam koji vlada na svim univerzitetima, pa tako i na ovdašnjim što sprečava rađanje kritike društva i posljedično nemogućnost da se društveno nepoželjne ili opasne pojave na vrijeme identifikuju, preduprije i riješe s ciljem postizanja boljitka za sve građane.

Visoko obrazovanje na skali od 1-10 ima ocjenu 7 za korumpiranost.

Ocjenu 9 imaju organi izvršne vlasti na državnom, entitetskom i lokalnom nivou, a zdravstvo ocjenu 7.

Najteže posljedice su stvaranje preferencijalnog statusa studenata koji efektivno nemaju znanje ni sposobnosti da u budućnosti rade na društveno bitnim pozicijama, posebno pozicijama na kojima se donose izvršne odluke. Zapošljavanje takvih 'intelektualnih idiota' za posljedicu ima pogrešno vođenje društvenih i privatnih subjekata, opšte smanjenje produktivnosti, 'iskrivljeno vizionarstvo' koje cijelo društvo vodi u pogrešnom smjeru, pad ekonomske aktivnosti, podsticanje konformizma, kulta ličnosti i straha od moguće odmazde ako se ne priklonimo dominantnim obrascima ponašanja koje promoviraju grupe na pozicijama moći.

Druga posljedica je teško popravljiva erozija intelektualnog, akademskog i naučnog integriteta po kojem se treba prepoznavati svaka ozbiljna naučno-istraživačka ustanova, što odbija potencijalne student i eliminiše mogućnosti za razmjenu ideja i naučnih dostignuća.

TZ 14 kaže: Percepcija o korumpiranosti visokog obrazovanja u značajnoj mjeri utiče na odnos društva prema visokoškolskim institucijama. ZE 3 kaže: Na univerzitetima to ima višestruke posljedice, ja ću istaći samo jednu, koju rijetko ko uzima u obzir. Primjetno je da u ponašanju studenata i u njihovom odnosu kako prema nastavnicima i asistentima tako i prema svojim studentskim obavezama, pa i ispitnim, nema više onog povjerenja, uvažavanja pa ni zainteresiranosti kakvo je bilo u prethodnim generacijama. Može se govoriti o eroziji univerziteta. To više nije posebno mjesto koje zahtijeva poseban odnos. ZE5 kaže: percepcija o korumpiranosti visokog obrazovanja znatno utiče na odnos društva prema visokom obrazovanju pa i prema materijalnim potrebama koje univerziteti imaju u ovom periodu, a odnose se prije svega, na ispunjavanje uslova za certifikaciju. Nažalost društvo je poprilično u pravu. Ubijedena sam da korupcije ima mnogo više nego što se zna i nego što smo to mi na fakultetima spremni priznati. ZE 12 kaže: korupcija u našim visokoobrazovnim institucijama već dostigla takve razmjere da utiče na degradaciju cijelog sistema visokog obrazovanja i destimuliše kako nas nastavnike, koji ne prihvatamo takav način ponašanja, tako i dobre studente, koji ne nalaze dovoljno razloga da se muče i uče kada ispit mogu položiti i na lakši način. Moje lični utisak da su to zabrinjavajuće razmjere te da korupcije ima mnogo više nego što su zvanične institucije sistema visokog obrazovanja spremne priznati.

SA8 kaže: Problem korupcije je na veoma visokom mjestu ukupnog poretka problema na našim univerzitetima. U istoj je ravni sa nekvalitetnim predavanjima, neredovnim dolascima na nastavu pojedinih profesora i sa nespremnošću profesora da prate kako savremene naučne informacije i metode u svojoj oblasti tako i da se prilagode Bolonjskim zahtjevima.

SA19 kaže: Korupcija, općenito, pa i u slučaju visokog obrazovanja spada u sam vrh problema.

SA20 kaže: Mislim da je korupcija na univerzitetima raširena u mnogo većoj mjeri nego što je to podnošljivo i čak u većoj nego što se o tome priča.

Student TZS7 kaže: Definitivno, mislim da je korupcija problem broj jedan. Možda u istoj ravni je i problem neizvršenja radnih obaveza od strane uposlenika fakulteta.

Lično mislim da je korupcija prisutnija nego što se o tome priča.

TZS10 kaže: Mislim da mnogo veći broj profesora učestvuje u nekom obliku korupcije nego što se misli i nego što se priča. Neki čak ne mogu ni sami sebi priznati da pogodnost koju su pružili nekom, po ko zna kom principu izabranom studentu, jeste korupcija.

ZES1 kaže: Problem korupcije, po mom mišljenju, je jedan od tri najveća problema današnjeg visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. U istoj je ravni sa problemima nepoštivanja zakona odnosno normativnih akata univerziteta i fakulteta i općeg neprofesionalizma.

ZES2 kaže: Korupcija, po meni je ispred svih ostalih problema i faktora koji utiču ili bi mogli uticati na kvalitet visokog obrazovanja, konkretnije diplome koju sa sobom ponese student nakon završetka studija.

ZES3 kaže: korupcija je ozbiljan problem jer utiče na odnos društva prema svima nama koji smo učesnici u procesu visokog obrazovanja; degradiraju se vrijednosti diploma koje dobijamo na fakultetima i znanje i stručnost koje bi uz diplomu trebalo ići.

ZES4 kaže: Korupcija je bez dvojbe najveći problem na našim fakultetima. Korupcija je mnogo prisutnija nego što se o tome priča.

ZES6 kaže: Korupcija na fakultetu me, kao i mnoge moje kolege, jako demotivira, a pogubno je da i sve te priče koje se s vremena na vrijeme pokreću i utisak da se i ne pokušava nešto stvarno promijeniti, kao i da nema promjena, strašno degradiraju cijeli sistem visokog obrazovanja, nastavnike, studente, naše diplome i nas nakon što diplomiramo.

ZES9 kaže: Korupcija je jedan od temeljnih problema domaćeg visokog obrazovanja. Ima takve razmjere da se već osjete teške posljedice, narušen je ugled visokoškolskih institucija, ozbiljno je dovedena u pitanje etika nastavničke profesije, uzdrman je vrijednosni sistem studenata i mladih ljudi uopšte, doveden je u pitanje integritet profesora.

ZES12 kaže: Problem korupcije je po meni na prvom mjestu, jer jedan korupcijski čin na ispitu, za sobom povlači mnogo posljedica koje će se pokazati u budućnosti. Na kraju ćemo imati nestručan kadar koji će poslije upropastiti ili društveno bogastvo ili nekoliko generacija, jer očigledno je da takvi dolaze i na mjesta učitelja, nastavnika i profesora

SAS1 kaže: SAS1 kaže: Po meni to je čak najveći problem koji nije na adekvatan način tretiran u okvirnom zakonu o visokom obrazovanju.

SAS3 kaže: Moj utisak je da korupcije ima mnogo više nego što se o tome priča.

Inače, mislim da je najveći problem na fakultetima nepotizam, slijede nedosljedna primjena bolonjskog procesa, korištenje fakulteta za političko napredovanje i razvijanje ličnog biznisa koji se ogleda u primoravanju studenata da kupe knjige pa čak i u prodaji ispita.

SAS5 kaže: Korupcija je svakako na prvom mjestu faktora koji negativno utiču na kvalitet visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Prvenstveno mislim na korumpirani sistem regrutovanja asistenstskog i nastavničkog kadra.

SAS6 kaže: Definitivno je korupcija na prvom mjestu faktora koji negativno utiču na kvalitet znanja koje izlazi s naših fakulteta. Problem korupcije je veoma prisutan i o njemu se ne govori ni približno koliko bi trebalo. To je pojava koja je prisutna u svim fazama studentskog života. SAS8 kaže: Problem korupcije je prisutan na Univerzitetu u Sarajevu i po mom mišljenju je najznačajniji problem sa kojim se suočavamo na našim fakultetima. O tome se priča među studentima, jako često, ali tu se sve i završava.

Drugu grupu čine ispitanici koji priznaju ozbiljnost problema korupcije na domaćim univerzitetima ali ga relativiziraju smještajući ga u kontekst opće korumpiranost bosansko-hercegovačkog društva, gdje prepoznaju mnogo korumpiranije institucije.

TZ1 kaže: Nisam u zabludi da korupcije nema na univerzitetima, ima je ali ni približno toliko i u takvom obliku kao što je prisutna u ostalim institucijama društva.

TZ3 kaže: BiH je upravo zbog raširenosti pojave korupcije prešla iz grupe demokratskih u grupu nedemokratskih društava. TZ13 kaže: Problem korupcije u visokom obrazovanju se u posljednjih nekoliko godina nameće kao veoma ozbiljan sa prilično razjašnjenim posljedicama. Međutim, mislim da su ispred ovog problema posljedice, koje na fakultetima osjećamo, jedne političke, ekonomske i pravne nestabilnosti društva u kojem živimo.

SA20 kaže: Naujmanje je tri problema za koje mislim da su po težini i utjecaju na kvalitet visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini ispred korupcije, to su: nepovoljan ukupan društveno-socijalni ambijent za postizanje izvrsnosti u bilo kom području života pa i u visokom obrazovanju, nedostatak slobodnih radnih mjesta i izvjesno dugo čekanje na zaposlenje nakon diplomiranja koje relativizira značaj i utjecaj stečenih znanja na fakultetu, nepotizam u društvu uopće pa i na univerzitetima. Naravno, svi ovi faktori između ostalog generiraju i samu korupciju.

U ovu grupu svrstavamo mišljenje ispitanika TZ6 koji kaže: Korupcija je u visokom obrazovanju, u svim aspektima djelovanja, prisutna u istim razmjerama kao i u svim ostalim segmentima društva međutim, ako se ima u vidu da je osnovna djelatnost ovih institucija obrazovanje (osoposobljavanje mladih ljudi za profesionalni život odnosno za obavljanje često veoma značajnih društvenih funkcija taj problem postaje mnogo značajniji nego ako se radi o pribavljanju na nelegalan način nekih kratkoročnih koristi u drugim sferama.

Treću, najveću grupu, grupu čine ispitanici koji priznaju ozbiljne razmjere pa i problematičnost korupcije ali je ne vide kao najvažniji problem univerziteta niti kao glavni faktor koji negativno utiče na kvalitet visokog obrazovanja. Tipičan je primjer BL3, koji kaže: Po meni korupcija je na zadnjem mjestu negativnih faktora u visokom obrazovanju. Na kvalitet visokog obrazovanja mnogo više utiču: izbor studenata na prijemnim ispitima, odgovoran rad nastavnika u nastavi,

adekvatna motivisanost nastavnika i saradnika da ne rade na vise fakulteta, norma nastavnika, opremljenost fakulteta učilima i knjigama.

Po korumpiranosti u našem društvu na prvom mjestu je politika, slijede: policija, zapošljavanje, zdravstvo. Obrazovanje je na zadnjem mjestu. Trideset godina radim u obrazovanju od osnovnog do visokog i korupcija se može svesti na pojedinačne slučajeve.

Korupcija ni u jednom segmentu društva ne može nadvladati kvalitet, odgovornost i pošten rad.

TZ9 kaže: Ispred problema korupcije, ali i u vezi sa njim su: propusti u izboru nastavnika, dvojni radni odnos nastavnika, nerealizirana nastava na pojedinim predmetima u predviđenom obimu, sistem ocjenjivanja izvan bolonjskog koncepta, oskudni materijalni resursi za nastavu i istraživački rad.

U svakom slučaju na univerzitetima ima mnogo manje korupcije nego u drugim sektorima društvene strukture, ali zbog specifičnog sadržaja pa i zbog dugoročnih mogućih posljedica svaki nagoviješteni slučaj izaziva veliku pažnju javnosti i doprinosi negativnoj reputaciji cijelog sistema visokog obrazovanja.

Slično je mišljenje i ispitanika TZ11: Korupcija je izuzetno veliki problem jer devalvira kako vrijednost samih diploma sa kojima studenti izlaze iz procesa visokog obrazovanja tako i reputaciju uposlenika u visokom obrazovanju. Ipak mislim da su, u ovom momentu ispred problema korupcije problem neadekvatne upisne politike koji se manifestira kako u velikim studijskim grupama tako i u mogućnosti da fakultete upisuju kandidati koji jednostavno nisu kvalificirani za određeni studij, a onda nastupaju različiti pritisci da se postigne projektovani stupanj prolaznosti odnosno da neko prođe. Na drugom mjestu je problem apsolutnog izjednačavanja uposlenika koji pošteno rade i koji nisu skloni korupciji i onih koji svoje radne obaveze otaljavaju, nekvalitetno i za koje se zna da daju nezarađene ocjene odnosno da prodaju knjige, primaju pokolone i slično. ZE 7 kaže: Ne umanjujući značaj problema korupcije naveo bih neke probleme koji su, po mom mišljenju, bar istog značaja a mislim i da su u uzročno-posljedičnoj vezi sa korupcijom, to su: nedovoljan broj nastavnika (naročito ako se uporedi sa brojem studenata), nedovoljan broj kabineta i slaba opremljenost kabineta što dovodi u pitanje kvalitet nastave, vežbi pa i konačnog znanja koje usvoje studenti, uopšte manjak radnog prostora, nedostatak stručne literature i nedostatak regulative vezane za polaganje ispita.

SA3 kaže: Mislim da postoje mnogo značajniji problemi u visokom obrazovanju, koji mnogo snažnije utiču na kvalitet visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Po mom mišljenju problem korupcije dolazi tek poslije slabe opremljenosti univerziteta, hiperprodukcije pojedinih zanimanja i prevelikih studijskih grupa, neadekvatnih uslova rada kako za studente tako i za nastavnike, neadekvatnih plaća.

Inače mislim da je mnogo više priče o korupciji nego što je ima na fakultetima, imam utisak da se na taj način skreće pažnja sa nekih drugih područja u društvu u kojima je mnogo više korupcije.

SA2 problem korupcije rangira tek na deseto mjesto“ na listi faktora koji ugrožavaju kvalitet današnjeg visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Ispred su problem neadekvatnosti

nastavničkog kadra, nekvalitetni kurikulumi koji nemaju eksternu verifikaciju, nedostatak radnog prostora za izvođenje nastave i naučnoistraživačkog rada, oskudno finansiranje, nedostaci u legislativi.“

SA4 kaže: Korupcija definitivno jeste veliki problem, ne samo na univerzitetima već i u državi, ali kada se radi o visokom obrazovanju to sigurno nije ni najveći a niti glavni problem. Naročito kada se sve svodi na priču o kupovini ispita a izostaje interesovanje za sferu upravljanja univerzitetom kao i za slučajeve nepotističkog uvođenja u red saradnika i nastavnika i političkog napredovanja nastavnika.

SA5 kaže: smatram da u ovom momentu visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini ima mnogo važnijih problema. Prvenstveno bih istakao veoma nizak kvalitet nastave i neadekvatan koncept podučavanja studenata od kojih se traži usvajanje informacija a ne kritičko i kreativno promišljanje. Taj problem skoro da niko i ne postavlja kako u neformalnim tako i u formalnim kanalima komuniciranja.

SA10 kaže: Problem korupcije je prisutan, ali bih na prvo mjesto stavio nedefinirane i neadekvatne kriterije za napredovanje nastavnika i asistenata. Inače mislim da je sam problem korupcije u javnosti predimenzioniran,

SA13 kaže: Po mom mišljenju problem korupcije dolazi na treće mjesto aktuelnih problema visokog obrazovanja. Ispred su nedostatak znanstvene regulative i nepostojanje optimalnih uslova za rad; mislim kako na nedostatak prostora tako i na prevelike grupe studenata koje onemogućavaju interaktivni rad sa studentima kao i kontinuirano praćenje i kvalitetno ocjenjivanje studenata.

SA14 kaže: Korupcija jeste prisutna na univerzitetima, ali mislim da su veći problemi jako loša menadžerska kadrovska politika, onemogućavanje fakulteta da sami biraju dekane i loša normativna regulativa.

Inače o korupciji se mnogo priča, ali više iza kulisa, u neformalnom diskursu.

SA18 kaže: korupciju bih stavio na zadnje mjesto liste problema koje imamo. Inače mislim da se o korupciji u javnim ustanovama visokog obrazovanja mnogo više priča nego što je stvarno ima. Ako je i ima to su pojedinačni slučajevi koji, po pravilima medijskog izvještavanja, dobijaju veliki publicitet.

MO1 kaže: Mislim da su ispred problema korupcije nedovoljna kompetentnost nastavnika, loši radni uvjeti i slabo finansijsko- materijalno stanje visokog obrazovanja.

U svakom slučaju mislim da je problem finansiranja apsolutno ispred problema korupcije pa čak mislim da ovaj problem i generira korupciju. Kada govorimo o korupciji, bitno je primarno postaviti druge probleme u kontekst onih koji narušavaju imidž univerziteta, a ja smatram da su tu važnije kompetencije profesora, koje nisu na zadovoljavajućoj ravni.

MO2 kaže: Ne želeći da umanjim težinu ovog problema ja bih ga svrstao tek na treće mjesto, iza neobrazovanosti i neupućenosti nastavničkog i asistenstskog kadra i iza politiziranja obrazovanja.

MO5 kaže: Iako se o korupciji jako puno govori mislim da ovaj problem nije toliko proširen i nije tako velik koliko se obično ističe u medijima. Naglašava se kupovina ispita a mislim da to nije ključni problem visokog obrazovanja, ispred su najmanje dva problema: veliki broj studenata u skupinama, naročito ako se stavi u omjer sa brojem nastavnika i asistenata; to onemogućava realiziranje ključne ideje bolonjskog koncepta - interakcija u nastavi i kontinuirana uključenost studenata u obrazovni proces tokom cijelog semestra, drugi problem je manjkavost literature u čitaonicama.

MO6 kaže: Korupciju bih smjestio na treće mjesto vitalnih problema našeg sustava visokog obrazovanja. Na prvom mjestu je nedostatak sustavnog financiranja, slijede nedorečen zakonski – normativni okvir, i loši radni uvjeti (za izvođenje nastave i za istraživački rad). Korupcija je opći problem Bosne i Hercegovine.

MO7 kaže: problem korupcije svrstavam na četvrto mjesto, iza: nesigurnih i nedostatnih izvora finansiranja sveučilišta, antagonizma između države i sveučilišta, neprovođenja bolonjskog procesa po standardu vrsnoće.

MO8 kaže: Ozbiljniji su problemi: nedostatak nastavničkog kadra, loša tehnička opremljenost obrazovnog i istraživačkog procesa, loša finansijska situacija na sveučilištu. Mislim da čak ovi problemi uzrokuju u velikoj mjeri i one pojedinačne i izolovane slučajeve korupcije na koje se ukazuje.

MO9 kaže: Na kvalitet visokog obrazovanja, pa i na raširenost korupcije, po meni utiče jedan značajniji problem, to je problem neadekvatnog financiranja visokog obrazovanja i teškog ekonomskog stanja sveučilišta.

Student TZS1 kaže: Korupcije ima i to mnogo više nego što se o tome javno govori. Posljedice su višestruke, ali mislim da je najveći problem u tome što se stvara loša slika o domaćem sistemu visokog obrazovanja i na taj način dovode u pitanje sve diplome koje se stiču u Bosni i Hercegovini.

Problem korupcije svrstavam među tri ključna problema, odmah iza nepridržavanja zvaničnih pravila i procedura a ispred nedosljednog sprovođenja bolonjskog koncepta, prije svega mislim na standard da na jednog profesora dolazi maksimalno 25 studenata. TZS3 kaže: Ipak mislim da je ispred problema korupcije problem nekompetentnog, nestručnog asistentskog i nastavničkog kadra.

TZS9 kaže: Ipak mislim da ima i još, bar podjednako teških problema koji narušavaju kvalitet domaćeg visokog obrazovanja, to su: zastarjeli i neusklađeni nastavni planovi, loše organizirana nastava i odsutvo kontrole njene realizacije, nedovoljni prostorni i tehnički kapaciteti za odvijanje nastave, nekompetentnost nastavnog kadra, samovoljno kršenje normativnih akata.

ZES4 kaže: U ozbiljne probleme, sa kojim se isto tako, kao i sa korupcijom, treba suočiti društvo su nekompetentnost nastavnog kadra i diskriminacija pojedinaca i čitavih grupa tako što se grubo krše ili subjektivno tumače normativna akta.

ZES5 kaže: Korupcija zaista jeste veliki problem na koji smo mi studenti veoma osjetljivi. To kod nas izaziva osjećaj prevarenosti i besmislenosti bilo kakvog rada. Problem se manifestuje i

mного težom posljedicom; već generacije akademskih građana izlaze sa fakulteta, sa poptuno iskrivljenim sistemom vrijednosti, pripremljeni na koruptivni pristup rješavanju svih životnih problema. Na taj način korupcija se ustaljuje kao životni pristup i stil. Ipak mislim da je u ovom momentu veći problem to što je nastava na veoma niskom nivou, neredovno se održava, daleko ispod predviđenog fonda sati a i kada se održava na niskom je nivou.

Korupcije ima mnogo više nego što se o tome priča. ZES7 kaže: bojim se da u preekspaniranju problema korupcije ne zaboravimo na druge probleme koji ugrožavaju kvalitet naših znanja, to su: slab i nekompetentan nastavnički i asitenski kadar, nedostatak radnog prostora na fakultetiam, nedostatak čitaonica i slabo opremljene biblioteke u kojima po previlu nema knjiga koje se traže za polaganje ispita. ZES12 kaže: Ipak mislim da ne treba izgubiti iz vida i probleme kao što su: mnogo teoretisanja a malo prakse na fakultetima, neredovna nastava, slaba opremljenost učionica i kabineta za savremene metode nastave, neujednačenost nastavnih planova (po broju predmeta) na različitim fakultetima i sl. SAS2 kaže: Korupcije svakako ima, ali ako bih pravila hijerarhiju faktora koji negativno utiču na kvalitet visokog obrazovanja stavila bih je na drugo mjesto iza zanemarivanja suštinskih zahtjeva i standarda bolonjskog modela visokog obrazovanja a naročito novog odnosa nastavnika i studenta.

SAS7 kaže: Korupcija jeste problem ali ne i jedini. Mislim da u ovom momentu teže posljedice po kvalitet znanja koje izlazi sa fakulteta imaju nedosljedna primjena bolonjskog koncepta studiranja i način ocjenjivanja studenata.

SAS9 kaže: Korupcija jeste problem ali nas studente, koji nismo skloni na takav način polagati ispite i rješavati svoje druge fakultetske obaveze, mnogo više pogađa problem loše organizacije fakulteta, preciznije kazano totalne dezorganizacije, u kojoj nikada nije sigurno hoće li profesor održati predviđenu nastavu, da li će se u objavljenom roku održati ispit, koliko vremena treba čekati da se saopšte rezultati i slično. Inače mislim da korupcije ima, da se o njoj čak i dovoljno priča ali da se malo poduzima da se suzbije odnosno da se sankcioniše.

MOS1 kaže: Problem korupcije je prisutan na dosta fakulteta. Smatram da se o tome nedovoljno priča, a naročito da se malo čini da bi joj se suprostavilo. Ipak mislim da se ne bi trebalo preokupirati samo korupcijom a zanemariti probleme koji proističu iz neadekvatne ekonomske pozicije sustava visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

Ovakvo stanje se manifestira sa veoma upitnim kvalitetom znanja jednog značajnog broja svršenih studenata, koji su do ocjena, očigledno, mogli doći i bez učenja.

MOS2 kaže: Prblem korupcije bih stavio negdje u sredinu liste problema koji opterećuju domaća sveučilišta; iza problema loše organiziranosti, neopremljenosti nastavnog procesa, nepotizma. Isto tako treba govoriti o nepridržavanju bolonjskih odredbi, o kojima se stalno govori ali koje se ne primjenjuju u praksi. Takođe, imamo stalni nedostatak literature, ili nametanje literature koja nije dovoljna za usvajanje odgovarajućih znanja. Istovremeno mislim da je korupcija mnogo više raširena nego što se o tome priča te da ima mnogo pojedinačnih slučajeva koji niti su prijavljivi niti se zna za njih i ostat će nepoznati iz mnogo razloga: zbog nepovjerenja u institucije kojima bi se trebalo žaliti, zbog straha od odmazde, a jednim dijelom i zbog nezainteresiranosti da se bilo šta promijeni.

MOS3 kaže: Mislim da korupcija na našim sveučilištima jeste prisutna i jeste problem, ali nije među prva tri problema koja smetaju nama studentima i koji dovode u pitanje kvalitet visokog obrazovanja. Po meni najznačajniji su nedostaci u sustavu studiranja – koje sada možemo definirati kao drastična odstupanja od bolonjskog modela a manifestiraju se kao zanemarivanje sticanja praktičnih vještina, to je naročito neprihvatljivo na tehničkim fakultetima, i konačno veliki je problem što studenti ne pokazuju zainteresiranost da nešto nauče u toku studija ali i da promijene bilo šta što osjećaju kao nedostatak. Rekao bih jednostavno, imamo takav sustav visokog obrazovanja u kome izostaje uključivanje jednog od ključnih činilaca – studenata. Koliko mi je poznato bolonjski proces upravo računa na studente kao istinske subjekte sveučilišta.

MOS5 kaže: Ispred problema korupcije su kvalieta znanja koje se nudi na sveučilištima a to je posljedica upitnih kompetencija nastavnika i saradnika i odsustva sustavnog finansiranja visokog obrazovanja.

MOS7 kaže: Ispred korupcije su problemi: visokih cijena školarine na pojedinim fakultetima mada se radi o javnom obrazovanju, visokih cijena smještaja u studentskim domovima ali i uopšte studenata koji nisu iz Mostara, nepostojanje efikasnog sustava ekonomske podrške mladima koji žele studirati.

MOS(kaže: Bez obzira na sve što sam danas ovdje čuo korupciju ne bih stavio na prvo mjesto problema jer po meni ima nekoliko faktora koji u većoj mjeri, nego korupcija, utječu na kvalitet obrazovanja. Ispred bih stavio: nepridržavanje odredbi (standarda) Bolonje, nestručan kadar u nastavi i na vježbama naročito njihovu nespремnost da koriste nove tehnologije i primjenjuju nove metode edukacije, neujednačenost uvjeta i načina polaganja ispita od kolegija do kolegija, suviše teoretska predavanja na način ex katedre sa mlao primjera iz prakse i previše zastarjelih informacija.

U ovu grupu svrstavamo i sve pokušaje izazivanja svojevrsnog solidarisanja ili razumijevanja posebnosti pozicije kako nastavnika tako i studenta. O tome se radi kada TZ6 kaže: Po meni veoma je bitno razlikovati korupciju radi ličnog interesa od slučajeva kada je neko prinuđen učiniti neprincipijelne ustupke zbog nečijeg pritiska, lične egzistencije ili izbjegavanja problema. Mislim da ovog drugog ima na fakultetima i da se jedan značajan broj nastavnika ne može oduprijeti pritisku poznanika, prijatelja, nekog ko je za njih nekada nešto učinio, ili čak pritisku nadređenih.

Četvrtu grupu čine ispitanici koji misle da je riječ o sporadičnim pojavama na pojedinim fakultetima, odnosno pojedinim predmetima te da kao takve ne mogu uticati na stvarni kvalitet visokog obrazovanja ali mogu, zbog načina na koji se o njima govori u javnom diskursu, ugroziti reputaciju sistema visokog obrazovanja. MO8 kaže: Riječ je o izoliranim slučajevima, kojima svakako treba pokloniti adekvatnu pažnju i kakve treba onemogućiti, ali oni ne bi trebali potisnuti u drugi plan ozbiljnije probleme domaćeg visokog obrazovanja kao što su: nedostatak nastavničkog kadra, loša tehnička opremljenost obrazovnog i istraživačkog procesa, loša finsnijska situacija na sveučilištu. Mislim da čak ovi problemi uzrokuju u velikoj mjeri i one pojedinačne i izolovane slučajeve korupcije na koje se ukazuje.“ Slično stajalište ima i MO10: „Slažem se da se kod korupcije na našim fakultetima radi o izoliranim slučajevima te da je cijela priča o korupciji poprilično predimenzionirana“. MO8 kaže Mišljenja sam da problem korupcije

nije toliko prisutan koliko se na njemu povremeno u medijima potencira. Riječ je o izoliranim slučajevima, kojima svakako treba pokloniti adekvatnu pažnju i kakve treba onemogućiti. Ilustrativno stajalište je ispitanika TZ4: Problem je što se neki konkretni slučajevi, koji su ipak ekscesi i pojedinačni i vezuju se za ograničen broj ljudi, neopravdano uopštavaju na sve nas i što svi nosimo tu stigmju, ne samo kao pojedinci već i kao institucije pa i cijeli sistem visokog obrazovanja.

MOS6 kaže: Mislim da korupcija i nije toliko raširena koliko se o njoj priča. Za četiri godine, koliko sam već na fakultetu nisam doživio niti jedan slučaj korupcije a ne znam zbog čega bi drugačije stanje bilo na drugim fakultetima. Mogu pouzdano posvjedočiti da na svom fakultetu nisam bio primoran kupiti niti jednu knjigu i profesori su više nego razumni kada se radi o korištenju bilo koje literature, dok god je ona valjana za predmet. Naravno, oni preporuča najbolje knjige ali ničim ne dadnu do znanja da neku od njih treba kupiti.

Mislim da mediji ovu temu često aktueliziraju da bi sveučilišta stavili u kontekst aktuelnih političkih borbi. Mislim da je to pogrešno jer sveučilišta nebi trebala imati veze s politikom a pogotovo ne smiju biti instrumentalizirana u dnevno-političke potrebe.

MOS7 kaže: Što se samog sveučilišta u Mostaru tiče, prema mojim saznanjima korupcija je vrlo malo ili nikako prisutna tako da bih je svrstao na samo dno problema koje ima današnje visoko obrazovanje u BiH.

Generalno, možemo zaključiti da je: 1. visok stupanj svjesnosti ispitanika (nastavnika, asistenata, administrativnog osoblja i studenata) o preovlađujućoj percepciji bosansko-hercegovačkih univerziteta i fakulteta kao o korumpiranim institucijama, 2) značajan broj ispitanika, naročito u grupaciji nastavnika asistenata i administrativnih uposlenika nisu spremni priznati razmjere a niti ozbiljnost posljedica korupcije po kvalitet visokog obrazovanja; smatraju da je korupcija u istoj ili čak manjoj mjeri prisutna kao i u ostalim segmentima bosansko-hercegovačkog društva, odnosno da se radi o sporadičnim slučajevima koji se preuveličavaju u medijskom izvještavanju, odnosno u javnom diskursu, 3) Nastavnici nisu spremni priznati da su u sami zahvaćeni problemom te da su na taj način suodgovorni za opće stanje korumpiranosti visokog obrazovanja, 4) studenti su mnogo upućeniji pa i spremniji, nego nastavnici priznati postojanje korupcije kao faktora koji u značajnoj mjeri negativno utiče na kvalitet visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini 5) nastavnici, uglavnom nisu skloni korupciju pozicionirati na prvo mjesto problema koji određuju aktuelne tokove visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini to se može protumačiti podsvjesnim nastojanjem da se potisne eventualna lična suodgovornost za stanje odnosno da se ona relativizira u odnosu na odgovornost društvenih subjekata koji nisu stvorili uvjete za programirano funkcioniranje sistema i 5) mnogobrojni problemi na koje ukazuju nastavnici, asistenti i jednim dijelom studenti (a tiču se faktora politike kvalitete) su veoma značajni i treba ih delegirati nadležnim subjektima, 6) sama činjenica da su rasprave, izvorno fokusirane na problem korupcije, veoma često skretale u područje širokog spektra ostalih problema visokog obrazovanja indiciraju insuficijenciju prilika za otvoreni i kritički unutarnji dijalog o stanju visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

4.3. Percepcija korijena i glavnih uzročnika korupcije u visokom obrazovanju

Percepcija korijena i glavnih uzročnika korupcije u bosansko-hercegovačkom visokom obrazovanju je veoma kompleksna, međutim, ovisno od preovlađujuće mentalne sheme očekivanog stanja kristalizirana su četiri dominantna stajališta; moralno, kontekstualno, i funkcionalno.

Moralno stajalište ističe u prvi plan posljedice raspada prethodnog vrijednosnog sistema i nekritički odnos prema novom sistemu koji se uspostavlja a koji kao poželjne, promoviše nemoralne i krajnje neprihvatljive društvene vrijednosti, koje se zahvaljujući tome uspijevaju penetrirati kako u etičke norme i praksu studenata tako i u etičke norme i praksu nastavničke profesije. SA4 kaže: Ključni uzrok za korupciju na univerzitetima je u karakteru osoba koje su ušle u krug nastavnika, među njima je mnogo takvih koje ne zadovoljavaju moralne kriterije i nisu iskreno posvećene odgojnoj misiji koju trebaju vršiti.

MOS4 kaže: ja lično problem korupcije vidim kao moralno pitanje, nešto oko čega se svako od nas pojedinačno opredjeljuje. Studenti koji se opredijele da kupe ispit vjerovatno moraju odgovoriti na pitanje kako će gladati u oči nastavniku, kada ga sretnu, koji im je nekom vezom ili na drugi način dao ocjenu bez pokrića u znanju, da li će kada dobiju svoju djecu i njih odgajati u tom stilu, kao i kako će objasniti svojim kolegama za koje znaju da su učili ali možda nisu prošli na ispitu? Slične dileme bi trebali imati i nastavnici i svi ostali koji učestvuju u lancu korupcije.

MOS5 kaže: sustavne korijene korupcije ne treba zanemarivati, ali njima ne treba ni zamagljivati, po meni ključni faktor a to je poremećen sustav osobnih vrijednosti (poljujan moralni integritet) jednog dijela onih koji su uključeni u sustav visokog obrazovanja, dakle kako nastavnika i asistenata, tako i studenata, njihovih roditelja, političara i sl. Nosioци korupcije su uglavnom osobe sa velikom ekonomskom, političkom i društvenom moći, od kojih se očekuje da budu moralni stubovi društva. Kada nebi bio narušen sistem uvođenja u časnu profesiju nastavnika, kada bi u nju ulazili samo oni koji ispunjavaju stručne, pedagoške i moralne kvalitete, koji se tradicionalno vezuju uz nastavnike, problema korupcije uopće nebi ni bilo.

SA5 kaže: Hoće li neko prihvatiti koruptivno ponašanje u velikoj mjeri je stvar moralnog odgoja koji se donosi iz porodice.

BLS6 kaže: Korupcija na univerzitetima ima veoma duboke korijene u našem društvu koje karakteriše raspad sistema društvenih vrijednosti a prije svega morala.

SA8 kaže: to je moguće u jednom općem ambijentu u kome je krajnje upitan sistem vrijednosti, koji promoviše kriminalce i nekompetentne kao ugledne građane.

Reprezentativno je stajalište MO10 koji kaže: korupciju i koruptivno ponašanje vidim prije svega u stavu pojedinca, u tome šta on sebi, kao osoba koja je dobila priliku da učestvuje u sustavu visokog obrazovanja, da bude sveučilišni nastavnik, može dozvoliti a šta ne može ni po koju cijenu, pa ni po cijenu nešto nižeg životnog standarda i nešto manjeg socijalnog kapitala. Nažalost u uvjetima u kojima je značajno izmijenjen i narušen sustav vrijednosti, poremećena ljestvica osobnih prioriteta sve je manje faktora koji pojedince usmjeravaju na pravilan moralni izbor.

MO2 kaže: riječ je primarno o karakteru pojedinca koji bira da li će biti dio takvog sistema vrijednosti ili ne. Sve se odvija onako kako pojedinac koji se nađe određenoj situaciji regulira, odnosno kako reagira na određene izazove pred kojim se nađe. Ne odričem da su ti izazovi u velikoj mjeri produkti društvenih uvjeta, ali ipak na nama je da se opredijelimo.

MO4 kaže: ako je neko gladan i krade, to nije opravdanje. Okolnosti u svakom slučaju pogoduju razvoju korupcije, ali nisu odlučujuće. Pojedinac uvijek može birati da li će raditi jedno ili drugo.

MO7 kaže: korupciji pogoduju: moralna upitnost pojedinaca (kako nastavnika tako i studenata), nesankcioniranje pojedinaca za koje se zna da su učestvovali u korupciji, nedovoljna odvažnost pojedinaca pa i cijele institucije da sankcionira korumpirane i na koncu maloljetnost cijelog društva.

Nismo dovoljno hrabri da joj se suproostavimo i da prijavimo slučajeve u koje smo se uvjerali.

ZES2 kaže: uzima se kao nešto sasvim normalno da se „neko pripazi na ispitu“, da neko sa nekog visokog mjesta može srediti upis ili ocjenu. U tome je najveća opasnost jer se na taj način proizvodi negativni stereotip o univerzitetima i uposlenicima na univerzitetima

Kontekstualno stajalište korijene korupcije vidi u: 1) stanju društvenog i političkog okruženja u kojem visoko obrazovanje funkcioniše i 2) nezainteresiranosti društva da se suprostavlja korupciji.

U prvom slučaju misli se prvenstveno na institucionalne nedosljednosti i insuficijencije bosansko-hercegovačkog društva koje, po sebi, pogoduju korupciji uopće. Prema ovim stajalištima korupcija na sveučilištima je posljedica nefunkcioniranja pravnog sistema u zemlji pa i nepostojanja efikasnih mehanizama za otkrivanje i kažnjavanje korupcije. BL10 kaže: Glavni uzrok prisutnosti korupcije u našem visokom obrazovanju je taj što je korupcija prisutna u cjelokupnom društvenom sistemu. Nemoguće je posmatrati taj problem na pojedinačnom nivou, jer on obuhvata cjelokupnu strukturu društva. Bitan uzrok je i nedovoljna informisanost i neznanje građana o njihovim pravima i nacinima kako da se od tog problema zaštite. U istom smjeru vodi i mišljenje BL12 koji kaže: Pitanje korijena korupcije moramo staviti u širi kontekst. Pa tako smatram da je uzrok uopšteno korupcije (samim tim i korupcije u visokom obrazovanju) u sistemu. U sistemu u kojem je pripadnost partiji preduslov za dobijanje posla, u kome vrijednosti ne postoje i u kome ljudi žive na ivici siromaštva. Korupcija postoji u svim državama u određenom procentu. Od navedenih uslova a prvenstveno od ekonomskog stanje zavisi koliki će to procenat biti.

ZES9 kaže: mala ulaganja u sistem visokog obrazovanja i sve posljedice koje na sistem visokog obrazovanja ima stanje društva i države su glavni generatori korupcije. Činjenica je da su nastavnici u drugim zemljama višestruko bolje plaćeni od naših profesora kao i da su ulaganja u cijeli obrazovni sistem kod nas ispod svakog minimuma. U takvom ambijentu neke moralne dileme očigledno gube na značaju.

Društvena situacija, prije svega oskudica resursa utiče na povećanje podložnosti korupciji. Opšte stanje društva (ograničeni resursi) stvara utisak da se bilo koji problem ne može riješiti na legalan način i u okviru redovne procedure. Svugdje se traže popusti, lakši načini, prečaci. Ekonomsko stanje društva, šanse za dobijanje posla sa završenom srednjom školom svodi na

najmanju moguću mjeru. To i studente i roditelje navodi na „lov“ na fakultetsku diplomu, po svaku cijenu. „Ima profesora koji se i ne pokušavaju suprostaviti prepisivanju, koji na sve to jednostavno žmire, vjerovatno i sami svjesni da nakon završetka fakulteta većina tih studenata neće zadugo dobiti zaposlenje te da će svakako sve što su naučili zaboraviti.“

Korupcija doslovno ubija volju studenata da se trude i uče kada znaju da će samo oni koji imaju štelu ili mogu platiti biti zaposleni. To ih usmjerava ka lakšim načinima dobijanja diploma, ti lakši načini uključuju ponekad i kupovinu ispita, ali uglavnom su to varanje i prepisivanje na ispitima.

Korupcija zakonski usađena u našem društvu; zakoni nedovoljno definišu koruptivno ponašanje i samim tim pojedincima omogućavaju subjektivne procjene u primjeni određenih postupaka.

Procedure (pravilnici i drugi opšti akti) mogu značajno uticati na nivo korupcije. „Imam utisak da se prilikom kreiranja i usvajanja takvih akata svjesno ostavljaju nedorečenosti da bi se ostavio prostor za subjektivnost odnosno za korupciju.“

ZES4 kaže: nepoštivanje raznih procedura i standarda omogućava studentima da traže nedozvoljene načine za ostvarivanje određene koristi. Uzmimo primjer socijalnih rokova, za koje svi znamo da nisu predviđeni ni zakonima ni normativnim aktima. Socijalni rokovi možemo uglavnom koristiti za korištenje svih sredstava za polaganje ispita pa i koristeći se pritiscima na nastavnike, upotrebom svih mogućih sredstava, novcem, vezama, suzama i sl..

Normativna akta, kojim se definišu procesi često su nejasna, nedovoljno precizno definisana i ostavljaju mnogo prostora za subjektivna odlučivanja. U tom smislu mislim da treba eliminisati sve mehanizme koji omogućavaju pojedincima i grupama veliku koncentraciju moći a sa čime je po pravilu skopčano i trgovanje odlukama.

Bolonja je ustvari podstakla korupciju na univerzitetima. Jednostavno su postavljeni protivriječni zahtjevi. Visoka prolaznost, prevelike grupe studenata, minimalni materijalni uslovi za nastavni proces podstiču nastavnike da se okoriste činjenicom da će inače morati sniziti kriterije za polaganje ispita.

Korupcija je u vezi s nedosljednom primjenom bolonjskog modela. Na jednoj strani je demontiran stari sistem koji se zasnivao na tradicionalnom odnosu student – profesor, odnosno na klasičnom načinu polaganja ispita a na drugoj strani nisu stvoreni uslovi za kontinuirano praćenje studenata i interaktivni proces, sve je svedeno na pismene ispite (testiranja) te je mnogo lakše da neko položi a da njegove kolege ne znaju koliko on zaista zna.

Društvo kao cjelina je korumpirano u svakom svom segmentu pa i u segmentu visokog obrazovanja. U korijenu korupcije su neke dublje pojave u društvu, odnosno promjene koje su se desile; dominacija osobnog interesa nad zajedničkim, dominacija kratkoročnih interesa nad dugoročnim, ustaljivanje sumnjivih društvenih vrijednosti. Odraz je političke i ekonomske situacije u cijelom društvu, a prije svega prevelikom nelegalnom uplivu politike u obrazovne procese. „Vlade neograničenim upisom studenata kupuju glasače, što direktno utiče na povećanje koruptivnog pritiska na nastavnike koji pokušavaju održati visokoškolske kriterije pri ocjenjivanju.“ BL3 kaže: Korupcija u visokom obrazovanju je nametnuta kao problem da bi se neki drugi veći problemi sakrili.

SA2 kaže: Korupciji na univerzitetima pogoduju: neprincipijelni politički pritisci na univerzitet vezanih za napredovanje pojedinih nastavnika, stranačko podaništvo pojedinih nastavnika, nepotizam koji se ogleda u promociji u nastavnički i saradnički kadar po rodbinskoj liniji, materijalno-financijska ovisnost od osnivača i prevelika angažiranost nastavnika u nastavi na više univerziteta.

Pojedini nastavnici koji uporedo sa katedrom drže i značajne političke pozicije Nerijetko te pozicije koriste da bi ostavili za sebe ili omogućili drugima ostvarivanje privilegija ili nelegalnih koristi u obrazovnom procesu. „Brže napreduju kroz politički uticaj. (MO1)

U drugom slučaju kontekstualnog stajališta preovladava utisak da **društvo ne pokazuje dovoljno volje a ni praktične spremnosti** da se suprostavi korupciji uopće pa i korupciji u visokom obrazovanju. Verbalna izjašnjenja i opredjeljivanja uglavnom nisu praćena efikasnim operacionalizacijama niti iskrenom posvećenošću borbi protiv korupcije.

SA6 kaže: ne vidim da se nešto ozbiljno radi na njenom suzbijanju. Pogledajte samo kako brzo prestane interesiranje za neki slučaj dokazane korupcije. Priča se o tome mjesec dana, kao poduzimaju se neke mjere, uglavnom na verbalnom nivou i onda se sve zaboravi i nastavi po starom.

Tema korupcije teško ulazi u dnevni red zvaničnih fakultetskih i univerzitetskih organa a nedovoljno je prisutna i u masovnim medijima. Još uvijek nisu shvaćene sve posljedice koje po sistem visokog obrazovanja ima korupcija, ili nekome nije ni stalo da se stanje promijeni.

Izostaje efikasan sistem kontrole kako nastavnog tako i ispitnog procesa a naročito propisanih procedura polaganja ispita. Normativno je sve dobro uređeno ali nisu stvoreni uslovi da se to tako realizira niti je izgrađen sistem kontrole. Transparentnost ispita je u aktima savršeno uređena ali nisu predviđeni mehanizmi za njeno osiguranje i kontrolu. Niko ne kontroliše javnost održavanja ispita i zbog toga se još uvijek održavaju u četiri oka. Izostaju adekvatne represivne mjere prema začetnicima korupcije, nastavnicima, koji su u početku bili izuzeci ali za koje smo svi znali da primaju mito ili primoravaju svoje studente da kupuju knjige. Izostale su i jasne moralne osude i moralno distanciranje poštenih nastavnika.

SA 3 kaže: U mjeri u kojoj je ima korupcija na univerzitetima je posljedica izostajanja oštrih mjera za potvrđenu korupciju kao i izostajanje ozbiljnog plana za njeno suzbijanje.

Mediji ne stvaraju pravu sliku o prirodi, obimu a naročito ne o kontekstu korupcije na našim univerzitetima. Cijeli problem korupcije se u medijima „zamagljuje“. Na kraju se sve završi na „rekla-kazala“ i na pričama između studenata i u okviru porodice.

Skoro je nemoguće naći insidere, ljude iznutra, koji znaju šta se i kako se radi, da o tome javno govori. Oni šute iz dva razloga; ili im je jasno da se i pored sve priče neće ništa promijeniti ili ih je strah od osвете pa i institucionalnih sankcija.

„Profesorima za koje je općepoznato da su skloni koruptivnim radnjama ništa se ne dešava, a to veoma destimulativno utiče kako na studente tako i na nastavnike koji bi bili spremni da se suprostave i da javno progovore.“

Fakultetskih i univerzitetskih menadžmenti ostavljaju utisak nezainteresiranosti za korupciju to se manifestira ignoriranjem poruka koje na različite načine šalju studenti, roditelji, mediji, okruženje.

Funkcionalno stajalište korupciju vidi kao posljedicu nedovoljnih institucionalnih kapaciteta sistema visokog obrazovanja za efikasno (i na nivou najbolje prakse) ostvarivanje obrazovnih funkcija pa ni za suprostavljanje korupciji.

U okviru ovog stajališta ključne generatore korupcije čine:

- donošenje odluka u netransparentnim i nelegalnim okolnostima (uskim krugovima). SA7 kaže: korupcija je posljedica netransparentnosti vitalnih procesa na univerzitetima kao i netransparentnosti samog sistema zapošljavanja na visokoškolskim ustanovama. (SA7)
 - informativna zatvorenost upravljačkih struktura
 - nepotizam,
- manjkavost legislative naročito u području izbora nastavnika i saradnika. „Sve se tiče kvaliteta ljudi koji su uvedeni u krug univerzitetskih nastavnika, dakle kriterija za izbor kao i neprincipijelnog odstupanja pri primjeni propisanih kriterija“. „Kada nebi bio narušen sistem uvođenja u časnu profesiju nastavnika, kada bi u nju ulazili samo oni koji ispunjavaju stručne, pedagoške i moralne kvalitete, koji se tradicionalno vezuju uz nastavnike, problema korupcije nebi ni bilo.“
- nepostojanje adekvatnih instrumenata i metoda ocjene kvalitete nastavnika,
 - neadekvatan socijalni status nastavnika i asistenata,
 - neadekvatan sistem kvalifikacija za upis na fakultete,
 - nesipunjavanje propisanih uslova (tiču se u velikoj mjeri kadrovskih i materijalnih reusursa) za akreditaciju fakulteta,
 - odsustvo državne kontrole nad privatnim fakultetima koji su počeli nametati politiku minimalnih zahtjeva za polaganje ispita i imperativ visoke prolaznosti,
 - manjak nastavnog kadra,
 - nedovoljan nivo kompetentnosti saradnika i nastavnika
 - pogrešna upisna politika inspirisana prvenstveno socijalnim i politikantskim motivima
- prevelika moć pojedinaca (nastavnici koji drže veliki broj predmeta i koji su vještački od svojih predmeta stvorili teško položive predmete). ZE 16 kaže: korupciji pogoduje stvaranje ekskluzivnih, samo za pojedine nastavnike rezervisanih naučnih oblasti. Koristeći političku moć i utjecaj pojedini profesori sprječavaju uvođenje u određene nastavne oblasti novih kolega zadržavajući ih za sebe. Tako se dešava da jedan nastavnik drži i ocjenjuje 5-6 predmeta i da bude glavnim faktorom studentima za završetak studija. Možete zamisliti kakve mogućnosti za trgovinu stoje pred takvim nastavnicima. Ako čak takve trgovine i nema u javnosti se to tako doživljava.
- prevelik broj studenata u studijskim grupama, onemogućava interaktivni kontinuirani rad sa studentima pa i ostvarivanje zamišljenog „bolonjskog“ koncepta ocjenjivanja, ali i stvara uslove za netransparentne ispite.
 - ZE18 kaže: Ako su grupe velike lako je proustiti na ispitu studenta jer on se može izgubiti u masi a mala je vjerovatnoća i da se u velikoj grupi uopće uoči da li je neko izlazio na ispit ili nije. To su uglavnom fakulteti društvenih i humanističkih nauka. Na tehničkim fakultetima sa malim grupama studenata svi se znaju, svi znaju kolčiko

je ko šta učio i da li je izlazio na ispit i tada je zaista teško zamisliti da bi se ispit mogao položiti na nelegalan način. Naravno i u tom slučaju ostaje čitav spektar mogućnosti kao na primjer davanje ispitnih pitanja i slično.

- TZS10 kaže: Masovniji fakulteti otvaraju više prostora za korupciju, jer nema bližeg odnosa sa profesorima, tako da se određene nepravilnosti lakše previde. Uglavnom, vjerovatno nismo ni svjesni svega što se dešava na fakultetima koji broje nekoliko odsjeka, odnosno po nekoliko hiljada studenata.
- netransparentnost pri polaganju ispita, odnosno nedozvoljavanje studentima da izvrše uvid u rad. Svođenje ispitnog procesa na isključivo pismene ispite. „Podložniji su korupciji jer otvaraju mogućnost i profesorima i studentima da manipulišu rezultatima. A ako se usmeni ispit i održi, održava se u zatvorenom krugu, ili samo sa profesorom, tako da ne možete ni znati koliko je neko znao na ispitu koji je položio.“
- cijeli sustav je pod velikim pritiskom da snizi kriterije za prolaznost koja se uzima kao vrhunski kriterij za efikasnost fakulteta i sveučilišta. U toj situaciji ima sustavne korupcije.
- loše ekonomsko stanje visokog obrazovanja, pogotovo dosta nepovoljna finansijska situacija uposlenika (nastavnika i asistenata), slaba opremljenost nastavnog procesa i loši uslovi za naučno istraživački i nastavni rad, zapostavljanje nastave u organizacijskom smislu, koja nije podržana ni u finansijskom, ni u kvalitativnom pogledu. **MO5 kaže:** U mjeri u kojoj je zaista prisutna na našim fakultetima korupcija je posljedica oskudnosti obrazovne infrastrukture, nedostatka adekvatnog nastavničkog kadra i loše finansijske situacije nastavnika.
- neadekvatni uslovi za realizaciju nastavnog procesa (nepovoljan odnos broja studenata i akademskog osoblja i loša opremljenost fakulteta)
- nedorečenost normativnih akata u slučajevima dokazivanja i sankcioniranja korupcije
- nedovoljna educiranost o korupciji kao i o načinima borbe protiv korupcije.

Percepcija korijena korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini uključuje i percepciju o krivcima. Percepcije krivaca (subjekata korupcije) se kristaliziraju oko tri stajališta: 1) dominantne krivice nastavnika, 2) dominantne krivice studenata i 3) podijeljene krivice nastavnika i studenata.

U prvom slučaju ističu se: pad moralnih vrijednosti kod profesora, nespremnosti na ulogu koju imaju u društvu. „Priznajem da je i njima teško oduprijeti se, različitim intervencijama poznanika, jer i oni žive u istom okruženju u kojem žive i njihovi studenti. (TZS10)“, i trka profesora za dodatnom zaradom, slaba materijalna pozicija nastavnika, „koji zaista imaju niska primanja“, male kazne za one za koje se utvrdilo da su učestvovali u nekoj koruptivnoj radnji.

U drugom slučaju ističu se: pad moralnih vrijednosti kod studenata i njihovih roditelja, sklonost studenata da idu linijom manjeg otpora te konformizam i obšrabrenost studenata da se suprostave.

ZES4 kaže: korupciju imamo kao posljedicu nastojanja studenata da do diplome dođu što je moguće prije i na što je moguće lakši način. **SAS2** kaže: ima dosta krivice do nas studenata, ne samo da šutnjom podržavamo korupciju već smo i sami skloni da tražimo lakši način da položimo predmet ili da ispunimo neku svoju drugu obavezu, studenti generalno vole ići linijom manjeg otpora „izbjegavati obavljanja svojih obaveza, zbog čega se i stiče slika da su studenti generalno podložno koruptivnom ponašanju.“

SAS7 to objašnjava ovako: „studenti se vrlo često sami dovedu u situaciju da pokušaju položiti ispit na nelegalan način, naročito nakon što su ga više puta bezuspješno pokušavali položiti na legalan način. Međutim, u većini slučajeva radi se o tome da oni nisu ni pokušali naučiti to što trebaju naučiti da bi položili. Na kraju, da ne bi obnavljali godinu, prodaju svoju čast, i spremni su učiniti bilo šta, što na kraju može samo njima naškoditi.

BLS2 kaže: Na prvom mjestu krivci su studenti koji ne poštuju sebe i spremni su izdvojiti veće količine novca da bi lakše došli do cilja a s druge strane tome doprinose i profesori diskutabilnog morala koji zarađuju na tuđoj muci a svesni su da neće biti otkriveni jer među studentima vlada strah kada se otvori pitanje korumpiranih profesora.

MOS 8 kaže: raširenosti korupcije u visokom obrazovanju naročito doprinose: lijenost studenata koji su opet iz nekih više ili manje opravdanih razloga demotivirani da uče.

Generalno utisak je da je korupcija u visokom obrazovanju moguća prije svega zbog toga što je ignoriraju studenti, dijelom zbog toga što u njoj vide priliku za sebe, mogućnost da prođu relativno jeftino kroz jedan sustav, od kojega ništa ne očekuju i zbog toga nisu ni zainteresirani za njegovo stanje a dijelom zbog straha da otvoreno govore o tome šta znaju. „Boje se da bi ih to moglo dovesti na „crnu listu“ onih koji imaju male šanse da polože pojedine ispite“.

U trećem slučaju za korupciju u visokom obrazovanju podjednako se okrivljuju „nemoralni nastavnici, studenti i njihovi roditelji kao i značajan broj pojedinaca koji neprofesionalno obavljaju svoje, inače jako značajne društvene pozicije“.

TZS1 kaže: krivica je na svima, od studenata koji primjenjuju koruptivne postupke pri polaganju ispita ili to nijemo posmatraju, profesora koji na takav način ostvaruju finansijsku korist (ne izvršavaju svoje obaveze, skloni su progledati kroz prste pa čak i različitim oblicima prodaje ispita), do menadžmenta koji mora snositi odgovornost i uvesti kaznenu politiku za takve osobe. Ne može se reći da zvanična pravila i propisane procedure same po sebi pogoduju korupciji, ja bih prije rekao da se radi o nepridržavanju propisanog.

Generalno možemo zaključiti da prevladava percepcija o korupciji kao posljedici krize bosansko-hercegovačkog društva, praćene raspadom sistema vrijednosti, potiskivanjem moralnih kriterijuma pri određivanju strategije postavljanja i ostvarivanja ličnih ciljeva, oskudnosti materijalne osnove društva i visokog obrazovanja koja rezultira disfunkcionalnošću sistema i nespremnosću da se nosi sa problemima tipa korupcije.

4.4. Percepcija pravaca i taktika efikasnog antikoruptivnog djelovanja

Percepcija mogućnosti obuzdavanja i kontrole korupcije u visokom obrazovanju kreće se u rasponu između umjerenog (uslovnog) optimizma i umjerenog pesimizma. Ovisno od preferirane definicije, percepcije razmjera i štetnosti korupcije te percepcije o korijenima korupcije zauzima se više ili manje kompleksno stajalište, sa više ili manje strateškom perspektivom o konceptu i sadržini efikasnog antikoruptivnog djelovanja.

Prevladavaju uvjerenja o opravdanosti tri koncepta djelovanja: 1) preventivno djelovanje strateški usmjereno na stvaranje antikoruptivnog ambijenta, koji ili isključuje uopšte mogućnost korupcije ili je čini do te mjere neisplativom (kažnjivom) da će se teško bilo ko opredijeliti za

nju kao način ostvarivanja nekih svojih ciljeva, 2. Represivno djelovanje, koje se zasniva na progonu, strogo kažnjavanju i javnom stigmatiziranju svih formi i svih slučajeva korupcije i 3) kombiniranje preventivnog djelovanja i primjerenog kažnjavanja. MO3 kaže: Ja mislim da će *kombinacija preventivnog djelovanja* (povećanja transparentnosti, jasnijeg definiranja procedura, eliminiranja subjektivnosti iz procesa odlučivanja i ocjenjivanja i sl) i *strožijeg kažnjavanja* prekšitelja *uz osnaživanje autoriteta institucija* koje provode antikoruptivne akcije destimulirati sve one koji su skloni takvim radnjama.

Ideje o preventivnom djelovanju se zasnivaju na konceptima: 1) ostvarivanja apsolutne transparentnosti svih procesa na univerzitetima koji su potencijalno koruptivni, misli se prije svega na procese sticanja statusa studenta, nastavnika, asistenta, napredovanja u nastavničkoj karijeri, polaganja ispita i ostvarivanja ostalih studentskih obaveza 2) osiguranja efikasne kontrole dosljednog pridržavanja već propisanih normi, pravila, kriterija i procedura, 3) eliminisanja svih nedorečenosti u normativnim aktima fakulteta i univerziteta koje otvaraju mogućnost za subjektivnost i netransparentnost u odlučivanju, 4) ohrabivanja studenata, nastavnika i svih drugih uposlenika, i stvaranja kanala i prilika u kojima će to moći realizirati, da raskrinkavaju sve pojave korupcije u svojim sredinama i 5) edukacije za antikoruptivno djelovanje.

TZ9 kaže: treba eliminirati mogućnosti da dođe do korupcije, to će se postići ostvarivanjem apsolutne transparentnosti ključnih procesa na fakultetima i univerzitetima, uspostavljanjem odvratajuće sistema efikasne kontrole i efikasnog kažnjavanja dokazanih slučajeva. TZ11 kaže: glavni pravci antikoruptivnog djelovanja bi trebali voditi ka ostvarivanju maksimalne transparentnosti osjetljivih procesa (mjesta gdje se može trgovati sa odlukama) i kreiranju procedura i normi koje će otklanjati same mogućnosti subjektivnosti i netransparentnosti.

U korpus preventivnog djelovanja spadaju slijedeće mjere:

- organizirati edukaciju o korupciji i antikoruptivnom djelovanju, BLS1 kaže: mislim da bi se mnogo postiglo organiziranjem edukacijom cijelog društva o stvarnim posljedicama korupcije u visokom obrazovanju.
- realizirati kampanju podsjećanja na moralni integritet kako nastavnika tako i studenata, na ono što društvo od njih očekuje a šta ne očekuje u određenim situacijama, bez obzira na veličinu izazova,
- ostvariti maksimalnu transparentnost osjetljivih procesa i procedura kako prijema na fakultet, ispita tako i procedura izbora u nastavnička i saradnička zvanja, SA 20 kaže: mislim da bi transparentnost rada na svim nivoima i u svim aspektima djelovanja univerziteta i fakulteta i konkretiziranje nosilaca otkrivenih koruptivnih radnju, kombinirani sa preventivnim otklanjanjem potencijalno koruptivnih procedura značajno utjecalo na svođenje ove pojave na mnogo manju mjeru od sadašnjeg obima i nivoa.
- osigurati efikasnu kontrolu primjene propisa, pravila i procedura. ZE15 kaže: Potrebno je samo primijeniti već postojeće standrade i normative, ili ako ih nemamo prepisati ih od onih koji imaju,
- osigurati dosljednu primjenu već definiranih pravila i procedura,
- uvesti i poštiti internu kontrolu dosljednog poštivanja propisanih procedura provjera znanja i ocjenjivanja,

- staviti pod kontrolu ispite kod nastavnika na koje se studenti žale, BLS2 kaže: uvesti audio-vizuelni nadzor u prostorijama u kojima se održavaju ispiti, osigurati apsolutnu javnost ispita i kontrolu rada profesora na svim fakultetima.
- osposobiti studentsku organizaciju da se kvalificiranije uključi kako u prepoznavanje tako i u dokumentiranje pojedinih slučajeva korupcije.
- dizajnirati antikoruptivni sistem. TZ7 kaže: sistemom se mora ograničiti mogućnost subjektivnog ispoljavanja moći,
- izgraditi sistem uvođenja u nastavu ljudi koji uz visok stupanj stručnosti imaju i podrebnne moralne i pedagoške kvalitete,
- postojeće zakone i ostala normativna akta revidirati sa stajališta otklanjanja svih procedura i rješenja koja ne garantiraju dovoljan nivo transparentnosti odnosno koja ostavljaju mogućnost koruptivnog ponašanja,
- kontinuirano istraživati korumpiranost i upozoravati na štetne posljedice kao i na trendove,
- pronaći objektivne kriterije i priocedure kvalificiranja srednjoškolaca za upis na fakultete,
- istrajati na dosljednom realiziranju bolonjskog procesa u svim komponentama a naročito u segmentima kontinuiranog interaktivnog rada i ocjenjiavnja studenata,
- ohrabriti studente da prijave slučajeve korupcije
- moraju biti uspostavljeni dobri mehanizmi zaštite za one koji su spremni da pričaju o korupciji, isto tako treba raditi na dokazivosti korupcije, koristeći dostupne tehnologije, i na kraju treba istrajati u ovoj priči a ne djelovati kratak period, jer to nije efektivno.
- osigurati efikasniji rad etičkih komiteta
- proširiti ovlasti etičkog komiteta,
- kontrolirati dosljednost pridržavanja kodeksa etičkog ponašanja profesora i studenata.
- ohrabriti poštene i savjesne nastavnike da „prstom pokažu na ljude koji narušavaju ugled visokog obrazovanja“. SA8 kaže: izlaz vidim, prije svega u građanskoj hrabrosti, u govorenju o korupciji, u iznošenju dokaza o svakom konkretnom i uočenom slučaju.
- BL7 kaže: Suzbijanju bi doprinijelo, prije svega, postojanje tijela za nadzor rada visokoškolskih ustanova, a zatim i podsticanje studenata na prijavljivanje takvih slučajeva i borbu protiv takvog stanja, uz zaštitu od odmazde, takođe, i veća zainteresovanost fakulteta za primjenu etičkih kodeksa i suzbijanje korupcije.
- ohrabriti studente da javno ukažu na sve sumnive slučajeve, to ohrabrirvanje bi se postiglo kada bi nadležni organi pokazali da uzimaju ozbiljno informacije i pritužbe koje dobiju i da su posvećeni istjerivanju stvari na čistac.
- ograničiti pretjeranu moć pojedinaca koji usmjeravaju i način govora o problemima na visokoškolskim ustanovama. Takva situacija upravo pogoduje korupciji,
- organizirati izdavačku djelatnost, bogatije opremiti biblioteke i čitaonice i eliminisati jedan od najčešće navođenih problema – primoravanje studenata da kupuju profesorove knjige,
- većim platama smanjiti trku profesora za novcem,
- osigurati bolju bolja internu informiranost,
- realizirati kampanje razvijanja svjesnosti o pogubnosti korupcije za poziciju visokog obrazovanja te opravdanosti onemogućavanja utjecaja politike iz izvornih funkcija univerziteta,
- osigurati veću transparentnost ispitnog procesa, davanje na uvid svim zainteresiranim cjelokupnog ispitnog materijala i urgentno objavljivanje rezultata ispita na intranetu
- u srednje škole uvesti eksterne mature i ukinuti prijemne ispite na fakultetima,
- pitanje korupcije inkorporirati u sistem osiguranja i kontrole kvaliteta na univerzitetima,

- kampanjama komuniciranja kreirati *ambijent velike osjetljivosti*, naročito u periodima kada su ispiti ili prijemni, na intervencije, štele, plaćanje ispita, privilegije i sl. a uz to i pooštriti kontrolu pridržavanja propisanih procedura
- uvođenje eksternih evaluacija znanja studenata, na kraju svake školske godine, u vidu testova
- uspostavljanje povjerenja građana u institucije države – koje trenutno praktično ne postoji
- upoznavanje studenata sa zakonima koji ih štite od korupcije, kao i sprovođenje tih zakona, dovelo bi do smanjenja stepena korupcije u visokom obrazovanju.
- usvojiti norme odnosa između studenata i profesora, odnosno razgraničiti šta je dozvoljeno, a šta ne
- kontinuirano vršiti evaluacije (analize) kompetentnosti uposlenika, naročito nastavnika i asistenata,
- studentima koji to žele treba omogućiti da kupe knjige u knjižarama, ako u svemu posreduju fakulteti, treba pronaći način da knjige budu jeftinije,
- treba utvrditi broj knjiga iz kruga obavezne literature koji svaki fakultet mora obezbijediti srazmjerno veličini studijske grupe, u svojim čitaonicama.

Ideje o represivnoj strategiji borbe protiv korupcije zasnivaju se na uvjerenju (utisku) da je „sadašnjem obimu korupcije na univerzitetima doprinijelo blago kažnjavanje već otkrivenih i dokazanih slučajeva, a naročito olako odustajanje od dokazivanja slučajeva na koje su ukazali studenti.“

Strogim kažnjavanjem koristi od korupcije treba učiniti neisplativim. SA3 kaže: Mislim da bi strogo kažnjavanje potvrđenih slučajeva prethodno precizno definirane korupcije, razvijanje adekvatnih antikoruptivnih institucija i oštri kriteriji za uvođenje u profesiju nastavnika i saradnika u nastavi na univerzitetima dali veoma brzo pozitivne rezultate. ZES5 kaže: Veoma brzo bi se mogla ostvariti promjena nabolje pod uslovom da se iskreno toj pojavi suprostave poštenu nastavnici a naročito menadžmenti fakulteta i univerziteta i kada bi se primijenile stroge kazne na otkrivene učesnike u korupciji. Po meni bi trebalo ići do oduzimanja statusa kako nastavnika i uposlenika tako i studenta. SAS3 misli da bi se postigli pozitivni pomaci kada bi se: primjereno kažnjavali dokazani slučajevi korupcije, efikasno spriječile pojave nepotizma, naročito u dijelu koji se odnosi na nastavni proces, efikasno spriječili privatni biznisi profesora i asistenata i spriječilo paralelno bavljenje profesora politikom i nastavom. SAS9 kaže: borba protiv korupcije po meni ovisi prije svega od naše spremnosti da se suprostavimo, prije svega da o svemu što saznamo na neki način kažemo i svjedočimo ali i od spremnosti institucije i države da strogo kazne one koji su otkriveni.

U korpus represivnih spadaju slijedeće mjere:

- nadležni državni organi /tužilaštvo i policija/ trebaju aktivno istraživati korupciju
- donijeti set novih zakona ili promijeniti postojeće, kako bi se poštrile mjere i uvele drakonske kazne. ZE4 kaže: uvesti praksu beskompromisnog kažnjavanja pa čak i stigmatiziranja učesnika u potvrđenim slučajevima korupcije. TZS 9 kaže: Potrebno je mnogo strožije kažnjavanje dokazanih sudionika u korupciji, ne samo profesora već i studenata i onih koji ih na to podstiču, potreban je mnogo efikasniji, objektivniji i transparentniji način verifikacije znanja studenata kao i mnogo ozbiljnija praksa unutrašnje evaluacije nastave, nastavnika i asitenata.
- strogo i ustrajno provjeravati sve naznake da je bilo korupcije a naročito strogo kažnjavati dokazane slučajeve.

- zabraniti bilo kakvo darivanje poklona pri odbranama diplomskih, magistarskih i doktorskih radova,
- oduzimati naučne titule i odstranjivati sa fakulteta dokazane slučajeve,
- nasjtrožije zabraniti samim profesorima da prodaju knjige (uključujući i posredovanje asistenata) a naročito pravljenje evidencija ili bilom kakvo drugo označavanje kupljenih knjiga.
- strožije postaviti i pitanje korumpiranosti studenata, odnosno njihovih roditelja, koji su skloni da do ocjene dođu plaćanjem.
- U javnim i internim komunikacijama slati jasnu poruku da svaki nastavnik ili administrativni radnik univerziteta koji bude učestvovao u koruptivnim radnjama neće imati zaštitu za svoje nesavjesne radnje i da će snositi ozbiljne posljedice. TZS6 kaže: moramo napraviti razliku između dobrih i loših profesora, odnosno onih koji profesionalno obavljaju svoje obaveze i onih koji to ne čine.
- problem se mora iznijeti u javnost, o njemu se mora pričati mnogo više i mnogo određenije,
- stvoriti mnogo kanala u kojima će studenti moći da iskažu svoje (ne)zadovoljstvo i iskustvo sa korupcijom
- na sveučilištima i na fakultetima oformiti agilne antikoruptivne timove

Ideje o neophodnosti poduzimanja kompleksnih mjera uglavnom se zasnivaju na kontekstualnom razumijevanju korijenja korupcije i strateškom pristupu koji kombinira preventivno i represivno reaktivno djelovanje. ZES9 kaže: ozbiljna društvena akcija bi trebala ići u dva pravca; prvi bi vodio ka popravljaju materijalnog položaja kako fakulteta i univerziteta tako i nastavničkog osoblja, drugi pravac aktivnosti bi trebao voditi ka mnogo oštrijem kažnjavanju učesnika u korupciji, kako profesora tako i studenata. MOS7 kaže: antikoruptivne akcije bi trebale ići u smjeru otklanjanja uvjeta koji pogoduju korupciji ali i najstrožijeg kažnjavanja onih kojih su uključeni u korupciju, kako profesora tako i studenata ali i uprava fakulteta čija je odgovornost zbog propuštanja da ozbiljno istraže sve prijave, bez obzira da li su potpisane ili anonimne, i strogo kazne one za koje se potvrde da su učinili nešto nečasno i nelegalno.

Reprezentativno stajalište za ovaj pristup je koncept koji je izložio MO9, koji kaže: lično sam mišljenja da bi ekonomskim jačanjem visokog obrazovanja, poboljšanom kontrolom i strožijim kažnjavanjem bilo moguće ovu pojavu staviti pod kontrolu.

Percepcija nužne kompleksnosti antikoruptivnog djelovanja vidi se iz plana koji je izložio MO1 koji kaže: antikoruptivna aktivnost generalno treba ići u pravcu ostvarivanja maksimalne transparentnosti svih procesa na sveučilištima, međutim ja mislim da bi trebalo: ojačati kontrolu države nad finansijskim tokovima, redefinirati uvjete u napredovanju u zvanju i eliminirati sve elemente koji ostavljaju mjesta za subjektivizam onih koji odlučuju kao i sve uvjete koji podstiču na korupciju, eliminirati mogućnost upisa na postdiplomske studije kandidatima koji su na dodiplomskom ostvarili prosjek manji od 3,5 (zadržavanje sadašnje mogućnosti da se prosjek namiri preporukom dva profesora je izvor korupcije) te osmisliti i realizirati svobuhvatne PR kampanje sa ciljem ukazivanja na štetnost korupcije i na educiranje zainteresiranih o tome šta jeste korupcija i kako joj se može suprostaviti. U tom smislu mislim da bi bilo zgodno pripremiti i jednu publikaciju tipa vodiča – ABC korupcije. Da znamo kako se postaviti prema problemu kada ga uočimo. Sličan kompleksan pristup je razvio i BL15 koji kaže: pre svega neophodno je na državnom nivou usvojiti pravne mere koje bi rigoroznije sankcionisale korupciju uopšte, i obezbediti dovoljno jak i stabilan mehanizam za sprovođenje ovih mera. Kao

dodatak ovoj meri, bilo bi poželjno i formiranje nezavisnog organa za preventivnu kontrolu korupcije. Javno govoriti o štetnosti korupcije, i publikovati informacije o pojedincima za koje postoje dokazi da su činili takve radnje. Visokoškolske ustanove bi trebale da usvoje rigoroznije disciplinske mere u slučajevima korupcije zaposlenih. Na entitetskim nivoima bi se trebala postići saglasnost o isključivanju iz naučne zajednice onih pojedinaca za koje je pravnim postupkom dokazano da su se bavili korupcijom.

Strateški pristup, izvden iz kontekstualnog shvatanja korijena korupcije u visokom obrazovanju je sadržan u konceptu antikoruptivnog djelovanja koji je iznio BL6: ako želimo eliminisati ovu pojavu prije svega treba ograničiti moć i utjecaj tajkuna. Na taj način obezbjediti pravilnu raspodjelu sredstava kojima država raspolaže. Zatim uraditi reforme državnog sistema, kako bi „pravi“ ljudi došli na „prava“ mjesta. Kada imate ministra koji je nadležan za oblast o kojoj govorimo, a koji je spreman da izađe na kraj sa problemom o kojem govorimo, uradili smo mnogo. Nakon toga slijede reforme obrazovnih institucija, pronalaze se konkretni problemi, njihovo rješavanje...Mora postojati volja za rješavanje pomenutih problema, od strane VRHA vlasti. Dakle, prvo omogućiti kvalitetan život, pa tek posle kažnjavati, jer ispada da su svi koji se bore za život grešni i da treba da čekaju da se tajkuni smiluju, pa da ih hrane na kašiku. Mora da postoji zdrav odnos u društvu, iz kojeg proizilaze uzori. Ne može se bolje rangirati privatnik od doktora nauka. Mora se obesnažiti pravilo da „onaj ko ima novac, ima moć“

Generalno možemo zaključiti da prevladava predodžba o nužnosti poduzimanja veoma kompleksnih antikoruptivnih mjera na univerzitetima koje kombiniraju preventivno kreiranje antikoruptivnog internog i eksternog sistemskog okruženja, niskog stupnja tolerancije na sve oblike nelegalnosti i subjektivizma i različitih formi strogog, egzemplarnog kažnjavanja počinitelja koruptivnog djela.

5. SINTEZA

Percepcija korupcije na visokoškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini veoma je kompleksna i slojevita. Percepcija ove pojave ima četiri glavne dimenzije: prva se odnosi na sadržinu pojma korupcija u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini i način na koji je realizirana determinacija pojma korupcija do specifičnog određenja korupcija u visokom obrazovanju. Druga dimenzija se odnosi na percepciju prisustva i opasnosti (posljedica) korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, treća se tiče percepcije korijena i subjekata korupcije a četvrta percepcije antikoruptivnih strategija i taktika.

1. Sama determinacija općeg pojma korupcije u visokoškolskom bosansko-hercegovačkom ambijentu odvija se u dva pravca; redukcionističkom i kompleksnom.

Redukcionističko shvatnje je dominantno (naročito među studentima), ono veoma kompleksan pojam korupcije raducira na kupovinu, odnosno prodaju ispita. Uglavnom se manifestira u izvornim funkcijama visokoškolskih ustanova u procesu obrazovanja, preciznije verifikacije stečenih znanja. Pojavljuje se kao kupovanje/prodaja ispita, dovođenje u povlašteni položaj pojedinih studenata zbor različitih veza koje profesori imaju sa njima (rodbinske, poznaničke, prijateljske, kolegijalne i sl.) ali i kao ucjenjivanje studenata da kupe knjigu ili učine nešto drugo da bi pristupili ispitima ili čak i da bi položili ispit. Uglavnom se manifestira u izvornim

funkcijama visokoškolskih ustanova u procesu obrazovanja, preciznije verifikacije stečenih znanja.

Kompleksno shvatanje korupcije u visokom obrazovanju prevladava kod nastavnika, asistenata i administrativnog osoblja, ali je prisutno i kod jednog (istina malog) broja studenata.¹⁶ To je shvatanje koje se temelji na sveobuhvatnijem iskustvu cjeline, uglavnom upravljačkih, tokova na univerzitetima. Ono ukazuje na prisustvo klasičnih oblika korupcije u sistemu upravljanja univerzitetima, odnosno fakultetima, uobičajenih u bosansko-hercegovačkim institucijama (u području javnih nabavki, pri zapošljavanju, pri kadrovskom promicanju –napredovanju u viša zvanja nastavnika i saradnika i sl.).

Ovo shvatanje naročitu osjetljivost pokazuje prema različitim formama političke korupcije, odnosno prema svim nelegalnim i neprincipijelnim utjecajima političke moći na regulisanje procesa i odnosa na univerzitetima.

U oba slučaja korupcija u visokom obrazovanju razumijeva se kao dvosmjernan proces čija specifičnost proizilazi iz činjenice da u njemu učestvuju subjekti obrazovnog procesa (nastavnici i studenti) a da se pribavljanje ili omogućavanje protivpravne koristi tiče prvenstveno sticanja formalnih kvalifikacija za dugoročno igranje značajnih i odgovornih društvenih uloga. Ključna odrednica ovako shvaćene korupcije je da se lična i privatna korist subjekata korupcije ostvaruju na štetu procesa i kvaliteta obrazovanja.

2. Generalno je visok stupanj svjesnosti kako o postojanju korupcije u visokom obrazovanju tako i o raširenosti korupcije na visokoškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini.

Indicirane su razlike u ravni pozicioniranja problema korupcije u odnosu na ostale faktore, odnosno probleme, koji se negativno odražavaju na kvalitet visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. *Studenti, izrazito u većoj mjeri, nego nastavnici, asistenti i administrativni uposlenici ističu faktor korupcije*, odnosno nastavnici i ostali uposlenici su izrazito skloniji problem korupcije smjestiti u korpus tri do četiri aktuelna problema, ili ga čak tretirati kao produkt njihovog utjecaja. Ovu činjenicu možemo tumačiti na više načina: 1) kao očekivanu sklonost nastavnika i asistenata da sve društvene fenomene pa i fenomen korupcije analitički razlože i objasne pa i kontekstualiziraju, nadajući se da će na taj način u cijelu priču unijeti više sivih tonova koji će promijeniti uglavnom crno-bijelu percepciju pojave 2) kao izraz prepoznate prilike da otvoreno, u uslovima zagwarantirane anonimnosti, iznesu svoje kritičke stavove kako o društvu tako i o stanju sistema visokog obrazovanja, kojim su uglavnom nezadovoljni, što samo po sebi ukazuje na očajno stanje demokratičnosti bosansko-hercegovačkih univerziteta i 3) kao pokušaj relativiziranja cijelog problema i kompletne priče, u kojoj uglavnom igraju ulogu negativaca sa tendencijom da pomjere pažnju javnosti na druge probleme i na taj način prenesu stigmatu sa sebe na, uglavnom, političare. Ti interpretativni manevri su samorazumljivi ako se uzme u obzir ambijent u kojem nastavnici govore o korupciji u svom radnom i profesionalnom okruženju. To je ambijent u kome je već nametnuta negativna stigma na nastavnike i asistente (u

¹⁶ TZS3 kaže: izbor nekompetentnog, nestručnog asistentnog i nastavničkog kadra u širem smislu jeste korupcija, jer neko uživa sve privilegije kao univerzitetski profesor, dobija ne malu platu, uživa društveni ugled, određuje ko će dobiti a ko neće diplomu a nema realno pokriće u kompetencijama. Neko mu je to omogućio. Tu je velika i ozbiljna korupcija. Možda od nje sve i počinje.

nešto manjoj mjeri i na univerzitetsku administraciju) koja dovodi u pitanje vjerodostojnost bilo kakvog razložnog nastojanja da se potakne i postigne u javnoj percepciji distinkcija (diferencijacija) između malog broja, nečasnih pojedinaca, koji su se očigledno ogriješili ne samo o profesionalnu deontologiju već i o pravne norme i velike većine koja sasvim časno obavlja svoju obrazovno – odgojnu misiju.

Sa stajališta **nivoa i vrste svjesnosti problema korupcije** možemo govoriti o četiri grupe ispitanika; *prvu grupu* karakterizira svjesnost negativne reputacije visokog obrazovanja utemeljene na izvještavanju medija, koje čak smatraju i neobjektivnim, ili instrumentaliziranim od strane društvenih faktora koji fokusirajući pažnju javnosti na univerzitet pokušavaju skrenuti pažnju sa svoje neefikasnosti. Ovu grupu čine uglavnom nastavnici, asistenti i saradnici koji ne negiraju negativnu percepciju o korumpiranim univerzitetima, ali sumnjaju u njenu objektivnu zasnovanost.

Drugu grupu ispitanika karakterizira svjesnost o pojavama korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini pa i načelna spremnost da se ona prizna, ali nespремnost da se prepozna ili prihvati njeno prisustvo na mikrolokaciji, u neposrednom radnom ambijentu.

Treću grupu čine ispitanici koji su svjesni korupcije u instituciji visokog obrazovanja u kojoj rade, ali nemaju (ili nisu nisu spremni priznati!?) bilo kakvo lično iskustvo ili nepsoredni uvid.

Četvrtu grupu čine ispitanici koji utisak o postojanju korupcije temelje između ostalog i na ličnom iskustvu; neko ih je pokušavao podmititi ili su na neki način bili podvrgnuti pritisku da podmite.

Sa stajališta **spremnosti da priznaju razmjere korupcije** na bosansko-hercegovačkim univerzitetima/sveučilištima, prepoznajemo također četiri grupe.

Prvu grupu čine ispitanici koji smatraju da je korupcija najveći problem na domaćim visokoškolskim ustanovama, te da je ima mnogo više nego što se o njoj javno priča i nego što su na univerzitetima zvanično i javno spremni da priznaju.

Drugu grupu čine ispitanici koji priznaju ozbiljnost problema korupcije na domaćim univerzitetima ali ga relativiziraju smještajući ga u kontekst opće korumpiranost bosansko-hercegovačkog društva, gdje prepoznaju mnogo korumpirane institucije.

Treću, najveću grupu, grupu čine ispitanici koji priznaju ozbiljne razmjere pa i problematičnost korupcije ali je ne vide kao najvažniji problem univerziteta niti kao glavni faktor koji negativno utiče na kvalitet visokog obrazovanja.

Četvrtu grupu čine ispitanici koji misle da je riječ o sporadičnim pojavama na pojedinim fakultetima, odnosno pojedinim predmetima te da kao takve ne mogu uticati na stvarni kvalitet visokog obrazovanja ali mogu, zbog načina na koji se o njima govori u javnom diskursu, ugroziti reputaciju sistema visokog obrazovanja.

3. Percepcija korijena i glavnih uzročnika korupcije u bosansko-hercegovačkom visokom obrazovanju je veoma kompleksna, međutim, ovisno od preferirane mentalne sheme očekivanog

stanja kristalizirana su četiri dominantna stajališta; moralno, kontekstualno, i funkcionalno. **Generalno možemo zaključiti** da prevladava percepcija o korupciji kao posljedici krize bosansko-hercegovačkog društva, praćene raspadom sistema vrijednosti, potiskivanjem moralnih kriterijuma pri određivanju strategije postavljanja i ostvarivanja ličnih ciljeva, oskudnosti materijalne osnove društva i visokog obrazovanja koja rezultira disfunkcionalnošću sistema i nespremnošću da se nosi sa problemima tipa korupcije.

Moralno stajalište ističe u prvi plan posljedice raspada prethodnog vrijednosnog sistema i nekritički odnos prema novom sistemu koji se uspostavlja a koji kao poželjne, promoviše nemoralne i krajnje neprihvatljive društvene vrijednosti, koje se zahvaljujući tome uspijevaju penetrirati kako u etičke norme i praksu studenata tako i u etičke norme i praksu nastavničke profesije.

Kontekstualno stajalište korijene korupcije vidi u: 1) stanju društvenog i političkog okruženja u kojem visoko obrazovanje funkcioniše i 2) nezainteresiranosti društva da se suprostavlja korupciji.

U prvom slučaju misli se prvenstveno na institucionalne nedosljednosti i insuficijencije bosansko-hercegovačkog društva koje, po sebi, pogoduju korupciji uopće. Prema ovim stajalištima korupcija na sveučilištima je posljedica nefunkcioniranja pravnog sistema u zemlji pa i nepostojanja efikasnih mehanizama za otkrivanje i kažnjavanje korupcije.

U drugom slučaju kontekstualnog stajališta preovladava utisak da **društvo ne pokazuje dovoljno volje a ni praktične spremnosti** da se suprostavi korupciji uopće pa i korupciji u visokom obrazovanju. Verbalna izjašnjavanja i opredjeljivanja uglavnom nisu praćena efikasnim operacionalizacijama niti iskrenom posvećenošću borbi protiv korupcije.

Funkcionalno stajalište korupciju vidi kao posljedicu nedovoljnih institucionalnih kapaciteta sistema visokog obrazovanja za efikasno (i na nivou najbolje prakse) ostvarivanje obrazovnih funkcija pa ni za suprostavljanje korupciji.

Percepcija korijena korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini uključuje i percepciju o krivcima. Percepcije krivaca (subjekata korupcije) se kristaliziraju oko tri stajališta: 1) dominantne krivice nastavnika, 2) dominantne krivice studenata i 3) podijeljene krivice nastavnika i studenata.

U prvom slučaju ističu se: pad moralnih vrijednosti kod profesora, nespremnosti na ulogu koju imaju u društvu.

U drugom slučaju ističu se: pad moralnih vrijednosti kod studenata i njihovih roditelja, sklonost studenata da idu linijom manjeg otpora te konformizam i obšhrabrenost studenata da se suprostave.

U trećem slučaju za korupciju u visokom obrazovanju podjednako se okrivljuju „nemoralni nastavnici, studenti i njihovi roditelji kao i značajan broj pojedinaca koji neprofesionalno obavljaju svoje, inače jako značajne društvene pozicije“.

6. ZAKLJUČCI

- Prevladava predodžba o nužnosti poduzimanja veoma kompleksnih antikoruptivnih mjera na univerzitetima koje kombiniraju preventivno kreiranje antikoruptivnog internog i eksternog sistemskog okruženja, niskog stupnja tolerancije na sve oblike nelegalnosti i subjektivizma i različitih formi strogog, egzemplarnog kažnjavanja počinitelja koruptivnog djela.
- Percepcija mogućnosti obuzdavanja i kontrole korupcije u visokom obrazovanju kreće se u rasponu između umjerenog (uslovnog) optimizma i umjerenog pesimizma.
- Ovisno od preferirane definicije, percepcije razmjera i štetnosti korupcije te percepcije o korijenima korupcije zauzima se više ili manje kompleksno stajalište, sa više ili manje strateškom perspektivom o konceptu i sadržini efikasnog antikoruptivnog djelovanja.
- Prevladavaju uvjerenja o opravdanosti tri koncepta djelovanja: 1) *preventivno djelovanje* strateški usmjereno na stvaranje antikoruptivnog ambijenta, koji ili isključuje uopšte mogućnost korupcije ili je čini do te mjere neisplativom (kažnjivom) da će se teško bilo ko opredijeliti za nju kao način ostvarivanja nekih svojih ciljeva, 2. *represivno djelovanje*, koje se zasniva na progonu, strogo kažnjavanju i javnom stigmatiziranju svih formi i svih slučajeva korupcije i 3) *kombiniranje* preventivnog djelovanja i primjerenog kažnjavanja.
- *Ideje o preventivnom djelovanju* se zasnivaju na konceptima: 1) ostvarivanja apsolutne transparentnosti svih procesa na univerzitetima koji su potencijalno koruptivni, misli se prije svega na procese sticanja statusa studenta, nastavnika, asistenta, napredovanja u nastavničkoj karijeri, polaganja ispita i ostvarivanja ostalih studentskih obaveza 2) osiguranja efikasne kontrole dosljednog pridržavanja već propisanih normi, pravila, kriterija i procedura, 3) eliminisanja svih nedorečenosti u normativnim aktima fakulteta i univerziteta koje otvaraju mogućnost za subjektivnost i netransparentnost u odlučivanju, 4) ohrabriranja studenata, nastavnika i svih drugih uposlenika, i stvaranja kanala i prilika u kojima će to moći realizirati, da raskrinkavaju sve pojave korupcije u svojim sredinama i 5) edukacije za antikoruptivno djelovanje.
- *Ideje o represivnoj strategiji* borbe protiv korupcije zasnivaju se na uvjerenju (utisku) da je „sadašnjem obimu korupcije na univerzitetima doprinijelo blago kažnjavanje već otkrivenih i dokazanih slučajeva, a naročito olako odustajanje od dokazivanja slučajeva na koje su ukazali studenti.“
- Strogim kažnjavanjem koristi od korupcije treba učiniti neisplativim.
- *Ideje o neophodnosti poduzimanja kompleksnih mjera* uglavnom se zasnivaju na kontekstualnom razumijevanju korijena korupcije i strateškom pristupu koji kombinira preventivno i represivno reaktivno djelovanje. Po ovom konceptu društvena akcija bi trebala ići u dva pravca; prvi bi vodio ka otklanjanju svih sistemskih izvora korupcije, dizajniranju nekoruptivnog univerziteta a drugi pravac aktivnosti bi trebao voditi ka mnogo oštrijem zakonskom kažnjavanju učesnika u dokazanim slučajevima korupcije, uključujući javnu stigmatizaciju i oduzimanje uloga koje igraju, kako profesora tako i studenata.

II - IZVJEŠTAJ O KVANTITATIVNOM ISTRAŽIVANJU PERCEPCIJE KORUPCIJE NA JAVNIM I PRIVATNIM VISOKOŠKOLSKIM USTANOVAMA U BOSNI I HERCEGOVINI

1. Prikaz uzorka

1.1. Demografska obilježja

Anketiranjem je obuhvaćeno 2000 studenata i 500 uposlenika u nastavi, odnosno u univerzitetskoj i fakultetskoj administraciji.¹⁷

1.1.1. Mjesto studiranja

Istraživanje je realizirano na cijelom području Bosne i Hercegovine; u univerzitetskim centrima: Sarajevu, Banjaluci, Zapadnom i Istočnom Mostaru, Bihaću; Tuzli, Zenici i Istočnom Sarajevu kao i u jednom broju općinskih centara u kojima se održava dislocirana nastava javnih univerziteta, odnosno u kojima djeluju privatni univerziteti. Uzorak je geografski izbalansiran i reprezentativno odražava stvarno stanje. Identična je situacija i sa uzorkom populacije uposlenika, odnosno osoblja.

<i>Studenti</i>	Frequency	%	<i>Osoblje</i>	Frequency	%
Banjaluka	301	15,1	Banjaluka	71	14,2
Sarajevo	349	17,5	Sarajevo	92	18,4
Istočno Sarajevo	156	7,8	Istočno Sarajevo	55	11
Bihać	202	10,1	Bihać	60	12
Mostar-I	144	7,2	Mostar-I	25	5
Mostar-Z	210	10,5	Mostar-Z	27	5,4
Tuzla	251	12,6	Tuzla	80	16
Zenica	195	9,8	Zenica	61	12,2
Travnik	84	4,2	Travnik	21	4,2
Brčko	42	2,1	Brčko	-	-
Bijeljina	66	3,3	Bijeljina	8	1,6
Total	2000	100	Total	500	100

1.1.2. Spol

Spolna struktura uzorka (u kome je 20% više osoba ženskog spola) približno odražava spolnu strukturu istraživane (studentske) populacije. Raspoloživi podaci pokazuju da na bosansko-

¹⁷ Različite su procjene ukupnog broja studenata u Bosni i Hercegovini, kreću se između 80.000 i 120.000. U svim slučajevima uzorak od 2000 ispitanika, odnosno 2% od ukupne populacije je relevantan i reprezentativan i dozvoljava uopštavanja sa preciznošću kakva je uobičajena kod istraživanja javne percepcije.

hercegovačkim fakultetima studira značajno veći broj osoba ženskog spola (studentkinja) od osoba muškog spola. Sličan je i odnos u spolnoj strukturi uposlenika na univerzitetima/fakultetima.

<i>Studenti</i>	Frequency	%	<i>Osoblje</i>	Frequency	%
Muško	788	39,4	Muško	203	40,6
Žensko	1212	60,6	Žensko	297	59,4
Total	2000	100	Total	500	100

1.1.3. Vrsta fakulteta

1.1.3.1. Studenti

Uzorkom je odražena raznolikost naučnih oblasti koje se studiraju na bosansko-hercegovačkim univerzitetima i fakultetima. Vidljiva je dominacija društvenih i humanističkih nauka i studijskih profila, na račun tehničkih i prirodnih nauka.

Vrsta fakulteta koji studirate	Frequency	%
Tehničke nauke	343	17,2
Prirodno-matematičke nauke	136	6,8
Pravne nauke	161	8,1
Ekonomске nauke	533	26,7
Pedagoške nauke	260	13
Medicinske nauke	51	2,6
Društvene nauke	295	14,8
Jezici i književnost	102	5,1
Umjetničke akademije	34	1,7
Neki drugi	85	4,3
Total	2000	100

1.1.3.2. Osoblje

Uzorak osoblja je odrazio faktičko stanje strukture visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Kao i u slučaju uzorka studenata prevladavaju uposlenici na fakultetima društvenih i humanističkih nauka.

	Frequency	%
Tehničke nauke	85	17
Prirodno-matematičke nauke	10	2
Pravne nauke	87	17,4
Ekonomске nauke	122	24,4
Pedagoške nauke	52	10,4
Medicinske nauke	2	0,4

Društvene nauke	112	22,4
Jezici i književnost	13	2,6
Umjetničke akademije	2	0,4
Neki drugi	15	3
Total	500	100

1.1.4. Vrsta univerziteta

Postignut je *projektovani omjer* u uzorku studenata na javnim i studenata na privatnim univerzitetima/fakultetima. Taj omjer ne odražava stvarno stanje, pošto oskudni raspoloživi podaci (koji nisu sasvim pouzdani) kažu da oko 10 % ukupnog broja bosansko-hercegovačkih studenata studira na privatnim fakultetima. Međutim, bila nam je namjera da dobijemo jedan reprezentativan poduzorak studenata i osoblja na privatnim fakultetima koji bi nam omogućio posmatranje istraživane pojave u realtivno novom i uglavnom nepoznatom (a u toku istraživanja se pokazalo i zatvorenom) okruženju privatnih visokoškolskih ustanova. Projektovana struktura osoblja nije postignuta, pošto, pokazalo se u toku istraživanja na privatnim visokoškolskim institucijama radi veoma ograničen broj uposlenika (na svim pozicijama) a sami uposlenici su veoma teško i rijetko prihvatili učešće u istraživanju.¹⁸

<i>Studenti</i>	Frequency	%	<i>Osoblje</i>	Frequency	%
Javni	1644	82,2	Javni	439	87,8
Privatni	356	17,8	Privatni	61	12,2
Total	2000	100	Total	500	100

1.1.5. Pozicija

Struktura uzorka studenata po godinama studija odražava stvarno stanje na bosanskohercegovačkim univerzitetima. Uočljivo je veliko učešće druge godine studija. To je razumljivo s obzirom da se na drugoj godini, po pravilu koncentrišu studenti koji su nakon ponavljanja prve godine dali uslov za drugu godinu kao i studenti koji su iz prve godine prošli redovno. Dobijene su podskupine ispitanika za prve četiri godine studija, dovoljno brojne da se svaka od njih može zasebno istraživati, uzimajući u obzir sve specifičnosti koje proizilaze iz dužine studenskog staža, odnosno dužine izloženosti posmatranoj pojavi.

1.5.1. Studenti - godina studija

Uzorak osoblja je projektovan tako da reprezentativno odražava kadrovsku strukturu uposlenika u visokom obrazovanju u kojoj prevladavaju asistenti, nastavnici i administracija u studentskim službama i bibliotekama. Na dobijeni uzorak je uticala i činjenica da su mnogo veću spremnost na saradnju sa anketarima ispoljili asistenti nego nastavnici. Kategorija ostala administracija uglavnom se odnosi na zajedničke službe (funkcije) univerziteta.

¹⁸ Izuzetak je velika kooperativnost na koju smo naišli na UPIM-u (Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment) u Banjaluci i na Fakultetu za državnu upravu u Sarajevu. Na ostalim privatnim visokoškolskim ustanovama anketarima je direktno ili indirektno onemogućen pristup studentima.

Godina studija	Frequency	%
Prva	419	21
Druga	708	35,4
Treća	440	22
Četvrta	327	16,4
Peta	40	2
Apsolvent	66	3,4
Total	2000	100

1.1.5.2. Osoblje – uloga

Postignuta je projektovana struktura uzorka osoblja, u kojoj dominiraju nastavnici, asistenti i administracija koja je u neposrednom kontaktu sa studentima.

	Frequency	Percent
Nastavnik	138	27,6
Asistent	200	40
Administracija u izravnom kontaktu sa studentima	128	25,6
Ostala administracija	34	6,8
Total	500	100

1.2. Socijalno-ekonomska obilježja

Generalna pretpostavka je da osjetljivost na korupciju pa i percepciju konkretnih događaja, odnosno pojava na univerzitetima, odnosno fakultetima kao koruptivnih ovisi kod studenata od uspješnosti u toku studija (ostvarenog prosjeka ocjena i vertikalne prohodnosti) i ekonomske situacije, a kod osoblja od konkretne uloge koju ugraju u organizacijskoj strukturi i percipirane ekonomske situacije.

1.2.1. Studenti - uspjeh u toku studija

1.2.1. 1. Ostvareni prosjek ocjena

Prosjek ocjena svih položenih ispita na studiju	Frequency	Percent
Dovoljan (do 6,5 odnosno do 2,5)	246	12,3
Dobar (od 6,51 do 7,5 – odnosno od 2,51 do 3,5)	799	40,0
Vrlo dobar (od 7,51 do 8,5 – odnosno od 3,51 do 4,5)	707	35,4
Odličan (od 8,51 do 10 – odnosno 4,51 do 5)	248	12,5
Total	2000	100

Uočljivo je veliko učešće ispitanika (studenata) sa vrlo dobrim i odličnim uspjehom (47,9%), odnosno sa dobrim, vrlo dobrim i odličnim uspjehom (87,9%). Oni čine veoma reprezentativnu podskupinu ispitanika na kojoj se može testirati teza da je „buka“ koju studenti stvaraju o korupciji svojevrsna osveta „loših učenika“, odnosno da su tvrdnje o korumpiranosti ispitnog procesa na fakultetima samo dobar izgovor lošim studentima za neuspjeh.

1.2.1.2. Vertikalna prohodnost - obnavljanje godine

<i>Da li ste obnavljali upis iste godine studija?</i>	Frequency	Percent
Ne	1602	80,1
Jednom	321	16,1
Dva puta	54	2,7
Više od dva puta	23	1,2
Total	2000	100

Dodatnu provjeru „teorije racionalizacije odnosno kompenzacije“ ličnog neuspjeha studenata „optužbama za korumpiranost“ sistema visokog obrazovanja omogućava izdvajanje vertikalne prohodnosti kao posebnog obilježja (nezavisne varjable) ispitanika. U uzorku studenata dominiraju ispitanici (80,1%) koji nisu obnavljali godinu, odnosno koji nisu prinuđeni verbalno racionalizirati svoj lični neuspjeh. Istovremeno uzorak omogućava i konstrukciju reprezentativnog poduzorka koji čine ispitanici koji su jednom, dva ili više puta obnavljali godinu.

1.2.2. Ekonomski status

Pretpostavljeno je da ekonomska situacija, odnosno percepcija vlastite ekonomske situacije utiče na osjetljivost na pojave korupcije. Od osoba lošijeg materijalnog stanja, odnosno od osoba koje su nezadovoljnije svojom ekonomskom situacijom se očekuje da će biti sklonije interpretiranju odstupanja od transparentnih i uobičajenih procedura u ispitnim i drugim procesima u visokom obrazovanju, kao slučajeva korupcije.

Ekonomska varjabla je operacionalizirana u slučaju uzorka studenata u tri obilježja (izvor finansiranja studentskog statusa, percepcija vlastite ekonomske situacije i percepcija utjecaja vlastite ekonomske situacije na kvalitet studentskog života) a u slučaju uzorka osoblja kroz obilježje precepcije vlastite ekonomske situacije.

1.2.2.1. Studenti - izvori finansiranja

U uzorku prevladavaju ispitanici čiji studentski status finansiraju roditelji (76,0%). To, naravno, nije nimalo konformna životna situacija mladih ljudi, koji su, kontinuirano pod više ili manje eksplicitnim pritiskom da ostvare očekivane rezultate; prvenstveno da redovno prelaze iz godine u godinu studija, te da cijeli studij okončaju u predviđenom roku. Realno je očekivati da iz takve pozicije proizilazi frustracija koja se manifestira u povećanoj osjetljivosti na korupciju, odnosno potencijalnu koruptivnost u okviru ispitnih i drugih relevantnih procedura na fakultetima.

<i>Kako finansirate svoj studij?</i>	Frequency	Percent
Uglavnom sredstvima roditelja	1519	76,0
Kombiniram sredstva roditelja i vlastita sredstva	304	15,4
Uglavnom vlastitim sredstvima	177	8,9
Total	2000	100

1.2.2.2. Percepcija vlastite ekonomske situacije - *Kako ocjenjujete svoju ekonomsku situaciju?*

<i>Studenti</i>	Frequency	%	<i>Osoblje</i>	Frequency	%
Dobro	813	40,7	Dobro	233	46,6
Više dobro nego loše	493	24,7	Više dobro nego loše	118	23,6
Više loše nego dobro	540	27,0	Više loše nego dobro	135	27,0
Loše	154	7,8	Loše	14	2,8
Total	2000	100	Total	500	100

U oba uzorka (studenti i osoblje) prevladavaju ispitanici koji svoju ekonomsku situaciju percipiraju kao dobru (40,7 % - 46,6%), odnosno dobru i više dobru nego lošu (65,4% - 70,2%). Razumljivo je da je stupanj zadovoljstva viši kod osoblja pošto u uzroku osoblja prevladavaju nastavnici i asistenti, sa solidnim primanjima. Međutim, u oba slučaja, stvoreni su uslovi za testiranje teze da je pojačana predstava o prisustvu korupcije više izraz ekonomske frustracije nego stvarnog stanja pojave.

1.2.2.3. Studenti – percepcija utjecaja ekonomske situacije na kvalitet života

Dodatnu provjeru teze o ekonomskoj determiniranosti percepcije korumpiranosti visokog obrazovanja omogućava izdvajanje (konstruiranje) relativno velike i reprezentativne podskupine ispitanika studenata koji svoju ekonomsku situaciju ne percipiraju kao ograničavajuću. Jedna trećina uzorka studenata (34,3%) ne vidi bitnu vezu između svoje ekonomske situacije i ostvarivanje svoje studentske uloge, jedna petina (19,3%) smatra da mada je teška ekonomska situacija ne utiče na dužinu studiranja, a skoro jedna petina u oskudnosti ličnih ekonomskih resursa vidi podsticaj za dodatne napore i brže okončanje studija.

Jednostavno kazano, potencijalno nepovoljnu percepciju visokog stupnja i širokog opsega korumpiranosti sistema visokog obrazovanja nećemo moći tumačiti ekonomskom frustracijom ispitanika.

<i>Kako vaša ekonomska situacija utiče na Vaš studentski život?</i>	Frequency	Percent
Ne utiče bitno	683	34,3
Otežava mi studiranje ali ne utiče značajno na vrijeme studiranja	386	19,3

Primorava me da se više angažiram i brže dođem do diplome	369	18,5
Umanjuje kvalitet mog studentskog života	309	15,5
Ograničava me do te mjere da ću morati duže studirati	148	7,4
Utiče na konačan prosjek ocjena koji ću ostvariti	105	5,3
Total	2000	100

2. Percepcija

3.1. Percepcija bosanskohercegovačke agende

Pretpostavka je da je percepcija korumpiranosti visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini dio jedne šire slike korumpiranosti bosansko-hercegovačkog društva u cjelini. Test asocijacija pokazuje: 1) da generalno prevladavaju negativne asocijacije na aktuelno stanje u Bosni i Hercegovini, 2) da asocijacija na korupciju zauzima visoko mjesto u ukupnom poretku ponuđenih asocijacija, 3) da su studenti skloniji perceptivnom povezivanju aktuelnog stanja u Bosni i Hercegovini sa korupcijom, te da 4) postoji koherencija u percepciji korumpiranosti kao prvog obilježja bosansko-hercegovačkog društva između opšteg uzorka u kome su reprezentirane sve grupacije i svi segmenti društva i posebnih uzoraka – studenata i osoblja.¹⁹

3.1.1. Studenti – percepcija aktuelne situacije BiH

Mada zauzima visoko treće mjesto, asocijacija na korupciju je ipak relativno niskog intenziteta. Iznenađujuće je da, i pored visokog pozicioniranja problema korupcije u masovnim medijima i u javnom diskursu uopšte, svega 12,6 % studenata, odnosno 11,4 % ispitanika iz uzroka univerzitetskog osoblja, korupciju prepoznaje kao glavno obilježje bosansko-hercegovačke stvarnosti.

<i>Koja riječ, između ponuđenih, izražava vašu prvu asocijaciju na aktuelno stanje u BiH?</i>	Frequency	%
Nezaposlenost	669	33,5
Kriza	272	13,7
Korupcija	252	12,6
Kriminal	188	9,4
Nacionalizam	134	6,7
Glad	106	5,3
Odlazak	103	5,2
Nekompetentnost	61	3,1
Otkaz	44	2,2
Budućnost	44	2,2
Prosperitet	42	2,1
Izdajnici	33	1,7
Bolji život	25	1,3
Stečaj	15	0,8
Demokratija	12	0,6
Total	2000	100

Znakovit je i nalaz da je prva pozitivna asocijacija tek na desetom mjestu. Iz te činjenice izvodimo zaključak da je opšta studentska percepcija bosansko-hercegovačke stvarnosti izrazito

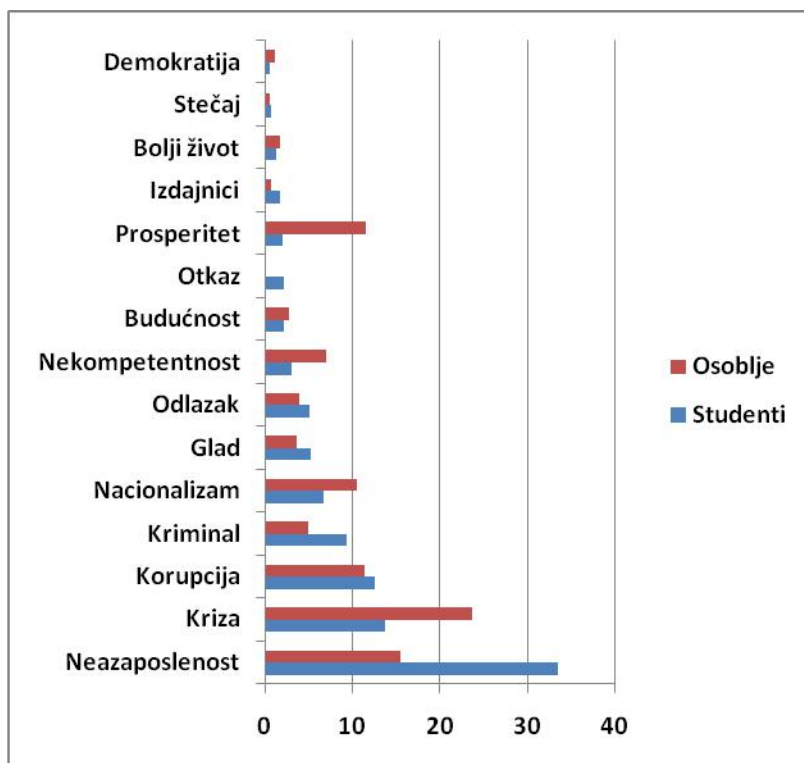
¹⁹ U već citiranom istraživanju percepcije korupcije u Bosni i Hercegovini, koje je realizirala NVO Otvorena mreža Radio Kameleon za CCI, asocijacija na korupciju je zauzela treće mjesto, odnosno 18,9% ispitanika jena prvom mjestu pojam korupcije povezala sa aktuelnim stanjem u Bosni i Hercegovini.

pesimistična a ispunjena je asocijacijama na nezaposlenost, društvenu krizu, korupciju, kriminal, nacionalizam, glad, odlazak, nekompetentnost i otkaz sa radnog mjesta..

3.1.2. Osoblje - percepcija aktuelne situacije BiH

Uočljiva je i razumljiva nešto optimističnija slika Bosne i Hercegovine u percepciji uposlenika. Interesantno je da je asocijacija na prosperitet za nijansu dominantnija u odnosu na asocijaciju na korupciju, te da asocijacija na nacionalizam ima relativno snažniji utjecaj nego kod studenata.

<i>Koja riječ, između ponuđenih, izražava vašu prvu asocijaciju na aktuelno stanje u BiH?</i>	Frequency	%
Kriza	119	23,8
Nezaposlenost	78	15,6
Prosperitet	58	11,6
Korupcija	57	11,4
Nacionalizam	53	10,6
Nekompetentnost	35	7
Kriminal	25	5
Odlazak	20	4
Glad	18	3,6
Budućnost	14	2,8
Bolji život	9	1,8
Demokratija	6	1,2
Izdajnici	4	0,8
Stečaj	3	0,6
Otkaz	1	0,2
Total	500	100

Graf. 1. Percepcija aktuelne situacije BiH – komparacija studenti osoblje

3.1.1.1. Podskupina ispitanika kojima je korupcija prva asocijacija na Bosnu i Hercegovinu

Podskupinu studenata kojima je korupcija prva asocijacija na Bosnu i Hercegovinu čini 252 ispitanika. To su ispitanici koji pokazuju posebnu osjetljivost na problem korupcije, te dobijena podskupina zavređuje da se detaljnije ispita sa stajališta glavnih demografskih i socijalno-ekonomskih obilježja. Analizu smo radili tako što smo uspoređivali strukturu poduzorka sa strukturom uzorka, a eventualne razlike smo izrazili indeksom strukturalnog odstupanja koji pokazuje relativnu razliku, obim i smjer razlike.

3.1.1.1.1. Studenti – mjesto

Uočljivo je da u poduzorku studenata kojima je korupcija prva asocijacija na Bosnu i Hercegovinu nema ispitanika iz Brčkog, te da je mnogo manje učešće ispitanika iz Istočnog Mostara (za 50%) i Travnika (za 42,86%). Istovremeno značajno je veće učešće u ovom poduzorku nego u ukupnom uzorku ispitanika iz Istočnog Sarajeva (za 32,05%) i Zapadnog Mostara (za 28,57%).

Mjesto	Ukupan uzorak		Poduzorak		ISO ²⁰
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Banja Luka	301	15,1	40	15,9	5,30

²⁰ ISO – index strukturalnog odstupanja, kao mjerilo proporcije, dobili smo tako što smo od procenta učešća pojedinog obilježja u poduzorku oduzeli procenat učešća istog obilježja u uzorku, sve to podijelili sa procentom učešća tog obilježja u uzorku i pomnožili sa 100. $ISO = \frac{(OPu - OUz)}{OUz} \times 100$

Sarajevo	349	17,5	52	20,6	17,71
Istočno Sarajevo	156	7,8	26	10,3	32,05
Bihać	202	10,1	24	9,5	-5,94
Mostar-I	144	7,2	9	3,6	-50,00
Mostar-Z	210	10,5	34	13,5	28,57
Tuzla	251	12,6	24	9,5	-24,60
Zenica	195	9,8	29	11,5	17,35
Travnik	84	4,2	6	2,4	-42,86
Brčko	42	2,1	0	0	-100,00
Bijeljina	66	3,3	8	3,2	-3,03
Total	2000	100	252	100	

3.1.1.1.2. Osoblje – mjesto

U poduzorku osoblja kojima je korupcija prva asocijacija na Bosnu i Hercegovinu u izrazito manjoj mjeri nego u uzorku učestvuju ispitanici iz Istočnog Sarajeva (za 83,64%) i iz Zapadnog Mostara (za 26,67%), a u većoj mjeri ispitanici iz Zenice (za 72,95%) i iz Banjaluke (za 23,24%).

Mjesto	Ukupan uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	%	Frequency	%	
Banjaluka	71	14,2	10	17,5	23,24
Sarajevo	92	18,4	12	21,1	14,67
Istočno Sarajevo	55	11	1	1,8	-83,64
Bihać	60	12	5	8,8	-26,67
Mostar-I	25	5	3	5,3	6,00
Mostar-Z	27	5,4	2	3,5	-35,19
Tuzla	80	16	9	15,8	-1,25
Zenica	61	12,2	12	21,1	72,95
Travnik	21	4,2	2	3,5	-16,67
Bijeljina	8	1,6	1	1,8	12,50
Total	500	100	57	100	

3.1.1.2.1. Studenti – spol

Sa stajališta spolnog obilježja nema značajnije strukturalne razlike između ukupnog uzorka i poduzorka studenata kojima je korupcija prva asocijacija na Bosnu i Hercegovinu.

Spol	Ukupni uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	%	Frequency	%	
Muško	788	39,4	104	41,3	4,82
Žensko	1212	60,6	148	58,7	-3,13
Total	2000	100	252	100	

3.1.1.2.2. Osoblje – spol

Razlika je uočljiva kod osoblja, a vrijednosti konstruiranog ISO mjerila upućuje na zaključak da su na problem korupcije uposlenici **osjetljiviji nego uposlenice**. U **poduzorku** osoblja kojima je korupcija prva asocijacija na Bosnu i Hercegovinu učešće muškarava je veće nego u uzorku (za 42,61%) a manje žena (za 29,12%).

Spol	Ukupan uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	%	Frequency	%	
Muško	203	40,6	33	57,9	42,61
Žensko	297	59,4	24	42,1	-29,12
Total	500	100	57	100	

3.1.1.3.1. Studenti – vrsta fakulteta

Uočljive su disproporcije između strukture ukupnog uzorka i strukture poduzorka i u obilježju vrste fakulteta koji ispitanici studiraju, odnosno na kojem osoblje radi. Manje je učešće u poduzorku studenata kojima je korupcija prva asocijacija na Bosnu i Hercegovinu ispitanika koji studiraju prirodno-matematičke nauke (za 41,18%) i jezike i književnost (za 21,57%). Veće je učešće u poduzorku ispitanika koji studiraju društvene nauke (za 33,78%) i tehničke nauke (za 17,44%).

Vrsta fakulteta koji studirate	Uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Tehničke nauke	343	17,2	51	20,2	17,44
Prirodno-matematičke nauke	136	6,8	10	4	-41,18
Pravne nauke	161	8,1	21	8,3	2,47
Ekonomске nauke	533	26,7	61	24,2	-9,36
Pedagoške nauke	260	13	28	11,1	-14,62
Medicinske nauke	51	2,6	6	2,4	-7,69
Društvene nauke	295	14,8	50	19,8	33,78
Jezici i književnost	102	5,1	10	4	-21,57
Umjetničke akademije	34	1,7	4	1,6	-5,88
Neki drugi	85	4,3	11	4,4	2,33
Total	2000	100	252	100	

Zbog prevelike disperzije obilježja vrsta fakulteta u uzorku osoblja a relativno malog poduzorka osoblja kojima je korupcija prva asocijacija na Bosnu i Hercegovinu nije moguće validno kompariranje.

3.1.1.4.1. Studenti – vrsta univerziteta

Sa stajališta obilježja vrste univerziteta nema značajnije strukturalne razlike između ukupnog uzorka i poduzorka studenata kojima je korupcija prva asocijacija na Bosnu i Hercegovinu.

<i>Vrsta univerziteta na kome studirate</i>	Uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Javni	1644	82,2	205	81,3	-1,09
Privatni	356	17,8	47	18,7	5,06
Total	2000	100	252	100	

3.1.1.4.2. Osoblje – vrsta univerziteta

Sa stajališta obilježja vrste univerziteta postoji izvjesna (ne velika) strukturalna razlika između ukupnog uzorka i poduzorka osoblja kojima je korupcija prva asocijacija na Bosnu i Hercegovinu, a ispoljava se kod grupe ispitanika uposlenika na privatnim univerzitetima, koji iskazuju manji stupanj osjetljivosti na problem korupcije.

<i>Vrsta univerziteta na kome ste uposleni</i>	Ukupan uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Javni	439	87,8	51	89,5	1,94
Privatni	61	12,2	6	10,5	-13,93
Total	500	100	57	100	

3.1.1.5.1. Studenti – godina studija

Izražena je manje učešće (za 40%) studenata pete godinu u analiziranom poduzorku nego u ukupnom uzorku studenata. Povećano je učešće studenata prve godine (za 17,14%).

Godina studija	Uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Prva	419	21	62	24,6	17,14
Druga	708	35,4	89	35,3	-0,28
Treća	440	22	47	18,7	-15,00
Četvrta	327	16,4	44	17,5	6,71
Peta	40	2	3	1,2	-40,00
Apsolvent	66	3,4	7	2,8	-17,65
Total	2000	100	252	100	

3.1.1.5.2. Osoblje- uloga

Kategorija „ostala administracija“ koja obuhvata uglavnom uposlenike u zajedničkim službama univerziteta je izrazito manje prisutna u analiziranom uzorku (manje je osjetljiva na pojavu korupcije) nego administracija koja je u izravnom kontaktu sa studentima. Na drugoj značajno je veće učešće nastavnika u podskupini ispitanika kojima je korupcija prva asocijacija na Bosnu i Hercegovinu nego u ukupnom uzorku (za 65,22%). Nastavnici su osjetljivi i kritični prema pojavi korupcije u društvu uopšte.

	Ukupan uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Nastavnik	138	27,6	26	45,6	65,22
Asistent	200	40	20	35,1	-12,25
Administracija u izravnom kontaktu sa studentima	128	25,6	10	17,5	-31,64
Ostala administracija	34	6,8	1	1,8	-73,53
Total	500	100	57	100	

3.1.1.6.1. Studenti – vertikalna prohodnost

Uočljivo je i interesantno manje učešće ispitanika koji su dva puta obnavljali godinu studija (za 40,74%) u poduzorku studenata kojima je korupcija prva asocijacija na Bosnu i Hercegovinu u odnosu na ukupni uzorak.

Da li ste obnavljali upis iste godine studija?	Uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Ne	1602	80,1	208	82,5	3,00
Jednom	321	16,1	37	14,7	-8,70
Dva puta	54	2,7	4	1,6	-40,74
Više od dva puta	23	1,2	3	1,2	0,00
Total	2000	100	252	100	

3.1.1.7.1. Studenti – uspješnost

Sa stajališta obilježja uspješnosti studenata u toku studija, izraženog u ostvarenoj prosječnoj ocjeni na svim položenim ispitima, nema relevantne strukturalne razlike između ukupnog uzorka i analiziranog poduzorka.

Prosjeck ocjena svih položenih ispita na studiju	Uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Dovoljan (do 6,5 odnosno do 2,5)	246	12,3	28	11,1	-9,76
Dobar (od 6,51 do 7,5 – odnosno od 2,51 do 3,5)	799	40	102	40,5	1,25
Vrlo dobar (od 7,51 do 8,5 – odnosno od 3,51 do 4,5)	707	35,4	86	34,1	-3,67

Odličan (od 8,51 do 10 – odnosno 4,51 do 5)	248	12,5	36	14,3	14,40
Total	2000	100	252	100	

3.1.1.8.1. Studenti – percepcija vlastite ekonomske situacije

Suprotno od očekivanja, studenti koji svoju ekonomsku situaciju percipiraju kao lošu u manjoj mjeri učestvuju u poduzorku ispitanika čija je prva asocijacija na Bosnu i Hercegovinu korupcija (za 28,21%) nego u ukupnom uzorku. Razlike kod ostalih podskupina konstruiranih oko ocjena dobro, više dobro nego loše i više loše nego dobro postoje ali nisu statistički značajne.

Kako ocjenjujete svoju ekonomsku situaciju?	Uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Dobro	813	40,7	109	43,3	6,39
Više dobro nego loše	493	24,7	57	22,6	-8,50
Više loše nego dobro	540	27	72	28,6	5,93
Loše	154	7,8	14	5,6	-28,21
Total	2000	100	252	100	

3.1.1.8.2. Osoblje – percepcija vlastite ekonomske situacije

Postoje značajne strukturalne razlike između ukupnog uzorka i poduzorka ispitanika - osoblja kojima je prva asocijacija na aktuelno stanje Bosne i Hercegovine korupcija po obilježju percepcija vlastite ekonomske situacije. U analiziranom poduzorku manje je učešće ispitanika koji svoju ekonomsku situaciju ocjenjuju srednjim ocjenama; kao više dobru nego lošu (za 40,68%) i više lošu nego dobru (za 28,52%). Veće je učešće ispitanika koji svoju ekonomsku situaciju ocjenjuju krajnjim ocjenama; kao dobru nego lošu (za 35,62%) i lošu (za 25,00%).

	Ukupan uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Dobro	233	46,6	36	63,2	35,62
Više dobro nego loše	118	23,6	8	14	-40,68
Više loše nego dobro	135	27	11	19,3	-28,52
Loše	14	2,8	2	3,5	25,00
Total	500	100	57	100	

3.2. Percepcija agende visokog obrazovanja

3.2.1. Studenti - percepcija agende visokog obrazovanja

Studenti veoma visoko pozicioniraju (na treće mjesto) problem korupcije na listi od 17 problema koji su identificirani u okviru kvalitativnog istraživanja. Ispred problema korupcije su problemi 1) nedostatka radnog prostora i 2) zapostavljenosti praktičnih znanja i vještina u okviru nastavnih programa.

Uočljiva je manja relativna razlika između procjenjivanja utjecaja prva dva problema i korupcije na univerzitetu, nego što je to bio slučaj kod povezivanja asocijacije korupcije sa percepcijom aktuelnog stanja u Bosni i Hercegovini. U tom smislu možemo konstatirati da postoji visok stupanj svjesnosti kod studenata o raširenosti i štetnosti pojave korupcije u visokom obrazovanju.

Ključni problem na univerzitetu/fakultetu	Prvi izbor		Drugi izbor		Treći izbor		Ponder. bodovi
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Nedovoljno radnog prostora	363	18,2	333	16,7	339	17	698
Nedovoljno praktičnih znanja i vještina	312	15,6	172	8,6	183	9,2	488
Korupcija	217	10,9	205	10,3	148	7,4	403
Slaba opremljenost savremenim učilima i nastavnim sredstvima	241	12,1	171	8,6	139	7	401
Loša opremljenost čitaonica i biblioteka literaturom	199	10	158	7,9	115	5,8	343
Prevelike grupe studenata na predavanjima i vježbama	181	9,1	145	7,3	116	5,8	316
Slaba uključenost studenata u upravljanje fakultetom	120	6	131	6,6	230	11,5	284
Zastarjele nastavne metode	86	4,3	68	3,4	83	4,2	159
Zapostavljenost praktične nastave informatike	23	1,2	150	7,5	95	4,8	155
Siromaštvo studenata	56	2,8	82	4,1	108	5,4	147
Zastarjeli nastavni sadržaji	72	3,6	71	3,6	69	3,5	142
Prevelik utjecaj političkih stranaka i politike	27	1,4	78	3,9	103	5,2	113
Zapostavljenost nastave stranih jezika	31	1,6	77	3,9	69	3,5	105
Nekompetentnost nastavnika	34	1,7	57	2,9	61	3,1	92
Nekompetentnost asistenata	19	1	25	1,3	53	2,7	53
Nedovoljno održavanje vježbi	8	0,4	43	2,2	49	2,5	53
Neredovno održavanje nastave	11	0,6	34	1,7	40	2	47
Total	2000	100	2000	100	2000	100	

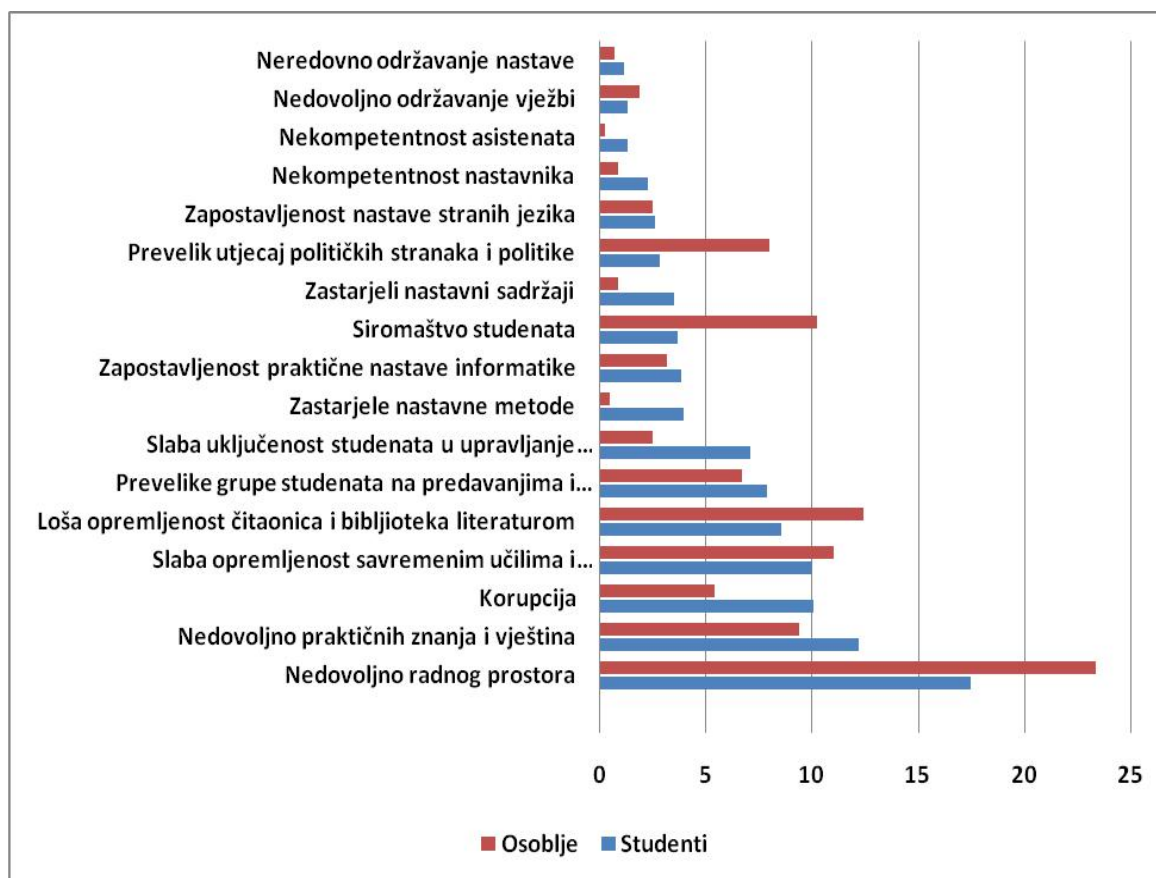
3.2.2. Osoblje- percepcija agende visokog obrazovanja

Za razliku od studenata univerzitetsko, odnosno fakultetsko osoblje problem korupcije pozicionira na mnogo nižem nivou, tek na osmo mjesto; iza 1) nedostatka radnog prostora, 2) loše opremljenosti čitaonica i biblioteka literaturom, 3) slabe opremljenosti savremenim učilima i nastavnim sredstvima, 4) siromaštva studenata, 5) nedovoljne mogućnosti za sticanje praktičnih

znanja i vještina, 6) prevelikog utjecaja političkih stranaka i politike i 7) predimenzioniranih grupa.

Koji su ključni problemi sa kojim se susrećete na Vašem fakultetu/univerzitetu?	Prvi izbor		Drugi izbor		Treći izbor		Ponder. bodovi
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Nedovoljno radnog prostora	134	26,8	107	21,4	83	16,6	233
Loša opremljenost čitaonica i biblioteka literaturom	75	15	36	7,2	76	15,2	124
Slaba opremljenost savremenim učilima i nastavnim sredstvima	45	9	66	13,2	63	12,6	110
Siromaštvo studenata	64	12,8	50	10	13	2,6	102
Nedovoljne mogućnosti za sticanje praktičnih znanja i vještina	42	8,4	56	11,2	45	9	94
Prevelik utjecaj političkih stranaka i politike	29	5,8	43	8,6	68	13,6	80
Prevelike grupe studenata na predavanjima i vježbama	33	6,6	25	5	53	10,6	67
Korupcija	22	4,4	31	6,2	34	6,8	54
Zapostavljenost praktične nastave informatike	17	3,4	20	4	6	1,2	32
Zapostavljenost nastave stranih jezika	16	3,2	10	2	8	1,6	25
Slaba uključenost studenata u upravljanje fakultetom	10	2	13	2,6	20	4	25
Nedovoljno održavanje vježbi	3	0,6	19	3,8	11	2,2	19
Nekompetentnost nastavnika	3	0,6	6	1,2	7	1,4	9
Zastarjeli nastavni sadržaji	4	0,8	5	1	4	0,8	9
Neredovno održavanje nastave	1	0,2	8	1,6	1	0,2	7
Zastarjele nastavne metode	2	0,4	1	0,2	6	1,2	5
Nekompetentnost asistenata	0	0	4	0,8	2	0,4	3
Total	500	100	500	100	500	100	

Iz grafički prikazane komparacije hijerarhizacije problema visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini vidljivo je da postoje značajne razlike kako u percepiranom poretku tako i u percipiranom značaju problema oko čijeg poretka postoji konsenzus. Anketiranjem je empirijski kvantificirano veoma frekventno stajalište izneseno na fokusnim grupama da državnoj, odnosno političkoj strukturi odgovara interpretativno smiještanje priča o visokom obrazovanju u okvir korupcije kako bi se skrenula pažnja sa neefikasnosti u pribavljanju uglavnom materijalnih uslova za dosljedno realiziranje tzv. Bolonje.

Graf. 2. Hijerarhizacija problema bosansko-hercegovačkih univerziteta/fakulteta, komparacija studenti - osoblje

3.2.1.1. Poduzorak ispitanika koji korupciju percipiraju kao najznačajniji problem u bosansko-hercegovačkom visokom obrazovanju

Poduzorak ispitanika koji korupciju percipiraju kao najznačajniji problem u bosansko-hercegovačkom visokom obrazovanju (problem korupcije izabrali pri prvom izboru) čini 217 studenata, odnosno 22 uposlenika. Pošto se u slučaju osoblja radi o veoma malom poduzorku iz koje nije moguće izvoditi relevantna uopštavanja isključili smo ga iz dalje analize. Dublju analizu poduzorka studenata smo, kao i prethodnu analizu poduzorka, radili tako što smo uspoređivali strukturu poduzorka sa strukturom uzorka, a eventualne razlike smo izrazili indeksom strukturalnog odstupanja koji pokazuje relativnu razliku, obim i smjer razlike.

3.2.1.1.1. Studenti – mjesto

Uočljivo je da u poduzorku studenata koji korupciju percipiraju kao najznačajniji problem u bosansko-hercegovačkom visokom obrazovanju nema ispitanika iz Brčkog, te da je mnogo manje učešće ispitanika iz Bijeljine (za 81,82%), Banjaluke (za 41,72%), Travnika (za 33,33%) i Zenice (za 20,41%). Istovremeno značajno je veće učešće u ovom poduzorku nego u ukupnom uzorku ispitanika iz Tuzle (za 82,54%), Zapadnog Mostara (za 22,86%) i Bihaća (za 13,86%). Važno je istaći da se u ovom slučaju od ispitanika nije tražilo da načine hijerarhizaciju problema

na svom fakultetu, odnosno univerzitetu već u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini uopšte. Zbog toga se ovaj nalaz ne može tumačiti kao mjera veće ili manje korumpiranosti navedenih univerziteta, naročito ako se uzme nalaz, koji ćemo u nastavku iznijeti a iz koga vidimo da se percepcija o korupciji zasniva samo jednim dijelom na ličnom (neposrednom) iskustvu.

<i>Mjesto</i>	Ukupan uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Banjaluka	301	15,1	19	8,8	-41,72
Sarajevo	349	17,5	33	15,2	-13,14
Istočno Sarajevo	156	7,8	14	6,5	-16,67
Bihać	202	10,1	25	11,5	13,86
Mostar-I	144	7,2	15	6,9	-4,17
Mostar-Z	210	10,5	28	12,9	22,86
Tuzla	251	12,6	50	23	82,54
Zenica	195	9,8	17	7,8	-20,41
Travnik	84	4,2	6	2,8	-33,33
Brčko	42	2,1	0	0	-100,00
Bijeljina	66	3,3	10	0,6	-81,82
Total	2000	100	217	100	

3.2.1.2.1. Studenti – spol

Postoji razlika, mada ne drastična, između osoba muškog i ženskog spola, kada hijerarhiziraju probleme visokog obrazovanja. U konkretnom slučaju u poduzorku studenata koji korupciju percipiraju kao najznačajniji problem u bosansko-hercegovačkom visokom obrazovanju je veće učešće osoba ženskog spola (za 10,23%) a manje učešće osoba muškog spola (za 15,73%) nego u ukupnom uzorku.

Drugačije kazano, studentkinje su senzibilnije i ozbiljnije shvataju posljedice korupcije po visoko obrazovanje.

<i>Spol</i>	Ukupni uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Muško	788	39,4	72	33,2	-15,73
Žensko	1212	60,6	145	66,8	10,23
Total	2000	100	217	100	

3.2.1.3.1. Studenti – vrsta fakulteta

Uočljive su disproporcije između strukture ukupnog uzorka i strukture poduzorka koji analiziramo u obilježju vrste fakulteta koji ispitanici studiraju. Manje je učešće u poduzorku studenata umjetničkih akademija (za 47,06%), jezika i književnosti (za 45,10%) i prirodno-

matematičkih nauka (za 25%). Veće je učešće u poduzorku ispitanika koji studiraju pravne nauke (za 87,65%) i medicinske nauke (za 76,92%).

Vrsta fakulteta koji studirate	Uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Tehničke nauke	343	17,2	32	14,7	-14,53
Prirodno-matematičke nauke	136	6,8	11	5,1	-25,00
Pravne nauke	161	8,1	33	15,2	87,65
Ekonomске nauke	533	26,7	50	23	-13,86
Pedagoške nauke	260	13	30	13,8	6,15
Medicinske nauke	51	2,6	10	4,6	76,92
Društvene nauke	295	14,8	30	13,8	-6,76
Jezici i književnost	102	5,1	6	2,8	-45,10
Umjetničke akademije	34	1,7	2	0,9	-47,06
Neki drugi	85	4,3	13	6	39,53
Total	2000	100	217	100	

3.2.1.4.1. Studenti – vrsta univerziteta

Uočljiva je strukturalna razlika između poduzorka studenata koji korupciju percipiraju kao najznačajniji problem u bosansko-hercegovačkom visokom obrazovanju i ukupnog uzorka po osnovu obilježja vrste univerziteta na kome studiraju. Značajno je manje učešće (za 45,51%) u poduzorku studenata privatnih univerziteta, odnosno fakulteta a blago je povećano učešće studenata javnih univerziteta (za 9,85%).

Vrsta univerziteta na kome studirate	Uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Javni	1644	82,2	196	90,3	9,85
Privatni	356	17,8	21	9,7	-45,51
Total	2000	100	217	100	

3.2.1.5.1. Studenti – godina studija

Manje je učešće u analiziranom poduzorku u odnosu na učešće u ukupnom uzorku studenata četvrte godine (za 29,88%), a veće je učešće studenata prve godine (za 29,52%). Ovo je veoma indikativan nalaz, pošto ukazuje da studenti sa velikim studentskim stažom i značajnim neposrednim iskustvom visokog obrazovanja u manjoj mjeri nego studenti prve godine (sa minimalnim iskustvom pa i minimalnom mogućnošću da budu izloženi koruptivnom pritisku) ističu korupciju kao problem broj jedan a u većoj mjeri ističu probleme koji se odnose na ispunjavanje veoma bitnih uslova za dosljedno ostvarivanje bolonjskog procesa.

Godina studija	Uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Prva	419	21	59	27,2	29,52
Druga	708	35,4	76	35	-1,13
Treća	440	22	45	20,7	-5,91
Četvrta	327	16,4	25	11,5	-29,88
Peta	40	2	5	2,3	15,00
Apsolvent	66	3,4	7	3,2	-5,88
Total	2000	100	217	100	

3.2.1.6.1. Studenti – vertikalna prohodnost

Obilježje koje smo nazvali vertikalna prohodnost a označava broj obnovljenih upisa iste studijske godine bitno *definiše poduzorak koji korupciju percipiraju kao najznačajniji problem u bosansko-hercegovačkom visokom obrazovanju.*

Dok je na jednoj strani u ovom poduzorku manje učešće nego u ukupnom uzorku studenata koji nisu morali obnavljati upis iste studijske godine (za 10, 24%), na drugoj strani se dramatično povećava učešće studenata, sa svakim obnavljanjem upisa, tako da je učešće ispitanika koji su studijsku godinu obnavljali jednom povećano za 28,57%, dva puta za 70,37% i više od dva puta za 133,33 %.

Da li ste obnavljali upis iste godine studija?	Uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Ne	1602	80,1	156	71,9	-10,24
Jednom	321	16,1	45	20,7	28,57
Dva puta	54	2,7	10	4,6	70,37
Više od dva puta	23	1,2	6	2,8	133,33
Total	2000	100	217	100	

3.2.1.7.1. Studenti – uspješnost

Nema statistički značajne strukturalne razlike između poduzorka studenata koji korupciju percipiraju kao najznačajniji problem u bosansko-hercegovačkom visokom obrazovanju i ukupnih uzorka po osnovu postignutog uspjeha (prosječna ocjena) u toku studija.

Prosječna ocjena svih položenih ispita na studiju	Uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Dovoljan (do 6,5 odnosno do 2,5)	246	12,3	30	13,8	12,20
Dobar (od 6,51 do 7,5 – odnosno od 2,51 do 3,5)	799	40	84	38,7	-3,25
Vrlo dobar (od 7,51 do 8,5 – odnosno od 3,51 do 4,5)	707	35,4	78	35,9	1,41
Odličan (od 8,51 do 10 – odnosno 4,51 do 5)	248	12,5	25	11,5	-8,00

Total	2000	100	217	100
-------	------	-----	-----	-----

3.2.1.8.1. Studenti – percepcija vlastite ekonomske situacije

Studenti koji svoju ekonomsku situaciju percipiraju (ocjenjuju) kao dobru i više dobru nego lošu rjeđe korupciju rangiraju kao najznačajniji problem bosansko-hercegovačkog visokog obrazovanja. Studenti koji svoju ekonomsku situaciju percipiraju kao više lošu nego dobru i lošu izrazito su skloniji korupciju vidjeti kao najveći problem visokog obrazovanja.

<i>Kako ocjenjujete svoju ekonomsku situaciju?</i>	Uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Dobro	813	40,7	76	35	-14,00
Više dobro nego loše	493	24,7	43	19,8	-19,84
Više loše nego dobro	540	27	72	33,2	22,96
Loše	154	7,8	26	12	53,85
Total	2000	100	217	100	

3.3. Percepcija obima korupcije

3.3.1. Studenti - percepcija raširenosti pojave korupcije na univerzitetu/fakultetu

Među studentima prevladava utisak o korupciji kao veoma raširenoj pojavi i dominantnom obilježju bosansko-hercegovačkog visokog obrazovanja. Tako misli 56% ispitanika. Međutim, interesantan je nalaz da značajan broj ispitanika (34,2%) smatra da se radi o izolovanim slučajevima u kojima učestvuje relativno mali broj ljudi kao i da svaki deseti ispitanik (10,1%) izjavljuje da na „našim univerzitetima uopće nema korupcije“. Teza o izolovanim slučajevima u koje su umiješani „dobro poznati pojedinci, uvijek isti“, artikulisana je na fokusnim grupama u okviru kvalitativnog istraživanja. Njeno empirijsko potvrđivanje ima veliki akcioni potencijal, prije svega može usmjeriti težište antikoruptivnih strategija na univerzitetima u pravcu unutrašnje diferencijacije kako među nastavnicima i osobljem tako i među studentima.

<i>Koja je formulacija najbliža vašem utisku o prisustvu korupcije na bosanskohercegovačkim fakultetima ?</i>	Frequency	%
To je veoma raširena pojava i dominantno je obilježje naših fakulteta	1119	56,0
Riječ je o izolovanim slučajevima u kojima učestvuje relativno mali broj ljudi	684	34,2
Na našim univerzitetima uopće nema korupcije	197	10,1
Total	2000	100

3.3.2. Osoblje- percepcija raširenosti pojave korupcije na univerzitetu/fakultetu

Osoblje, očigledno, drugačije nego studenti percipira raširenost korupcije na domaćim univerzitetima. Najveći broj ispitanika u ovom uzorku (61,4%) je na stajalištu da je riječ o izolovanim slučajevima u kojima učestvuje relativno mali broj ljudi, dok manja grupa (29,6%) misle da je riječ o veoma raširenoj pojavi koja je dominantno obilježje naših fakulteta. Skupina koja smatra da na domaćim univerzitetima uopće nema korupcije je približno ista (procentualno) kao i istomišljenička skupina studenata.

<i>Koja je formulacija najbliža vašem utisku o prisustvu korupcije na bosanskohercegovačkim fakultetima ?</i>	Frequency	%
Riječ je o izolovanim slučajevima u kojima učestvuje relativno mali broj ljudi	307	61,4
To je veoma raširena pojava i dominantno je obilježje naših fakulteta	148	29,6
Na našim univerzitetima uopće nema korupcije	45	9,0
Total	500	100

3.4. Izvori percepcije

3.4.1. Studenti - izvori informacija na kojima se temelji percepcija korupcije

U najvećem broju slučajeva studentskog uzorka (48,0%) percepcija se zasniva na informacijama iz druge ruke dobijenih od poznanika, prijatelja i drugih osoba kojima ispitanici vjeruju, slijede izvještaji iz masovnih medija (28,0%) i na koncu lično iskustvo (24,0%). Skoro svaki četvrti student ima lično iskustvo korupcije.

<i>Na temelju čega zasnivate svoja uvjerenja o rasprostranjenosti korupcije u visokom obrazovanju?</i>	Frequency	%
Na osnovu ličnog iskustva	480	24,0
Na osnovu onoga što su mi ispričali ljudi kojima vjerujem	959	48,0
Na osnovu izvještavanja medija	561	28,0
Total	2000	100

3.4.2. Osoblje - izvori informacija na kojima se temelji percepcija korupcije

U uzorku osoblja identičan je poredak, kao i kod studenata, utjecaja primarnih, sekundarnih i tercijarnih izvora informacija na percepciju korupcije, s tim što je veći udio masovnih medija.

	Frequency	Percent
Na osnovu ličnog iskustva	109	21,8
Na osnovu onoga što su mi ispričali ljudi kojima vjerujem	224	44,8

Na osnovu izvještavanja medija	167	33,4
Total	500	100

3.4.3. Podskupina studenata čija se percepcija korupcije zasniva na ličnom iskustvu

Poduzorak - studenata čija se percepcija korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini zasniva na ličnom iskustvu čini 480 ispitanika. Dublju analizu ovog poduzorka smo, kao i prethodnim slučajevima analiza poduzoraka, radili tako što smo uspoređivali strukturu poduzorka sa strukturom uzorka, a eventualne razlike smo izrazili indeksom strukturalnog odstupanja koji pokazuje relativnu razliku, obim i smjer razlike.

3.4.1.1.1. Mjesto

Značajne su strukturalne razlike između analiziranog poduzorka i ukupnog uzorka po osnovu obilježja mjesta studiranja.

Veće je učešće studenata koji studiraju u Brčkom (za 109,52%), Istočnom Mostaru (za 81,84%), Travniku (za 78,57%) i Zenici (za 25,51%) u poduzorku ispitanika čija se percepcija korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini zasniva na ličnom iskustvu nego u ukupnom uzorku. Manje je učešće studenata koji studiraju u Zapadnom Mostaru (za 46,67%), Banjaluci (za 35,10%) i Istočnom Sarajevu (za 33,33%).

<i>Studenti</i>	Ukupan uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Banjaluka	301	15,1	47	9,8	-35,10
Sarajevo	349	17,5	75	15,6	-10,86
Istočno Sarajevo	156	7,8	25	5,2	-33,33
Bihać	202	10,1	50	10,4	2,97
Mostar-I	144	7,2	63	13,1	81,94
Mostar-Z	210	10,5	27	5,6	-46,67
Tuzla	251	12,6	57	11,9	-5,56
Zenica	195	9,8	59	12,3	25,51
Travnik	84	4,2	36	7,5	78,57
Brčko	42	2,1	21	4,4	109,52
Bijeljina	66	3,3	20	4,2	27,27
Total	2000	100	480	100	

3.4.1.1.2. Vrsta fakulteta

Veće je učešće studenata koji studiraju umjetničke akademije (za 82,35 %), medicinske nauke (za 34,62 %), i pedagoške nauke (za 18,46 %) u poduzorku ispitanika čija se percepcija korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini zasniva na ličnom iskustvu nego u ukupnom uzorku. Manje je učešće studenata koji studiraju pravne nauke (za 22,22 %) i tehničke nauke (za 19,77 %).

<i>Studenti</i>	Uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Tehničke nauke	343	17,2	66	13,8	-19,77
Prirodno-matematičke nauke	136	6,8	30	6,3	-7,35
Pravne nauke	161	8,1	30	6,3	-22,22
Ekonomске nauke	533	26,7	130	27,1	1,50
Pedagoške nauke	260	13	74	15,4	18,46
Medicinske nauke	51	2,6	17	3,5	34,62
Društvene nauke	295	14,8	67	14	-5,41
Jezici i književnost	102	5,1	24	5	-1,96
Umjetničke akademije	34	1,7	15	3,1	82,35
Neki drugi	85	4,3	27	5,6	30,23
Total	2000	100	480	100	

3.4.1.1.3. Godina studija

Uočljive su statistički relevantne strukturalne razlike u analiziranom poduzorku po *obilježju godine studija*, dakle sa stajališta dužine studentskog iskustva. Za očekivati je da uz duže studentsko iskustvo ide i veća mogućnost za sticanje neposrednog koruptivnog iskustva. Međutim, to nije tako. To najslabije pokazuje smanjeno učešće apsolutenata (za 20,59%) i studenata četvrte godine (za 18,90%) u poduzorku u odnosu na ukupni uzorak.

Interesantno je povećanje učešća u poduzorku u odnosu na uzorak studenata prve godine (za 31,90%) i studenata pete godine (za 25%). Po svoj prilici, studenti su izloženi koruptivnim izazovima i pritiscima na ulasku i na izlasku sa fakulteta. Za obje faze studentskog staža karakteristično je nestrpljenje i, uglavnom spremnost da se „plati“ cijena uspjeha.

Godina studija	Uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Prva	419	21	133	27,7	31,90
Druga	708	35,4	146	30,4	-14,12
Treća	440	22	112	23,3	5,91
Četvrta	327	16,4	64	13,3	-18,90
Peta	40	2	12	2,5	25,00
Apsolvent	66	3,4	13	2,7	-20,59
Total	2000	100	480	100	

3.4.1.1.4. Vertikalna prohodnost

Komparativna analiza struktura posmatranog poduzorka i uzorka sa stajališta vertikalne prohodnosti pokazuje da postoji upravna srazmjera između broja obnavljanja iste godine studija i neposrednog iskustva korupcije. Učešće studenata u poduzorku koji nisu obnavljali godinu je

manje nego u ukupnom uzorku (za 4,74%), da bi se dramatično povećavalo sa povećanjem broja obnavljanja.

Da li ste obnavljali upis iste godine studija?	Uzorak		Poduzorak		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Ne	1602	80,1	366	76,3	-4,74
Jednom	321	16,1	83	17,3	7,45
Dva puta	54	2,7	18	3,7	37,04
Više od dva puta	23	1,2	13	2,7	125,00
Total	2000	100	480	100	

3.4.1.1.5. Uspješnost

Neposredno iskustvo korupcije na fakultetu je povezano sa postizanjem određenog uspjeha u toku studiranja. Komparativna analiza pokazuje povećanje učešća u podskupini ispitanika koji imaju neposredno iskustvo korupcije u odnosu na njihovo učešće u ukupnom uzorku samo studenata sa „vrlo dobrim uspjehom“. Učešće studenata sa odličnim uspjehom je manje za 30,40%, a razlike u učešću studenata sa dovoljnim i dobrim uspjehom, mada negativne, nisu statistički značajne. Ovaj nalaz nas upućuje na zaključak da se trgovanje ispitima i ocjenama na bosansko-hercegovačkim fakultetima odvija u većoj mjeri oko vrlo dobrih nego oko tek prolaznih ocjena, te da su su najviše ocjene uglavnom sa pokrićem u znanju.

Prosjeck ocjena svih položenih ispita na studiju	Uzorak		Poduzorak		Strukt. ISO
	Frequency	%	Frequency	%	
Dovoljan (do 6,5 odnosno do 2,5)	246	12,3	58	12,1	-1,63
Dobar (od 6,51 do 7,5 – odnosno od 2,51 do 3,5)	799	40	174	36,3	-9,25
Vrlo dobar (od 7,51 do 8,5 – odnosno od 3,51 do 4,5)	707	35,4	206	42,9	21,19
Odličan (od 8,51 do 10 – odnosno 4,51 do 5)	248	12,5	42	8,7	-30,40
Total	2000	100	480	100	

3.4.1.1.6. Percepcija pojma korupcija u visokom obrazovanju

Studenti koji svoju percepciju korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini prvenstveno zasnivaju na neposrednom, ličnom iskustvu pod korupcijom prvenstveno misle na: dobijanje pozitivne ocjene za novac ili neku drugu naknadu, dobijanje ocjene na osnovu rodbinskih i porodično-prijateljskih veza, uslovljavanja izlaska na ispit kupovinom knjiga i primoravanje studenata da plaćaju instruktivne sate iz “bank predmeta“.

<i>Šta, prije svega, mislite pod korupcijom u visokom obrazovanju</i>	Frequency	%
Davanje/dobijanje pozitivne ocjene za novac ili neku drugu naknadu	227	47,3
Dobijanje ocjene na osnovu rodbinskih i porodično-prijateljskih veza	67	14
Uslovljavanja izlaska na ispit kupovinom knjiga	47	9,8
Primoravanje studenata da plaćaju instruktivne sate iz "balk predmeta"	22	4,6
Svaki oblik nezasluženog dobijanja ocjene	21	4,4
Kada nastavnici ili uposlenici sa univerziteta "guraju" svoju djecu	20	4,2
Prijem na fakultet mimo objavljenih kriterija i procedura	19	4
Seksualno uslovljavanje polaganja ispita	14	2,9
Brzo napredovanje u akademskoj karijeri nastavnika i saradnika koji se bave politikom	13	2,7
Davanje potpisa i omogućavanje izlaska na ispit studentima koji nisu ispunili uslove	10	2,1
Nenamjenski utrošak sredstava prikupljenih od upisnina	7	1,4
Napredovanje u akademskoj karijeri nastavnika i saradnika bez ispunjavanja uslova	5	1
Verifikacija nastave na predmetima na kojima nije održana	5	1
Izbor za asistente i nastavnike djece profesora, koja to inače ne zaslužuju	3	0,6
Total	480	100

3.4.1.1.7. Percepcija koruptivnih oblika ponašanja na svom fakultetu

Ova podskupina ispitanika – studenata na svojim fakultetima prepoznaju, prije svega, slijedeće oblike korupcije: davanje/dobijanje pozitivne ocjene za novac ili neku drugu naknadu, dobijanje ocjene na osnovu rodbinskih i porodično-prijateljskih veza, uslovljavanja izlaska na ispit kupovinom knjiga čiji su autori predmetni nastavnici, kada nastavnici ili drugi uposlenici sa univerziteta "guraju" svoju djecu.

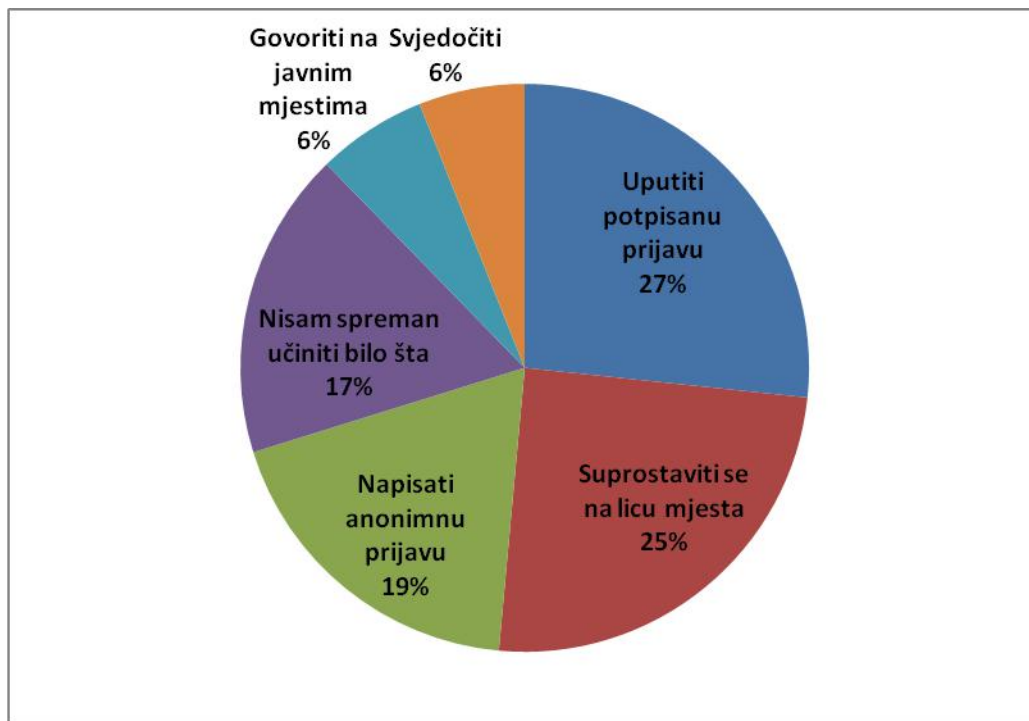
<i>Koje oblike korupcije prepoznajete na svom fakultetu?</i>	Frequency	%
Davanje/dobijanje pozitivne ocjene za novac ili neku drugu naknadu,	146	30,4
Dobijanje ocjene na osnovu rodbinskih i porodično-prijateljskih veza	62	12,9
Uslovljavanja izlaska na ispit kupovinom knjiga	45	9,4
Kada nastavnici ili uposlenici sa univerziteta "guraju" svoju djecu,	41	8,5
Svaki oblik nezasluženog dobijanja ocjene	32	6,7

Prijem na fakultet mimo objavljenih kriterija i procedura	30	6,3
Davanje potpisa i omogućavanje izlaska na ispit studentima koji nisu ispunili uslove	25	5,2
Izbor za asistente i nastavnike djece profesora, koja to inače ne zaslužuju	24	5
Primoravanje studenata da plaćaju instruktivne sate iz "bank predmeta"	18	3,8
Brzo napredovanje u akademskoj karijeri nastavnika i saradnika koji se bave politikom	17	3,5
Nenamjenski utrošak sredstava prikupljenih od upisnina	14	2,9
Napredovanje u akademskoj karijeri nastavnika i saradnika bez ispunjavanja uslova	11	2,3
Verifikacija nastave na predmetima na kojima nije održana nastava	8	1,7
Seksualno uslovljavanje polaganja ispita	7	1,5
Total	480	100

3.4.1.1.8. Percepcija spremnosti na lično antikoruptivno djelovanje

Svega 6% studenata sa neposrednim ličnim iskustvom korupcije je spremno svjedočiti pred nadležnim organima, a 6,3% govoriti o tome na javnim mjestima, uključujući i masovne medije. Međutim, izvjesni akcioni potencijal je sadržan u spremnosti 26,7% ispitanika ove podskupine da upute nadležnim organima potpisanu prijavu konkretnog slučaja korupcije.

	Frequency	%
Uputiti nadležnom organu potpisanu prijavu konkretnog slučaja korupcije	128	26,7
Direktno se suprostaviti na licu mjesta svim uočenim slučajevima korupcije	119	24,8
Napisati i proslijediti nadležnim organima anonimnu prijavu	90	18,8
Nisam spreman učiniti bilo šta	84	17,5
Govoriti na javnim mjestima, u medijima na internet forumima	30	6,3
Svjedočiti pred nadležnim organima	29	6
Total	480	100

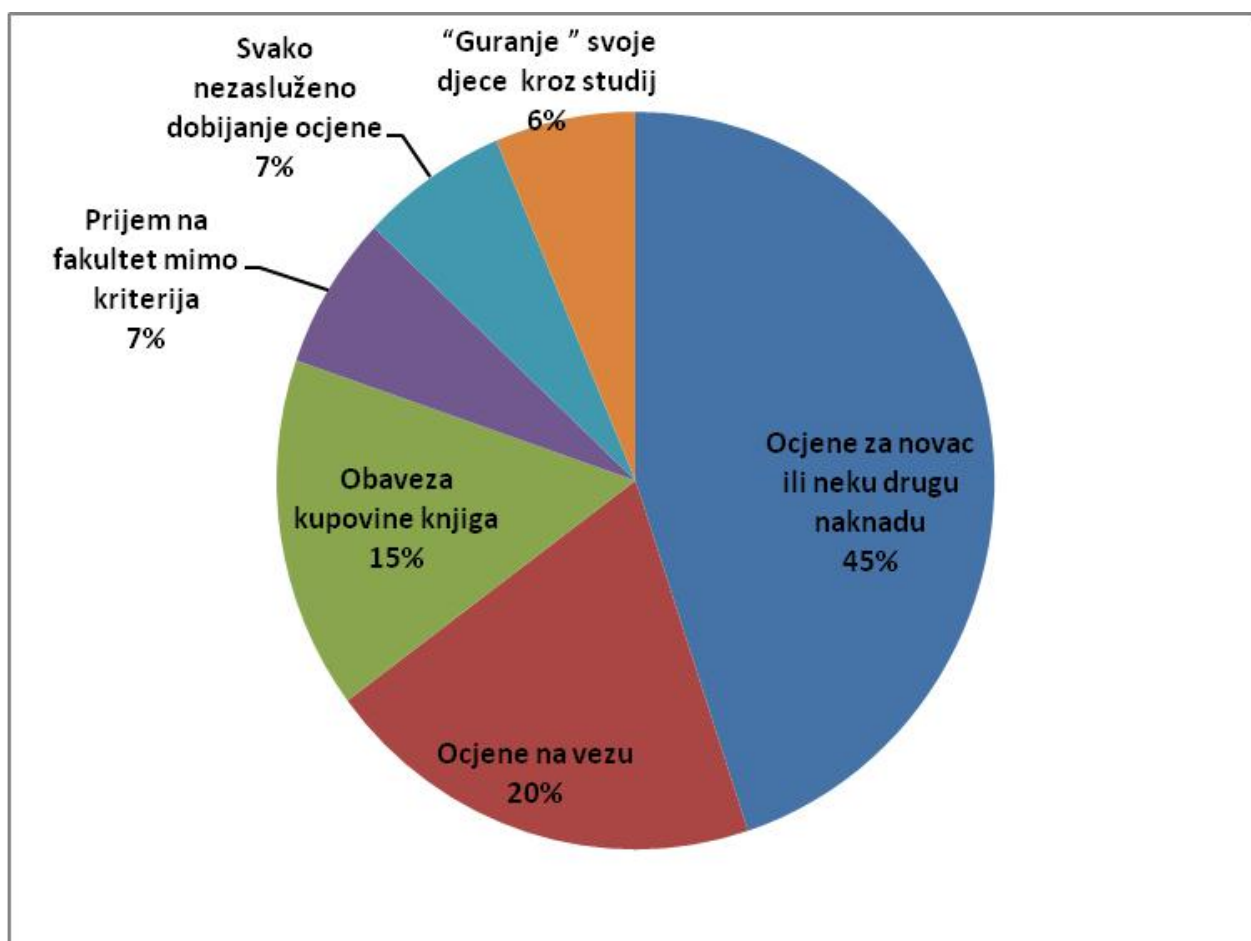
Graf. 3. Spremnost studenata koji imaju lično iskustvo sa korupcijom na antikoruptivno djelovanje

3.5. Determinacija pojma korupcija u visokom obrazovanju

Definiranje korupcije u visokom obrazovanju je pod utjecajem 1) opće definicije korupcije kao nelegalnog sticanja odnosno davanja neke koristi ili prednosti u pristupu društvenim resursima (i po tom osnovu se neizbježno povezuje sa javnim sektorom) i 2) suštinske društvene funkcije univerziteta i fakulteta, a u bosansko-hercegovačkim uslovima to je prije svega sticanje diploma o visokom obrazovanju. Naravno, univerziteti i fakulteti imaju i druge funkcije koje se odnose na naučno-istraživački rad, ali u uslovima krajnje ograničenih društvenih resursa one su svedene na najmanju moguću mjeru i uglavnom su nevidljive.

3.5.1. Studenti - definiranje korupcije u visokom obrazovanju

Studentska definicija korupcije u visokom obrazovanju prvenstveno obuhvata slijedeća obilježja: davanje/dobijanje pozitivne ocjene za novac ili neku drugu naknadu, dobijanje ocjene na osnovu rodbinskih i porodično-prijateljskih veza, uslovljavanja izlaska na ispit kupovinom knjiga, prijem na fakultet mimo objavljenih kriterija i procedura, svaki oblik nezaslužnog dobijanja ocjene, bez obzira da li nastavnik za to dobija neku vrstu nagrade i kada nastavnici ili ostali zaposlenici na univerzitetu „guraju“ svoju djecu kroz studij.

Graf. 4. Struktura studentske percepcije korupcije u visokom obrazovanju – glavna obilježja

Šta je korupcija u visokom obrazovanju?	Prvi izbor		Drugi izbor		Treći izbor		Ponder. bodovi
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Davanje/dobijanje pozitivne ocjene za novac ili neku drugu naknadu	1022	51,1	484	24,2	306	15,3	1447
Dobijanje ocjene na osnovu rodbinskih i porodično-prijateljskih veza	297	14,9	353	17,7	327	16,4	641
Uslovljavanja izlaska na ispit kupovinom knjiga	205	10,3	339	17	200	10	498
Prijem na fakultet mimo objavljenih kriterija i procedura	72	3,6	128	6,4	180	9	217
Svaki oblik nezasluzenog dobijanja ocjene	93	4,7	114	5,7	135	6,8	214
Kada nastavnici ili uposlenici sa univerziteta "guraju" svoju djecu kroz studij	60	3	116	5,8	199	10	204
Davanje potpisa i omogućavanje izlaska na ispit studentima koji nisu ostvarili pravo	40	2	87	4,4	113	5,7	136
Seksualno uslovljavanje polaganja ispita	46	2,3	67	3,4	130	6,5	134
Primoravanje studenata da plaćaju instruktivne sate iz "bank predmeta"	64	3,2	43	2,2	83	4,2	120
Izbor za asistente i nastavnike djece profesora, koja to inače ne zaslužuju	23	1,2	81	4,1	102	5,1	111
Brzo napredovanje u akademskoj karijeri nastavnika i saradnika koji se bave politikom	32	1,6	64	3,2	60	3	95
Napredovanje u akademskoj karijeri nastavnika i saradnika koji ne ispunjavaju uslove	16	0,8	57	2,9	81	4,1	81
Nenamjenski utrošak sredstava prikupljenih od upisnina	22	1,2	36	1,9	54	2,7	64
Verifikacija nastave na predmetima na kojima nije održana nastava	8	0,4	31	1,6	30	1,5	39
Total	2000	100	2000	100	2000	100	

3.5.2. Osoblje - definiranje korupcije u visokom obrazovanju

Sa stajališta najfrekventnijih obilježja koja ističu nema značajnije razlike između načina na koji korupciju u visokom obrazovanju definiše osoblje u odnosu na način na koji to čine studenti. I ova definicija je fokusirana na ispitni proces i statusna pitanja studenata. Određene razlike ima u poretku manje frekventnih obilježja a koja se prije svega tiču vertikalne prohodnosti osoblja, kao na primjer: napredovanje u akademskoj karijeri nastavnika i saradnika koji ne ispunjavaju uslove i brzo napredovanje u akademskoj karijeri nastavnika i saradnika koji se bave politikom. Osoblje iskazuje i veću osjetljivost, nego studenti, na seksualno uslovljavanje na ispitima.

	Prvi izbor		Drugi izbor		Treći izbor		Ponder. bodovi
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Davanje/dobijanje pozitivne ocjene za novac ili neku drugu naknadu	191	38,2	61	12,2	80	16	258
Dobijanje ocjene na osnovu rodbinskih i porodično-prijateljskih veza	38	7,6	77	15,4	107	21,4	125
Svaki oblik nezasluzenog dobijanja ocjene	73	14,6	52	10,4	45	9	123
Uslovljavanja izlaska na ispit kupovinom knjiga	54	10,8	70	14	41	8,2	114
Kada nastavnici ili uposlenici sa univerziteta "guraju" svoju djecu	32	6,4	33	6,6	63	12,6	75
Prijem na fakultet mimo objavljenih kriterija i procedura	16	3,2	38	7,6	46	9,2	57
Napredovanje u akademskoj karijeri nastavnika i saradnika koji ne ispunjavaju uslove	10	2	47	9,4	26	5,2	50
Brzo napredovanje u akademskoj karijeri nastavnika i saradnika koji se bave politikom	12	2,4	30	6	22	4,4	39
Primoravanje studenata da placaju instruktivne sate iz "balk predmeta"	28	5,6	7	1,4	11	2,2	36
Seksualno uslovljavanje polaganja ispita	14	2,8	23	4,6	13	2,6	34
Nenamjenski utrosak sredstava prikupljenih od upisnina	5	1	31	6,2	19	3,8	32
Izbor za asistente i nastavnike djece profesora, koja to inace ne zasluazuju	12	2,4	13	2,6	7	1,4	23
Davanje potpisa i omogucavanje izlaska na ispit studentima koji ne ispunjavaju uslove	13	2,6	5	1	19	3,8	23
Verifikacija nastave na predmetima na kojima nije odrzana nastava	2	0,4	13	2,6	1	0,2	11
Total	500	100	500	100	500	100	

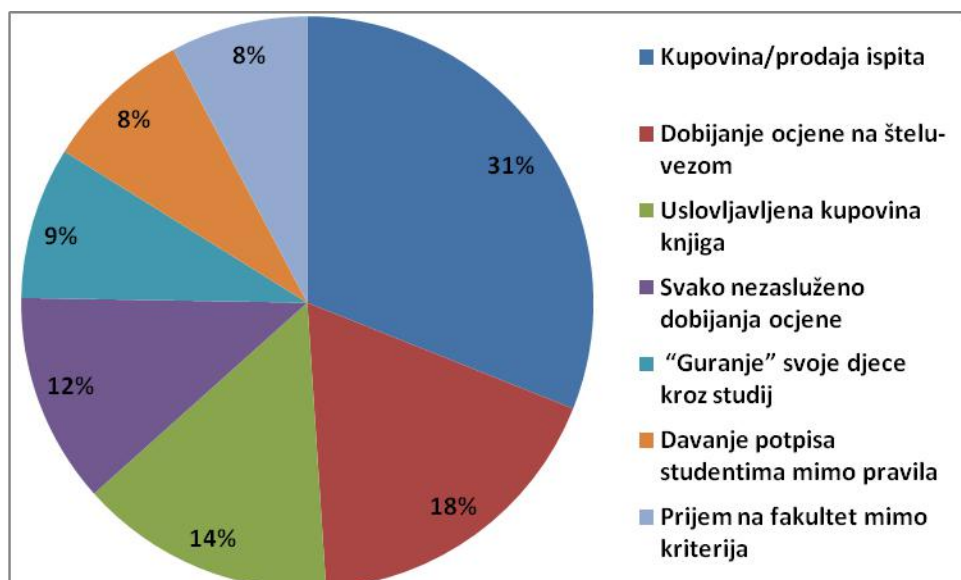
3.6. Percepcija oblika korupcije

3.6.1. Studenti - percipirani oblici korupcije na „svom“ univerzitetu/fakultetu

Uočava se veoma bliska veza između studentske definicije korupcije u visokom obrazovanju i prepoznatih oblika korupcije na „svom“ fakultetu. U najfrekventnijim oblicima koruptivne prakse su: davanje/dobijanje pozitivne ocjene za novac ili neku drugu naknadu, dobijanje ocjene na osnovu rodbinskih i porodično-prijateljskih veza, uslovljavanja izlaska na ispit kupovinom knjiga, različiti oblici nezasluzenog dobijanja ocjene bez jasne veze sa trgovinom ocjenama, kada nastavnici i ostalo osoblje guraju svoju djecu kroz studij (osiguravaju im vertikalnu prohodnost), narušavanje pravila o davanju potpisa i sticanju prava na izlazak na ispit i različiti oblici „sumnjivog“ upisa na fakultet.

Uočljivo je da studenti nisu osjetljivi na neke koruptivne pojave a koje se tiču vertikalne prohodnosti nastavnika i uposlenika (brzo napredovanje pojedinaca mada nisu ispunili sve propisane uslove), na pojave političkog pritiska i političke korupcije a koja se manifestira i brzo napredovanje u zvanjima nastavnika nakon što budu izabrani na neku političku funkciju..

<i>Koji su od nabrojanih elemenata korupcije izrazito prisutni na vašem fakultetu?</i>	Prvi izbor		Drugi izbor		Ponder. bodovi
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Davanje/dobijanje pozitivne ocjene za novac ili neku drugu naknadu	505	25,3	478	23,9	744
Dobijanje ocjene na osnovu rodbinskih i porodično-prijateljskih veza	271	13,6	317	15,9	430
Uslovljavanja izlaska na ispit kupovinom knjiga	211	10,6	269	13,5	346
Svaki oblik nezaslužnog dobijanja ocjene	169	8,5	231	11,6	285
Kada nastavnici ili uposlenici sa univerziteta "guraju" svoju djecu kroz studij	164	8,2	83	4,2	206
Davanje potpisa i omogućavanje izlaska na ispit studentima koji ne ispunjavaju uslove	151	7,6	100	5	201
Prijem na fakultet mimo objavljenih kriterija i procedura	136	6,8	99	5	186
Izbor za asistente i nastavnike djece profesora, koja to inače ne zaslužuju	96	4,8	87	4,4	140
Primoravanje studenata da plaćaju instruktivne sate iz "bauk predmeta"	73	3,7	77	3,9	112
Nenamjerni utrošak sredstava prikupljenih od upisnina	68	3,4	81	4,1	109
Brzo napredovanje u akademskoj karijeri nastavnika i saradnika koji se bave politikom	56	2,8	60	3	86
Seksualno uslovljavanje polaganja ispita	30	1,5	56	2,8	58
Napredovanje u akademskoj karijeri nastavnika i saradnika koji ne ispunjavaju uslove	40	2	34	1,7	57
Verifikacija nastave na predmetima na kojima nije održana nastava	30	1,5	28	1,4	44
Total	2000	100	2000	100	

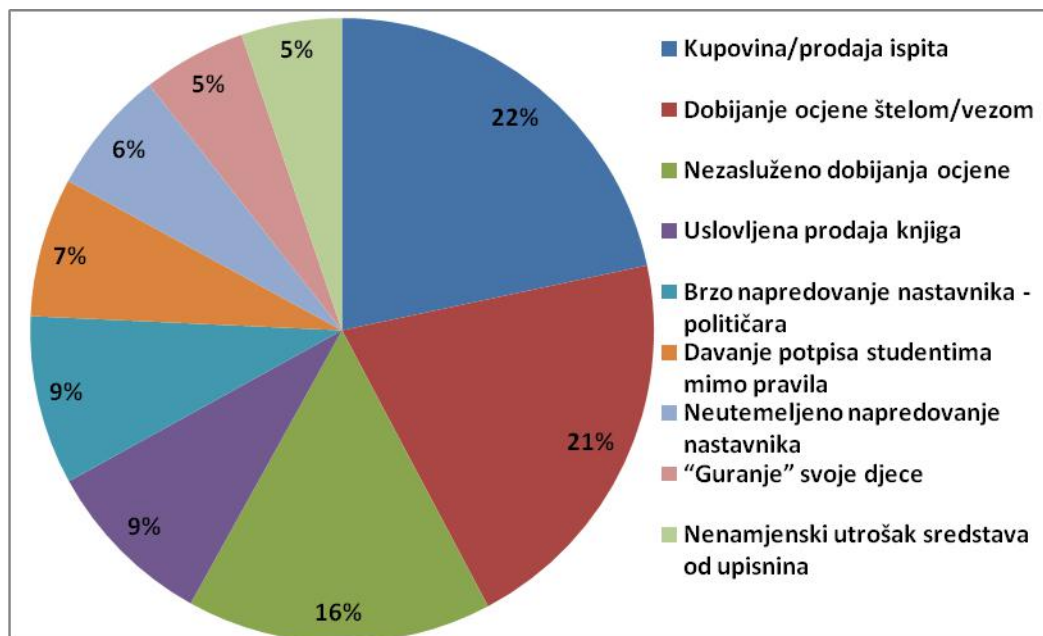
Graf.5; Najfrekventniji oblici korupcije uočeni od strane studenata na njihovim fakultetima

3.6.2. Osoblje - percipirani oblici korupcije na „svom“ univerzitetu/fakultetu

Osoblje, različito u odnosu na studente, vrednuje određene događaje, procese i oblike prakse na fakultetima kao koruptivne. Mada i samo u prvi plan ističe događaje koji se dešavaju u okviru ispitnog procesa kao što su: davanje/dobijanje pozitivne ocjene za novac ili neku drugu naknadu, dobijanje ocjene na osnovu rodbinskih i porodično-prijateljskih veza i svaki oblik nezaslužene ocjene, osoblje iskazuje posebnu osjetljivost prema nezasluženom napredovanju nastavnika u karijeri i narušavanju propisanih pravila u obrazovnom procesu.

Koji su od nabrojanih elemenata korupcije izrazito prisutni na vašem fakultetu?	Prvi izbor		Drugi izbor		Ponder. bodovi
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Davanje/dobijanje pozitivne ocjene za novac ili neku drugu naknadu	86	17,2	109	21,8	141
Dobijanje ocjene na osnovu rodbinskih i porodično-prijateljskih veza	78	15,6	111	22,2	134
Svaki oblik nezaslužene ocjene	91	18,2	23	4,6	103
Uslovljavanja izlaska na ispit kupovinom knjiga	40	8	36	7,2	58
Brzo napredovanje u akademskoj karijeri nastavnika i saradnika koji se bave politikom	37	7,4	39	7,8	57
Davanje potpisa i omogućavanje izlaska na ispit studentima koji nisu ispunili uslov	29	5,8	36	7,2	47
Napredovanje u akademskoj karijeri nastavnika i saradnika bez ispunjavanja uslova	33	6,6	17	3,4	42
Kada nastavnici ili uposlenici sa univerziteta “guraju” svoju djecu kroz studij	24	4,8	21	4,2	35
Nenamjenski utrošak sredstava prikupljenih od upisnina	28	5,6	12	2,4	34

Prijem na fakultet mimo objavljenih kriterija i procedura	17	3,4	29	5,8	32
Izbor za asistente i nastavnike djece profesora, koja to inače ne zaslužuju	14	2,8	28	5,6	28
Primoravanje studenata da plaćaju instruktivne sate iz "bank predmeta"	8	1,6	20	4	18
Verifikacija nastave na predmetima na kojima nije održana nastava	7	1,4	18	3,6	16
Seksualno uslovljavanje polaganja ispita	8	1,6	1	0,2	9
Total	500	100	500	100	

Graf.6; Najfrekventniji oblici korupcije uočeni od strane osoblja na njihovim fakultetima

3.7. Percepcija koruptivnosti fakultetskih praksi

3.7.1. Studenti

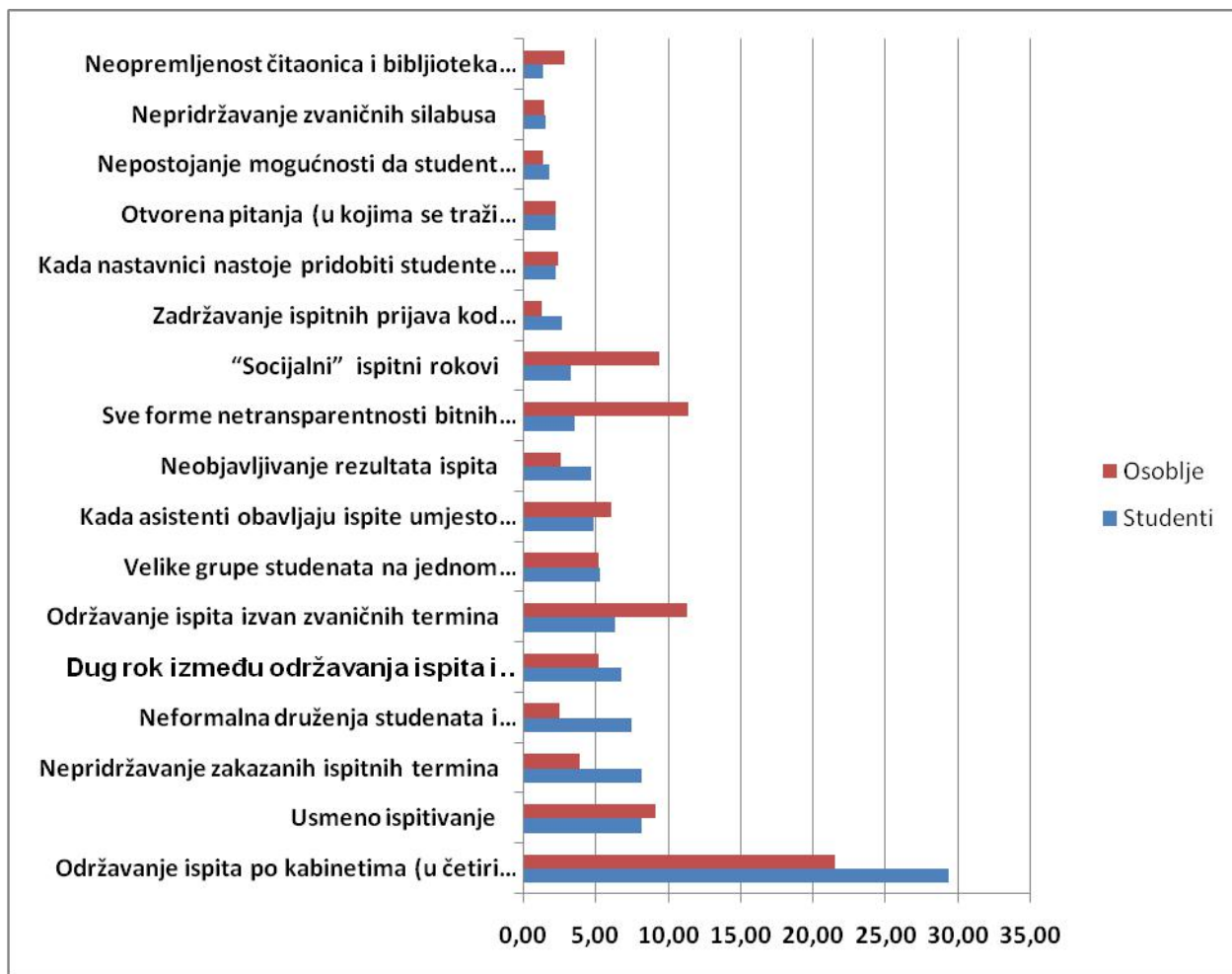
Korupciji na fakultetima, po uvjerenju studenata, najviše pogoduje održavanje ispita u četiri oka (bez svjedoka) a koji se najčešće održavaju u kabinetima. Potom slijede: usmeno ispitivanje, nepridržavanje zakazanih ispitnih termina i neformalna druženja studenata sa nastavnicima i asistentima na kojima se razvijaju neprincipijelne relacije.

<i>Šta naročito pogoduje korupciji na fakultetima?</i>	Prvi izbor		Drugi izbor		Treći izbor		Ponder. bodovi
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Održavanje ispita po kabinetima (u četiri oka)	791	39,6	396	19,8	350	17,5	1172
Usmeno ispitivanje	155	7,8	204	10,2	108	5,4	327
Nepridržavanje zakazanih ispitnih termina	179	9	169	8,5	105	5,3	327
Neformalna druženja studenata i nastavnika/asistenata	142	7,1	158	7,9	157	7,9	300
Dug rok između održavanja ispita i saopštavanja rezultata	150	7,5	122	6,1	126	6,3	273
Održavanje ispita izvan zvaničnih termina	112	5,6	148	7,4	133	6,7	255
Velike grupe studenata na jednom predmetu	106	5,3	107	5,4	105	5,3	212
Kada asistenti obavljaju ispite umjesto profesora	89	4,5	101	5,1	118	5,9	196
Neobjavlivanje rezultata ispita	75	3,8	118	5,9	106	5,3	189
Sve forme netransparentnosti bitnih procesa na fakultetu/univerzitetu	39	2	83	4,2	143	7,2	142
“Socijalni” ispitni rokovi	50	2,5	79	4	88	4,4	132
Zadržavanje ispitnih prijava kod nastavnika nakon završenog ispitnog termina	14	0,7	89	4,5	105	5,3	108
Kada nastavnici nastoje pridobiti studente za izborne predmete	30	1,5	52	2,6	73	3,7	89
Otvorena pitanja (u kojima se traži odgovaranje) u ispitnim materijalima	42	2,1	45	2,3	50	2,5	89
Nepostojanje mogućnosti da student imaju slobodan pristup unosu sadržaja na univerzitetu internet stranicu	7	0,4	57	2,9	82	4,1	72
Nepridržavanje zvaničnih silabusa	9	0,5	37	1,9	83	4,2	61
Neopremljenost čitaonica i biblioteka udžbenicima	10	0,5	35	1,8	68	3,4	56
Total	2000	100	2000	100	2000	100	

3.7.2. Osoblje

Evidentne su razlike u percipiranju pojedinih oblika prakse na fakultetima kao koruptivnim pod strane osoblja u odnosu na studente. I osoblje na prvo mjesto koruptivnosti smiješta ispite u četiri oka, ali je poredak ostalih praksi i događaja drugačiji i odražava veću opštu upućenost osoblja kako u sistem visokog obrazovanja tako i u stanje na svom fakultetu.

<i>Šta naročito pogoduje korupciji na fakultetima?</i>	Prvi izbor		Drugi izbor		Treći izbor		Ponder. bodovi
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Održavanje ispita po kabinetima (u četiri oka)	131	26,2	81	16,2	90	18	215
Sve forme netransparentnosti bitnih procesa na fakultetu/univerzitetu	82	16,4	22	4,4	53	10,6	114
Održavanje ispita izvan zvaničnih termina	55	11	61	12,2	53	10,6	113
“Socijalni” ispitni rokovi	49	9,8	44	8,8	46	9,2	94
Usmeno ispitivanje	47	9,4	25	5	82	16,4	91
Kada asistenti obavljaju ispite umjesto profesora	19	3,8	57	11,4	12	2,4	61
Dug rok između održavanja ispita i saopštavanja rezultata	33	6,6	25	5	8	1,6	52
Velike grupe studenata na jednom predmetu	15	3	36	7,2	38	7,6	52
Nepridržavanje zakazanih ispitnih termina	21	4,2	24	4,8	7	1,4	39
Neopremljenost čitaonica i biblioteka udžbenicima i preporu	2	0,4	37	7,4	6	1,2	29
Neobjavljivanje rezultata ispita	7	1,4	19	3,8	19	3,8	26
Neformalna druženja studenata i nastavnika/asistenata	10	2	12	2,4	20	4	25
Kada nastavnici nastoje pridobiti studente za izborne predme	10	2	10	2	23	4,6	24
Otvorena pitanja (u kojima se traži odgovaranje) u ispitnim	14	2,8	7	1,4	12	2,4	23
Nepridržavanje zvaničnih silabusa	4	0,8	13	2,6	8	1,6	15
Nepostojanje mogućnosti da student imaju slobodan pristup un	1	0,2	16	3,2	6	1,2	14
Zadržavanje ispitnih prijava kod nastavnika nakon završenog	0	0	11	2,2	17	3,4	13
Total	500	100	500	100	500	100	

Graf.7; Percepcija koruptivnosti visokoškolskih praksi – komparativni pregled

3.8. Percepcija odgovornosti

3.8.1. Krivci za korupciju u visokom obrazovanju

Značajna je razlika između studenata i osoblja u percepciji krivice za korupciju u visokom obrazovanju. Razlike su uglavnom oko mjere određivanja podijeljene krivice profesora i studenata. Međutim, značajno je da obje istraživane populacije u velikoj mjeri vide podijeljenu krivicu profesora i studenata, a da podjednako u maloj mjeri krivicu prtebacuju isključivo na studente i njihove roditelje.

3.8.1.1. Studenti

Studenti pokazuju značajnu mjeru samokritičnosti i na prvo mjesto stavljaju podijeljenu krivicu profesora i studenata.

<i>Ko su najveći krivci za korupciju?</i>	Frequency	%
Podjednako profesori i studenti	934	46,7
Profesori i asistenti	904	45,2
Student i njihovi roditelji	162	8,1
Total	2000	100

3.8.1.1. Osoblje

Osoblje najveći dio krivice vide kod profesora i asistenata.

	Frequency	%
Profesori i asistenti	243	48,6
Podjednako profesori i studenti	206	41,2
Student i njihovi roditelji	51	10,2
Total	500	100

3.8.2. Odgovornost za antikoruptivno djelovanje

Značajna je razlika između studenata i osoblja u percepciji odgovornosti za (ne)efikasnost antikoruptivnog djelovanja u visokom obrazovanju.

3.8.2.1. Studenti

Studenti kao najodgovornije percipiraju: nadležna ministarstva za obrazovanje i pravosudne organe. Upravljačke strukture univerziteta, odnosno fakulteta su po njihovom shvatanju tek na trećem, odnosno četvrtom mjestu tablice odgovornosti.

<i>Ko je, po vama, najodgovorniji za suprotstavljanje korupciji u visokom obrazovanju?</i>	Prvi izbor		Drugi izbor		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Nadležna ministarstva za obrazovanje	582	29,1	374	18,7	769
Pravosudni organi	444	22,2	449	22,5	669
Upravljačka struktura univerziteta	279	14	365	18,3	462
Upravljačka struktura fakulteta	257	12,9	332	16,6	423
Studenti	236	11,8	216	10,8	344
Nastavnici	196	9,8	257	12,9	325
Nisam siguran	6	0,4	7	0,4	10
Total	2000	100	2000	100	

3.8.2.2. Osoblje

Osoblje prvenstvenu odgovornost vidi kod upravljačke strukture univerziteta a potom slijede: nadležna ministarstva za obrazovanje, pravosudni organi i nastavnici. Očigledno je da osoblje problem korupcije tretira kao interni problem koji bi se trebao rješavati „između sebe“.

	Prvi izbor		Drugi izbor		ISO
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Upravljačka struktura univerziteta	96	19,2	188	37,6	190
Nadležna ministarstva za obrazovanje	114	22,8	80	16	154
Pravosudni organi	87	17,4	128	25,6	151
Nastavnici	126	25,2	40	8	146
Upravljačka struktura fakulteta	37	7,4	40	8	57
Studenti	40	8	24	4,8	52
Total	500	100	500	100	

3.9. Percepcija posljedica problema

3.9.1. Uticaj korupcije na kvalitet diploma

Izrazita je razlika između studenata i osoblja u percipiranju posljedica korupcije na fakultetima, odnosno visokom obrazovanju.

3.9.1.1. Studenti

Najveća je skupina studenata (36,6%) koji smatraju da aktuelni obim korupcije na njihovom fakultetu veoma mnogo ugrožava kvalitet (nivo) znanja, odnosno da iza većine diploma ne stoji znanje. Istovremeno je najmanja skupina koja smatra da je utjecaj minimalan, odnosno da je većina diploma zarađena na osnovu znanja. Uočljiva je i velika skupina ispitanika koji ne mogu procijeniti taj utjecaj, odnosno kod kojih još uvijek nije razvijena svjesnost o pogodnosti problemom.

<i>U kojoj mjeri, po vašem mišljenju, aktuelni obim korupcije na vašem fakultetu ugrožava kvalitet (nivo) znanja studenata koji diplomiraju?</i>	Frequency	%
Veoma mnogo (iza većine diploma ne stoji znanje)	731	36,6
Ne mogu procijeniti	522	26,2
Skoro je podjednak broj “zarađenih” i “nezarađenih” diploma	386	19,3
Veoma malo (većina diploma je zarađena na osnovu znanja)	361	18,1
Total	2000	100

3.9.1.2. Osoblje

Kod osoblja prevladava mišljenje da aktuelni obim korupcije na njihovom fakultetu veoma malo ugrožava kvalitet (nivo) znanja studenata, odnosno da je većina diploma stečena na osnovu znanja. Simptomatična je veličina skupine osoblja koja ne može procijeniti taj utjecaj. Za osoblje se može konstatirati da nije spremno priznati (suočiti se) sa stvarnim posljedicama problema.

<i>U kojoj mjeri, po vašem mišljenju, aktuelni obim korupcije na vašem fakultetu ugrožava kvalitet (nivo) znanja studenata koji diplomiraju?</i>	Frequency	Percent
Veoma malo (većina diploma je zarađena na osnovu znanja)	183	36,6
Ne mogu procijeniti	167	33,04
Veoma mnogo (iza većine diploma ne stoji znanje)	75	15
Skoro je podjednak broj “zarađenih” i “nezarađenih” diploma	75	15
Total	500	100

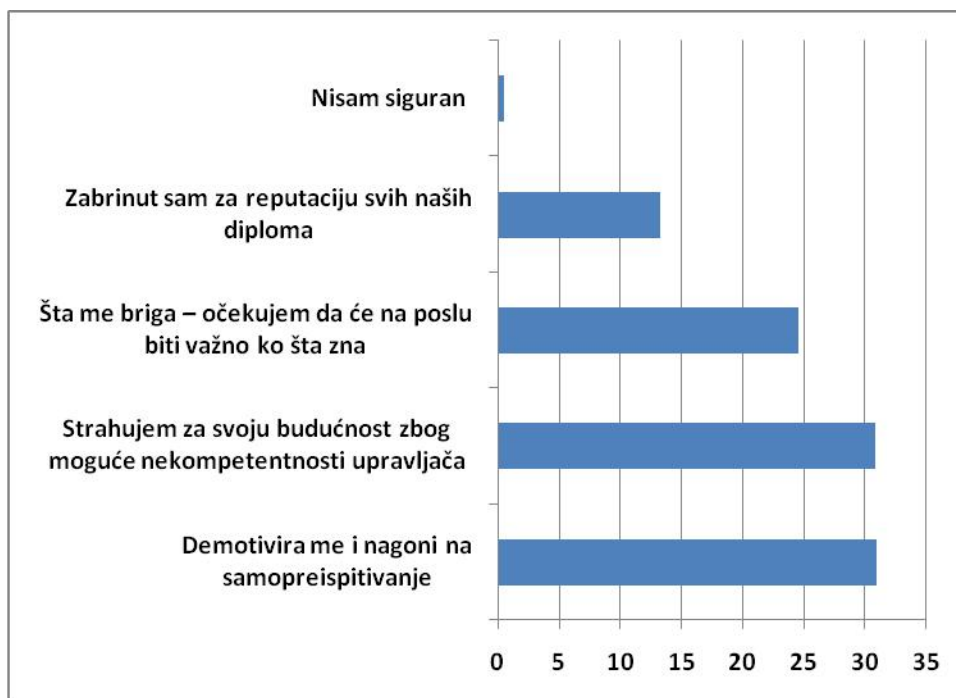
3.9.2. Afektivna reakcija na koruptivni ambijent

3.9.2.1. Studenti – lični doživljaj koruptivnog ambijenta

Precepcija o razmjerama korupcije u visokom obrazovanju, odnosno o opasnim posljedicama kod studenata izaziva snažnu negativnu afektivnu reakciju, odnosno ne ostavlja skoro nikoga ravnodušnim.

Podjednake su skupine studenata koje pojave korupcije *demotiviraju* i navode na samopropitivanje o smislu vlastitih (legalnih) strategija postizanja uspjeha i studenata koji *strahuju* pri pomisli da bi njihova budućnost mogla zavisiti od ljudi iza čijih diploma, na temelju kojih će se pozicionirati u društvu, ne stoji znanje.

Kako se na Vas lično odražava činjenica da je ispite moguće položiti "plaćanjem" ili štelom?	Frequency	%
To me strašno demotivira i navodi na razmišljanje da li ima da li ima smisla da se i ja trudim?	618	30,9
Strahujem za svoju budućnost jer će posao na značajnim društvenim pozicijama (dobiti kupovinom i štelom) oni koji su tako dobili i diplome i nekompetentno upravljati društvom.	615	30,8
Šta me briga – očekujem da će na poslu biti važno ko šta zna	491	24,6
Zabrinut sam jer zbog malog broja pojedinaca dovodi se u pitanje reputacija svih naših diploma	266	13,3
Nisam siguran	10	0,5
Total	2000	100

Graf.8; Afektivna reakcija na percipiranu kourupiranost visokog obrazovanja

3.10. Percepcija prihvatljivosti devijacije (moralna reakcija)

Iskazan je čvrst i jasan moralni stav kod obje skupine ispitanika o neprihvatljivosti koruptivnih strategija u visokoškolskom ambijentu. Međutim, uočljiva su i određena kolebanja kod studenata.

3.10.1. Studenti – prihvatljivost mogućnosti kupovine ispita/ mjesta na fakultetu

Više od pola anketiranih studenata (51,6%) ne bi ni po koju cijenu posegnulo za koruptivnim instrumentima pri upisu na fakultet ili pri polaganju ispita. Međutim, velika je skupina ispitanika (46,7%) koji bi to učinili u krajnjoj nuždi.

<i>Koji iskaz najbolje izražava vaš lični odnos naspram mogućnosti da se "kupi" mjesto na fakultetu, odnosno ispit ?</i>	Frequency	%
Ne bih to učinio ni po koju cijenu.	1031	51,6
Ako to nije moguće na drugi način učiniti i ja bih, kada bih imao novac ili veze, položio neki teški ispit na kome sam "zaglavio" i raščistio put do diplome.	934	46,7
Nisam siguran	35	1,7
Total	2000	100

3.10.2. Osoblje – prihvatljivost mogućnosti kupovine ispita/mjesta na fakultetu

Kod osoblja je moralno raslojavanje po pitanju prihvatljivosti koruptivnih strategija izraženije nego kod studenata. Veća je grupa ispitanika iz ove populacije koji odbijaju svaku mogućnost da pribjegnju korupciji (56,2%) a znatno je manje onih (38%) koji bi to ipak učinili u posebnim situacijama.

<i>Koji iskaz najbolje izražava vaš lični odnos naspram mogućnosti da se "kupi" mjesto na fakultetu, odnosno ispit ?</i>	Frequency	%
Ne bih to učinio ni po koju cijenu.	281	56,2
Ako to nije moguće na drugi način učiniti i ja bih, kada bih imao novac ili veze položio neki teški ispit na kome sam "zaglavio" i raščistio put do diplome.	190	38,0
Nisam siguran	27	5,8
Ne bih to učinio ni po koju cijenu.	-	-
Total	500	100

3.11. Percepcija podržanosti vlastitog stava

Uočljive su razlike između studenata i osoblja u percepciji podržanosti u okruženju vlastitog moralnog stava naspram koruptivnih strategija.

3.11.1. Studenti

Studenti imaju snažniji osjećaj da njihovo stajalište dijeli većina njihovih kolega, te da ono nije ekskluzivno. Takav osjećaj im je potreban s obzirom na veliki broj ispitanika koji ne isključuju u potpunosti prihvatljivost koruptivnih rješenja svojih problema.

<i>Šta mislite u kojoj mjeri vaš lični odnos naspram mogućnosti da se ispit "kupi" dijele vaše kolege?</i>	Frequency	%
Tako misli velika većina	808	40,4
Više ih misli tako nego što ne misli	543	27,2
Više ih tako ne misli nego što misli	348	17,4
Jako je malo drugih koji misle kao i ja	284	14,2
Nisam siguran	17	0,8
Total	2000	100

3.11.2. Osoblje

Osoblje je sklonije vjerovati da njihov, moralno ispravan stav ne dijeli većina. Na taj način žele podcrtati moralnu dimenziju svoje ličnosti.

<i>Šta mislite u kojoj mjeri vaš lični odnos naspram mogućnosti da se ispit "kupi" dijele vaše kolege?</i>	Frequency	%
Tako misli velika većina	155	31
Više ih tako ne misli nego što misli	142	28,4
Više ih misli tako nego što ne misli	131	26,2
Jako je malo drugih koji misle kao i ja	68	13,6
Nisam siguran	4	0,8
Total	500	100

3.12. Percepcija antikoruptivnog djelovanja

3.12.1. Percepcija posvećenosti antikoruptivnom djelovanju

Nema značajnije razlike između studenata i osoblja u percepciji (procjeni) posvećenosti nadležnih društvenih struktura antikoruptivnom djelovanju. Prevladava u oba uzorka mišljenje da, kod odgovornih i onih koji bi doprinijeti promjeni nema iskrene namjere da nešto ozbiljno poduzmu.

3.12.1.1. Studenti - percepcija posvećenosti antikoruptivnom djelovanju

Aposlutna većina u studentskom uzorku (56,9%) je mišljenja da „Nema iskrene namjere da se nešto ozbiljno poduzme, dok je druga po većičini (25,3%) skupina ispitanika koji smatraju da ni sama opasnost od korupcije još uvijek nije prepoznata u pravoj mjeri.

<i>Kakav je vaš utisak o spremnosti univerzitetskih i fakultetskih organa da se uhvate u koštac sa problemom korupcije?</i>	Frequency	%
Nema iskrene namjere da se nešto ozbiljno poduzme – “ Vrana vrani ne kopa oči“	1138	56,9
Opasnost korupcije još uvijek nije prepoznata u pravoj mjeri	505	25,3
Postoji istinska opredijeljenost da se korupcija eliminiše ali to je problem koji nadmašuje materijalne, kadrovske i zakonske mogućnosti samih visokoškolskih institucija	324	16,2
Nisam siguran	33	1,8
Total	2000	100

3.12.1.2. Osoblje - percepcija posvećenosti antikoruptivnom djelovanju

U uzorku osoblja najveća skupina je ispitanika (42,4%) koji smatraju da nema iskrene namjere kod nadležnih da nešto ozbiljno poduzmu.

Grupe ispitanika koji smatraju da opasnost korupcije još uvijek nije u pravoj mjeri prepoznata, odnosno da postoji opredijeljenost ali ne i mogućnost da se nešto promijeni su podjednake.

	Frequency	%
Nema iskrene namjere da se nešto ozbiljno poduzme – “ Vrana	212	42,4
Postoji istinska opredijeljenost da se korupcija eliminiše ali to je problem koji nadmašuje materijalne, kadrovske i zakonske mogućnosti samih visokoškolskih institucija	128	25,6
Opasnost korupcije još uvijek nije prepoznata u pravoj mjeri	124	24,8
Nisam siguran	36	7,2
Total	500	100

3.12.2. Percepcija vlastite spremnosti na antikoruptivno angažiranje

Velika je sličnost u percepciji vlastite spremnosti na antikoruptivno djelovanje između istraživanih populacija; studenata i osoblja. U oba uzorka najveće su grupe ispitanika čija se spremnost na suprostavljanje korupciji svodi na pisanje anonimnih prijava. Međutim, u oba slučaja druga po veličina je grupacija spremnih da nadležnom organu za antikoruptivno djelovanje upute potpisanu prijavu.

3.12.2.1. Studenti

U studentskoj populaciji približno su izjednačene skupine ispitanika koje su spremne poslati anonimnu i potpisanu prijavu. Na trećem mjestu je relativno velika skupina koja nije spremna učiniti bilo šta.

Posljednja mogućnost koju vide kao realnu je da svjedoče pred nadležnim organima.

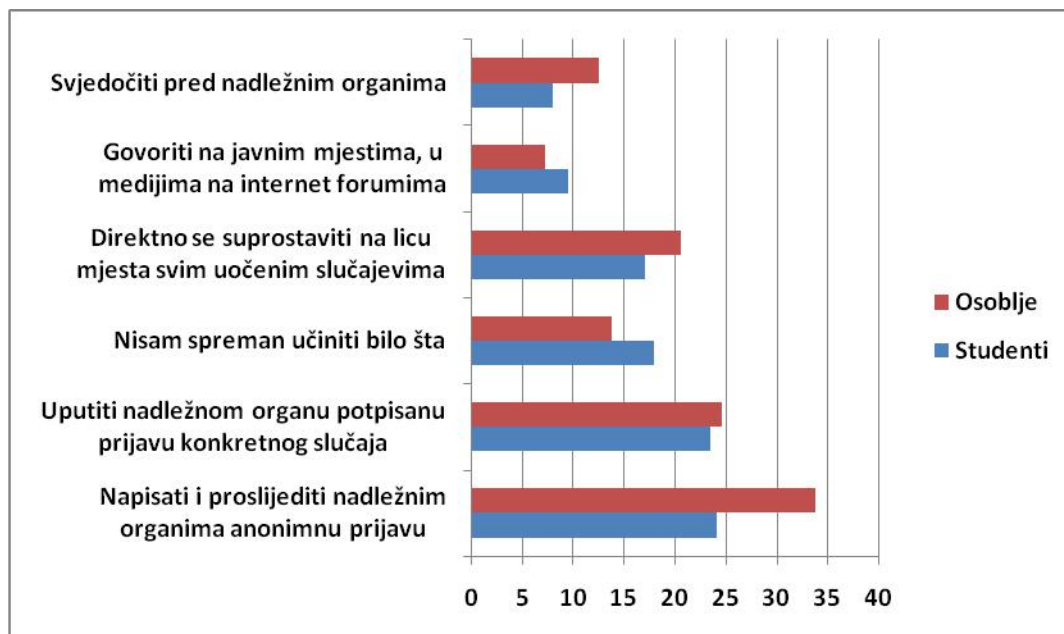
<i>Dokle ste, vi lično, spremni ići u suprostavljanju korupciji na svom fakultetu/univerzitetu?</i>	Prvi izbor		Drugi izbor		Treći izbor		Ponder. bodovi
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Napisati i proslijediti nadležnim organima anonimnu prijavu	527	26,4	454	22,7	389	19,5	959
Uputiti nadležnom organu potpisanu prijavu konkretnog slučaja	443	22,2	490	24,5	499	25	936
Nisam spreman učiniti bilo šta	394	19,7	309	15,5	341	17,1	714
Direktno se suprostaviti na licu mjesta svim uočenim slučajevima	386	19,3	318	15,9	250	12,5	681
Govoriti na javnim mjestima, u medijima na internet forumima	128	6,4	247	12,4	253	12,7	377
Svjedočiti pred nadležnim organima	115	5,8	176	8,8	261	13,1	319
Nisam siguran	7	0,4	6	0,3	7	0,4	13
Total	2000	100	2000	100	2000	100	

3.12.2.2. Osoblje

Za razliku od uzorka studenata kod osoblja je treća po veličini skupina ispitanika koji su spremni direktno, na licu mjesta, se suprostaviti nosiocima uočenog slučaja korupcije, a na četvrtom mjestu je skupina ispitanika koji nisu spremni učiniti bilo šta. Među osobljem je i više ispitanika, nego među studentima koji su spremni svjedočiti pred nadležnim organima.

<i>Dokle ste, vi lično, spremni ići u suprostavljanju korupciji na svom fakultetu/univerzitetu?</i>	Prvi izbor		Drugi izbor		Treći izbor		Ponder. bodovi
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	Frequency	Percent	
Napisati i proslijediti nadležnim organima anonimnu prijavu	169	33,8	129	25,8	137	27,4	301
Uputiti nadležnom organu potpisanu prijavu konkretnog slučaj	108	21,6	123	24,6	87	17,4	219
Direktno se suprostaviti na licu mjesta svim uočenim	101	20,2	86	17,2	74	14,8	183

slučajevima							
Nisam spreman učiniti bilo šta	61	12,2	63	12,6	58	11,6	122
Svjedočiti pred nadležnim organima	38	7,6	67	13,4	85	17	111
Govoriti na javnim mjestima, u medijima na internet forumima	23	4,6	32	6,4	59	11,8	64
Total	500	100	500	100	500	100	

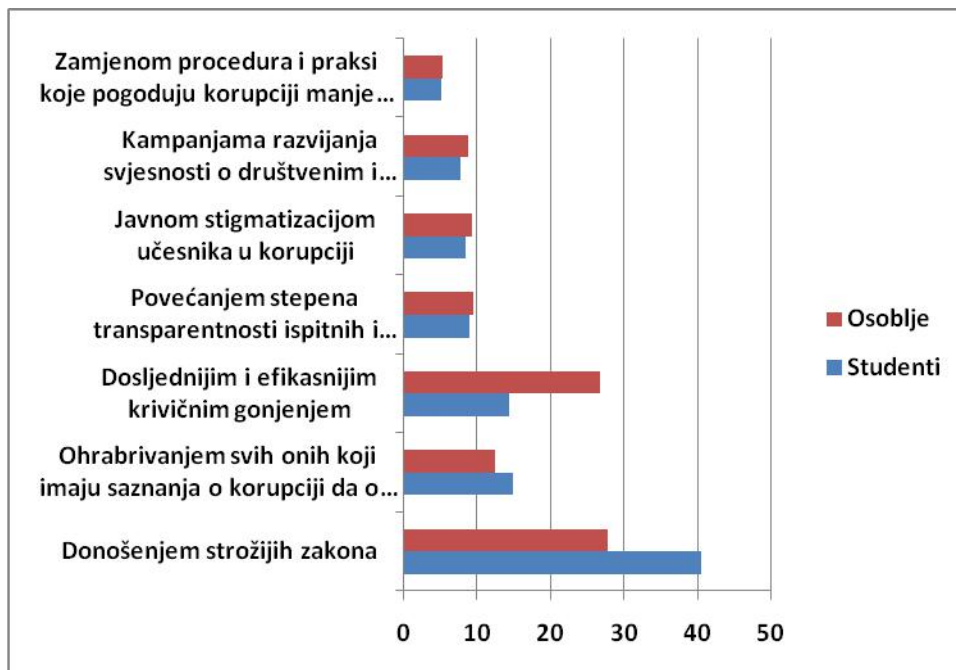

Graf. 9; Percepcija vlastite spremnosti na antikoruptivno djelovanje – komparativni prikaz

3.12.3. Percepcija konceptata antikoruptivnog djelovanja

Generalno gledajući, obje istraživane populacije; studenti i osoblje, preferiraju poduzimanje strožijih, represivnih mjera i računaju na odvrćajući efekat strožijih kazni. U tom smislu u obje populacije su najveće skupine ispitanika koje se izjašnjavaju za donošenje strožijih zakona i za dosljedno i efikasno krivično gonjenje počinitelja.

Na trećem mjestu su skupine koje vjeruju da bi se promjene mogle izazvati ohrabriranjem svih onih koji imaju saznanja o korupciji da o tome javno govore.

Graf. 10. Percepcija koncepata antikoruptivnog djelovanja – komparativni prikaz

Studenti prednjače u odnosu na osoblje u uvjerenju da bi trebalo donijeti strožije zakone, i upornije ohrabrivati svjedoke da budu glasni.

Osoblje je naklonjenije nego što su to studenti dosljednijem i efikasnijem krivičnom gonjenju počinitelja, javnoj stigmatizaciji učesnika u korupciji i kampanjama razvijanja svjesnosti o društvenim posljedicama korupcije.

4. Zaključci

- Percepcija korumpiranosti visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini dio je jedne šire slike lošeg stanja i korumpiranosti bosansko-hercegovačkog društva u cjelini.
- Generalno prevladavaju negativne asocijacije na aktuelno stanje u Bosni i Hercegovini a asocijacija na korupciju zauzima visoko mjesto u ukupnom poretku ponuđenih asocijacija.
- Opšta studentska percepcija bosansko-hercegovačke stvarnosti izrazito pesimistična a ispunjena je asocijacijama na nezaposlenost, društvenu krizu, korupciju, kriminal, nacionalizam, glad, odlazak, nekompetentnost i otkaz sa radnog mjesta..
- Studenti su skloni perceptivnom povezivanju aktuelnog stanja u Bosni i Hercegovini sa korupcijom u društvu.
- Postoji koherencija u percepciji korumpiranosti kao prvog obilježja bosansko-hercegovačkog društva između opšteg uzorka u kome su reprezentirane sve grupacije i svi segmenti društva i posebnih uzoraka – studenata i osoblja.
- I pored visokog pozicioniranja problema korupcije u masovnim medijima i u javnom diskursu uopšte, svega 12,6 % studenata, odnosno 11,4 % ispitanika iz uzroka univerzitetskog osoblja, korupciju prepoznaje kao glavno obilježje bosansko-hercegovačke stvarnosti.
- Sa stajališta spolnog obilježja nema značajnije strukturalne razlike između ukupnog uzorka i poduzorka studenata kojima je korupcija prva asocijacija na Bosnu i Hercegovinu.
- Osjetljivost studenata na korumpiranost bosansko-hercegovačkog društva povezana je sa studijskim profilom koji studiraju.
- Studenti nižih godina u većoj mjeri nego studenti završnih godina povezuju aktuelno stanje u Bosni i Hercegovini sa korupcijom.
- Postoji visok stupanj svjesnosti kod studenata o raširenosti i štetnosti pojave korupcije u visokom obrazovanju. Studenti veoma visoko pozicioniraju problem korupcije na listi glavnih problema bosansko-hercegovačkog visokog obrazovanja. Ispred problema korupcije su problemi 1) nedostatka radnog prostora i 2) zapostavljenost praktičnih znanja i vještina u okviru nastavnih programa.
- Univerzitetsko, odnosno fakultetsko osoblje problem korupcije pozicionira tek na osmo mjestu glavnih problema domaćeg visokog obrazovanja; iza 1) nedostatka radnog prostora, 2) loše opremljenosti čitaonica i biblioteka literaturom, 3) slabe opremljenosti savremenim učilima i nastavnim sredstvima, 4) siromaštva studenata, 5) nedovoljne mogućnosti za sticanje praktičnih znanja i vještina, 6) prevelikog utjecaja političkih stranaka i politike i 7) predimenzioniranih grupa.
- Empirijski je kvantificirano i potvrđeno veoma frekventno stajalište izneseno na fokusnim grupama da državnoj, odnosno političkoj strukturi odgovara interpretativno smiještanje priča o visokom obrazovanju u okvir korupcije kako bi se skrenula pažnja sa neefikasnosti u pribavljanju uglavnom materijalnih uslova za dosljedno realiziranje bolonjskog procesa.
- Studentkinje su senzibilnije na pojave korupcije i ozbiljnije shvataju posljedice korupcije po visoko obrazovanje. U poduzorku studenata koji korupciju percipiraju kao najznačajniji problem u bosansko-hercegovačkom visokom obrazovanju veće je učešće osoba ženskog spola a manje učešće osoba muškog spola nego u ukupnom uzorku.

- Studenti sa većim studentskim stažom (sa viših godina studija) i značajnim neposrednim iskustvom visokog obrazovanja u manjoj mjeri nego studenti prve godine (sa minimalnim iskustvom pa i minimalnom mogućnošću da budu izloženi koruptivnom pritisku) ističu korupciju kao glavni problem visokog obrazovanja a u većoj mjeri ističu probleme koji se odnose na ispunjavanje veoma bitnih uslova za dosljedno ostvarivanje bolonjskog procesa.
- Vertikalna prohodnost (broj obnovljenih upisa iste studijske godine) bitno *definiše poduzorak koji korupciju percipiraju kao najznačajniji problem u bosansko-hercegovačkom visokom obrazovanju.*
- Studenti koji svoju ekonomsku situaciju percipiraju (ocjenjuju) kao dobru i više dobru nego lošu rjeđe korupciju rangiraju kao najznačajniji problem bosansko-hercegovačkog visokog obrazovanja. Studenti koji svoju ekonomsku situaciju percipiraju kao više lošu nego dobru i lošu izrazito su skloniji korupciju vidjeti kao najveći problem visokog obrazovanja.
- Među studentima prevladava utisak o korupciji kao veoma raširenoj pojavi i dominantnom obilježju bosansko-hercegovačkog visokog obrazovanja. Tako misli 56% ispitanika. Međutim, značajan broj ispitanika (34,2%) smatra da se radi o izolovanim slučajevima u kojima učestvuje relativno mali broj ljudi.
- Osoblje drugačije nego studenti percipira raširenost korupcije na domaćim univerzitetima. Najveći broj ispitanika u ovom uzorku (61,4%) je na stajalištu da je riječ o izolovanim slučajevima u kojima učestvuje relativno mali broj ljudi, dok manja grupa (29,6%) misle da je riječ o veoma raširenoj pojavi koja je dominantno obilježje naših fakulteta.
- Percepcija studenata o prisustvu pojave korupcije na fakultetima se primarno zasniva na informacijama iz druge ruke dobijenih od poznanika, prijatelja i drugih osoba kojima ispitanici vjeruju
- Skoro svaki četvrti student ima lično iskustvo korupcije.
- U skupini studenata koji imaju neposredno, lično iskustvo korupcije prevladavaju studenti iz Brčkog, Istočnog Mostara, Travnik i Zenice, studenti koji studiraju umjetničke akademije, medicinske nauke i pedagoške nauke, studenti prve i pete godine studija, studenti koji su više od dva puta obnavljali istu godinu.
- Studentska definicija korupcije u visokom obrazovanju prvenstveno obuhvata slijedeća obilježja: davanje/dobijanje pozitivne ocjene za novac ili neku drugu naknadu, dobijanje ocjene na osnovu rodbinskih i porodično-prijateljskih veza, uslovljavanja izlaska na ispit kupovinom knjiga, prijem na fakultet mimo objavljenih kriterija i procedura, svaki oblik nezasluzenog dobijanja ocjene, bez obzira da li nastavnik za to dobija neku vrstu nagrade i kada nastavnici ili ostali uposlenici na univerzitetu „guraju“ svoju djecu kroz studij.
- Osoblje, definirajući korupciju, iskazuje veću osjetljivost, nego studenti, na seksualno uslovljavanje na ispitima.
- Studenti su naročito osjetljivi na: davanje/dobijanje pozitivne ocjene za novac ili neku drugu naknadu, dobijanje ocjene na osnovu rodbinskih i porodično-prijateljskih veza, uslovljavanja izlaska na ispit kupovinom knjiga, različite oblike nezasluzenog dobijanja ocjene iako bez jasne veze sa trgovinom ocjenama, kada nastavnici i ostalo osoblje guraju svoju djecu kroz studij (osiguravaju im vertikalnu prohodnost), narušavanje pravila o davanju potpisa i sticanju prava na izlazak na ispit i različiti oblici „sumnjivog“ upisa na fakultet.

- Uočljivo je da studenti nisu osjetljivi na neke koruptivne pojave a koje se tiču vertikalne prohodnosti nastavnika i uposlenika (brzo napredovanje pojedinaca mada nisu ispunili sve propisane uslove), na pojave političkog pritiska i političke korupcije a koja se manifestira kao brzo napredovanje u zvanjima nastavnika nakon što budu izabrani na neku političku funkciju..
- Osoblje iskazuje posebnu osjetljivost prema nezasluženom napredovanju nastavnika u karijeri i narušavanju propisanih pravila u obrazovnom procesu.
- Korupciji na fakultetima, po uvjerenju studenata, najviše pogoduju: održavanje ispita u četiri oka (bez svjedoka) a koji se najčešće održavaju u kabinetima, usmeno ispitivanje, nepridržavanje zakazanih ispitnih termina i neformalna druženja studenata sa nastavnicima i asistentima na kojima se razvijaju neprincipijelne relacije.
- I studenti i osoblje u velikoj mjeri vide podijeljenu krivicu profesora i studenata za korupciju na fakultetima a podjednako u maloj mjeri krivicu prebacuju isključivo na studente i njihove roditelje.
- Studenti kao najodgovornije za neefikasnost u suzbijanju korupcije percipiraju nadležna ministarstva za obrazovanje i pravosudne organe. Upravljačke strukture univerziteta, odnosno fakulteta su po njihovom shvatanju tek na trećem, odnosno četvrtom mjestu tablice odgovornosti. Osoblje prvenstvenu odgovornost vidi kod upravljačke strukture univerziteta a potom slijede: nadležna ministarstva za obrazovanje, pravosudni organi i nastavnici.
- Kod studenata je prisutna svijest o štetnom utjecaju korupcije kako na kvalitet znanja koje nse dobija na fakultetima tako i na reputaciju diploma.
- Precepcija o razmjerama korupcije u visokom obrazovanju, odnosno o opasnim posljedicama kod studenata izaziva snažnu negativnu afektivnu reakciju koja se kreće od demotivanosti, ciljne dezorjentiranosti do straha za budućnost.
- Iskazan je čvrst i jasan moralni stav kod obje skupine ispitanika o neprihvatljivosti koruptivnih strategija u visokoškolskom ambijentu. Međutim, uočljiva su i određena kolebanja kod velike studenata koja je vođena načelom da cilj opravdava sredstva.
- Kod osoblja je moralno raslojavanje po pitanju prihvatljivosti koruptivnih strategija izraženije nego kod studenata. Veća je grupa ispitanika iz ove populacije koji odbijaju svaku mogućnost da pribjegu korupciji, a znatno je manje onih koji bi to ipak učinili u posebnim situacijama.
- Studenti imaju snažniji osjećaj da njihovo moralno stajalište o prihvatljivosti koruptivnih strategija dijeli većina njihovih kolega.
- Kod studenata i osoblja nema značajnije razlike u percepciji (procjeni) posvećenosti nadležnih društvenih struktura antikoruptivnom djelovanju. Prevladava mišljenje da, kod odgovornih i onih koji bi doprinijeti promjeni nema iskrene namjere da nešto ozbiljno poduzmu.
- Spremnost na suprostavljanje korupciji se u većini slučajeva svodi na pisanje anonimnih prijava.